

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
CENTRAL STATISTICAL OFFICE

TRZECI SEKTOR W POLSCE

**STOWARZYSZENIA, FUNDACJE, SPOŁECZNE PODMIOTY
WYZNANIOWE, ORGANIZACJE SAMORZĄDU ZAWODOWEGO,
GOSPODARCZEGO I PRACODAWCÓW W 2012 R.**

THE THIRD SECTOR IN POLAND
ASSOCIATIONS, FOUNDATIONS, FAITH-BASED
CHARITIES, PROFESSIONAL AND BUSINESS
ASSOCIATIONS, EMPLOYERS' ORGANIZATIONS
IN 2012

STUDIA I ANALIZY STATYSTYCZNE
Statistical analyses and studies

WARSZAWA 2014

OPRACOWANIE PUBLIKACJI
Preparation of the publication

GUS, Departament Badań Społecznych
i Warunków Życia we współpracy
z Urzędem Statystycznym w Krakowie

REDAKCJA MERYTORYCZNA

Editor

WSPÓŁPRACA
Cooperation

Karolina Goś-Wójcicka

Sławomir Nałęcz

ZESPÓŁ AUTORSKI:

Contributing authors:

**Departament Badań Społecznych
i Warunków Życia GUS**
*Social Surveys and Living Conditions
Department CSO*

Michał Adamski
Karolina Goś-Wójcicka
Katarzyna Jaszczyk-El Guerouani
Anna Knapp
Sławomir Nałęcz

Urząd Statystyczny w Krakowie
Statistical Office in Cracow

Krzysztof Borysiak
Tomasz Sekuła
Katarzyna Stożek
Rafał Wilk

WSPÓŁPRACA
Cooperation

Ariadna Auriga-Borówko
Wojciech Chyla
Anna Grzelak
Magdalena Kazanecka
Anna Łącka
Małgorzata Łubik
Paula Ruszczak
Olga Talaga

Publikacja dostępna na <http://www.stat.gov.pl>
Publication available on <http://www.stat.gov.pl>

Druk: Zakład Wydawnictw Statystycznych

Warszawa 2014

Przedmowa

Niniejsza publikacja „Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty nyznanionowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców w 2012 r.” wpisuje się w cykl wydawnictw GUS, opisujących wyniki badań potencjału społeczno-ekonomicznego trzeciego sektora oraz jego rolę w usługach społecznych i w tworzeniu kapitału społecznego. Stanowi ona odpowiedź na wzrastające zainteresowanie problematyką społeczeństwa obywatelskiego, a także dostarcza danych niezbędnych do oceny realizacji polityk publicznych dotyczących wspierania gospodarki społecznej (ekonomii społecznej) oraz kapitału społecznego, a ponadto służy monitorowaniu sytuacji większości organizacji pozarządowych objętych ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Jest to druga publikacja kompleksowo opisująca zarówno wyniki badania „Fundacje i stowarzyszenia oraz jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego, innych kościołów i związków nyznanionowych” (SOF-1), jak i badania „Organizacje pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego” (SOF-4).

Publikacja składa się z rozdziału metodologicznego (1) prezentującego zakres definicji trzeciego sektora, populację, narzędzia, sposób realizacji badań i uogólnienia ich wyników oraz z sześciu rozdziałów analitycznych przedstawiających kolejno: liczebność i strukturę aktywnych organizacji (2), rodzaje, dziedziny, formy działalności badanych organizacji oraz ich odbiorców (3), ekonomiczne zasoby badanych organizacji (m.in.: praca płatna i nieodpłatna, przychody, koszty i środki trwałe) (4), społeczne zasoby badanych organizacji (m.in.: członkostwa, wolontariusze, pracownicy) (5), jednostki posiadające status organizacji pożytku publicznego (6), dynamikę rozwoju trzeciego sektorze w okresie ostatnich 15 lat (7). Poszczególne rozdziały zostały wzbogacone o fragmenty prezentujące najważniejsze zmiany, które zaszły między 2010 r. a 2012 r.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom odbiorców, do publikacji dołączyliśmy szeroki zestaw tablic wynikowych w formacie Excel, które mogą być wykorzystywane do własnych analiz. Niniejsza publikacja oraz wskazany zestaw tablic wynikowych dostępne są bezpłatnie na stronie internetowej GUS <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/>.

Na zakończenie bardzo dziękujemy Departamentowi Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Spoecznej, który okazał nam wsparcie na różnych etapach realizacji badań. Pragniemy też serdecznie podziękować przedstawicielom organizacji, którzy poświęcili czas na wypełnienie sprawozdań SOF, dzięki Państwa wysiłkom mogliśmy opracować tak szeroki i precyzyjny zakres danych.

Mamy nadzieje, że publikacja ta będzie służyć jako cenne źródło wiedzy o działalności organizacji trzeciego sektora w Polsce.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Krakowie

dr Krzysztof Jakóbiak

Dyrektor Departamentu
Badań Spoecznych i Warunków Życia

dr Piotr Łyson

Spis treści

Przedmowa	3
Spis treści	5
Spis tablic.....	7
Spis wykresów	8
Spis map	12
Spis rysunków.....	13
1. Metodologia badań SOF-1 i SOF-4 za 2012 rok	15
<i>Sławomir Nałęcz, Tomasz Sekuła, Krzysztof Borysiak, Rafał Wilk</i>	
1.1. Trzeci sektor a badana populacja.....	15
1.2. Operat do badań na formularzach SOF-1 i SOF-4 oraz jego aktualizacja	25
1.3. Formularz SOF-1 i formularz SOF-4.....	29
1.4. Sposób realizacji badań i ich kompletność.....	30
1.5. Realizacja badań ewidencyjnych – cel i wyniki.....	32
1.6. Metoda opracowania danych wynikowych	34
2. Struktura badanej zbiorowości	37
<i>Katarzyna Stożek, Rafał Wilk</i>	
2.1. Liczba i rodzaje badanych organizacji.....	37
2.2. Rozmieszczenie terytorialne	40
2.3. Zróżnicowanie potencjału ekonomicznego i społecznego	45
2.4. Zasięg prowadzonej działalności	53
2.5. Założyciele organizacji.....	57
2.6. Wiek organizacji	60
3. Działalność badanych organizacji: rodzaje, dziedziny, formy, odbiorcy	63
<i>Katarzyna Jaszczyk-El Guerouani, Rafał Wilk, Karolina Goś-Wójcicka</i>	
3.1. Rodzaje działalności	63
3.2. Dziedziny działalności.....	68
3.3. Formy działalności statutowej.....	78
3.4. Odbiorcy działalności statutowej.....	82
4. Ekonomiczny wymiar działalności badanych organizacji.....	93
<i>Rafał Wilk, Anna Knapp, Krzysztof Borysiak</i>	
4.1. Zasoby pracy	93
4.2. Przychody i koszty	111
4.3. Środki trwałe, nakłady inwestycyjne	132
4.4. Warunki prowadzenia działalności	136

5.	Społeczny wymiar działalności badanych organizacji	141
	<i>Anna Knapp, Karolina Goś-Wójcicka, Michał Adamski</i>	
5.1.	Baza członkowska	141
5.2.	Pracujący społecznie	154
5.3.	Pracownicy	163
5.4.	Udział w projektach EFS	171
5.5.	Bariery prowadzenia działalności	179
6.	Organizacje pożytku publicznego	183
	<i>Tomasz Sekuła, Katarzyna Stożek, Rafał Wilk, Krzysztof Borysiak</i>	
6.1.	Ogólna charakterystyka OPP	183
6.2.	Rodzaje i dziedziny działania OPP	186
6.3.	Zróżnicowanie terytorialne OPP	189
6.4.	Zasięg działania OPP	191
6.5.	Potencjał społeczny OPP	192
6.6.	Potencjał finansowy OPP	194
6.7.	Odbiorcy działalności OPP i formy świadczonych usług	199
6.8.	Przywileje organizacji posiadających status OPP	201
6.9.	Bariery rozwoju OPP	205
7.	Stan trzeciego sektora oraz kluczowe zmiany w latach 1997-2012	207
	<i>Sławomir Nałęcz, Karolina Goś-Wójcicka</i>	
7.1.	Liczba aktywnych organizacji	207
7.2.	Baza członkowska	211
7.3.	Praca społeczna	213
7.4.	Praca płatna	214
7.5.	Zasoby finansowe i struktura przychodów	219
7.6.	Najważniejsze zmiany	224

Spis tablic

1.1.	Sektor non-profit w badaniach statystycznych GUS oraz ISKK	22
1.2.	Liczba jednostek w operacie i kartotece badania SOF-1 według rodzaju organizacji za 2012 r.	26
1.3.	Liczba jednostek w kartotece badania SOF-4 według rodzaju organizacji za 2012 r.	27
1.4.	Realizacja badań z serii SOF za 2012 r. według formularzy – stan na 31.08.2013 r.	30
1.5.	Kompletność badań z serii SOF według formularzy i rodzajów organizacji za 2012 r.	32
1.6.	Realizacja badania ewidencyjnego za 2012 r. według formularzy	33
3.1.	Badane organizacje trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności oraz rodzaju organizacji w 2012 r.	64
3.2.	Badane organizacje trzeciego sektora według formy prowadzonej działalności statutowej oraz rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)	79
3.3.	Częstotliwość podejmowania poszczególnych rodzajów działań na rzecz osób fizycznych w zbiorowości fundacji, stowarzyszeń oraz społecznych podmiotów wyznaniowych w 2012 r. (w %).....	85
3.4.	Struktura odbiorców indywidualnych objętych systematycznym działaniem prowadzonym przez stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe w 2012 r. (w %).....	86
4.1.	Zatrudnienie etatowe w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2012 r.	94
4.2.	Praca pozaetatowa w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2012 r.	96
4.3.	Wolumen pracy społecznej świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2012 r.	100
4.4.	Struktura pracy społecznej w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2012 r. według maksymalnego terytorialnego zasięgu działalności organizacji.....	101
4.5.	Praca świadczona w badanym trzecim sektorze w 2012 r.	104
4.6.	Przychody całkowite badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r.	114
4.7.	Koszty działalności badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r.	118
4.8.	Struktura przychodów badanych organizacji trzeciego sektora oraz rozpowszechnienie korzystania z poszczególnych źródeł przychodów według rodzaju organizacji w 2012 r.	121
4.9.	Struktura przychodów badanych organizacji trzeciego sektora oraz rozpowszechnienie korzystania z poszczególnych źródeł przychodów w 2010 r. i 2012 r.	131
5.1.	Członkostwa osób fizycznych w badanym trzecim sektorze według rodzaju organizacji w 2012 r.	143
5.2.	Osoby pracujące społecznie w badanym trzecim sektorze według rodzaju organizacji w 2012 r.	155
5.3.	Osoby zatrudnione w badanym trzecim sektorze według rodzaju organizacji w 2012 r. .	163
6.1.	Rozwarstwienie członkostwa w OPP.....	192
6.2.	Rozwarstwienie pracy społecznej w OPP	193
6.3.	Przychody OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora w 2012 r.	196

Spis wykresów

1.1.	Struktura kartoteka SOF-1 i SOF-1e za 2012 (w %)	31
2.1.	Struktura zbiorowości badanych organizacji trzeciego sektora w 2012 r. (w tys.)	37
2.2.	Dynamika liczby badanych organizacji trzeciego sektora w latach 2010-2012	38
2.3.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju miejscowości, w której miały siedzibę w 2012 r. (w %)	43
2.4.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju pracy płatnej, z której korzystały w 2012 r. (w %)	46
2.5.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według klasy przychodów w 2012 r. (w %)	48
2.6.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według klasy członkostw (osób fizycznych) w 2012 r. (w %)	50
2.7.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według maksymalnego zasięgu ich działania w 2012 r. (w %)	53
2.8.	Badane organizacje trzeciego sektora podejmujące działania lokalnie (na terenie najbliższego sąsiedztwa lub gminy) według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)	55
2.9.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju założyciela w 2012 r. (w %)	57
2.10.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora założonych przez osoby prawne według rodzaju założyciela w 2012 r. (w %)	59
2.11.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według klasy wieku w 2012 r. (w %)	60
3.1.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności oraz maksymalnego zasięgu działania w 2012 r. (w %)	65
3.2.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności oraz wieku organizacji w 2012 r. (w %)	65
3.3.	Badane organizacje trzeciego sektora według najważniejszej dziedziny działalności statutowej w 2012 r. (w %)	68
3.4.	Struktura stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych według dziedzin działalności statutowej deklarowanych przez organizacje jako najważniejsze w 2012 r. (w %)	70
3.5.	Struktura najważniejszych dziedzin działalności statutowej badanych organizacji trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności w 2012 r. (w %)	71
3.6.	Badane organizacje trzeciego sektora według najważniejszej dziedziny działalności statutowej oraz maksymalnego zasięgu działalności w 2012 r. (w %)	72
3.7.	Struktura najważniejszych dziedzin działalności statutowej badanych organizacji trzeciego sektora według wieku organizacji w 2012 r. (w %)	74
3.8.	Struktura organizacji trzeciego sektora według dziedziny działalności, na którą wydatkowały najwięcej środków w 2012 r. (w %)	75
3.9.	Badane organizacje trzeciego sektora według form prowadzenia działalności statutowej w 2012 r. (w %)	78
3.10.	Badane organizacje trzeciego sektora według formy działalności statutowej oraz maksymalnego zasięgu działania w 2012 r. (w %)	80
3.11.	Podejmowanie działalności na rzecz odbiorców bezpośrednich przez badane organizacje w 2012 r. (w %)	83
3.12.	Organizacja imprez masowych przez fundacje, stowarzyszenia i społeczne podmioty wyznaniowe w podziale na rodzaj organizacji w 2012 r. (%)	89
3.13.	Organizacja imprez masowych przez fundacje, stowarzyszenia i społeczne podmioty wyznaniowe według głównej dziedziny działalności statutowej w 2012 r. (%)	90
3.14.	Działalność na rzecz poszczególnych grup beneficjentów podejmowana przez organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego oraz organizacje pracodawców w podziale na rodzaj organizacji w 2012 r. (w %)	91
4.1.	Struktura pracy płatnej według rodzaju organizacji w 2012 r. (dane w % w stosunku do całości pracy płatnej)	97
4.2.	Struktura pracy płatnej według korzystania z takiej pracy w 2012 r. (dane w % w stosunku do całości pracy płatnej)	98
4.3.	Struktura pracy płatnej według rodzaju prowadzonej działalności w 2012 r. (dane w % w stosunku do całości pracy płatnej)	98

4.4.	Struktura pracy płatnej według wieku organizacji w 2012 r. (dane w % w stosunku do całości pracy płatnej)	99
4.5.	Struktura wolumenu pracy społecznej świadczonej w ramach organizacji trzeciego sektora w 2012 r. według siedziby organizacji	101
4.6.	Odsetek organizacji, które korzystały z pracy obywatelskiej lub pracy opłacanej przez inne podmioty w 2012 r. (w %)	102
4.7.	Struktura innych rodzajów pracy świadczonej w organizacjach w 2012 r. (w %)	103
4.8.	Struktura całej pracy i liczebności badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)	105
4.9.	Struktura całej pracy świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)	106
4.10.	Struktura całej pracy świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora według dziedzin działalności organizacji w 2012 r. (w %)	106
4.11.	Zasoby całej pracy w organizacjach trzeciego sektora w 2010 r. i 2012 r. w etatach przeliczeniowych (w tys.)	108
4.12.	Struktura wolumenu pracy świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2010 i 2012 r.	109
4.13.	Średnia i mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora według wieku organizacji w 2012 r.	113
4.14.	Rozkład sumy przychodów i liczebności podmiotów badanego trzeciego sektora według klas uzyskiwanych przychodów w 2012 r. (w %)	115
4.15.	Struktura badanych organizacji ze względu na wynik finansowy za 2012 r. oraz rodzaj organizacji (w %)	116
4.16.	Struktura badanych organizacji ze względu na ich rodzaj oraz odsetek przychodów z działalności o charakterze rynkowym w 2012 r. (w %)	123
4.17.	Struktura przychodów i liczebności badanych organizacji badanego trzeciego sektora według głównej dziedziny działalności w 2012 r. (w %)	124
4.18.	Średnia oraz mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora według głównej dziedziny działalności organizacji w 2012 r. (w tys. zł)	125
4.19.	Średnia i mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora według województw w 2012 r. (w tys. zł)	127
4.20.	Średnia oraz mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju miejscowości w 2012 r. (w tys. zł)	128
4.21.	Dynamika sumy przychodów badanych organizacji trzeciego sektora między 2010 r. a 2012 r.	129
4.22.	Średnia i mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora w 2010 r. oraz 2012 r. (w tys. zł)	130
4.23.	Odsetek badanych organizacji trzeciego sektora posiadających środki trwałe oraz średnie i mediany wartości tych środków według rodzaju organizacji w 2012 r.	132
4.24.	Wartość środków trwałych badanych organizacji trzeciego sektora według ich wieku w 2012 r.	133
4.25.	Ponoszenie nakładów inwestycyjnych przez badane organizacje w 2012 r. według rodzaju organizacji (w %)	134
4.26.	Dysponowanie lokalem, samochodem bądź komputerem przez badane organizacje trzeciego sektora w 2012 r. (w %)	136
4.27.	Struktura dysponowania lokalem, samochodem i komputerem według różnych form korzystania w 2012 r. (w %)	138
4.28.	Badane organizacje trzeciego sektora będące właścicielami lokali, samochodów lub komputerów 2012 r. według rodzaju organizacji (w %)	138
4.29.	Badane organizacje trzeciego sektora dysponujące poszczególnymi dobrami w 2010 r. i 2012 r. (w %)	140
5.1.	Struktura liczby członkostw i liczebności badanych organizacji trzeciego sektora w 2012 r. (w %)	142
5.2.	Członkostwa osób fizycznych według najważniejszych dziedzin działalności organizacji w 2012 r.	144
5.3.	Członkostwa osób fizycznych według wieku organizacji w 2012 r.	144
5.4.	Członkostwa w organizacjach obejmujących zasięgiem co najwyżej województwo, według województwa siedziby w 2012 r.	145

5.5.	Frekwencja wyborcza w organizacjach zrzeszających osoby fizyczne w 2012 r. (w %)...	146
5.6.	Udział kobiet i mężczyzn w organach kolegialnych badanych podmiotów trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)	147
5.7.	Udział kobiet i mężczyzn w organach kolegialnych organizacji według dziedzin działalności statutowej w 2012 r. (w %)	148
5.8.	Udział członków opłacających składki członkowskie w organizacjach, w których były opłacane składki członkowskie (w %)	149
5.9.	Organizacje zrzeszające osoby fizyczne, w których opłacano składki i członkowie opłacający składki w 2012 r. (w %)	149
5.10.	Średnia i mediana rocznej składki członkowskiej wśród członków płacących składki (w zł)	150
5.11.	Organizacje zrzeszające osoby prawne według rodzaju organizacji oraz ich struktura w 2012 r. (w %)	151
5.12.	Członkostwa osób fizycznych w organizacjach trzeciego sektora w 2010 r. i 2012 r. (w mln)	153
5.13.	Struktura liczby osób pracujących społecznie i liczebności organizacji w 2012 r. (w %) .	154
5.14.	Osoby pracujące społecznie według najważniejszych dziedzin działalności organizacji w 2012 r.	156
5.15.	Osoby pracujące społecznie według wieku organizacji w 2012 r.	157
5.16.	Osoby pracujące społecznie w organizacjach obejmujących zasięgiem co najwyżej województwo według województwa siedziby w 2012 r.	157
5.17.	Udział członków pracujących społecznie wśród ogólnej liczby pracujących społecznie oraz wśród liczby członków organizacji (w %)	158
5.18.	Udział kobiet i mężczyzn wśród osób pracujących społecznie według wybranych dziedzin działalności statutowej organizacji w 2012 r. (w %)	160
5.19.	Badane organizacje trzeciego sektora, które podpisały porozumienia wolontariackie i osoby pracujące społecznie na podstawie takich porozumień według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)	161
5.20.	Osoby pracujące społecznie w organizacjach trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2010 r. i 2012 r. (w mln)	162
5.21.	Struktura osób zatrudnionych w badanych organizacjach trzeciego sektora według wymiaru czasu pracy i płci w 2012 r. (w %)	164
5.22.	Udział kobiet wśród osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy na dzień 31.12.2012 r. (w %)	165
5.23.	Udział osób z orzeczoną niepełnosprawnością wśród osób zatrudnionych na dzień 31.12.2012 r. (w %)	167
5.24.	Udział osób w wieku emerytalnym wśród osób zatrudnionych	168
5.25.	Pracownicy etatowi w organizacjach trzeciego sektora w 2010 r. i 2012 r. (w tys.)	169
5.26.	Organizacje uczestniczące w projektach EFS według rodzaju organizacji oraz ich struktura w 2012 r. (w %)	171
5.27.	Udział organizacji realizujących projekty EFS wśród badanych organizacji trzeciego sektora oraz udział środków z podpisanych umów na dofinansowanie projektów w przychodach badanych organizacji w 2012 r. (w %)	173
5.28.	Organizacje będące projektodawcami EFS według rodzaju organizacji oraz ich struktura w 2012 r. (w %)	173
5.29.	Struktura projektodawców EFS oraz ogółu badanych organizacji trzeciego sektora według klasy przychodów w 2012 r. (w %)	174
5.30.	Struktura projektodawców EFS oraz ogółu badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju prowadzonej działalności w 2012 r. (w %)	174
5.31.	Struktura projektodawców EFS oraz ogółu badanych organizacji trzeciego sektora według dziedziny działalności w 2012 r. (w %)	175
5.32.	Udział organizacji, w których EFS miał wpływ na zatrudnienie wśród ogółu organizacji badanego trzeciego sektora w 2012 r. oraz udział miejsc pracy utworzonych lub utrzymanych dzięki projektom współfinansowanym z EFS w całości zatrudnienia w badanym sektorze na dzień 31.12.2012 r. (w %)	176
5.33.	Miejsca pracy utworzone, utrzymane i utracone przez badane organizacje trzeciego sektora w związku z udziałem w projektach EFS według maksymalnej roli w tych projektach (w tys. osób)	177

5.34.	Struktura organizacji uczestniczących w projektach EFS ze względu na maksymalną rolę w tych projektach w 2010 r. i 2012 r.	178
5.35.	Badane organizacje trzeciego sektora zgłaszające problemy związane z prowadzeniem działalności w 2012 r. (w %).....	179
5.36.	Badane organizacje trzeciego sektora zgłaszające problemy związane z prowadzeniem działalności w 2012 r. według głównych rodzajów organizacji (w %).....	180
6.1.	Liczba organizacji, które uzyskały status OPP w danym roku oraz liczba zarejestrowanych w KRS organizacji ze statusem OPP w latach 2004-2012.....	184
6.2.	OPP wśród badanych organizacji trzeciego sektora w 2012 r. (w tys.)	184
6.3.	Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju prowadzonej działalności w 2012 r. (w %).....	186
6.4.	Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według najważniejszej dziedziny działalności w 2012 r. (w %).....	187
6.5.	Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według formy działalności w 2012 r. (w %).....	188
6.6.	Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju miejscowości, w której miały siedzibę w 2012 r. (w %)	190
6.7.	Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według maksymalnego zasięgu ich działania w 2012 r. (w %).....	191
6.8.	Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według klasy uzyskiwanych przychodów w 2012 r. (w %).....	195
6.9.	Średnia i mediana przychodów organizacji pożytku publicznego oraz organizacji nieposiadających statusu pożytku publicznego w latach 2010-2012 (w tys. zł)	198
6.10.	Odsetek OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według rodzajów wspieranych beneficjentów w 2012 r. (w %).....	199
6.11.	Kwoty przekazanego 1% podatku za lata podatkowe 2003-2012 oraz liczba przekazujących je podatników.....	202
6.12.	Organizacje pożytku publicznego według korzystania z przysługujących uprawnień w 2011 r. (w %).....	203
6.13.	OPP i pozostałe badane organizacje trzeciego sektora według zgłaszanych problemów związanych z prowadzeniem działalności w 2012 r. (w %).....	205
7.1.	Liczebność badanego trzeciego sektora według głównych rodzajów organizacji w latach 1997-2012 (w tys.).....	207
7.2.	Struktura organizacji badanego trzeciego sektora według dziedziny działalności, na którą wydatkowały najwięcej środków w latach 1997-2012 (w %).....	209
7.3.	Statystyki zasobów członkowskich stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych w latach 1997-2012	211
7.4.	Badane organizacje trzeciego sektora według korzystania z pracy płatnej w latach 1997-2012 (w %)	214
7.5.	Dynamika przeciętnego zatrudnienia etatowego i liczebności badanego trzeciego sektora w latach 1997-2012	216
7.6.	Udział wybranych grup w zatrudnieniu etatowym trzeciego sektora na tle gospodarki narodowej w latach 2005-2012	217
7.7.	Dynamika przychodów i liczebności badanego trzeciego sektora	219
7.8.	Struktura przychodów badanego trzeciego sektora w latach: 2005, 2010 i 2012.....	220
7.9.	Rozpowszechnienie korzystania z najważniejszych źródeł przychodów wśród badanych organizacji trzeciego sektora w latach: 2005, 2010 i 2012	221

Spis map

2.1.	Liczba organizacji na 10 tys. mieszkańców według województwa, w którym miały siedzibę w 2012 r. (w %)	40
2.2.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według województwa, w którym miały siedzibę w 2012 r. (w %)	41
2.3.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według rodzaju miejscowości, w której miały siedzibę w 2012 r. (w %)	44
2.4.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według rodzaju pracy płatnej, z której korzystały w 2012 r. (w %)	47
2.5.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według klasy przychodów w 2012 r. (w %)	49
2.6.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według klasy członkostw (osób fizycznych) w 2012 r. (w %)	51
2.7.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według maksymalnego zasięgu ich działania w 2012 r. (w %)	54
2.8.	Badane organizacje trzeciego sektora podejmujące działania lokalnie (na terenie najbliższego sąsiedztwa lub gminy) w województwach w 2012 r. (w %)	56
2.9.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według rodzaju założyciela w 2012 r. (w %)	58
2.10.	Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według wieku organizacji w 2012 r. (w %)	61
3.1.	Badane organizacje trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności i województw w 2012 r.	66
3.2.	Najważniejsza dziedzina działalności według województw (w %)	73
3.3.	Działalność podejmowana na rzecz osób fizycznych przez stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe w podziale wojewódzkim w 2012 r. (w %)	87
4.1.	Struktura całej pracy świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora w województwach w 2012 r. (w %)	107
6.1.	Odsetek OPP wśród badanych organizacji trzeciego sektora w województwach, w których miały siedzibę w 2012 r. (w %)	189
6.2.	Rozkład kwoty 1% według województw, w których znajdowały się siedziby OPP w 2012 r.	201

Spis rysunków

1.1.	Schemat klasyfikacji sektorowej według stopnia formalizacji, upaństwowienia i zyskowności analizowanych podmiotów	16
------	---	----

Rozdział 1.

Metodologia badań SOF-1 i SOF-4 za 2012 rok

1.1. Trzeci sektor a badana populacja

Pojęcie trzeciego sektora ma szerszy zakres niż populacja objęta badaniami na formularzach SOF-1 i SOF-4. Z tego względu niniejszy rozdział rozpoczyna się od przedstawienia koncepcji trzeciego sektora oraz określenia jego zakresu podmiotowego zarówno w wąskiej definicji operacyjnej jako sektora non-profit, jak też w poszerzonych ujęciach funkcjonujących w różnych kontekstach teoretycznych i instytucjonalnych Unii Europejskiej oraz w Polsce. Następnie wymienione zostały rodzaje podmiotów organizacyjnych wchodzących w skład sektora non-profit, ze wskazaniem, które z nich zostały objęte badaniami na formularzach SOF-1 i SOF-4. Oprócz tego wskazane zostały te rodzaje podmiotów non-profit, które podlegają innym regularnym badaniom statystycznym prowadzonym przez Główny Urząd Statystyczny, jak też przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC.

1.1.1 Koncepcja trzeciego sektora i jej definicja operacyjna jako sektora non-profit

Zgodnie z klasyczną koncepcją A. Etzioniego bazującą na analizie zróżnicowania struktur organizacyjnych, trzeci sektor stanowi specyficzną zbiorowość odrębną od sektora państwowego (ang. *state*) i komercyjnego (ang. *market*). O ile działanie struktur państwa opiera się na zasadzie administracyjnej hierarchii i możliwości zastosowania przymusu a działanie przedsiębiorstw oraz ich personelu nakierowane jest na maksymalizację zarobku, o tyle działanie trzeciego sektora odwołuje się do dobrowolnego zaangażowania jednostek opartego na wspólnych wartościach, a ponadto bazuje na różnorodnych formach partnerskiej komunikacji. Zdaniem Etzioniego cechy te powodują, że trzeci sektor ma większą niż inne sektory zdolność dostarczania elastycznych i tanich usług publicznych^{1,2}.

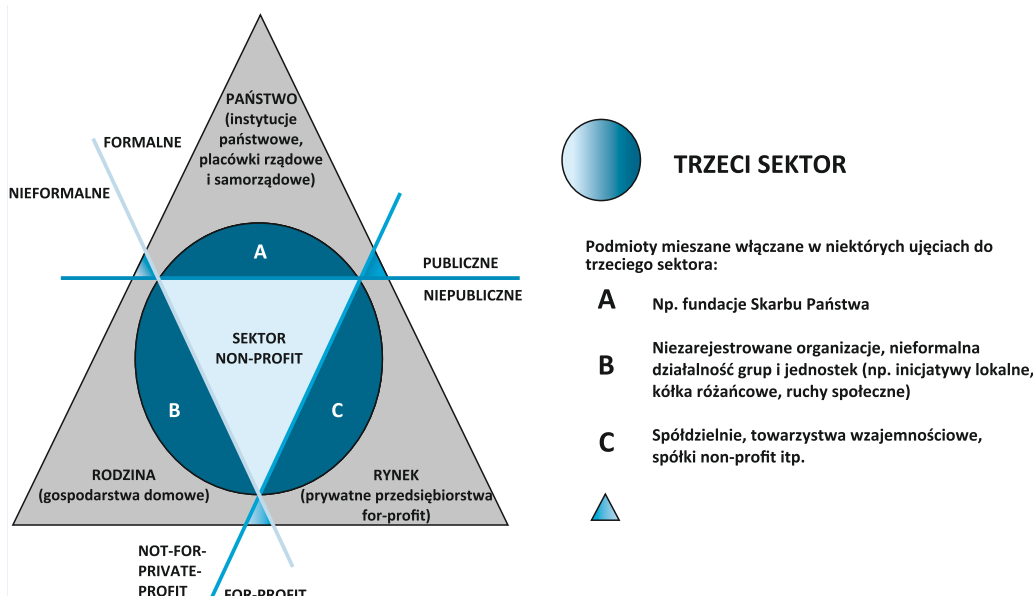
---

¹ Etzioni A., *The third sector and domestic missions*. Public Administration Review, 33(4), 1973 r., s. 314–323.

² Etzioni A., *A Comparative Analysis of Complex Organizations: On Power, Involvement and their Correlates*, Nowy Jork: The Free Press of Glencoe 1961.

Ani koncepcja Etzioniego ani dominujące współcześnie definicje trzeciego sektora nie pozwalają jednak na jednoznaczne wytyczenie zakresu podmiotowego tego sektora, gdyż określenie jego granic jest silnie związane z kontekstem instytucjonalnym oraz społeczno-kulturowym danego kraju czy regionu. Większość badaczy posługuje się dość ogólnymi definicjami przyjmując, że trzeci sektor odnosi się do odrębnej od sektora państwowego i biznesowego zbiorowości autonomicznych podmiotów organizacyjnych, a nawet do działalności mniej sformalizowanych grup i jednostek, które funkcjonują niezależnie od sfery życia rodzinnego. Dla potrzeb badań porównawczych dotyczących trzeciego sektora często wykorzystuje się przyjętą jako międzynarodowy standard a jednocześnie bardziej precyzyjną definicję operacyjną sektora non-profit, który to sektor – zależnie od lokalnych uwarunkowań oraz ich interpretacji - uznawany jest za całość lub centralną część trzeciego sektora. Relacje między trzecim sektorem, sektorem non-profit, sektorem państwowym, sektorem biznesowym oraz sferą życia rodzinnego przedstawiono na schemacie poniżej.

Rysunek 1.1. Schemat klasyfikacji sektorowej według stopnia formalizacji, upaństwowienia i zyskowności analizowanych podmiotów

Adaptacja koncepcji Victora A. Pestoffa *Third sector and co-operative services. Form determination to privatization*, Journal of Consumer Policy, 15 (1), przedstawionej w zmodyfikowanej wersji w: Adalbert Evers, Jean-Louis Lavill *The Third Sector in Europe*, Edward Elgar Publishing, Northampton, s. 17.

Definicję sektora non-profit wypracowano w ramach *Johns Hopkins Comparative Non-profit Sector Project*, w którym w latach 1990-tych uczestniczyło ponad 30 krajów, w tym Polska³. Definicja ta została następnie zastosowana w wydanym przez Biuro Statystyczne ONZ podręczniku *Handbook on Non-profit Institutions in the System of National Accounts*. Zgodnie z nią do sektora non-profit zalicza się podmioty, które:

- 1) są w odpowiednim stopniu sformalizowane (np. w wyniku zarejestrowania we właściwym urzędzie), lub przynajmniej ich cele, sposób działania i struktura mają charakter trwały,
- 2) są instytucjonalnie odrębne od administracji publicznej,
- 3) mają charakter niezarobkowy (działają nie dla zysku i nie rozdzielają ewentualnej nadwyżki między swoich członków, pracowników itp.),
- 4) są samorządne (władze i kierunki działania określone są wewnątrz organizacji),
- 5) charakteryzują się dobrowolnością uczestnictwa w działalności organizacji⁴.

W Polsce wymogi powyższej definicji spełnia wiele rodzajów podmiotów. Te z nich, które dysponują znaczną bazą społeczną lub ekonomiczną, są także na ogół w odpowiednio wysokim stopniu sformalizowane czy też zinstytucjonalizowane. Wiąże się to z włączaniem ich do różnego rodzaju urzędowych rejestrów, co ma duże znaczenie dla statystyki, gdyż rejestry mogą stanowić podstawę tworzenia operatów do badań statystycznych.

Podmioty mające własną osobowość prawną są z reguły wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego. Dotyczy to fundacji, stowarzyszeń rejestrowanych, związków stowarzyszeń, partii politycznych, dużych organizacji związków zawodowych, organizacji pracodawców, organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego.

Inne typy podmiotów non-profit są rejestrowane bądź zgłaszane w odpowiednich organach administracji publicznej w związku ze swoją formą prawną lub dziedziną działalności, przy czym niektóre z nich uzyskują wówczas pełną podmiotowość prawną, zaś inne - status jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej. Osobowość prawną otrzymują na przykład uczniowskie kluby sportowe – po zarejestrowaniu się w starostwie powiatowym, zaś kościoły i związki wyznaniowe oraz ich wyodrębnione jednostki – w wyniku wpisania do Rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych prowadzonego przez Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji.

Z kolei rejestracja wynikająca z dziedziny prowadzonej działalności dotyczy jednostek niemających osobowości prawnej, w tym większości społecznych podmiotów wyznaniowych. Są to jednostki organizacyjne kościołów lub związków wyznaniowych będące placówkami dostarczającymi usług społecznych i w związku z tym są one objęte tzw. rejestrami dziedzinyowymi (np. placówki medyczne znajdują się w Rejestrze Podmiotów

---

³ Zob. Leś E., Nałęcz S., Toepler S., Wygnański J., Salamon L., *Poland: A Partial View*, w: Salamon L.M. i inni, *Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector*, Baltimore, MD: Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 1999 oraz Leś E., Nałęcz S., Sokołowski W., Toepler S., Salamon L., *Poland*, w: Salamon L.M. i inni *Global Civil Society Volume Two. Dimensions of the Nonprofit Sector*. Bloomfield: Kumarian Press 2004.

⁴ *Handbook on Non-profit Institutions in the System of National Accounts*, Nowy Jork: Departament Spraw Ekonomicznych i Społecznych ONZ 2003.

Lecznicych Wykonujących Działalność Lecznicza, lub np. szkoły katolickie - w Rejestrze Szkół i Placówek Oświatowych).

1.1.2 Dyskusja nad szerszymi ujęciami trzeciego sektora w UE i w Polsce

Rozpowszechnienie przedstawionej powyżej definicji sektora non-profit jako standardu umożliwiającego gromadzenie porównywalnych danych o trzecim sektorze lub przynajmniej dużej jego części znacznie przyczyniło się do rozpoznania dużego potencjału ekonomicznego i społecznego tworzących ten sektor podmiotów oraz dostrzeżenia ich roli m.in. w dostarczaniu usług społecznych zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i w poszczególnych krajach. Sukces definicji sektora non-profit nie zatrzymał jednak prac nad uzupełnieniem jej zakresu podmiotowego tak, aby odpowiadała ona specyfice trzeciego sektora w danym kraju, regionie, czy nawet w skali kontynentu.

Najwięcej dyskusji dotyczy rozgraniczenia między trzecim sektorem a biznesem, zwłaszcza w zakresie spółdzielni i organizacji wzajemnościowych⁵, a także innych podmiotów, które można uznać za przedsiębiorstwa społeczne⁶. Dominująca w instytucjach UE perspektywa postrzegania trzeciego sektora ujmuje go jako *gospodarkę społeczną* (ang. *social economy*), którą obok podmiotów non-profit tworzą także przedsiębiorstwa społeczne. Znalazło to odzwierciedlenie w przygotowanym na zlecenie Komisji Europejskiej podręczniku pod znamienym tytułem *Manual for Drawing up the Satellite Accounts of Companies in the Social Economy: Cooperatives and Mutual Societies* (podkr. S. Nałęcz). Zwraca się w nim uwagę na społeczne funkcje i wspólnotowy charakter przedsiębiorstw społecznych, wyodrębniając je z sektora przedsiębiorstw finansowych i niefinansowych. W podręczniku przyjęto, że przedsiębiorstwa społeczne odróżniają się od pozostałych przedsiębiorstw tym, że celem ich działalności nie jest maksymalizacja prywatnego zysku i jego dystrybucja proporcjonalnie do udziałów w kapitale, lecz zaspokojenie innych potrzeb zrzeszonych osób za pomocą wspólnej działalności gospodarczej zarządzanej, przy wykorzystaniu demokratycznych procedur opartych na zasadzie równego głosu wszystkich członków⁷.

Przedmiotem debaty w międzynarodowym środowisku badaczy trzeciego sektora staje się ostatnio także pogranicze między sektorem non-profit a sektorem gospodarstw domowych. W tym obszarze, tj. pomiędzy sferą rodziny a sformalizowanymi organizacjami trzeciego sektora, które podlegają rejestracji i stąd relatywnie łatwo poddają się obserwacji statystycznej, wskazuje się na dwa duże, aczkolwiek niezupełnie rozłączne, pola: (1) mniej

---

⁵ Defourny J. Monzón J.L., (red.) *Economie sociale, entre Economie Capitaliste et Economie Publique; The Third Sector, Cooperative, Mutual and Nonprofit Organisations*, Bruksela: De Boeck-Wesmael 1992.

⁶ Defourny J., *Od trzeciego sektora do przedsiębiorstwa społecznego*, w: Wygnański J. J. (red.), *Przedsiębiorstwo społeczne*, Warszawa: Stowarzyszenie Klon/Jawor 2008.

⁷ Barea J., Monzón J.L. i inni, *Manual for Drawing up the Satellite Accounts of Companies in the Social Economy: Cooperatives and Mutual Societies*, Dyrekcja Generalna Przedsiębiorstwa i Przemysł Komisji Europejskiej 2006, <http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/coop/projects-studies/projects-introduction.htm>

sformalizowana lub zupełnie nieformalna aktywność grupowa nazywana nieraz - niezbyt fortunnie - czwartym sektorem⁸ oraz (2) działalność na rzecz innych, realizowana jednak poza strukturami jakichkolwiek grup, organizacji czy instytucji (wolontariat nieformalny). Rozszerzenie europejskiej definicji trzeciego sektora poprzez włączenie doń obu wspomnianych pól, jak też uwzględnienie spółdzielni, organizacji wzajemnościowych i ewentualnych innych przedsięwzięć społecznych jest obecnie przedmiotem prac międzynarodowego zespołu badawczego realizującego na zlecenie Komisji Europejskiej projekt *Third Sector Impact*⁹.

Również w Polsce interpretacje trzeciego sektora jako obszaru szerszego niż sektor non-profit zyskują coraz większe znaczenie. Uwzględnianie w trzecim sektorze mniejszego lub większego zakresu podmiotów spółdzielczych czy wzajemnościowych zdarza się zarówno w tekstach naukowych¹⁰, jak i rządowych dokumentach strategicznych, których głównym przedmiotem jest ekonomia społeczna/gospodarka społeczna¹¹. Na uwagę zasługują też zmiany ustawowe, które otworzyły możliwość działania obywatelom zgłaszającym gotowość zaangażowania się w realizację własnych inicjatyw lokalnych¹², a także projekty nowelizacji przepisów zmierzające do wzmocnienia statusu prawnego i możliwości działania stowarzyszeń zwykłych¹³.

---

⁸ Niefortunny charakter określenia niesformalizowanej aktywności obywatelskiej jako czwartego sektora (np. Priller E., Zimmer A. (red.), *Der Dritte Sektor international: mehr Markt - weniger Staat?*, Berlin: Sigma 2001) wynika po pierwsze z faktu, że struktury nieformalne mające trwały charakter mieszczą się w statystycznej definicji sektora non-profit a tym bardziej w szerszym ujęciu trzeciego sektora, a ponadto określenie „czwarty sektor” bywa stosowane na określenie działalności korupcyjnej (por. Fernandes R.C., *Private but public: The Third Sector in Latin America*, Waszyngton: CIVICUS 1994).

⁹ Jednym z pierwszych zadań projektu, którego pełna nazwa brzmi *The Contribution of the Third Sector to Europe's Socio-economic Development* jest określenie definicji trzeciego sektora i jego zakresu podmiotowego w Europie. W projekcie tym uczestniczą instytucje badawcze z 11 krajów, w tym z Polski.

¹⁰ Np. Herbst J., Natęcz S., *Panorama gospodarki społecznej*, w: Grewiński M., Rymśza M., *Polityka aktywizacji: usługi aktywizujące w sektorze gospodarki społecznej*, Warszawa: Wydawnictwo WSP TWP 2010; J. Defourny, P. Develtere, *Ekonomia społeczna. Światowy trzeci sektor, w: Trzeci sektor dla zaawansowanych. Współczesne teorie trzeciego sektora – wybór tekstów*, Warszawa: Stowarzyszenie Klon/Jawor 2006.

¹¹ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej przyjęty uchwałą nr 164 Rady Ministrów w dniu 12 sierpnia 2014 r. opisując główne grupy podmiotów ekonomii społecznej wymienia obok sektora obywatelskiego zawierającego podmioty non-profit, także spółdzielnie oraz podmioty integracyjne (Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Zakłady Aktywności Zawodowej i Warsztaty Terapii Zajęciowej) i inne nieposiadające osobowości prawnej formy współpracy np. spółdzielnie uczniowskie, kooperatywy spóżywców, ruchy lokatorów itp.

¹² Nowelizacja ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie uchwalona 19 sierpnia 2011 r. (Dz. U. Nr 209, poz. 1244).

¹³ W lipcu 2014 r. na portalu mamzdanie.org.pl Kancelaria Prezydenta RP przedstawiła do konsultacji projekt ustawy o zmianie ustawy *Prawo o stowarzyszeniach* przewidujący nadanie im cech ułomnej osobowości prawnej, co pozwoli im m.in. korzystać ze zbiorów publicznych, darowizn, spadków i zapisów, środków publicznych, pozostawiając niezmienny zakres odpowiedzialności członków stowarzyszenia majątkiem osobistym za zobowiązania stowarzyszenia.

1.1.3 Typy podmiotów sektora non-profit a rodzaje organizacji objętych badaniami statystycznymi

W Polsce można wskazać bardzo wiele form organizacyjno-prawnych spełniających kryteria opisanej na początku rozdziału szerokiej definicji trzeciego sektora. Z powodu tej różnorodności oraz dużej liczby składających się na trzeci sektor podmiotów non-profit, spółdzielczych, wzajemnościowych itp., jak również ze względu na niską instytucjonalizację znacznej części z nich, nie jest możliwe jednoczesne objęcie całego tego obszaru systematycznymi badaniami statystycznymi dotyczącymi potencjału społeczno-ekonomicznego o zakresie porównywalnym do badań na formularzach SOF-1 lub SOF-4. Mając to na względzie, rozwój badań trzeciego sektora w polskiej statystyce publicznej został zaplanowany jako wieloetapowy proces, którego początkiem są badania sektora non-profit¹⁴.

Niestety duże zróżnicowanie wewnętrzne i związane z tym problemy z rzetelnym określeniem operatu oraz struktury niektórych podzbiorowości sektora non-profit powodują, że zakres obecnych i planowanych badań tego sektora nie obejmuje go w całości. Badaniami objęto te rodzaje organizacji, które były najbardziej zinstytucjonalizowane. Stopień pokrycia sektora non-profit z już realizowanymi oraz przygotowywanymi na 2015 r. badaniami statystycznymi przedstawiono w tablicy 1.1.

Zgodnie z powyższymi założeniami obowiązek sprawozdawczy SOF-1 i SOF-4, określony w *Programie badań statystycznych statystyki publicznej na 2012 r.*¹⁵, nałożony został na wybrane typy podmiotów gospodarki narodowej w oparciu o ich formy prawne. Z Bazy Jednostek Statystycznych (BJS)¹⁶ do operatu badania zostały wybrane określone typy organizacji trzeciego sektora, charakteryzujące się posiadaniem osobowości prawnej oraz następujących szczególnych form prawnych:

- fundacje, działające na podstawie *ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach*,
- stowarzyszenia, działające na podstawie *ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach*, czyli obok typowych stowarzyszeń także związki stowarzyszeń, ochotnicze straże pożarne, uczniowskie kluby sportowe, inne stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe,
- organizacje społeczne podobne do stowarzyszeń, tzn. jednostki, do których w pewnych zakresach stosuje się *Prawo o stowarzyszeniach*, lecz ich funkcjonowanie regulują odrębne ustawy, np. Polski Czerwony Krzyż, Polski Związek Działkowców, Polski Związek Łowiecki i koła łowieckie,
- organizacje pracodawców, działające na podstawie *ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców*,

---

¹⁴ W 2009 r. Rada Statystyki przyjęła przygotowaną przez Dep. Badań Społecznych GUS *Strategię rozwoju badań statystyki publicznej w zakresie trzeciego sektora i kapitału społecznego*.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 lipca 2011 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2012 (Dz. U. Nr 173, poz. 1030, z późn. zm.).

¹⁶ Jest to baza danych utworzona w oparciu o rejestr REGON, różniąc się jednak od niego tym, że bez wniosku podmiotu zarejestrowanego jest aktualizowana danymi z badań oraz w oparciu o źródła administracyjne.

- organizacje samorządu gospodarczego, działające na podstawie *ustawy z dnia 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych* i *ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle*,
- organizacje samorządu zawodowego rolników, działające na podstawie *ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych* i *ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników*,
- organizacje samorządu zawodowego niektórych przedsiębiorców, działające na podstawie *ustawy z dnia 30 maja 1989 r. o samorządzie zawodowym niektórych przedsiębiorców*, w tym w szczególności przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie transportu, handlu, gastronomii i usług,
- organizacje samorządu zawodowego, które powstały na mocy odrębnych ustaw na podstawie art. 17 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w tym np. samorządy zawodów medycznych i prawniczych.

Warto zauważyć, że wymienione dotychczas rodzaje podmiotów objęte badaniami na formularzu SOF-1 (badanie *Fundacje, stowarzyszenia oraz jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego, innych kościołów i związków wyznaniowych*) i SOF-4 (badanie *Organizacje pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego*) nie tylko spełniają kryteria przynależności do trzeciego sektora i sektora non-profit, ale także mogą być nazywane organizacjami pozarządowymi, gdyż nie należą do sektora finansów publicznych, nie działają w celu osiągnięcia zysku, a jednocześnie są samodzielnymi jednostkami organizacyjnymi posiadającymi zdolność prawną¹⁷.

Ponadto do operatu badania na formularzu SOF-1 zostały włączone niektóre podmioty zrównane w prawach z organizacjami pozarządowymi, tj. jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych, których działalność miała charakter społeczny, funkcjonujące w oparciu o przepisy normujące stosunek państwa do danego kościoła lub związku wyznaniowego lub *ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*. Badaniem nie zostały objęte jednostki tworzące strukturę i administrację kościołów (np. parafie, zbory, zakony, kurie biskupie, seminaria duchowne), lecz wyłącznie jednostki prowadzące działalność społeczną (oświatową, kulturalną itp.) lub o charakterze stowarzyszeniowym (członkowskim). Jednostki Kościoła katolickiego i innych kościołów oraz związków wyznaniowych objęte badaniem SOF-1 są dalej nazywane społecznymi podmiotami wyznaniowymi.

---

¹⁷ Art. 3, ust. 2 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r. z późn. zmianami.

Tablica 1.1. Sektor non-profit w badaniach statystycznych GUS oraz ISKK

SYMBOL FORMULARZA	Sektor non-profit	SOF-1	SOF-4	SOF-3	SOF-2	SOF-K	AW-1
Rodzaje podmiotów							
fundacje	x	ES					
stowarzyszenia mające osobowość prawną, w tym także kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne, związki stowarzyszeń	x	ES					
stowarzyszenia zwykłe	x						
inne organizacje społeczne podobne do stowarzyszeń, mające osobowość prawną, działające na mocy ustaw branżowych lub umów międzynarodowych (np. koła łowieckie, PCK, PZW, PZD)	x	ES					
inne organizacje społeczne podobne do stowarzyszeń, niemające osobowości prawnej, działające jednak na mocy ustaw branżowych (np. rady rodziców, rady pracowników, samorzady uczniowskie)	x						
organizacje pracodawców	x		ES				
organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego np. kółka rolnicze, izby, cechy, zrzeszenia	x		ES				
związki zawodowe	x				ES		
partie polityczne	x			ES			
jednostki kościelne lub wyznaniowe będące placówkami świadczącymi usługi społeczne (np. szkoły katolickie) albo organizacjami członkowskimi (np. Akcja Katolicka)	x	ES					
kościół i związki wyznaniowe - przedstawicielstwa krajowe	x						S*
wspólnoty działające w ramach lokalnych jednostek kościoła (np. kółko różańcowe, chór)	x					SE*	
pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe	x						
spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe							
spółdzielnie - przedsiębiorstwa niefinansowe							
spółdzielnie uczniowskie							
towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych							
ruchy społeczne, inicjatywy lokalne, komitety wyborcze itp.							

ES – badania obejmujące ekonomiczny i społeczny wymiar działalności danego rodzaju podmiotów realizowane na formularzach SOF-1, SOF-4, SOF-3 i SOF-2.

SE* - badanie parafialnych jednostek trzeciego sektora na formularzu SOF-K dotyczy głównie aspektów społecznych; jest prowadzone przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC.

S* - badanie na formularzu AW-1 ma charakter dobrowolny i nie jest uogólniane; pytania nie dotyczą problematyki ekonomicznej i mają charakter otwarty.

Na zakończenie należy wspomnieć o przeprowadzonym przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC (ISKK) badaniu wspólnot i inicjatyw przyparafialnych, które tak jak opisane wcześniej badania GUS dotyczyły 2012 roku. Objęte badaniem ISKK podmioty działały w ramach parafii Kościoła katolickiego i z tego względu nie musiały dla prowadzenia swych działań rejestrować się w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej REGON, a więc na ogół nie były też obecne w Bazie Jednostek Statystycznych, która jest podstawą tworzenia operatu dla większości sprawozdań statystycznych GUS. Jeśli jednak wspomniane inicjatywy przyparafialne dotyczyły prowadzenia szkoły lub placówki edukacyjnej, podmiotu leczniczego, placówki pomocy społecznej itp. to jednostki te mogły zostać przebadane zarówno przez GUS w ramach badania (na formularzu SOF-1 - jako społeczne podmioty wyznaniowe), jak też przez ISKK.

Wyniki z przeprowadzonego przez ISKK badania wspólnot i inicjatyw przyparafialnych opublikowano we wspólnej notatce GUS i ISKK *Spółeczny potencjał parafii. Działalność przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego w Polsce w 2012 roku* opracowanej przez ks. dr Wojciecha Sadłonia, która jest dostępna w witrynie internetowej Instytutu oraz GUS - w tematycznych działach poświęconych trzeciemu sektorowi oraz instytucjom wyznaniowym.

W wyniku badań ISKK oszacował liczbę jednostek przyparafialnych (wspólnot i grup parafialnych) w średniej parafii Kościoła Rzymsko-katolickiego w Polsce na 5,8, co przy liczbie parafii wynoszącej 10,3 tys. dawałoby liczbę około 60 tys. przyparafialnych jednostek kościelnego trzeciego sektora.

Jeśli natomiast chodzi o podmioty non-profit działające w ramach innych wyznań, z których najliczniejsze (wymienione w Roczniku Statystycznym 2013) miały łącznie około 1,6 jednostek kościelnych (odpowiadających parafiom Kościoła katolickiego), to liczba działających w nich różnego rodzaju przykościelnych inicjatyw powinna sięgać około 10 tys. (przyjmując, że w jednostce kościelnej/wyznaniowej wyznań innych niż rzymsko-katolickie liczba takich inicjatyw była podobna jak w parafii katolickiej).

Poza sferą wyżej wymienionych podmiotów religijnych i związanych z nimi jednostek przyparafialnych, prezentowane w niniejszej publikacji badania na formularzach SOF-1 i SOF-4 nie objęły jeszcze czterech istotnych grup podmiotów trzeciego sektora.

Pierwszą z tych zbiorowości tworzą jednostki organizacyjne związków zawodowych - wedle wstępnych oszacowań zbiorowość ta liczy między 10 tys. a 14 tys. podmiotów¹⁸ i została objęta badaniami statystyki publicznej w roku 2014.

Drużga grupa to również organizacje posiadające osobowość prawną, o których istnieją pewne dane statystyczne, ale ich zakres nie pozwala obecnie rozpatrywać ich łącznie z organizacjami opisanymi w niniejszej publikacji. W grupie tej znajdują się spółdzielnie i towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych (łącznie ponad 8 tys. działających podmiotów) oraz partie polityczne (ok. 67 działających podmiotów)¹⁹.

¹⁸ *Struktury organizacyjne związków zawodowych – opis koncepcji badania aktualizacyjnego na formularzu SOF-2a przygotowującego operat, zbierającego wstępne dane i weryfikującego narzędzia do regularnych badań związków zawodowych – materiał przygotowany na posiedzenie Komisji Metodologicznej GUS w dniu 24.05.2013 r. przez zespół Dep. Badań Społecznych i Warunków Życia GUS oraz Urzędu Statystycznego w Krakowie pod kierunkiem S. Nałęcz.*

¹⁹ Wyniki analiz przeprowadzonych na podstawie danych z formularza SOF-3 oraz danych Państwowej Komisji Wyborczej i Zakładu Ubezpieczeń Społecznych za 2012 r. znajdują się w notatce informacyjnej *Partie polityczne w 2012 r.*, przygotowanej przez Dep. Badań Społecznych i Warunków Życia GUS oraz

Kolejną kategorią podmiotów trzeciego sektora nieujętych w niniejszej publikacji są jednostki organizacyjne, które nie mają osobowości prawnej, ale ich funkcjonowanie uregulowane jest w różnego rodzaju normach prawnych. Grupa ta obejmuje stowarzyszenia zwykle (około 11,4 tys.)²⁰, pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe (około 0,8 tys.)²¹, rady rodziców działające przy przedszkolach i szkołach dla dzieci i młodzieży (około 37,8 tys.)²², samorządy uczniowskie oraz studenckie działające w szkołach dla młodzieży i dorosłych oraz na uczelniach wyższych (około 13,7 tys.)²³, rady pracowników (około 20 tys.)²⁴, spółdzielnie uczniowskie (około 5 tys.)²⁵.

Ostatnią, najtrudniejszą do zbadania kategorię podmiotów trzeciego sektora nie ujętą w niniejszej publikacji stanowią trudne do jakiegokolwiek oszacowania, a nawet zdefiniowania ruchy społeczne, spontanicznie tworzące się grupy lub inicjatywy mające charakter samopomocowy, integracyjny, protestacyjny itp., przy czym mogą one mieć zasięg lokalny bądź zupełnie nie związany z konkretnym terytorium (np. grupy dyskusyjne w internecie). Z reguły byty tego rodzaju, nie mają przy tym wyraźnych struktur zarządzających ani określonych granic. Często są one nietrwałe i trudno nawet wyznaczyć moment ich utworzenia czy rozwiązania.

Urząd Statystyczny w Krakowie opublikowanej 30.01.2014r. na stronie internetowej GUS (www.stat.gov.pl).

²⁰ Oszacowanie własne na podst. wyników badań stowarzyszeń zwykłych przeprowadzonych przez E. Hadrowicz w 7 województwach (<http://poradnik.ngo.pl/x/973076>).

²¹ Nałęcz S., *Pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe*, w: Nałęcz s. (red.), *Gospodarka społeczna w Polsce, Wyniki badań 2005-2007*, Warszawa: iSP PAN, 2008.

²² Oszacowanie własne uwzględniające, że przepisy ustawy z dnia 7.09.1991r. o systemie oświaty, w szczególności uwzględniające że rady rodziców działają w każdym przedszkolu i w każdej szkole dla dzieci i młodzieży (bez liceów artystycznych).

²³ Oszacowana liczba samorządów odnosi się do uczelni wyższych, szkół dla dorosłych oraz ponadgimnazjalnych szkół dla młodzieży, gdyż przyjęto, że w szkołach podstawowych i gimnazjalnych organy samorządu uczniowskiego w praktyce nie mają odpowiedniej autonomii, która pozwoliłaby je traktować jako jednostki trzeciego sektora.

²⁴ Zgodnie z ustawą z dnia 7 kwietnia 2006 r. o informowaniu pracowników i przeprowadzaniu z nimi konsultacji (Dz. U. z 2006 r. Nr 79, poz. 550) rady pracowników powinny być tworzone u pracodawców, którzy prowadzą działalność gospodarczą i zatrudniają co najmniej 50 pracowników. Obowiązek tworzenia rad nie dotyczy pracodawców publicznych: urzędów, szkół, służb mundurowych, sądów itp., a także przedsiębiorstw państwowych, mieszanych i państwowych instytucji filmowych, w których istnieją organy o podobnym charakterze, a których omawiana ustawa nie uchyliła. Ponadto pracodawcy objęci zakresem ustawy mogą uniknąć tworzenia rady, jeżeli przed jej wejściem w życie (a więc najpóźniej 24 maja 2006 r.) zawarli z przedstawicielami pracowników porozumienie gwarantujące warunki informowania i konsultowania pracowników na poziomie przynajmniej równym temu zagwarantowanemu w ustawie. Biorąc powyższe pod uwagę w oszacowaniu liczby rad pracowników uwzględniono, że odpowiada ona liczbie przedsiębiorstw niefinansowych zatrudniających 50 lub więcej pracowników, natomiast znacznie mniejsza liczba przedsiębiorstw finansowych o analogicznym poziomie zatrudnienia została uznana za odpowiadającą liczbie przedsiębiorstw, w których rady pracowników nie zostały powołane ze względu na długie działanie tych przedsiębiorstw i porozumienia z pracownikami zawarte przed 24.05.2006 r.

²⁵ za *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej*, s. 22.

1.2. Operat do badań na formularzach SOF-1 i SOF-4 oraz jego aktualizacja

1.2.1 Operat do badań

Operat do badań SOF-1 i SOF-4 został utworzony w oparciu o stan Bazy Jednostek Statystycznych (BJS) na dzień 31 grudnia 2012 r. W operacie znalazły się podmioty posiadające równocześnie następujące cechy:

osobowość prawna,

forma prawna:

- fundacja, stowarzyszenie, organizacja społeczna oddzielnie niewymieniona – dla badania na formularzu SOF-1,
- organizacja pracodawców, samorząd gospodarczy i zawodowego - dla badania na formularzu SOF-4,

- określony w BJS stan aktywności prawno-ekonomicznej jako:

- jednostka aktywna – prowadząca działalność,
- jednostka nieaktywna – nieprowadząca działalności, ale przygotowująca się do jej rozpoczęcia.

Ponadto do operatu badania SOF-1 dodano następujące podmioty:

społeczne podmioty wyznaniowe, tj. zarejestrowane w REGON jednostki prawne lub lokalne kościołów i związków wyznaniowych, prowadzące działalność społeczną, kluby sportowe działające w formie stowarzyszenia, w tym uczniowskie kluby sportowe, które:

- nie były zarejestrowane w REGON, jednak były zarejestrowane w ewidencjach prowadzonych w starostwach powiatowych i jako takie były włączone do BJS przy aktualizacji operatu na potrzeby prowadzonego przez GUS badania sportu, z wykorzystaniem formularza KFT-1 – *Sprawozdanie z działalności klubu sportowego*,
- figurowały w REGON jako jednostki bez osobowości prawnej²⁶.

1.2.2 Dobór jednostek do kartoteki SOF-1 i SOF-4 za 2012 r.

Z wyżej wymienionego operatu do kartoteki badania SOF-1 wybrane zostały:

- 1) wszystkie jednostki, które miały zarejestrowaną działalność gospodarczą,
- 2) wszystkie jednostki posiadające status organizacji pożytku publicznego (OPP),
- 3) wszyscy projektodawcy Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS),
- 4) wszystkie jednostki zatrudniające powyżej 5 osób,
- 5) wszystkie wodne ochotnicze pogotowia ratunkowe, górskie ochotnicze pogotowia ratunkowe i Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe,

---

²⁶ Brak osobowości prawnej został tym jednostkom przypisany omyłkowo, zgodnie z obowiązującym prawem wszystkie kluby sportowe bez względu na miejsce rejestracji otrzymują osobowość prawną.

- 6) wszystkie jednostki prowadzące placówki oświatowe według bazy System Informacji Oświatowej,
- 7) próba losowa jednostek z pozostałej części operatu, reprezentatywna w obrębie każdego województwa i formy prawnej.

Tablica 1.2. Liczba jednostek w operacie i kartotece badania SOF-1 według rodzaju organizacji za 2012 r.

Wyszczególnienie		Liczba organizacji (w tys.)			
		operat	kartoteka SOF-1		
			razem*	dobór celowy	próba*
OGÓŁEM		98,0	31,8	22,1	9,7
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	razem	84,4	20,6	14,1	6,5
	typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne	40,6	12,7	10,5	2,2
	stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe	25,8	4,7	2,7	2,0
	ochotnicze straże pożarne	15,5	2,1	0,5	1,6
	koła łowieckie	2,5	1,0	0,4	0,6
Fundacje		11,3	8,8	5,7	3,1
Społeczne podmioty wyznaniowe		2,3	2,3	2,3	-

*Ze względu na zaokrąglenia poszczególne wartości w kolumnie nie sumują się dokładnie do liczby ogółem.

Próba losowa miała charakter warstwowy, przy czym dobór do warstw nie był proporcjonalny. Warstwy stanowiły województwa, z wydzieleniem miasta stołecznego Warszawy (17 grup) oraz formy prawne (2 grupy, tj. fundacje, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne). Społeczne podmioty wyznaniowe, ze względu na niewielką liczebność, zostały w całości zakwalifikowane do badania. W ramach warstwy stowarzyszeń proporcjonalnie losowane były ochotnicze straże pożarne, koła łowieckie, stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe oraz pozostałe organizacje. Liczebność próby została ustalona przy założeniu, że względny błąd standardowy szacowanych parametrów nie powinien przekroczyć 5%. Ze względu na założony 30% udział jednostek nieaktywnych, w każdej z warstw zostało wylosowanych o 43% więcej jednostek. Po wylosowaniu próby według wyżej określonych założeń zweryfikowano, czy znalazła się w niej odpowiednia do otrzymania reprezentatywnych danych liczebność jednostek z poszczególnych klas zatrudnienia: 0, 1-5 i kategorii lokalizacji jednostki (gminy: miejska, wiejska, miejsko-wiejska). Ostatecznie kartoteka SOF-1 uwzględniająca zarówno dobór celowy, jak i losowy stanowiła 32% liczebności jednostek w operacie.

Badanie na formularzu SOF-4 miało charakter pełny, więc wszystkie jednostki z operatu zostały włączone do kartoteki badania.

Tablica 1.3. Liczba jednostek w kartotece badania SOF-4 według rodzaju organizacji za 2012 r.

Wyszczególnienie	Liczba organizacji (w tys.)
OGÓŁEM	4,4
Samorządy zawodowe rolników	2,8
w tym kółka rolnicze	2,3
Pozostałe organizacje samorządu zawodowego	0,4
Samorządy gospodarcze	0,9
Organizacje pracodawców	0,4

*Ze względu na zaokrąglenia poszczególne wartości w kolumnie nie sumują się dokładnie do liczby ogółem.

1.2.3 Aktualizacja zmiennych w BJS i kartotekach

Wykorzystywane do tworzenia kartoteki zmienne w BJS są systematycznie aktualizowane danymi pozyskiwanymi w kolejnych edycjach badania (badania serii SOF są prowadzone regularnie od 2009 r.), a także danymi pochodzącymi ze źródeł administracyjnych (rejestr REGON, Krajowy Rejestr Sądowy, ZUS itp.). Nie mniej jednak przed realizacją tej edycji badań serii SOF pod koniec 2012 r. podjęto szereg dodatkowych działań aktualizacyjnych, tak żeby operat zawierał możliwie najaktualniejsze informacje. Kluczowymi cechami podlegającymi aktualizacji był stan aktywności prawno-ekonomicznej oraz dane teleadresowe. Do tego celu wykorzystano najaktualniejsze zbiory z:

Rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej Ministerstwa Sprawiedliwości,
Systemu Informacji Podatkowej Ministerstwa Finansów,
Centralnego Rejestru Płatników Składek oraz *Centralnego Rejestru Ubezpieczonych* Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Dodatkowo przy jednostkowej weryfikacji korzystano z informacji zawartych: w portalu bazy.ngo.pl (baza danych o organizacjach pozarządowych), w wykazach organizacji pozarządowych prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego, na stronach internetowych poszczególnych organizacji.

Na podstawie tych danych aktualizowano dane kontaktowe takie jak: telefony oraz adresy, w tym adresy e-mail. Zmiany te na bieżąco były wprowadzane do BJS. Na podstawie zapisów w *Rejestrze stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej* aktualizowano również stan aktywności prawno-ekonomicznej (w oparciu o informacje o wykreśleniu oraz stanie likwidacji).

Kolejnym etapem było zasilenie kartoteki zmiennymi pochodzącymi bezpośrednio z administracyjnych rejestrów. Ze względu na dobór celowy do badania SOF-1, na podstawie *Rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej* KRS ustalono status OPP, zaś w oparciu o *Rejestr przedsiębiorców* KRS określono, czy organizacja ma prawo prowadzić działalność gospodarczą. *Krajowy*

System Informatyczny SIMIK 07-13 Ministerstwa Rozwoju Regionalnego²⁷ pozwolił natomiast oznaczyć jednostki, które były projektodawcami EFS. Wykorzystano też System Informacji Oświatowej, żeby wybrać, które z podmiotów prowadziły jednostki oświatowe.

---

²⁷ Obecne Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

1.3. Formularz SOF-1 i formularz SOF-4

Formularz SOF-1 za 2012 r. obejmował następujące elementy:

- pytania o dziedzinę, zasięg, formy i charakter działalności jednostki sprawozdawczej (dział I),
- pytania o rodzaj i liczbę beneficjentów działalności jednostki sprawozdawczej oraz o rodzaj działań podejmowanych na rzecz odbiorców indywidualnych (dział II),
- informacje na temat członków i wolontariuszy oraz ich pracy społecznej (dział III),
- informacje na temat zatrudnienia na podstawie stosunku pracy oraz pracy w ramach umów cywilno-prawnych (dział IV),
- informacje o uczestnictwie w projektach Europejskiego Funduszu Społecznego (dział V),
- dane na temat przychodów i kosztów prowadzenia działalności (dział VI),
- dane o posiadanych środkach trwałych, poniesionych nakładach inwestycyjnych oraz otrzymanych darach rzeczowych (dział VII),
- pytania o warunki prowadzenia działalności (dział VIII),
- dane teled adresowe.

Struktura formularza SOF-4 za 2012 r. była spójna ze strukturą formularza SOF-1. Jednak ze względu na specyfikę działalności organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego oraz organizacji pracodawców część pytań musiała mieć inną treść. W SOF-4 inaczej niż w SOF-1 skonstruowana została treść pytań:

- o rodzaj i formę działalności statutowej (dział I),
- o odbiorców działań jednostki (dział II).

Wszystkie pytania z pozostałych sześciu działów (od III do VIII) były identyczne z pytaniami z formularza SOF-1.

Formularze SOF-1 oraz SOF-4 za 2012 r. nie różniły się w zasadniczy sposób od formularzy z poprzedniej edycji badania (za 2010 r.). Głównym powodem braku znaczących modyfikacji formularzy było zachowanie spójności metodologicznej i zapewnienie porównywalności danych pomiędzy edycjami badań. Nieznaczące zmiany dotyczyły doprecyzowania treści pytań odnoszących się do członkostwa i pracy społecznej (dział III). Zmiany miały na celu ułatwienie respondentom wypełnianie formularzy SOF-1 i SOF-4, a także pozyskanie danych o wyższej jakości. Oba formularze (SOF-1 i SOF-4) opracowane zostały w dwóch wersjach - papierowej oraz elektronicznej („on-line”, zamieszczonej w Portalu Sprawozdawczym GUS).

1.4. Sposób realizacji badań i ich kompletność

Podstawową formą przekazania danych przez organizacje objęte badaniami SOF-1 i SOF-4 jest wypełnienie formularza elektronicznego w Portalu Sprawozdawczym GUS. Wśród 36,2 tys. organizacji zobligowanych do złożenia sprawozdań z serii SOF za 2012 r., aktywne konto w Portalu Sprawozdawczym GUS przed rozpoczęciem badań posiadało 39% jednostek. Takie organizacje otrzymały drogą elektroniczną powiadomienie o obowiązku sprawozdawczym.

Organizacje nieposiadające konta w Portalu Sprawozdawczym, przed rozpoczęciem badań, otrzymały tradycyjną pocztą list informujący o realizowanych badaniach, odpowiedni formularz oraz dane uwierzytelniające, za pomocą których mogły przystąpić do sprawozdawczości elektronicznej. Do tych organizacji, które nie złożyły sprawozdań w terminie, kierowane były przypomnienia o obowiązku sprawozdawczym (automatycznie generowane z portalu do osób zarządzających sprawozdawczością elektroniczną organizacji, bądź wśród organizacji, które nie posiadały konta na PS wysyłane na adresy e-mail organizacji mieszczący się w kartotece), a z pozostałymi jednostkami nawiązywano kontakt telefoniczny²⁸.

Tablica 1.4. Realizacja badań z serii SOF za 2012 r. według formularzy – stan na 31.08.2013 r. *

Wyszczególnienie:	Liczebność jednostek w kartotece	Sprawozdania pozytywne**		Pozostały rozpoznany stan aktywności***				Brak kontaktu	
				nieaktywne		aktywne, które odmówiły udziału			
				w tys.	w %	w tys.	w %		
SOF-1	31,8	22,2	69,9	3,6	11,2	3,6	11,2	2,4	7,7
SOF-4	4,4	3,0	67,2	0,9	20,4	0,3	7,1	0,2	5,2
RAZEM	36,2	25,2	69,6	4,5	12,3	3,9	10,7	2,6	7,4

* Ze względu na zaokrąglenia procent w wierszu nie zawsze sumuje się dokładnie do 100%

** Jednostki, które wypełniły sprawozdanie, z wyłączeniem tych, które zaznaczyły wyłącznie informację o braku aktywności.

*** Jednostki, z którymi nawiązano kontakt w trakcie realizacji badania, ale które nie złożyły sprawozdania lub zaznaczyły na nim informację o braku aktywności. Jako odmowy potraktowano również jednostki, które nie złożyły sprawozdania, a w oparciu o źródła administracyjne ustalono, że prowadziły działalność.

Wypełnione sprawozdania SOF-1 i SOF-4 przesłało łącznie 25,2 tys. objętych badaniami organizacji (70%), a 4,5 tys. jednostek zadeklarowało brak aktywności w 2012 r. (12%). Co dziesiąta organizacja odmówiła udziału w badaniach (11%), a z 7% jednostek nie udało się nawiązać kontaktu.

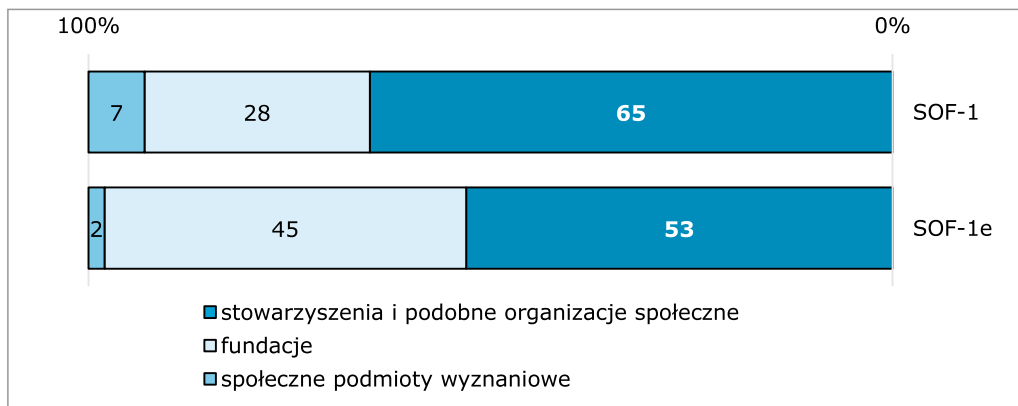
²⁸ W rezultacie wysłanej do sprawozdawców korespondencji, odsetek objętych badaniem organizacji posiadających konto w portalu po zakończeniu badań wzrósł z 39% do 50%.

1.5. Realizacja badań ewidencyjnych - cel i wyniki

Jak już wspomniano, nie wszystkie jednostki objęte sprawozdaniem SOF-1 i SOF-4 wzięły udział w badaniach. Odsetek organizacji, które nie były aktywne wyniósł 12%, kolejne 11% uznano za odmowy, a o 7% nic nie udało się ustalić w trakcie realizacji badań (patrz Tablica 1.4.). Aby umożliwić precyzyjne uogólnianie danych zebranych od organizacji, które wypełniły sprawozdania na całą populację aktywnych organizacji, przeprowadzono we wszystkich województwach badanie ewidencyjne na formularzach: SOF-1e (*Informacja ewidencyjna o podmiotach, które nie wypełniły sprawozdania SOF-1*) oraz SOF-4e (*Informacja ewidencyjna o podmiotach, które nie wypełniły sprawozdania SOF-4*). Celem tych badań było rozpoznanie stanu aktywności jednostek, z którymi nie udało się nawiązać kontaktu w trakcie zbierania sprawozdań SOF-1 i SOF-4. Ze względu na konieczność bezpośredniego docierania do podmiotów w terenie realizację prowadziły wszystkie urzędy statystyczne. Dodatkowo w badaniu pozyskiwano informacje o przyczynach niespełnienia przez organizacje obowiązku sprawozdawczego, a także informacje na potrzeby aktualizacji danych teleadresowych.

Badania SOF-1e i SOF-4e zostały przeprowadzone na grupie 3,5 tys. jednostek, tj. 10% znajdujących się w kartotekach SOF-1 i SOF-4. Do badania zostały dobrane jednostki, z którymi nie udało się nawiązać kontaktu (2,6 tys. jednostek) oraz jednostki, które ze względu na potwierdzoną w źródłach administracyjnych aktywność w okresie sprawozdawczym zostały uznane za podmioty, które odmówiły udziału w badaniu (0,8 tys. jednostek). Zdecydowana większość organizacji zakwalifikowanych do badania to podmioty z kartoteki SOF-1 (ponad 92%). Struktura kartoteki SOF-1e składała się ze stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (53%), fundacji (45%) i społecznych podmiotów wyznaniowych (2%). Podmioty biorące udział w badaniu SOF-4e to w 63% organizacje samorządu zawodowego, 23% organizacje samorządu gospodarczego i 14% organizacje pracodawców. Porównując kartoteki SOF-1 i SOF-1e można zauważyć dużą różnicę w strukturze organizacji zakwalifikowanych do tych badań. W badaniu ewidencyjnym był o 17 p. proc. wyższy odsetek fundacji niż w badaniu SOF-1.

Wykres 1.1. Struktura kartoteka SOF-1 i SOF-1e za 2012 (w %)

Tablica 1.5. Kompletność badań z serii SOF według formularzy i rodzajów organizacji za 2012 r.

Wyszczególnienie			Organizacje z kartotek badań, z wyłączeniem podmiotów nieaktywnych	Organizacje, które zrealizowały obowiązek sprawozdawczy*	
			w tys.	% z pierwszej kolumny	
OGÓŁEM			31,7	25,2	79,3
w tym OPP			8,1	7,3	89,8
Formularz SOF-1	Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	razem	18,8	15,3	81,0
		typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	11,7	9,6	81,8
		stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe	4,0	3,1	77,6
		ochotnicze straże pożarne	2,1	1,7	81,3
		koła łowieckie	1,0	0,9	84,1
	Fundacje	7,4	5,2	70,4	
	Spoleczne podmioty wyznaniowe	1,9	1,7	88,4	
Formularz SOF-4	Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	razem	3,5	3,0	84,5
		samorządy zawodowe rolników	2,0	1,7	84,2
		pozostałe organizacje samorządu zawodowego	0,4	0,3	89,8
		samorządy gospodarcze	0,8	0,7	84,7
		organizacje pracodawców	0,3	0,3	79,5

* Ujęto organizacje, które złożyły sprawozdania pozytywne (prowadziły działalność statutową w 2012 r.).

Po odjęciu podmiotów nieaktywnych ostateczna kompletność realizacji badania wyniosła 79%. Najwyższy odsetek organizacji, które złożyły sprawozdanie wystąpił wśród samorządu zawodowego (z wyłączeniem samorządu zawodowego rolników) oraz organizacji mających status pożytku publicznego (po 90%), a następnie wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (88%). Natomiast najniższy poziom kompletności osiągnięto wśród fundacji (70%).

Z elektronicznej formy przekazywania danych skorzystała niespełna połowa badanych organizacji, pozostałe sprawozdania w formie formularzy papierowych przesłano drogą pocztową. Z drogi elektronicznej częściej korzystały podmioty z grupy, która złożyła sprawozdanie SOF-1 (fundacje, stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz społeczne podmioty wyznaniowe – 50% złożyło sprawozdania poprzez PS) niż sprawozdawcy wypełniający formularz SOF-4 (organizacje pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego – 22%).

Zakres pytań ujętych na formularzach SOF-1e i SOF-4e był tożsamy. Kwestionariusze zawierały następujące elementy:

pytania dotyczące realizacji badania ewidencyjnego, m.in. liczba podjętych prób nawiązania kontaktu, sposoby nawiązania kontaktu (dział I), informacje na temat przyczyny niespełnienia obowiązku sprawozdawczego, aktywności prawno-ekonomicznej, zatrudnienia, dane teleadresowe (dział II).

Badania SOF-1e i SOF-4e zostały zrealizowane przez pracowników urzędów statystycznych we wszystkich 16 województwach we wrześniu i październiku 2013 r. Kartoteka badania była podzielona na województwa według lokalizacji siedziby organizacji tak, żeby można było w razie potrzeby przeprowadzić wizytę bezpośrednią w jednostce. Pracownicy urzędów statystycznych realizujący badania ewidencyjne głównie pozyskiwali informacje drogą telefoniczną (89% wypełnionych formularzy), następnie w trakcie bezpośredniej wizyty (9%), a także przy użyciu poczty elektronicznej (2%).

Tablica 1.6. Realizacja badania ewidencyjnego za 2012 r. według formularzy*

Wyszczególnienie:	Liczebność jednostek	Rozpoznane						Nierozpoznane	
		ogółem		bezpośrednio		pośrednio		w tys.	%
	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%			
SOF-1e	3,2	2,0	62	1,8	56	0,2	6	1,2	38
SOF-4e	0,3	0,2	61	0,1	50	#	11	0,1	39
RAZEM	3,5	2,2	62	1,9	55	0,2	7	1,3	38

* Ze względu na zaokrąglenia procent w wierszu nie zawsze sumuje się dokładnie do 100%

W trakcie realizacji obu badań ewidencyjnych uzyskano informacje od 2,2 tys. jednostek (62%). Bezpośredni kontakt nawiązano z 1,9 tys. organizacji (55%). Okazało się, że 63% spośród jednostek o których pozyskano informacje było aktywnych w czasie realizacji badań SOF-1 i SOF-4, tj. 1,4 tys. organizacji. Główną przyczyną niezłożenia sprawozdania był brak wiedzy o obowiązku sprawozdawczym (nie dotarła do nich informacja o badaniach SOF-1 i SOF-4). Wskazało ją 6 na 10 aktywnych organizacji.

Wyniki badania ewidencyjnego zostały wykorzystane do aktualizacji stanu aktywności jednostek, które nie wzięły udziału w SOF-1 i SOF-4, co przyczyniło się do zwiększenia rozpoznania w badanej zbiorowości przed przystąpieniem do konstruowania wag do zbioru wynikowego SOF-1 i SOF-4.

1.6. Metoda opracowania danych wynikowych

1.6.1 Weryfikacja jakości danych pozyskanych ze sprawozdań

Weryfikacja danych była prowadzona na dwóch etapach. W pierwszej kolejności kompletność i jakość danych była kontrolowana automatycznie na Portalu Sprawozdawczym podczas wypełniania sprawozdań elektronicznych przez sprawozdawców. Formularz elektroniczny komunikował dwa rodzaje błędów – tzw. „twarde” i „miękkie”. Błędy „twarde” dotyczyły braków odpowiedzi i odpowiedzi, które były nieprawidłowe i konieczne było ich poprawienie (np. podana liczba kobiet wśród członków była wyższa niż liczba członków ogółem). Błędy „miękkie” miały na celu zwrócenie uwagi sprawozdawcy na wpisane dane i komunikowane były, gdy odpowiedzi były nietypowe, a więc istniało duże prawdopodobieństwo błędu (np. bardzo duża liczba członków), system umożliwiał jednak pozostawienie tych odpowiedzi.

Drugi etap kontroli polegał na sprawdzaniu sprawozdań przez statystyków w systemie informatycznym badania. W tym systemie kontrola polegała na sprawdzeniu błędów logicznych i rachunkowych. Do kontroli odpowiedzi zostały wykorzystane dane ze źródeł zewnętrznych. Szczegółowej kontroli podlegały dane finansowe (przychody ogółem i koszty ogółem) – na podstawie danych Ministerstwa Finansów oraz dane dotyczące zatrudnienia – na podstawie danych ZUS. Jeżeli rozbieżność danych ze sprawozdań z danymi ze źródeł administracyjnych była istotna, to pracownicy urzędu statystycznego kontaktowali się z osobami wypełniającymi sprawozdanie w celu wyjaśnienia błędów. Źródła te także zostały wykorzystane do imputacji w przypadku braków odpowiedzi w zakresie wymienionych zmiennych.

Była także prowadzona kontrola zmiennych określających potencjał społeczny organizacji, dotyczących członkostwa i pracy społecznej. Do weryfikacji tych danych posłużono się odpowiedziami ze sprawozdań z poprzedniej edycji badania. W przypadku dużych rozbieżności pomiędzy odpowiedziami z kolejnych edycji badania wyjaśniano je poprzez nawiązanie kontaktu z osobą w organizacji, która wypełniała sprawozdanie.

1.6.2 Uogólnianie wyników

Ze względu na to, że kompletność realizacji nie wyniosła 100%, a także część badania na formularzu SOF-1 realizowana była na próbie²⁹ - do zbioru wynikowego zostały skonstruowane wagi, które umożliwiły uogólnienie pozyskanych danych na całą populację aktywnych jednostek. Wagi dla zbiorowości objętej badaniem pełnym i reprezentacyjnym tworzone były oddzielnie. Dla wszystkich jednostek dobranych celowo do badania waga wyniosła 1. Jednostki objęte badaniem reprezentacyjnym otrzymały pierwotną wagę, która była ilorazem liczebności populacji danej warstwy przez liczebność próby wylosowanej

---

²⁹ Opis dot. konstruowania próby został zamieszczony w pkt. 1.2.2.

w tej warstwie. Zostały wydzielone następujące warstwy: województwa (17), rodzaje organizacji (6), zatrudnianie pracowników etatowych (2), status organizacji pożytku publicznego (2).

Ze względu na brak pełnej kompletności badania, konieczne było skorygowanie pierwotnych wag. Przed przystąpieniem do pierwszej korekty każdej jednostce biorącej udział w badaniu nadano symbol oznaczający uczestnictwo w badaniu lub stan aktywności.

Stworzono cztery kategorie (ra):

ra₁ gdy jednostka była aktywna i złożyła sprawozdanie,

ra₂ gdy jednostka była aktywna, ale nie odpowiedziała na sprawozdanie,

ra₃ gdy jednostka była nieaktywna,

ra₄ gdy nie udało się z jednostką nawiązać kontaktu.

W zakresie jednostek, z którymi nie nawiązano kontaktu (ra₄), a więc nie zweryfikowano czy były aktywne, posłużono się informacjami o aktywności z badania ewidencyjnego (opis 1.5.). W trakcie badania ewidencyjnego także z pewną pulą podmiotów nie można było nawiązać kontaktu, więc przyjęto szacunek zakładający, że stosunek liczby aktywnych podmiotów do nieaktywnych odzwierciedla proporcję ustaloną w części jednostek rozpoznanych.

Pierwsza korekta wag została przeprowadzona w każdej warstwie przyjmując następujący wzór:

$$w' = waga \times f_A$$

gdzie:

f_A – współczynnik korekty aktywności;

$waga$ – pierwotna waga warstwy x wynikająca, z doboru jednostek do badania (opis powyżej).

Współczynnik korekty aktywności został obliczony dla każdej warstwy w oparciu o wzór:

$$f_A = \frac{1}{n} \{ (ra_1 + ra_2) \times \left(1 + \frac{ra_4}{n - ra_4} \right) \}$$

gdzie:

n – liczba jednostek danej warstwy

Druga korekta była dokonana ze względu na braki odpowiedzi w poszczególnych warstwach. Do korekty wag zastosowano następujący wzór:

$$w'' = w' \times \frac{\sum w'}{\sum_{ra=1} w'}$$

w' = waga warstwy x po pierwszej korekcie,

$\sum w'$ = suma wag warstwy x po pierwszej korekcie,

$\sum_{ra=1} w'$ = suma wag warstwy x dla jednostek, którym został przypisany kod ra₁.

Wagi były korygowane tylko dla tych jednostek, którym przypisano ra1, czyli dla jednostek aktywnych, które złożyły sprawozdanie. Łącznie utworzono 188 warstw w SOF-1 oraz 68 w SOF-4, za pomocą których uogólniono wyniki zrealizowanych badań. Opisana metoda konstruowania i korygowania wag jest stosowana także w innych badaniach GUS.

1.6.3 Wykorzystanie danych ze źródeł administracyjnych bezpośrednio do opracowania wyników badań

W ostatnim etapie opracowywania zbiorów danych wynikowych, dodano do nich zmienne pochodzące bezpośrednio z następujących źródeł administracyjnych:

- z Ministerstwa Finansów - na podstawie danych z Systemu Informacji Podatkowej obliczono wysokość wynagrodzeń brutto z tytułu umów o pracę oraz umów cywilnoprawnych, a także wysokość przychodów, które organizacje otrzymały w 2012 r. z tytułu 1% podatku należnego za 2011 r.,
- z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - na podstawie danych z Centralnego Rejestru Płatników Składek opracowano strukturę wieku osób zatrudnionych w badanych organizacjach oraz liczbę zatrudnionych niepełnosprawnych i emerytów,
- z Ministerstwa Rozwoju Regionalnego³⁰ - wykorzystano dane z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 do obliczenia liczby projektów realizowanych przy współfinansowaniu z Europejskiego Funduszu Społecznego, jak również sumy przychodów z tego tytułu.

---

³⁰ Obecne Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

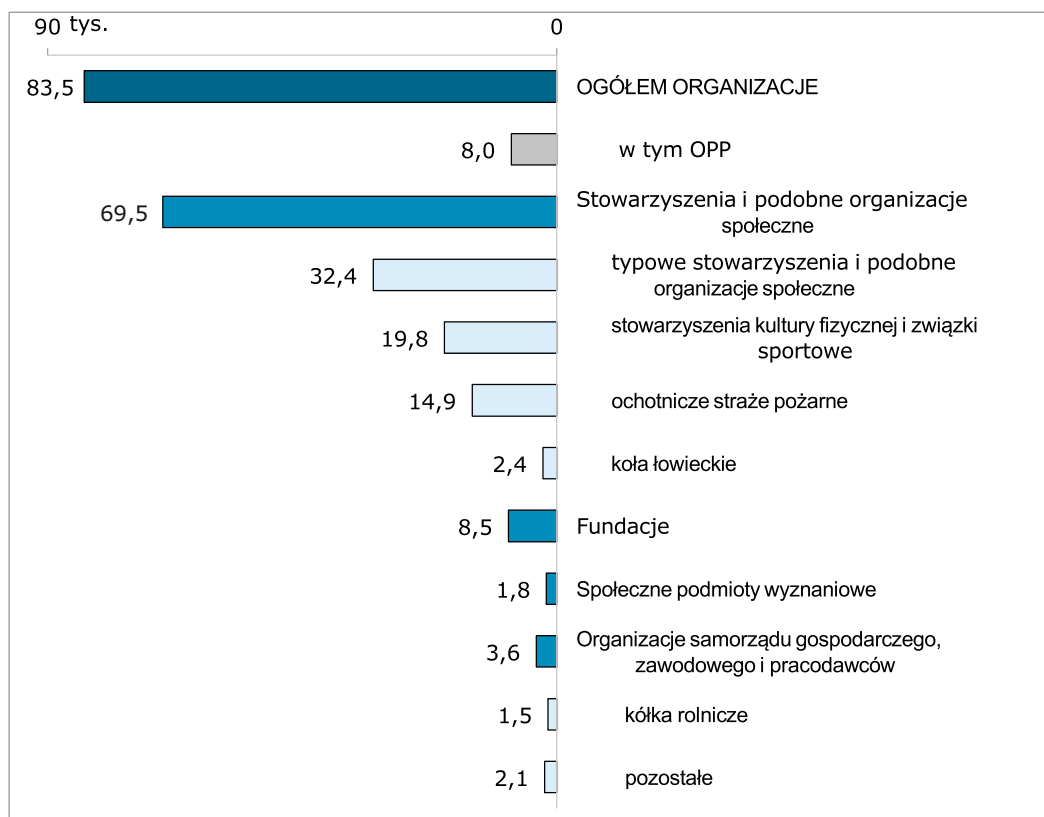
Rozdział 2.

Struktura badanej zbiorowości

2.1. Liczba i rodzaje badanych organizacji

W ramach badań na formularzu SOF-1 i SOF-4 ustalono, że w 2012 r. aktywną działalność prowadziło 83,5 tys. badanych organizacji trzeciego sektora, wśród których 69,5 tys. (83%) stanowiły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, 8,5 tys. (10%) – fundacje, 3,6 tys. (4%) – organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, a 1,8 tys. (2%) – społeczne podmioty wyznaniowe. Status organizacji pożytku publicznego posiadało 10% badanych organizacji – 8,0 tys. jednostek.

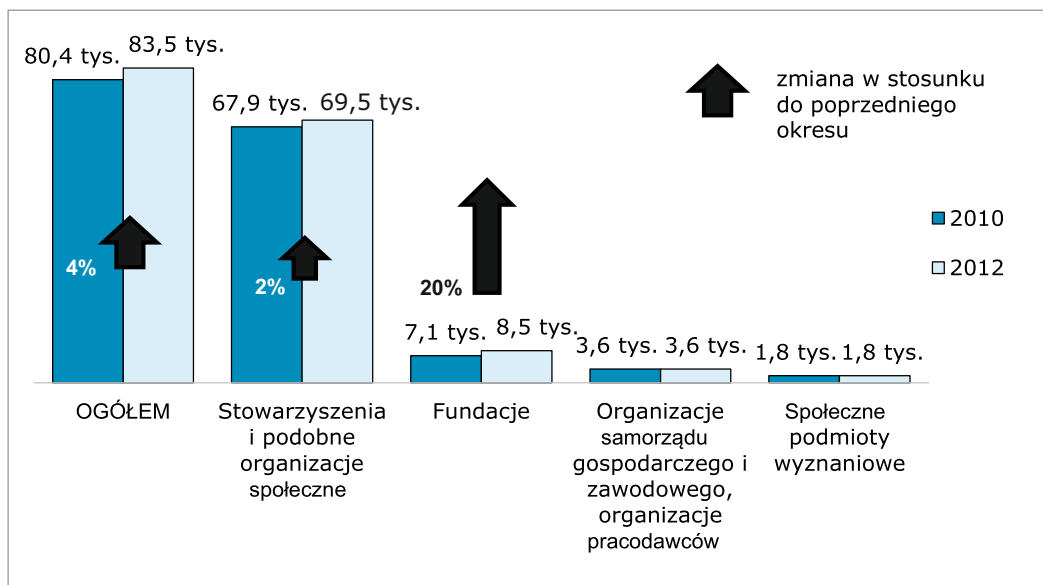
Wykres 2.1. Struktura zbiorowości badanych organizacji trzeciego sektora w 2012 r. (w tys.)

W najliczniejszej grupie podmiotów, jaką tworzą stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne można wyróżnić cztery typy organizacji: stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (19,8 tys.), ochotnicze straże pożarne (14,9 tys.), koła łowieckie (2,4 tys.) oraz dominujące – inne niż wymienione powyżej stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (32,4 tys.), dalej zwane typowymi stowarzyszeniami i podobnymi organizacjami społecznymi.

Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców obejmują: kółka rolnicze (1,5 tys.), inne organizacje samorządu zawodowego rolników (0,6 tys.), pozostałe samorzady zawodowe (0,3 tys.), samorzady gospodarcze (0,9 tys.) oraz organizacje pracodawców (0,3 tys.). W dalszej części publikacji w ramach kategorii organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców wyróżniona została najliczniej reprezentowana, a zarazem homogeniczna i wyraźnie różniąca się od pozostałych podmiotów samorządu gospodarczego i zawodowego grupa, tj. kółka rolnicze (1,5 tys.).

Wykres 2.2. Dynamika liczby badanych organizacji trzeciego sektora w latach 2010-2012

Porównanie dwóch edycji badań przeprowadzonych na formularzach serii SOF w latach 2010 i 2012, pozwala zauważyć wzrost liczby aktywnych podmiotów trzeciego sektora o 4% (tj. o 3,1 tys.). Choć w liczbach bezwzględnych wśród stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych przyrost liczby aktywnych podmiotów był wyższy niż wśród fundacji (wyniósł odpowiednio 1,7 tys. i 1,4 tys.) to dynamika tego zjawiska wśród fundacji była wyraźnie wyższa (wzrost odpowiednio o 20% i 2%). Natomiast wśród organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego oraz wśród

społecznych podmiotów wyznaniowych liczba działających podmiotów w 2012 r. utrzymała się na takim samym poziomie jak dwa lata wcześniej.

2.2. Rozmieszczenie terytorialne

2.2.1 Organizacje według regionu i województwa, w którym miały siedzibę

Najwięcej organizacji, bo aż 19,0 tys. (23%), miało swoją siedzibę na terenie regionu centralnego (województwa: mazowieckie – 13,4 tys. i łódzkie – 5,5 tys.). W porównaniu z innymi regionami występowało w nim zarówno najwięcej stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (14,3 tys., tj. 21%), fundacji (3,6 tys., tj. 42%), jak również organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (0,8 tys.; tj. 21%). Należy jednak dodać, że w przypadku województwa mazowieckiego blisko połowa organizacji (7,0 tys.) ulokowana była na terenie Warszawy.

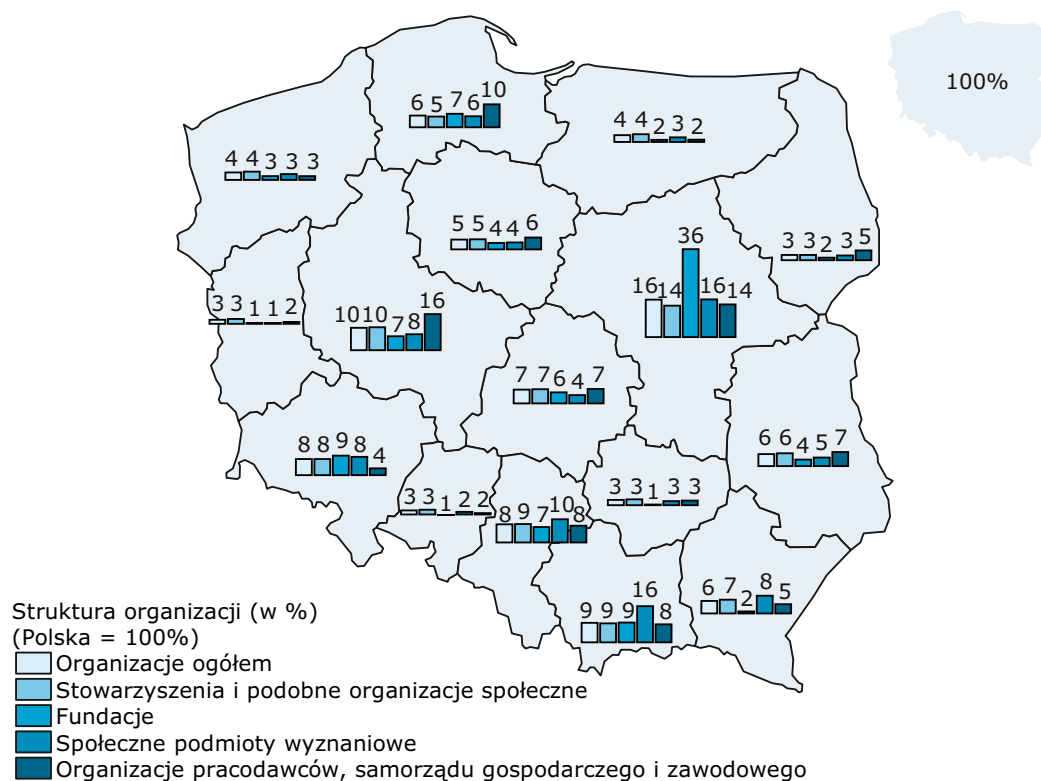
Mapa 2.1. Liczba organizacji na 10 tys. mieszkańców według województwa, w którym miały siedzibę w 2012 r. (w %)

Kolejne regiony pod względem liczby organizacji to wschodni – 15,3 tys. jednostek (województwa: podkarpackie – 5,1 tys., lubelskie – 4,9 tys., podlaskie i świętokrzyskie – po 2,6 tys.) i południowy – 14,4 tys. (województwa: małopolskie – 7,4 tys., śląskie – 7,0 tys.). Jednak w ujęciu wojewódzkim drugie po województwie mazowieckim było województwo wielkopolskie (8,4 tys. organizacji).

Najmniej siedzib badanych podmiotów trzeciego sektora mieściło się w regionie południowo-zachodnim – 8,5 tys. (województwa: dolnośląskie – 6,2 tys. i opolskie – 2,3 tys.). Na poziomie wojewódzkim najmniej jednostek znajdowało się w województwach: opolskim i lubuskim (po 2,3 tys.) oraz podlaskim i świętokrzyskim (po 2,6 tys.).

Mapa 2.2. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według województwa, w którym miały siedzibę w 2012 r. (w %)

Nieco inaczej kształtuje się obraz badanej zbiorowości organizacji trzeciego sektora, gdy w analizie zróżnicowania regionalnego zostanie uwzględniona liczba mieszkańców. O ile największą dostępnością organizacji, podobnie jak ich najwyższą liczbą charakteryzowały się regiony: centralny i północno-zachodni, w których na 10 tys. mieszkańców działało odpowiednio po 24,2 i 22,8 podmiotów, o tyle już w regionie południowym (zajmującym trzecią lokatę w Polsce pod względem liczby organizacji) na 10 tys. osób przypadało najmniej, bo 18,1 organizacji. W województwach: mazowieckim, wielkopolskim i podkarpackim liczba organizacji na 10 tys. osób była najwyższa – wynosiła między 23,8 a 25,3 podmiotów, natomiast najniższa wystąpiła w województwie śląskim – 15,2 jednostki. Warto zauważyć, że na poziomie całego kraju na 10 tys. mieszkańców przypadało 21,7 badanych podmiotów.

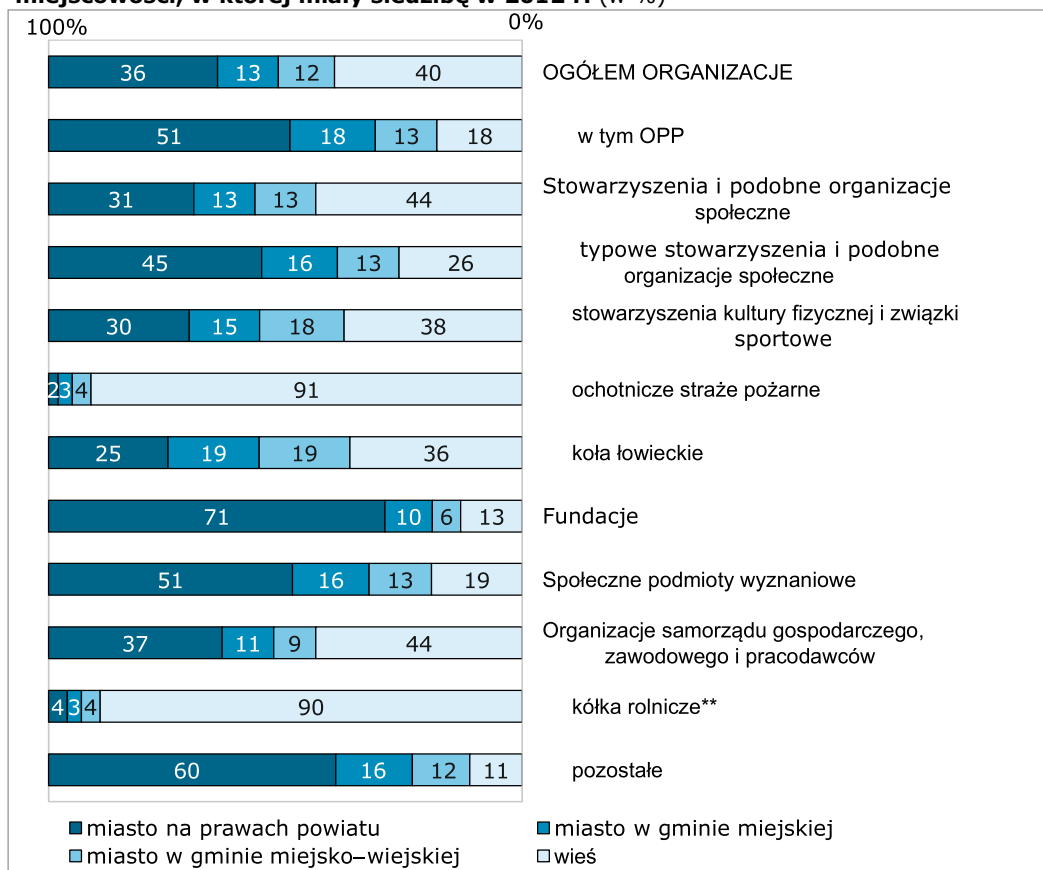
Biorąc pod uwagę rodzaj organizacji, region centralny nadal był liderem w zakresie dostępności fundacji – 4,6 jednostki na 10 tys. mieszkańców, jednak już najwięcej stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych na 10 tys. osób miało swoje siedziby w regionie wschodnim i północno-zachodnim (odpowiednio 19,9 i 19,8 podmiotów). Region wschodni charakteryzował się również największą liczbą ochotniczych straży pożarnych (6,0 jednostek na 10 tys. mieszkańców). Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne były najmniej dostępne dla mieszkańców regionu południowego, w którym na 10 tys. osób przypadało 15,0 organizacji oraz północnego (17,6). Stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe były najbardziej dostępne w regionie południowo-zachodnim (6,2 jednostek na 10 tys. mieszkańców), najmniej zaś w regionie centralnym (3,9). Liczba organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego oraz pracodawców na 10 tys. mieszkańców rozkładała się dość równomiernie – po około 1 organizacji na 10 tys. mieszkańców, z wyjątkiem regionu południowo-zachodniego i południowego, gdzie było ich mniej (odpowiednio 0,5 i 0,7 jednostki na 10 tys. mieszkańców). Największą dostępnością społecznych podmiotów wyznaniowych charakteryzowało się województwo małopolskie (0,8 jednostki na 10 tys. mieszkańców), najmniejszą natomiast województwa łódzkie i lubuskie (po 0,3 jednostek na 10 tys. mieszkańców).

2.2.2 Organizacje według rodzaju miejscowości, w której miały siedzibę

Badane organizacje trzeciego sektora najczęściej miały swoje siedziby na terenie miast (50,2 tys., tj. 60% ogółu organizacji), z czego 29,7 tys. mieściło się w miastach na prawach powiatu, 10,6 tys. - w gminach miejskich, a 9,9 tys. - w miastach znajdujących się w gminach miejsko-wiejskich. Należy nadmienić, że również około 60% ludności Polski mieszka w miastach.

Uwzględniając rodzaj organizacji, najbardziej „miejski” charakter miały fundacje, wśród których aż 87% działało w miastach, 71% - ulokowanych było w miastach na prawach powiatu, a 27% mieściło się w Warszawie. Społeczne podmioty wyznaniowe również umiejscowione były głównie na terenie miast (81%), a najliczniej występowały w miastach na prawach powiatu (51%). Wśród stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, których 57% siedzib ulokowanych było w miastach, widoczne było zróżnicowanie ze względu na rodzaj organizacji – najwięcej siedzib w miastach posiadały typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne (74%), natomiast najmniej – ochotnicze straże pożarne (9%). Oprócz ochotniczych straży pożarnych (91%) na terenach wiejskich ulokowana była też dominująca część kółek rolniczych (90%).

Wykres 2.3. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju miejscowości, w której miały siedzibę w 2012 r. (w %)*

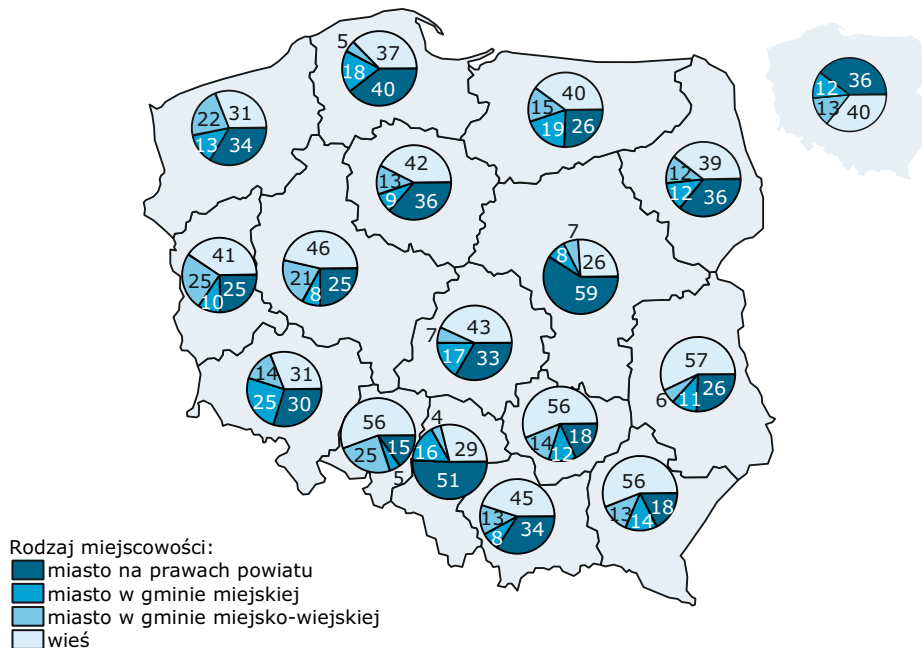

* Ze względu na zaokrąglenia danych procenty w wierszu nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie kategorii: miasto w gminie miejskiej.

Najwyższy odsetek podmiotów umiejscowionych w miastach posiadały województwa: mazowieckie (74% - ze względu na przewagę organizacji warszawskich), śląskie (71%) i dolnośląskie (69%), natomiast największym udziałem jednostek posiadających swoją siedzibę na terenach wiejskich charakteryzowały się województwa: lubelskie (57%), świętokrzyskie, podkarpackie oraz opolskie (po 56%), co jest oczywiście powiązane ze stopniem zurbanizowania poszczególnych województw.

Mapa 2.3. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według rodzaju miejscowości, w której miały siedzibę w 2012 r. (w %)*

*Ze względu na zaokrąglenia danych procenty w województwie nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

2.2.3 Zmiany między 2010 r. a 2012 r. w zakresie rozmieszczenia terytorialnego

W Polsce w 2012 r. średnio na 10 tys. osób przypadało 21,7 badanych podmiotów trzeciego sektora i w porównaniu z rokiem 2010 było to o 0,8 organizacji więcej na 10 tys. mieszkańców. W zestawieniu z 2010 r. ogólna struktura organizacji, w podziale na poszczególne województwa oraz rodzaj miejscowości, w której organizacje miały swoją siedzibę pozostała niemal bez zmian.

Niewielkie różnice w zakresie lokalizacji można zauważyć uwzględniając poszczególne rodzaje organizacji. W przypadku typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych wzrósł o 4 p. proc. udział organizacji mających siedzibę na wsi (do 26%), zaś wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych wzrósł o 5 p. proc. udział organizacji umiejscowionych w miastach (do 62%). Nie odnotowano natomiast istotnych zmian w strukturze poszczególnych rodzajów organizacji według województw.

2.3. Zróźnicowanie potencjału ekonomicznego i społecznego

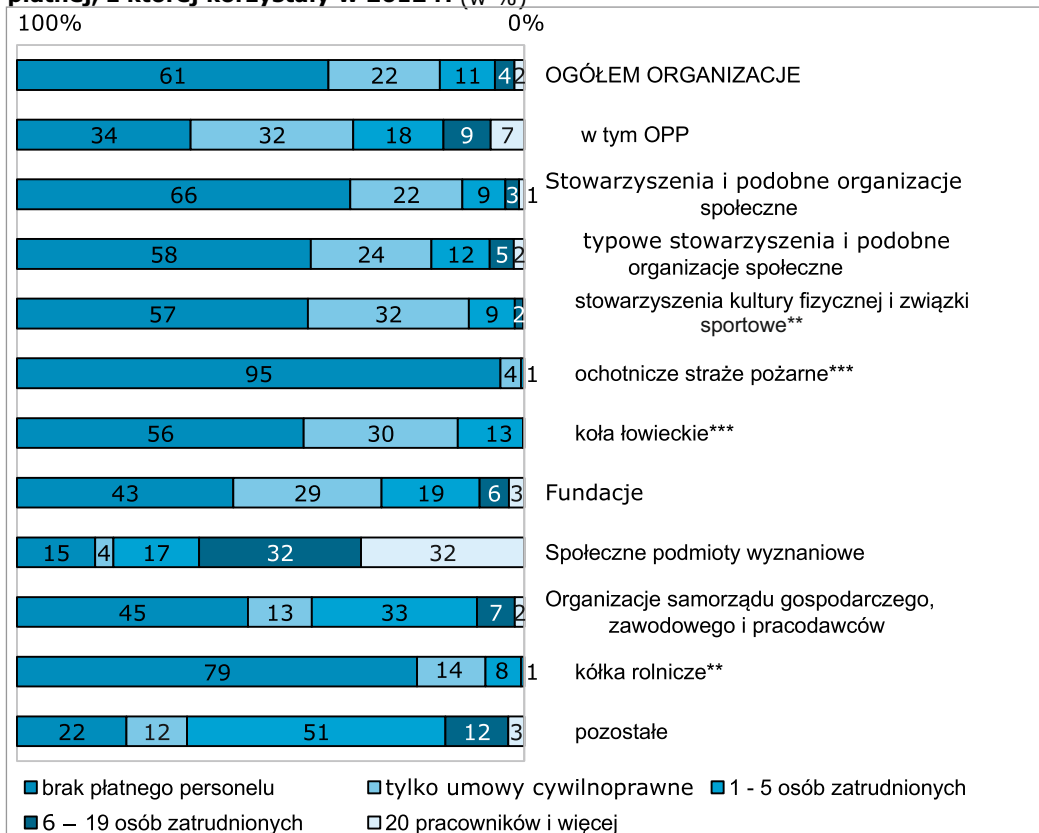
2.3.1 Organizacje według korzystania z pracy płatnej

Badane organizacje trzeciego sektora mogły działać przede wszystkim dzięki pracy świadczonej społecznie przez członków organizacji oraz wolontariuszy. W 2012 r. 61% badanych podmiotów w ogóle nie zatrudniała płatnego personelu, natomiast 22% jednostek zatrudniało pracowników jedynie na podstawie umów cywilnoprawnych. Najmniejszą grupę (17%) stanowiły jednostki posiadające pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę.

Wśród stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych podmioty nieposiadające płatnego personelu stanowiły aż 66% zbiorowości, w tym największy udział takich jednostek odnotowano w grupie ochotniczych straży pożarnych (95%). W zbiorowości samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, a następnie fundacji udział organizacji nie korzystających z pracy płatnej był mniejszy i wyniósł odpowiednio 45% i 43%. Najniższy odsetek jednostek niezatrudniających żadnych pracowników wystąpił wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (15%).

Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, które korzystały z pracy płatnej, częściej wybierały wyłącznie zatrudnienie w ramach umów cywilnoprawnych (umowy zlecenia, umowy o dzieło itp.) niż zatrudnienie etatowe (22% w stosunku 13%). Wśród fundacji obie formy pracy były równie popularne - zatrudnienie tylko na podstawie umów cywilnoprawnych dotyczyło 29%, zaś na podstawie umowy o pracę 28% jednostek. Z kolei przewaga jednostek zatrudniających w ramach etatów wystąpiła wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (81% w stosunku do 4%) oraz jednostek należących do zbiorowości organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (66% do 12%).

Organizacje zatrudniające na podstawie stosunku pracy najczęściej posiadały od 1 do 5 pracowników etatowych. Wyjątek w tym zakresie stanowiły społeczne podmioty wyznaniowe, wśród których zdecydowanie przeważały podmioty zatrudniające powyżej 5 osób (64%). Tę odmienną sytuację można tłumaczyć tym, iż ponad 3/4 społecznych podmiotów wyznaniowych prowadziło działalność w zakresie usług społecznych, np. edukacji lub pomocy społecznej, z którą wiązała się konieczność posiadania licznego personelu.

Wykres 2.4. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju pracy płatnej, z której korzystały w 2012 r. (w %)*

* Ze względu na zaokrąglenia danych procenty w wierszu nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

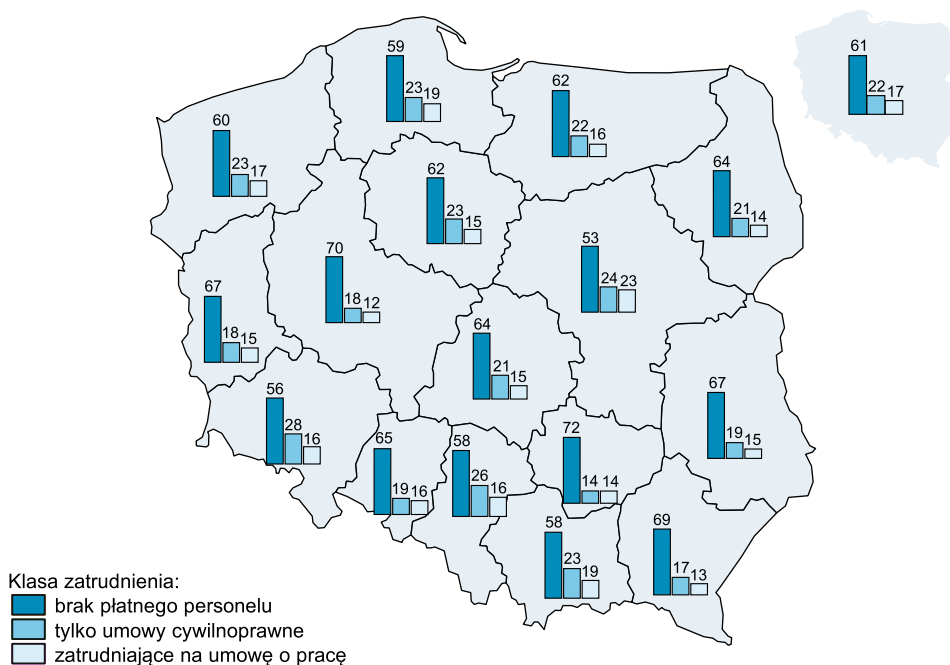
** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie klasy powyżej 20 zatrudnionych.

*** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie klas 6-19 zatrudnionych oraz powyżej 20 zatrudnionych.

Rozpatrując wojewódzką strukturę organizacji według rodzaju pracy płatnej, z której korzystały można zauważyć, że organizacje nieposiadające płatnego personelu dominowały we wszystkich województwach. W najwyższym stopniu występowały one na obszarze województwa świętokrzyskiego (72%), a następnie wielkopolskiego (70%), podkarpackiego (69%) oraz lubuskiego i lubelskiego (po 67%). Z kolei największy odsetek jednostek, które zatrudniały pracowników tylko na podstawie umów cywilnoprawnych wystąpił w województwach: dolnośląskim (28%), śląskim (26%), mazowieckim (24%) oraz małopolskim, kujawsko-pomorskim, pomorskim i zachodniopomorskim (po 23%). Natomiast najwyższy procent podmiotów posiadających co najmniej jednego pracownika zatrudnionego na podstawie umowy o pracę wystąpił na obszarze województwa mazowieckiego (23%), a następnie pomorskiego i małopolskiego (po 19%).

We wszystkich województwach wśród organizacji zatrudniających pracowników etatowych dominowały jednostki mające od 1 do 5 osób zatrudnionych. Województwem, na obszarze którego występował najwyższy odsetek podmiotów posiadających co najmniej 6 pracowników było mazowieckie (23% z organizacji zatrudniających na podstawie stosunku pracy), a następnie pomorskie (19%), małopolskie (19%) oraz zachodniopomorskie (17%). Natomiast najniższy odsetek wymienionych podmiotów wystąpił w województwie kujawsko-pomorskim (15%), podlaskim (14%), podkarpackim (13%) oraz wielkopolskim (12%).

Mapa 2.4. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według rodzaju pracy płatnej, z której korzystały w 2012 r. (w %)*

*Ze względu na zaokrąglenia danych procenty w województwie nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

2.3.2 Organizacje według klasy przychodów

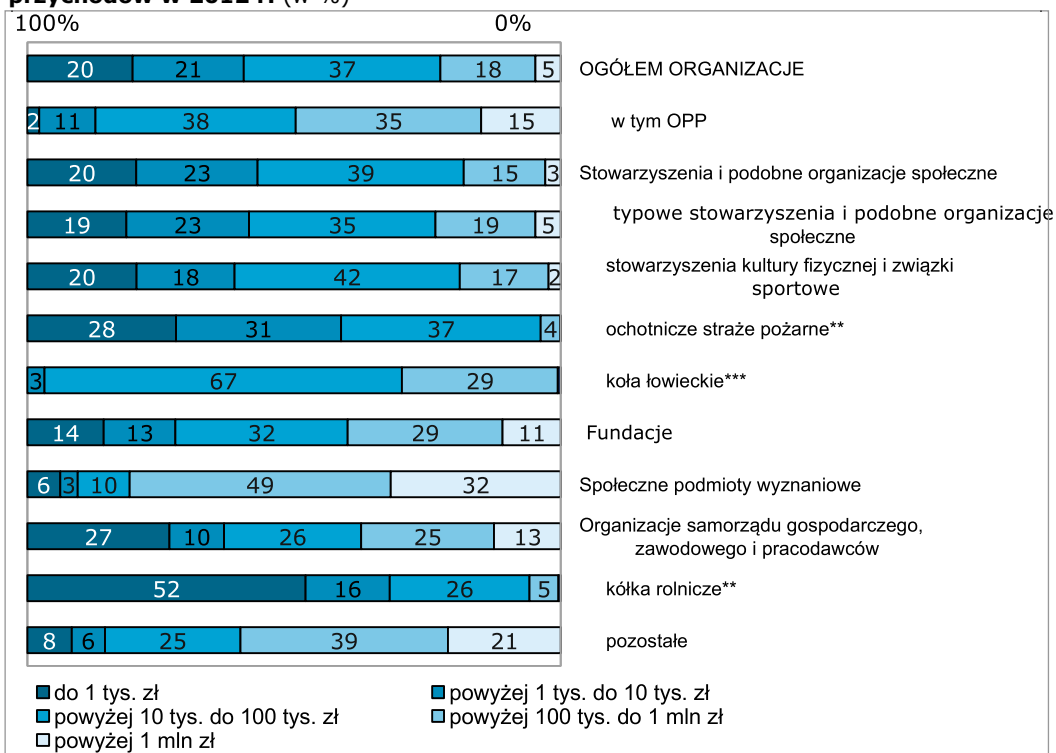
Poziom przychodów większości objętych badaniem organizacji był stosunkowo niski. Najliczniejsze okazały się organizacje, których roczne przychody w 2012 r. nie przekroczyły 10 tys. zł (41% ogółu podmiotów) oraz nieco zamożniejsze jednostki o przychodach mieszczących się między 10 tys. a 100 tys. zł (37% podmiotów). Wyższym

2. STRUKTURA BADANEJ ZBIOROWOŚCI

poziomem uzyskanych funduszy (od 100 tys. do 1 mln zł) cechowało się już dwukrotnie mniej podmiotów (18%). Natomiast najmniejszą grupę (5% badanej zbiorowości) stanowiły organizacje, których przychody przekroczyły 1 mln zł.

W zbiorowości analizowanych organizacji zdecydowanie najzamożniejszą grupą podmiotów okazały się społeczne podmioty wyznaniowe – aż 32% tej zbiorowości stanowiły jednostki, których roczne przychody przekroczyły 1 mln zł. Wysoki potencjał ekonomiczny społecznych podmiotów wyznaniowych został potwierdzony także przez dane dotyczące zatrudnienia zaprezentowane w poprzedniej części tego podrozdziału.

Wykres 2.5. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według klasy przychodów w 2012 r. (w %)*

* Ze względu na zaokrąglenia danych procenty w wierszu nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie klasy powyżej 1 mln zł.

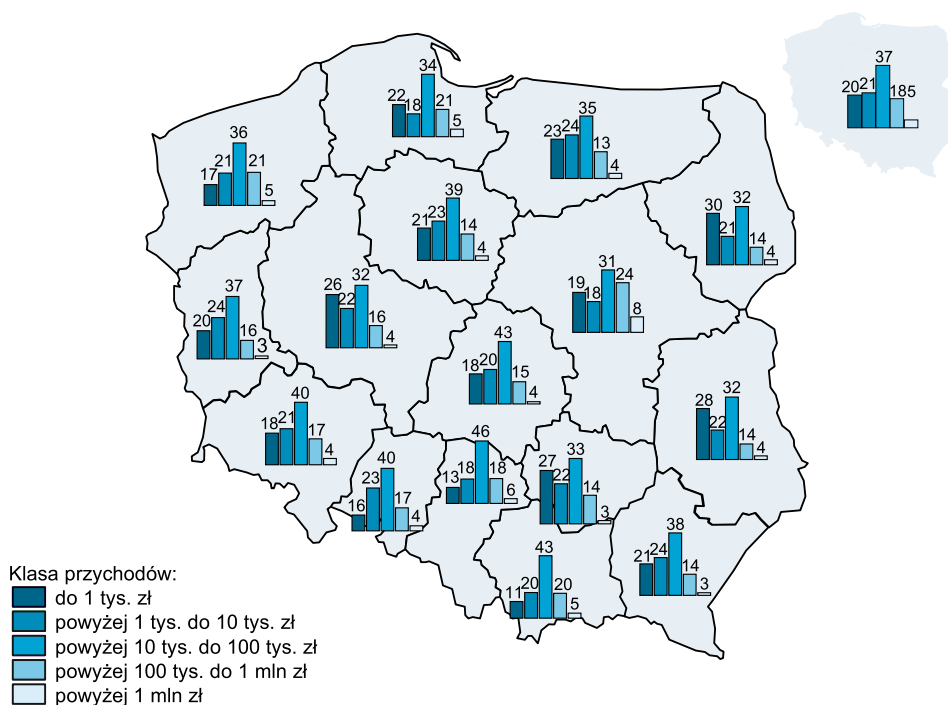
*** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie klasy do 1 tys. zł oraz powyżej 1 mln zł.

Następnymi w kolejności pod względem udziału podmiotów uzyskujących przychody powyżej 1 mln zł były organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych (13%) oraz fundacje (11%). Natomiast dużo słabszymi ekonomicznie podmiotami były organizacje wchodzące w skład zbiorowości stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych. Spośród nich najzamożniejszymi grupami podmiotów były koła łowieckie, a następnie typowe stowarzyszenia i organizacje

społeczne. Natomiast organizacjami dysponującymi najmniejszymi zasobami finansowymi były ochotnicze straże pożarne, stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe, a także kółka rolnicze.

Analiza przychodów badanych podmiotów przeprowadzona na poziomie poszczególnych województw wykazała, że organizacje o przychodach nieprzekraczających 10 tys. złotych w największym stopniu występowały we wschodnich województwach Polski – tj.: podlaskim (51%), lubelskim (50%), świętokrzyskim (49%), warmińsko-mazurskim (47%), podkarpackim (45%) oraz w województwie wielkopolskim (48%). Natomiast największy odsetek podmiotów o najwyższych przychodach (wynoszących powyżej 100 tys. zł) znajdowało się w województwie mazowieckim (32%), zachodnio-pomorskim, pomorskim (po 26%) oraz małopolskim (25%).

Mapa 2.5. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według klasy przychodów w 2012 r. (w %)*

* Ze względu na zaokrąglenia dane procenty w województwie nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

2.3.3 Organizacje według klasy członkostw

Badane organizacje trzeciego sektora najczęściej charakteryzowały się średnim potencjałem członkowskim – 2/3 z nich zrzeszało od 16 do 100 członków. Relatywnie

2. STRUKTURA BADANEJ ZBIOROWOŚCI

duże organizacje, czyli podmioty posiadające powyżej 100 członków stanowiły 9% badanej zbiorowości, zaś o najmniejszej liczbie członków (od 1 do 15 osób) - 11% badanych organizacji. Natomiast w gronie organizacji niezrzeszających członków znalazły się wszystkie fundacje (które ze względu na regulacje prawne nie są organizacjami członkowskimi), zdecydowana większość społecznych podmiotów wyznaniowych (84%) oraz część organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (28%), a także niewielki odsetek typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (2%) oraz stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (4%).

Wykres 2.6. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według klasy członkostw (osób fizycznych) w 2012 r. (w %)*

* Ze względu na zaokrąglenia danych procenty w wierszu nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie klasy organizacje niezrzeszające osób fizycznych.

*** Ze względu na regulacje prawne fundacje są organizacjami niezrzeszającymi członków.

Zbiorowością organizacji, która charakteryzowała się znaczącym udziałem podmiotów o relatywnie wysokim potencjale członkowskim, okazały się organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych – wśród nich 30% zrzeszało co najmniej 100 osób. Następne w kolejności, ale z nie tak znaczącym

W zbiorowości organizacji pochodzących z województwa mazowieckiego wystąpił również najwyższy odsetek organizacji skupiających powyżej 100 członków (13%). Następne w kolejności – pod względem udziału analogicznych podmiotów – były organizacje z województwa zachodnio-pomorskiego (11%) oraz śląskiego (10%).

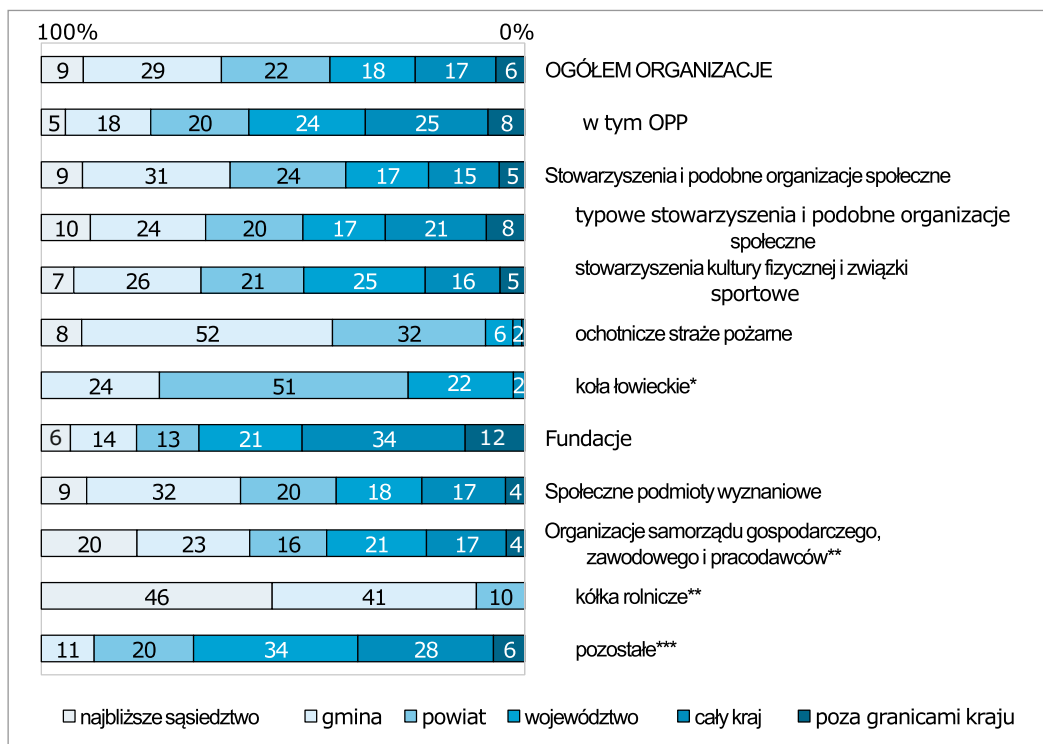

2.4. Zasięg prowadzonej działalności

2.4.1 Organizacje według maksymalnego zasięgu prowadzonej działalności

Maksymalnie w najbliższym sąsiedztwie lub na terenie gminy działały przede wszystkim kółka rolnicze (87%) oraz ochotnicze straże pożarne (60%). Tymczasem jednostki o aktywności na skalę wojewódzką i krajową przeważały wśród pozostałych podmiotów samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (62%), a także fundacje (55%). W świetle zebranych danych te ostatnie podejmowały również najczęściej działalność międzynarodową (12%).

Wykres 2.7. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według maksymalnego zasięgu ich działania w 2012 r. (w %)*

* Ze względu na zaokrąglenia danych procenty w wierszu nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie kategorii: najbliższe sąsiedztwo.

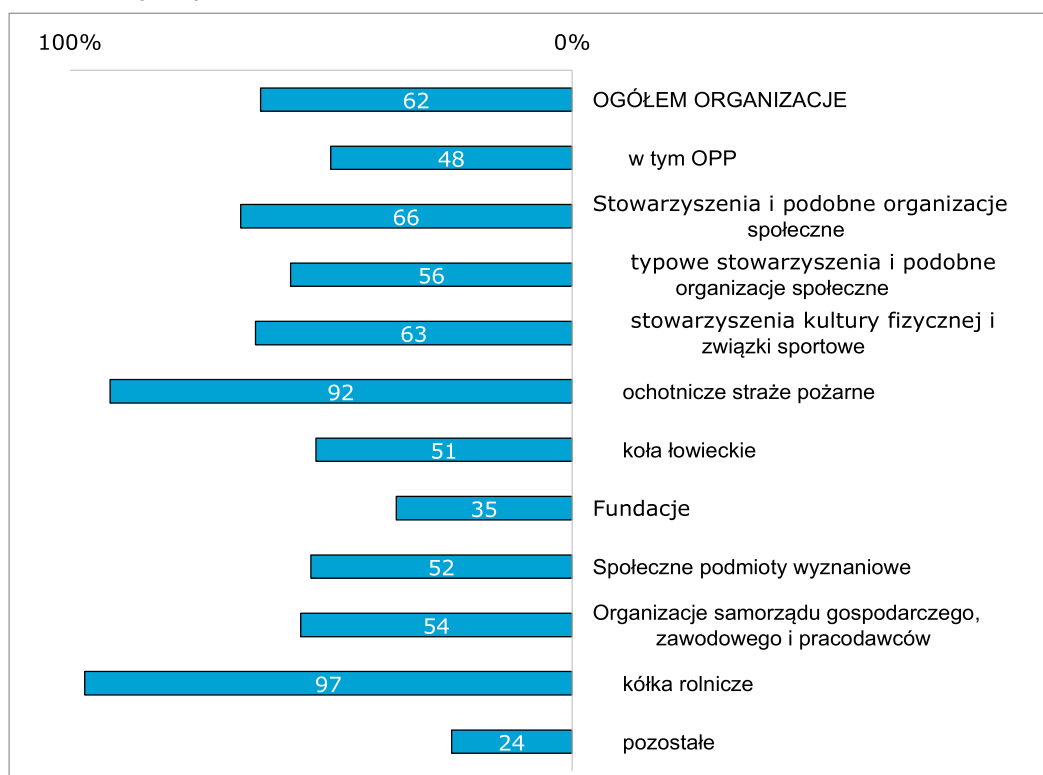
*** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie kategorii: województwo, cały kraj oraz poza granicami kraju.

**** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie kategorii: najbliższe sąsiedztwo.

angażujące się w jakiegokolwiek działania lokalne - na terenie najbliższego sąsiedztwa lub swojej gminy. W sumie działania kierowane do społeczności lokalnej podejmowało 62% badanych organizacji trzeciego sektora. Działalność ta była charakterystyczna dla kółek rolniczych (97%) oraz ochotniczych straży pożarnych (92%). Wśród typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, a także społecznych podmiotów wyznaniowych uwzględnianie lokalności w swojej działalności deklarowało nieco powyżej połowy jednostek. Zdecydowanie rzadziej na działania kierowane do społeczności lokalnej nastawione były fundacje (35%) oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (24%).

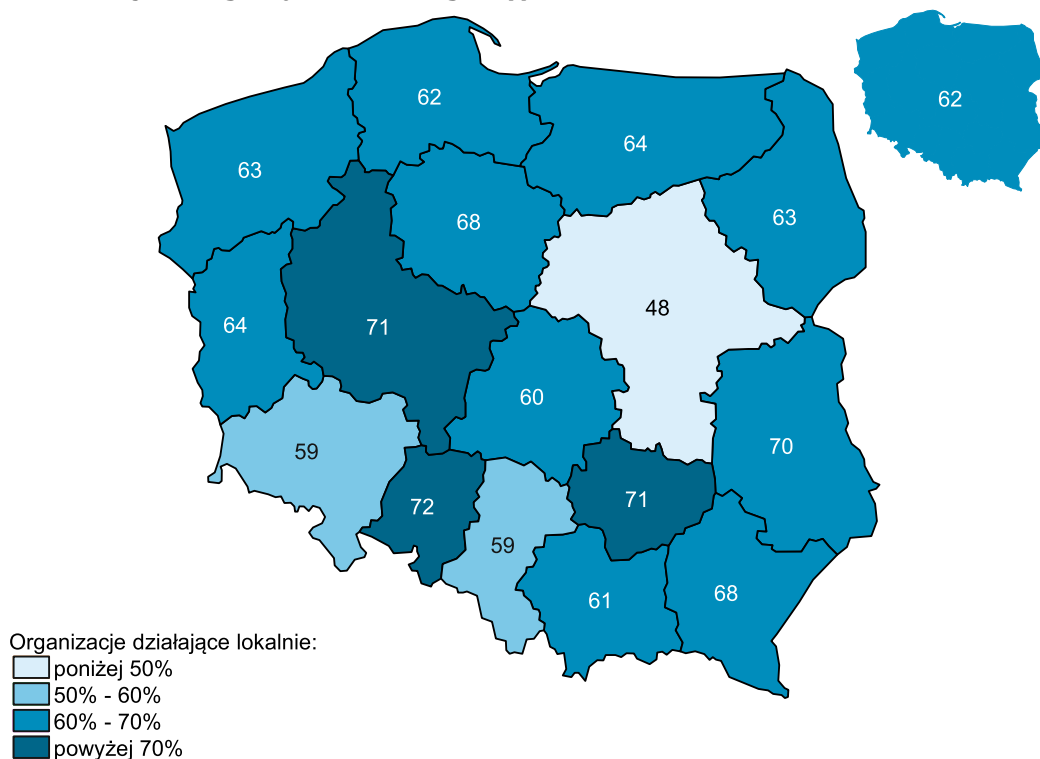
Wykres 2.8. Badane organizacje trzeciego sektora podejmujące działania lokalnie (na terenie najbliższego sąsiedztwa lub gminy)* według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)

*Dotyczy również organizacji, które obok działań lokalnych prowadziły także działania o szerszym zasięgu niż gmina.

Relatywnie dużą część organizacji podejmujących lokalną aktywność miał region wschodni, szczególnie województwa: podkarpackie (68%), lubelskie (70%) i świętokrzyskie (71%), co wiązało się z wysokim odsetkiem organizacji wiejskich w tych województwach. Dość wysoki udział podmiotów deklarujących działalność lokalną odnotowano także w województwach: opolskim (72%) i kujawsko-pomorskim (68%).

Mapa 2.8. Badane organizacje trzeciego sektora podejmujące działania lokalnie (na terenie najbliższego sąsiedztwa lub gminy)* w województwach w 2012 r. (w %)

*Dotyczy również organizacji, które obok działań lokalnych prowadził także działania o szerszym zasięgu niż gmina.

2.4.3 Zmiany między 2010 r. a 2012 r. w zakresie zasięgu działania

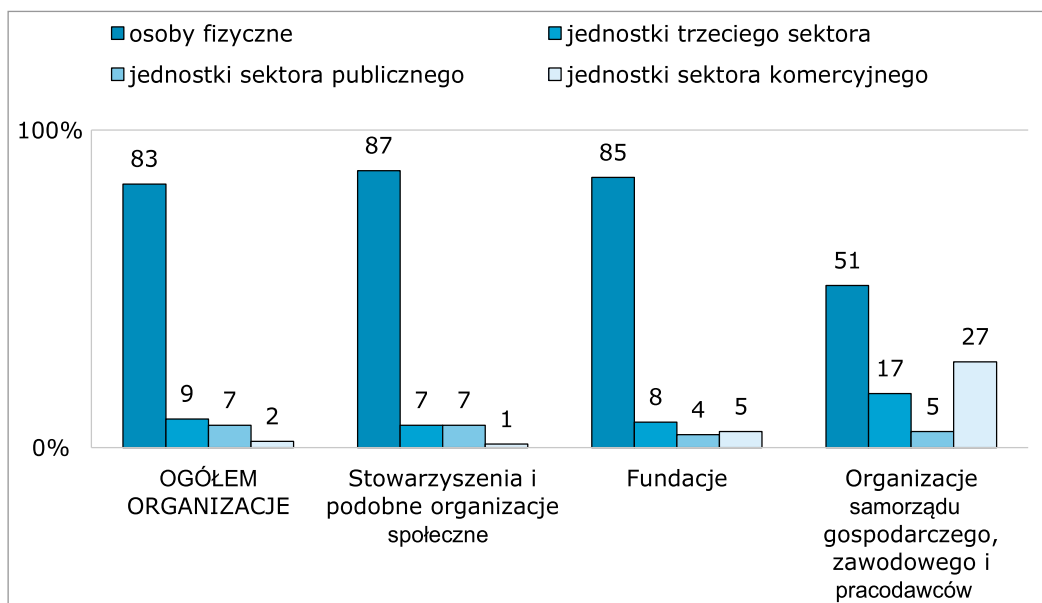
Porównując wyniki badania za 2012 r. z danymi za 2010 r. można zauważyć niewielkie zmiany w ogólnej strukturze organizacji, jeśli wziąć pod uwagę maksymalny zasięg ich działania – sięgały one nie więcej niż 1-2 p. proc.

W stosunku do 2010 r. obserwowalny jest natomiast przyrost liczby organizacji angażujących się w działania lokalne (o 5 p. proc.). Wzrost odsetka podmiotów deklarujących aktywność na terenie najbliższego sąsiedztwa lub gminy (niezależnie od działań na szerszych obszarach) odnotowano we wszystkich grupach organizacji, szczególnie zaś wśród stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych (wzrost odpowiednio o 6 p. proc. i po 3 p. proc.).

2.5. Założyciele organizacji

Badane organizacje trzeciego sektora stanowiły stosunkowo homogeniczną grupę pod względem rodzaju ich założycieli. Zdecydowanie najczęściej zakładane były przez osoby fizyczne (83%), rzadziej powstawały z inicjatywy podmiotów trzeciego sektora (9%), podmiotów publicznych (7%), czy podmiotów działających dla zysku (2%). W ramach zbiorowości organizacji powołanych do życia przez jednostki sektora publicznego, założycielami większości z nich były jednostki administracji samorządowej, a także podmioty jej podległe, takie jak szpital czy szkoła (po 3%), a w przypadku nielicznych – jednostki administracji rządowej (mniej niż 1%).

Wykres 2.9. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju założyciela w 2012 r. (w %)*

*Prezentowane dane nie sumują się do 100% z e względu na możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi.

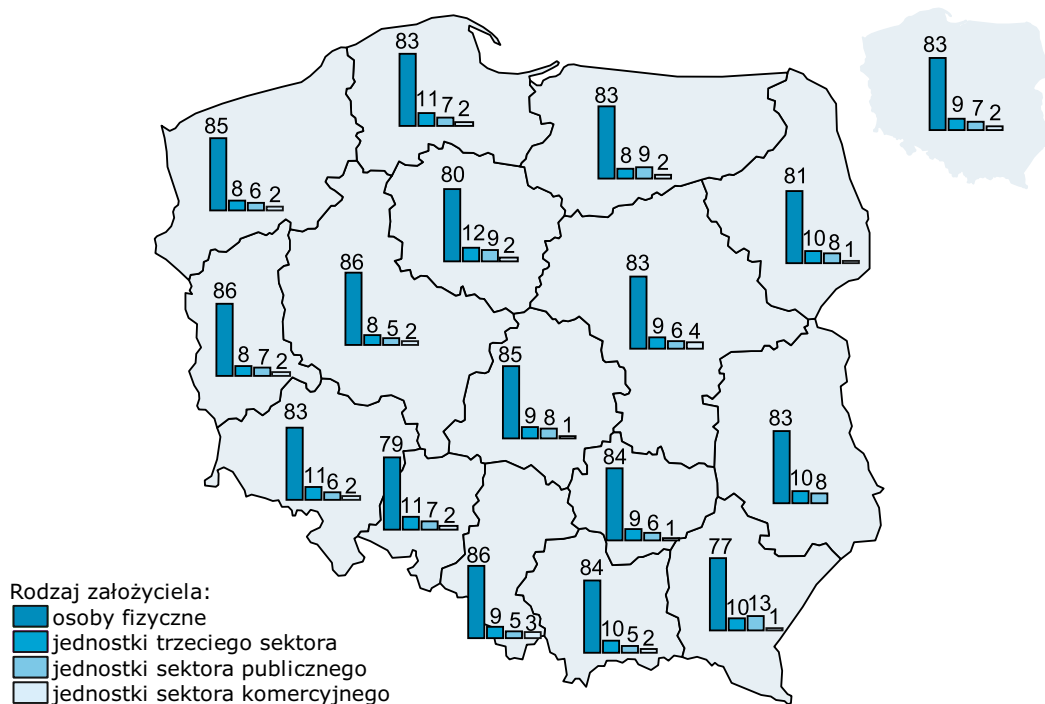
Osoby fizyczne były dominującym typem założyciela dla przedstawionych na powyższym wykresie rodzajów organizacji – 87% stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, 85% fundacji, 51% organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców. Wyjątek stanowiły nieuwzględnione na wykresie powyżej społeczne podmioty wyznaniowe, które z natury rzeczy zakładane były przez podmioty wyznaniowe. Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców częściej niż inne podmioty trzeciego sektora powstawały z inicjatywy podmiotów gospodarczych nastawionych na zysk (27%) oraz istniejących już organizacji trzeciego sektora (17%). Natomiast dla stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych kolejne po osobach organizacji fizycznych, rodzaje założycieli stanowiły, w takim samym stopniu, podmioty publiczne

2. STRUKTURA BADANEJ ZBIOROWOŚCI

oraz jednostki trzeciego sektora (po 7%), podczas gdy dla fundacji były to podmioty trzeciego sektora (8%), a następnie jednostki sektora komercyjnego (5%).

Podobnie jak w skali kraju, w podziale na poszczególne województwa wśród założycieli badanych organizacji dominowały osoby fizyczne, stanowiąc od 77% w województwie podkarpackim do 86% w województwach: wielkopolskim, lubuskim i śląskim. Na kolejnej pozycji plasowały się naprzemiennie jednostki założone przez organizacje trzeciego sektora lub podmioty sektora publicznego. Największy odsetek badanych organizacji zakładanych przez trzeci sektor odnotowano w województwie kujawsko-pomorskim (12%), a przez sektor publiczny w podkarpackim (13%). We wszystkich województwach najmniejszy udział miały organizacje zakładane przez podmioty sektora komercyjnego – od 1% w większości województw do 3% w województwie śląskim i 4% w województwie mazowieckim.

Mapa 2.9. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora w województwach według rodzaju założyciela w 2012 r. (w %)

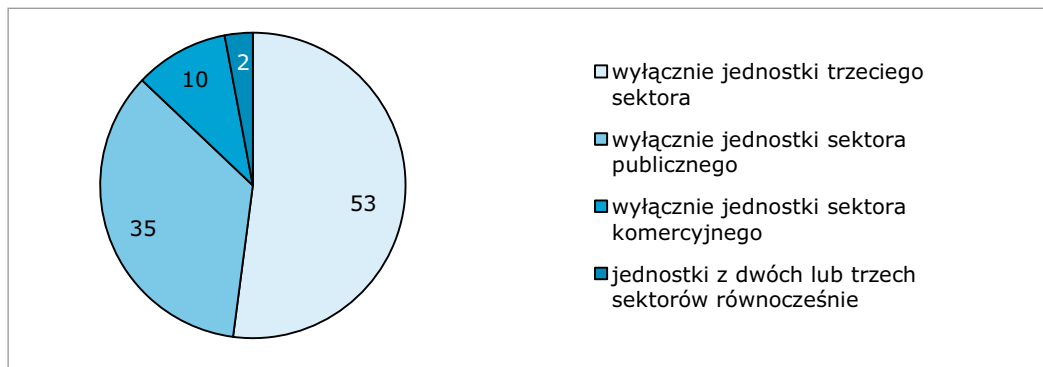

*Prezentowane dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi.

Organizacje, w których wśród założycieli nie było osób fizycznych, stanowiły zdecydowaną mniejszość wśród badanych jednostek - 13,9 tys. Te podmioty zdecydowanie najczęściej były zakładane przez istniejące organizacje trzeciego sektora

(53%), rzadziej powstawały z inicjatywy podmiotów publicznych (35%), czy podmiotów komercyjnych (10%). Organizacje założone przy współpracy podmiotów z dwóch lub trzech sektorów stanowiły zaledwie 2% omawianej zbiorowości.

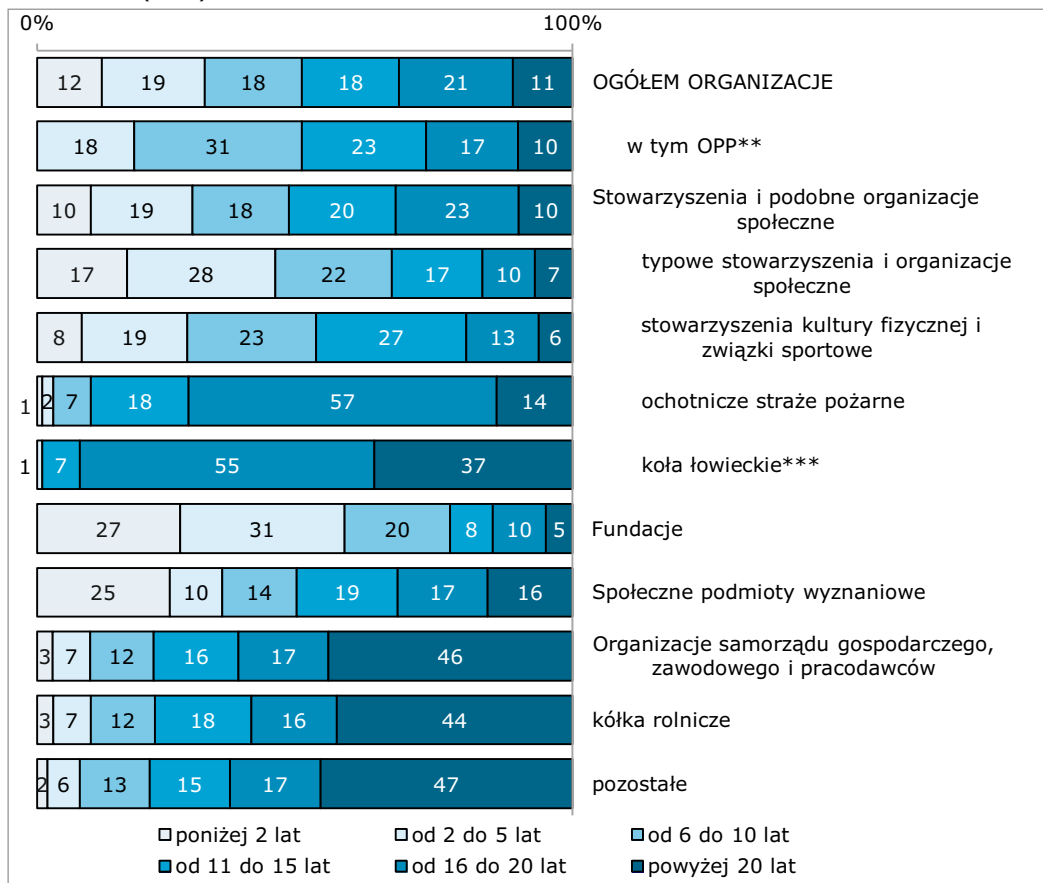
Wykres 2.10. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora założonych przez osoby prawne według rodzaju założyciela w 2012 r. (w %)

Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne założone przez osoby prawne najczęściej powstawały z inicjatywy jednostek sektora publicznego, np. stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego (50%) lub istniejących już organizacji pozarządowych (48%), fundacje - jednostek trzeciego sektora (48%), a następnie podmiotów nastawionych na zysk, tzw. fundacje korporacyjne (25%), zaś organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców – jednostek z sektora komercyjnego (51%) oraz jednostek trzeciego sektora (31%).

2.6. Wiek organizacji

Wykres 2.11. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według klasy wieku w 2012 r. (w %)*

* Ze względu na zaokrąglenia danych procenty w wierszu nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie kategorii: poniżej 2 lat.

*** Ze względu na zbyt małą liczebność (<50 jednostek) i w konsekwencji niski odsetek nie pokazano na wykresie kategorii: poniżej 2 lat oraz od 6 do 10 lat.

W 2012 r. prawie 1/3 z działających 83,5 tys. organizacji stanowiły jednostki stosunkowo młode, zarejestrowane w latach 2007-2012, a więc nie przekraczające stażem działalności 5 lat¹. Organizacje powstałe w okresie, w którym została uchwalona *ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, a Polska przystąpiła do UE (2002-2006)

¹ Jako rok powstania organizacji, a więc także jako podstawę do wyliczania wieku badanych podmiotów, przyjęto rok pierwszej rejestracji w rejestrze właściwym dla danej jednostki. Informacja pochodzi z danych rejestru REGON. Z analizy wykluczono 117 objętych badaniem stowarzyszeń kultury fizycznej, dla których ze względu na brak rejestracji w REGON nie dysponujemy danymi o roku rejestracji.

łowieckich i OSP została zarejestrowana w latach 1992-1996, to pamiętać trzeba, że wynika to z wprowadzonych na początku lat 90-tych zmian prawnych, które regulowały proces rejestracji tych organizacji.

Biorąc pod uwagę poszczególne województwa, najwięcej organizacji najmłodszych, czyli poniżej 2 lat działalności, znajdowało się w województwie dolnośląskim - 15%, najmniej zaś w województwie opolskim i podlaskim – po 8%. Natomiast najstarsze podmioty, których działalność trwa ponad 20 lat, najczęściej ulokowane były w województwie podlaskim 23%, zaś najmniej najstarszych organizacji było w województwie wielkopolskim - 6%.

Rozdział 3.

Działalność badanych organizacji: rodzaje, dziedziny, formy, odbiorcy

3.1. Rodzaje działalności

Podstawowym rodzajem działalności organizacji trzeciego sektora jest działalność statutowa, a więc wszelka zgodna z prawem aktywność, której celem nie jest zysk. Działalność statutowa prowadzona jest w oparciu o statut danej jednostki, w którym określone są cele działalności oraz sposoby ich realizacji.

Może być ona prowadzona w dwojakiej formie – jako działalność nieodpłatna bądź jako działalność odpłatna. Odpłatną działalność statutową od działalności nieodpłatnej odróżnia pobieranie opłat od osób korzystających z dóbr lub usług wytworzonych przez organizację, jednak muszą być one skalkulowane tak, by nie przynosiły zysku, a jedynie zwrot kosztów ich wytworzenia. Organizacje trzeciego sektora mogą ponadto prowadzić działalność gospodarczą, pod warunkiem jednak, że ewentualny zysk jest przeznaczony na finansowanie działalności statutowej jednostki.

W 2012 r. 3/4 badanych organizacji prowadziło wyłącznie nieodpłatną działalność statutową. Stosunkowo wiele było także podmiotów, które prowadziły działalność statutową, zarówno w formie odpłatnej, jak i nieodpłatnej, lecz nie podejmowały działalności gospodarczej (18%). Natomiast jedynie 7% wszystkich badanych jednostek rozwinęło działalność gospodarczą, której towarzyszyła (2%) lub nie (5%) odpłatna działalność statutowa.

Struktura badanych organizacji ze względu na rodzaj działalności wskazywała na znaczny stopień zróżnicowania między poszczególnymi typami podmiotów trzeciego sektora. Wśród typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych, a także ochotniczych straży pożarnych 95% organizacji nie prowadziło działalności gospodarczej.

Z kolei podejmowanie działalności gospodarczej deklarowały przede wszystkim organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (29%), w szczególności o charakterze pozarolniczym oraz koła łowieckie (22%).

3. DZIAŁALNOŚĆ BADANYCH ORGANIZACJI:
RODZAJE, DZIEDZINY, FORMY, ODBIORCY

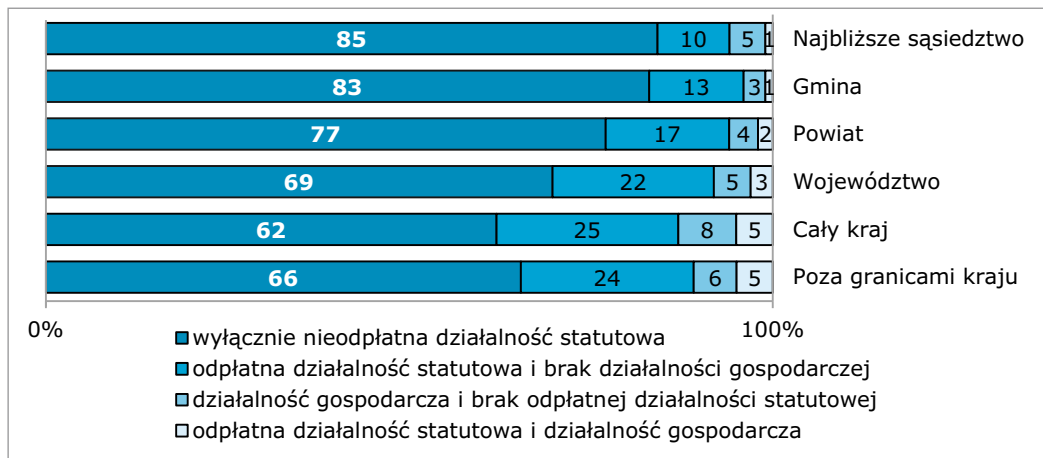
Tablica 3.1. Badane organizacje trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności oraz rodzaju organizacji w 2012 r.

Rodzaje organizacji	Rodzaj działalności*			
	wyłącznie nieodpłatna działalność statutowa	odpłatna działalność statutowa i brak działalności gospodarczej	działalność gospodarcza i brak odpłatnej działalności statutowej	odpłatna działalność statutowa oraz działalność gospodarcza
	% w wierszu			
OGÓŁEM	75	18	5	2
w tym OPP	65	26	6	4
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	79	17	3	2
typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	77	18	3	2
stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe	79	18	2	2
ochotnicze straże pożarne	92	7	1	#
koła łowieckie	20	59	16	6
Fundacje	63	20	12	5
Społeczne podmioty wyznaniowe	50	42	7	1
Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	50	22	20	9
kółka rolnicze	65	15	18	2
pozostałe	39	26	21	15

*Ze względu na uwarunkowania formalno-prawne przyjęto, że wszystkie badane organizacje prowadziły nieodpłatną działalność statutową bez względu na podejmowanie działalności odpłatnej lub gospodarczej.

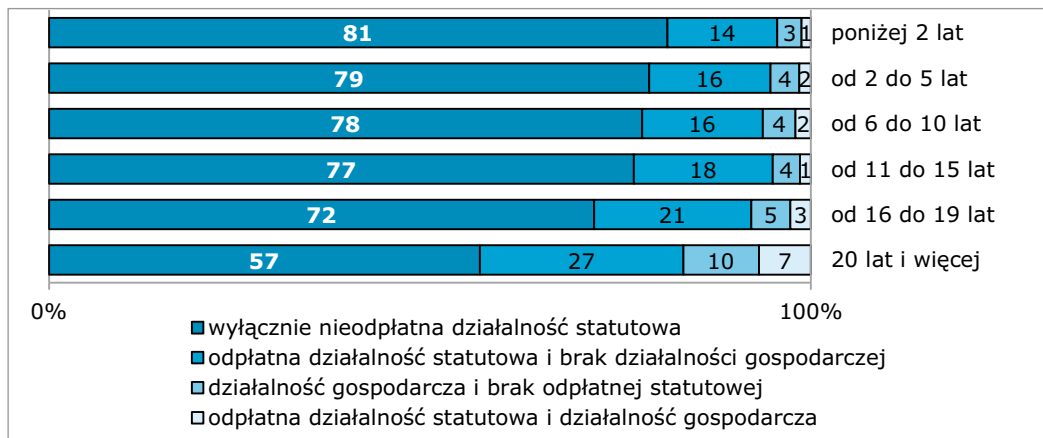
Rozpatrując występowanie poszczególnych rodzajów działalności z punktu widzenia maksymalnego zasięgu działania badanych organizacji, można zaobserwować, że organizacje o większym zasięgu działania dużo częściej prowadziły odpłatną działalność statutową (bez względu na współwystępowanie z nią działalności gospodarczej) niż jednostki obejmujące swoją działalnością obszar nie większy niż gmina. Z kolei zbiorowość jednostek aktywnych przede wszystkim lokalnie, tj. na terenie najbliższego sąsiedztwa lub gminy, charakteryzowała się najwyższym odsetkiem podmiotów prowadzących wyłącznie nieodpłatną działalność statutową.

Wykres 3.1. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności oraz maksymalnego zasięgu działania w 2012 r. (w %)

Biorąc pod uwagę wiek organizacji, określony według roku ostatniej rejestracji we właściwym rejestrze, można zauważyć, że im dłużej organizacja istnieje, tym częściej podejmuje odpłatne formy działalności. W związku z tym, najwyższy odsetek podmiotów prowadzących wyłącznie nieodpłatną działalność statutową stwierdzono wśród jednostek nie mających 2 lat (81%), następnie - od 2 do 15 lat (77%-79%), jeszcze mniej wśród tych co mają 16-19 lat, zaś wyraźnie najmniej - wśród najstarszych podmiotów (57%). Organizacje z co najmniej 20-letnim stażem angażowały się najczęściej nie tylko w odpłatną działalność statutową (34%), ale również w działalność gospodarczą (17%).

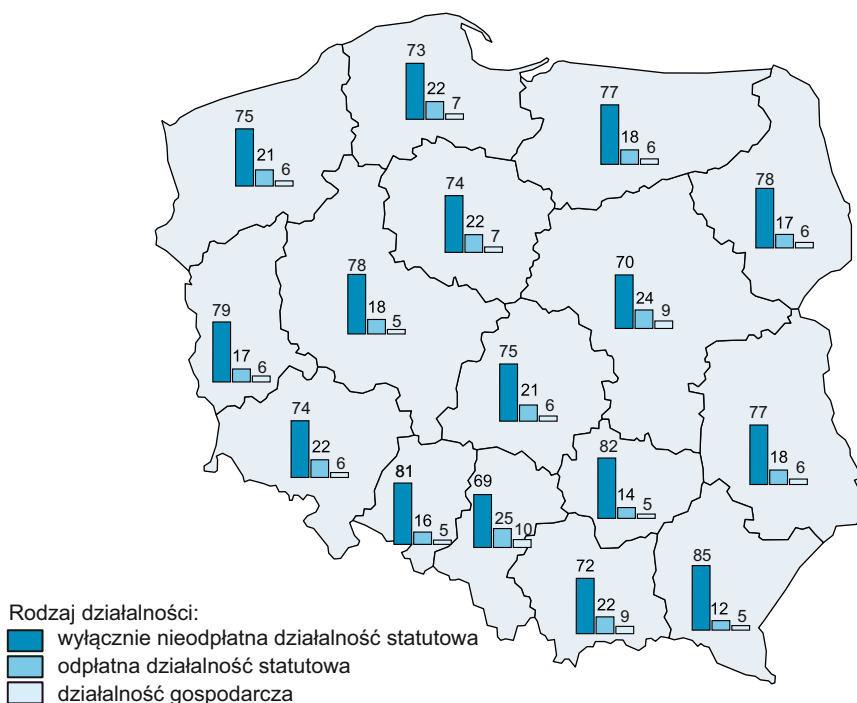
Wykres 3.2. Struktura badanych organizacji trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności oraz wieku organizacji w 2012 r. (w %)

Rodzaje działalności badanych organizacji trzeciego sektora według województw

W poszczególnych województwach odsetek organizacji zajmujących się wyłącznie nieodpłatną działalnością statutową był stosunkowo zróżnicowany i kształtował się w przedziale od 69% w województwie śląskim do 85% w podkarpackim. Dość znaczne zróżnicowanie w skali wojewódzkiej, niejako o „kierunku odwrotnym”, występowało natomiast w przypadku organizacji, które zadeklarowały także prowadzenie odpłatnej działalności statutowej – najniższy odsetek takich podmiotów odnotowano właśnie w województwie podkarpackim (12%), podczas gdy najwyższy – w województwie śląskim (25%). Ponadto, obserwując rozkład terytorialny jednostek prowadzących działalność gospodarczą można stwierdzić, że województwa opolskie, świętokrzyskie, podkarpackie i wielkopolskie charakteryzowały się najmniejszym ich udziałem (po 5%), podczas gdy w województwach śląskim, małopolskim i mazowieckim odsetek ten był najwyższy w skali kraju (odpowiednio 10% i po 9%).

Mapa 3.1. Badane organizacje trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności* i województw w 2012 r.

* Procenty w województwach sumują się na więcej niż 100%, gdyż poszczególne organizacje mogły prowadzić równocześnie odpłatną działalność statutową i działalność gospodarczą.

3. DZIAŁALNOŚĆ BADANYCH ORGANIZACJI: RODZAJE, DZIEDZINY, FORMY, ODBIORCY

Między 2010 r. a 2012 r. odsetek organizacji prowadzących wyłącznie nieodpłatną działalność statutową zwiększył się o 3 p. proc. (z 72% do 75%), co wiązało się ze zmniejszeniem udziału organizacji prowadzących odpłatną działalność statutową bądź działalność gospodarczą albo oba te rodzaje działalności równocześnie (spadek o 1 p. proc. w każdej z tych 3 grup).

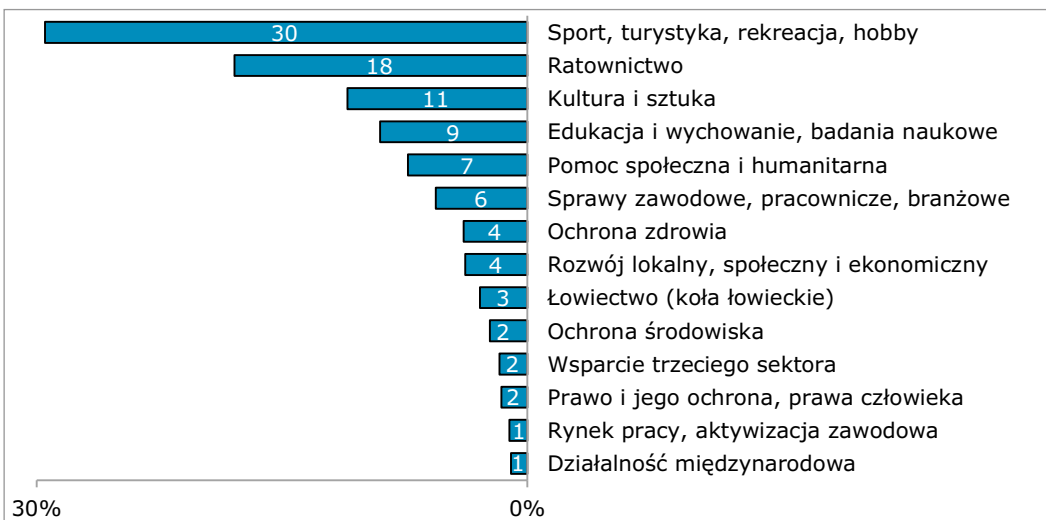
3.2. Dziedziny działalności

3.2.1 Najważniejsze dziedziny i pola działalności statutowej¹

W 2012 r. badane organizacje trzeciego sektora najczęściej jako główną dziedzinę swojej działalności wskazywały *sport, turystykę, rekreację, hobby* oraz *ratownictwo* – w sumie jedną z nich wskazała niemal połowa badanych jednostek (odpowiednio 30% i 18%). Wynik ten związany jest z liczną reprezentacją stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych oraz ochotniczych straży pożarnych w analizowanej zbiorowości trzeciego sektora (łącznie stanowiły one 42% wszystkich podmiotów).

Wśród 24,6 tys. organizacji zajmujących się sportem i turystyką dominowały jednostki, których aktywność koncentrowała się na prowadzeniu zajęć w zakresie kultury fizycznej, organizowaniu zawodów oraz prowadzeniu obiektów sportowych (81%). Kolejnym, choć dużo rzadszym, polem działalności zadeklarowane w tej dziedzinie było organizacja imprez turystyczno-rekreacyjnych lub prowadzenie obiektów o takim przeznaczeniu (12%).

Wykres 3.3. Badane organizacje trzeciego sektora według najważniejszej dziedziny działalności statutowej* w 2012 r. (w %)

* Dziedzinę działalności statutowej określono na podstawie pierwszego najważniejszego pola działalności statutowej wskazywanego przez organizację. Pozostałe nieuwzględnione na wykresie dziedziny działalności wykazywało mniej niż po 1% badanych organizacji. Były to religia (0,8%) oraz pozostała działalność (0,3%).

¹ Prezentowane w tym podrozdziale dziedziny zostały określone za pomocą najważniejszego pola działalności wskazanego przez badane organizacje. Zarówno dziedziny działalności, jak i pola są spójne z międzynarodową klasyfikacją organizacji non-profit – ICNPO (*The International Classification of Non-profit Organizations*), patrz: *Handbook on Non-profit Institutions in the System of National Accounts*, Statistics Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York 2003.

Jako najważniejsze dziedziny działalności stosunkowo licznie organizacje deklarowały także *kulturę i sztukę* (11%), *edukację i wychowanie, badania naukowe* (9%) oraz *pomoc społeczną i humanitarną* (7%).

Spośród badanych jednostek trzeciego sektora aktywnych w zakresie *kultury i sztuki* niemal co trzecia (31%) zajmowała się ochroną zabytków i miejsc pamięci narodowej, podtrzymywaniem tradycji narodowych, regionalnych i kulturowych; niewiele mniej organizacji (28%) prowadziło działalność sceniczną (teatralną, muzyczną lub filmową). Rzadziej badane podmioty wykazywały działalność statutową związaną ze środkami masowego przekazu, produkcją telewizyjną lub radiową, wydawaniem czasopism lub książek (15%).

W ramach dziedziny *edukacja i wychowanie, badania naukowe* największa grupa organizacji zaangażowana była w kształcenie ustawiczne, edukację dorosłych, szkolenia uzupełniające i kursy (20%), a także w prowadzenie szkół podstawowych lub gimnazjalnych (13%) oraz organizację edukacji przedszkolnej (12%).

Według danych z Systemu Informacji Oświatowej około 2,5 tys. badanych organizacji trzeciego sektora w roku szkolnym 2012/2013 prowadziło szkoły, przedszkola lub inne placówki oświatowe. Łącznie organizacje te prowadziły 5,6 tys. placówek oświatowych, co stanowiło około 9% wszystkich jednostek tego typu działających w kraju.

W latach 2010-2012 obserwowalny był wzrost znaczenia organizacji trzeciego sektora wśród podmiotów prowadzących szkoły i przedszkola - udział placówek edukacyjnych należących do sektora non-profit w ogólnej liczbie wzrósł o 2 p. proc.

Wewnątrz trzeciego sektora zdecydowanie najwięcej szkół i innych placówek oświatowych prowadziły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (72%), następnie społeczne podmioty wyznaniowe (16%), fundacje (11%) oraz nieliczne organizacje samorządu zawodowego i gospodarczego (1%). Stowarzyszenia prowadziły przede wszystkim szkoły ponadgimnazjalne, przedszkola, w dalszej kolejności szkoły podstawowe i gimnazja, społeczne podmioty wyznaniowe – w większości przedszkola, zaś wśród fundacji dominowały punkty przedszkolne i szkoły podstawowe.

Głównym polem aktywności podejmowanej przez organizacje działające w zakresie *pomocy społecznej* była *pomoc osobom niepełnosprawnym, chorym oraz starszym* (44%), jak również – choć o połowę mniej popularnym – *działania wspomagające rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej, niewydolnym wychowawczo, pomoc ofiarom przemocy w rodzinie* (18%). Ponadto informacje pozyskane w badaniach z obszaru pomocy społecznej wskazują, że 0,6 tys. placówek stacjonarnej pomocy społecznej prowadzonych było przez stowarzyszenia i inne organizacje społeczne (45%), fundacje (8%) oraz społeczne podmioty wyznaniowe (47%). Trzeciosektorowe placówki pomocy społecznej w 2012 r. stanowiły 40% wszystkich jednostek tego typu działających w kraju.² Wśród placówek pomocy społecznej prowadzonej przez trzeci sektor największą część (ponad 1/3) stanowiły domy pomocy społecznej.

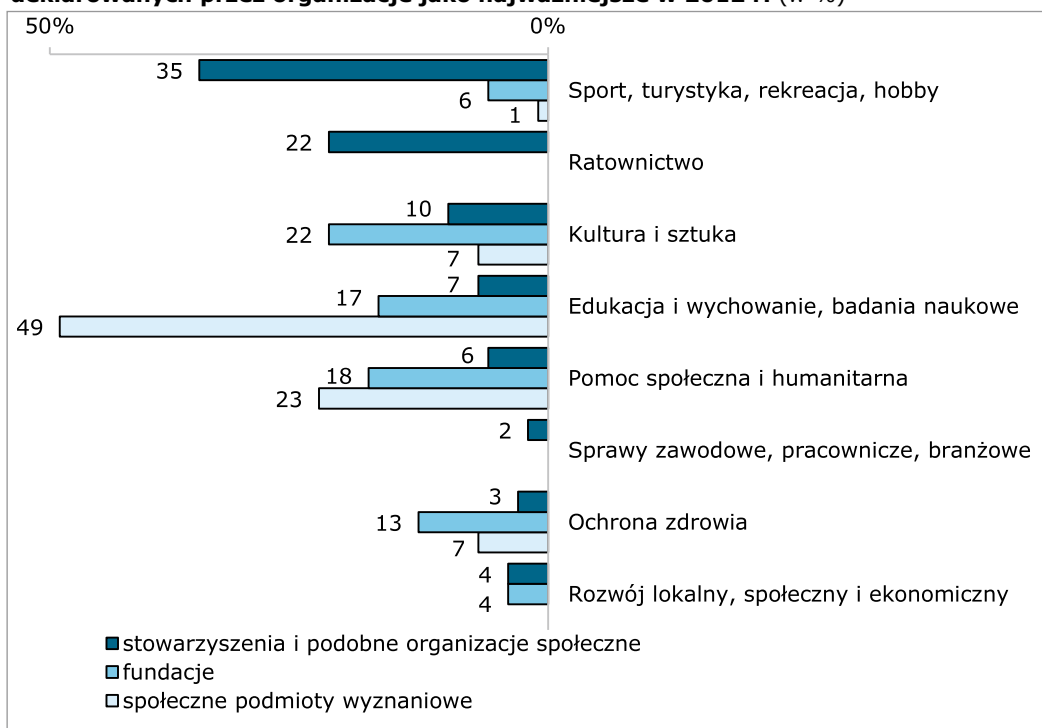
² Na podstawie: tabl. 77 *Zakłady stacjonarnej pomocy społecznej według organów prowadzących w latach 2005–2012*, s. 188, w: *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2012 roku*, GUS Warszawa 2013.

3. DZIAŁALNOŚĆ BADANYCH ORGANIZACJI: RODZAJE, DZIEDZINY, FORMY, ODBIORCY

Nieco rzadziej badane organizacje trzeciego sektora angażowały się w działalność obejmującą *sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe* (6%)³, *ochronę zdrowia czy rozwój lokalny w wymiarze społecznym i ekonomicznym* (po 4%). Ponad 1/3 podmiotów, dla których najważniejszą dziedziną była *ochrona zdrowia*, jako główne pole swoich działań wskazała *profilaktykę, promocję i edukację zdrowia, krwiodawstwo* (36%). Dodatkowo z łącznej analizy Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą i rejestru REGON wynika, że fundacje, organizacje zawodowe, stowarzyszenia itp. organizacje non-profit są podmiotami prowadzącymi ponad 4% szpitali, które dysponują ponad 1% wszystkich łóżek szpitalnych w Polsce⁴. Z kolei wśród organizacji o dominującej aktywności w zakresie *rozwoju lokalnego* co druga wykazała działalność polegającą na animowaniu działań wspólnot lokalnych, działaniach sąsiedzkich, samopomocy sąsiedzkiej (51%).

Najważniejsze dziedziny działalności według rodzaju organizacji

Wykres 3.4. Struktura stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych według dziedzin działalności statutowej deklarowanych przez organizacje jako najważniejsze w 2012 r. (w %)

³ Stosunkowo znaczący udział podmiotów zajmujących się sprawami zawodowymi i pracowniczymi wynika z uwzględnienia w tej grupie całej zbiorowości samorządu gospodarczego, zawodowego oraz organizacji pracodawców (stanowiącej 76% wszystkich jednostek tu zaliczanych).

⁴ Nyczaj K., *Rejestr Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą, jako źródło wiedzy statystycznej*, w: Natęcz S. (red.), *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2012r.*, GUS, Warszawa 2013, s. 168-169.

Rozpatrując specyfikę działalności poszczególnych rodzajów organizacji trzeciego sektora pod kątem dominującej w danej zbiorowości dziedziny działalności statutowej, można zauważyć istnienie pewnych prawidłowości. *Sportem, turystyką, rekreacją, hobby* w sposób naturalny zajmowały się niemal wszystkie stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (97%), zaś *ratownictwem* – ochotnicze straże pożarne. Domenę działalności blisko $\frac{3}{4}$ społecznych podmiotów wyznaniowych stanowiły *edukacja i wychowanie* lub *pomoc społeczna i humanitarna* (odpowiednio 49% i 23%). Z kolei większość fundacji (57%) jako najistotniejsze wskazała pola działalności mieszczące się w zakresie trzech dziedzin: *kultury i sztuki* (22%), *pomocy społecznej i humanitarnej* (18%) lub *edukacji i wychowania* (17%).

Podmioty posiadające status organizacji pożytku publicznego ponad 3-krotnie częściej niż ogół badanych podmiotów trzeciego sektora deklarowały, że działały głównie w dziedzinie *pomocy społecznej i humanitarnej* (25% wobec 7%) oraz *ochrony zdrowia* (14% wobec 4%).

Najważniejsze dziedziny działalności według rodzaju działalności

Rozkład badanych organizacji trzeciego sektora według dziedzin działalności był silnie zróżnicowany także ze względu na rodzaj działalności prowadzonej przez te jednostki. W 2012 r. w zbiorowości organizacji zajmujących się *ratownictwem* oraz działających na rzecz *rozwoju lokalnego w wymiarze społecznym i ekonomicznym* wystąpił najwyższy odsetek podmiotów prowadzących wyłącznie nieodpłatną działalność statutową (odpowiednio 91% i 87%), wyraźnie wyprzedzając kolejne pod tym względem grupy podmiotów, aktywnych w dziedzinie *sportu, turystyki, rekreacji, hobby* oraz *pomocy społecznej i humanitarnej*, wśród których analogiczny odsetek organizacji wynosił po 79%.

Wykres 3.5. Struktura najważniejszych dziedzin działalności statutowej badanych organizacji trzeciego sektora według rodzajów prowadzonej działalności w 2012 r.
(w %)

3. DZIAŁALNOŚĆ BADANYCH ORGANIZACJI: RODZAJE, DZIEDZINY, FORMY, ODBIORCY

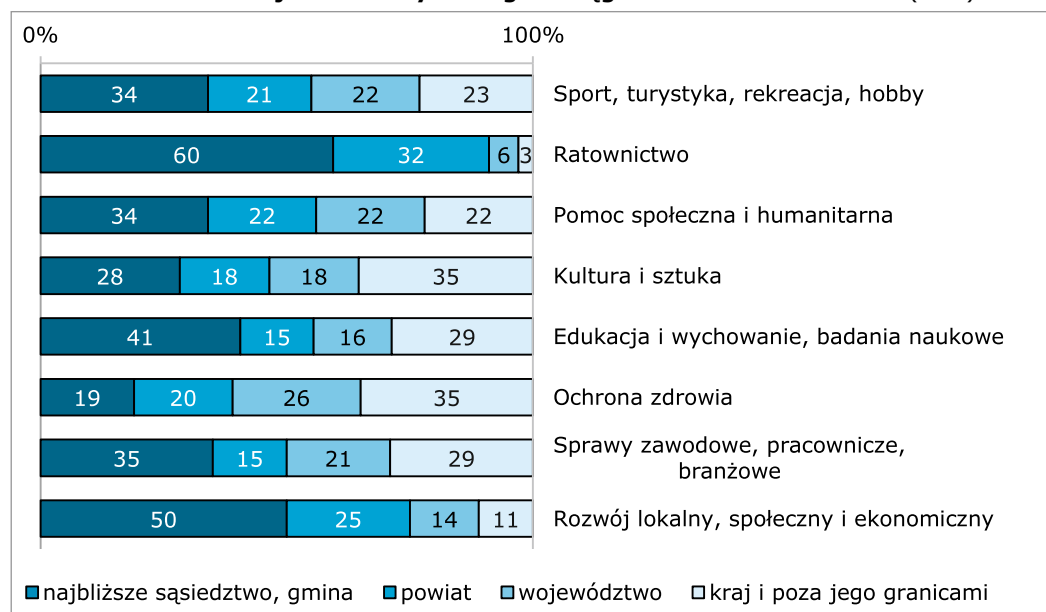
Z kolei podmioty zajmujące się *kulturą i sztuką* oraz *ochroną zdrowia*, oprócz licznej reprezentacji jednostek zaangażowanych wyłącznie w nieodpłatną działalność statutową (po 71%), stosunkowo często prowadziły też działalność statutową w formie odpłatnej, lecz bez działalności gospodarczej (po 21%). Na tle innych grup jednostek najczęściej tę ostatnią wspomnianą wyżej formę działalności statutowej wykazywały podmioty aktywne w zakresie *edukacji i wychowania* (28% wobec 18% dla ogółu organizacji), choć wśród organizacji także z tej dziedziny dominowała działalność statutowa bez pobierania opłat (62%).

Rozpatrując rozpowszechnienie prowadzenia działalności gospodarczej przez jednostki reprezentujące poszczególne dziedziny działalności, można zauważyć, że największy udział podmiotów deklarujących taki profil działalności znajduje się w grupie jednostek zajmujących się sprawami zawodowymi, pracowniczymi, branżowymi (25%), co jest spowodowane dominującym odsetkiem organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego w tej zbiorowości.

Najważniejsza dziedzina działalności według maksymalnego zasięgu terytorialnego działalności

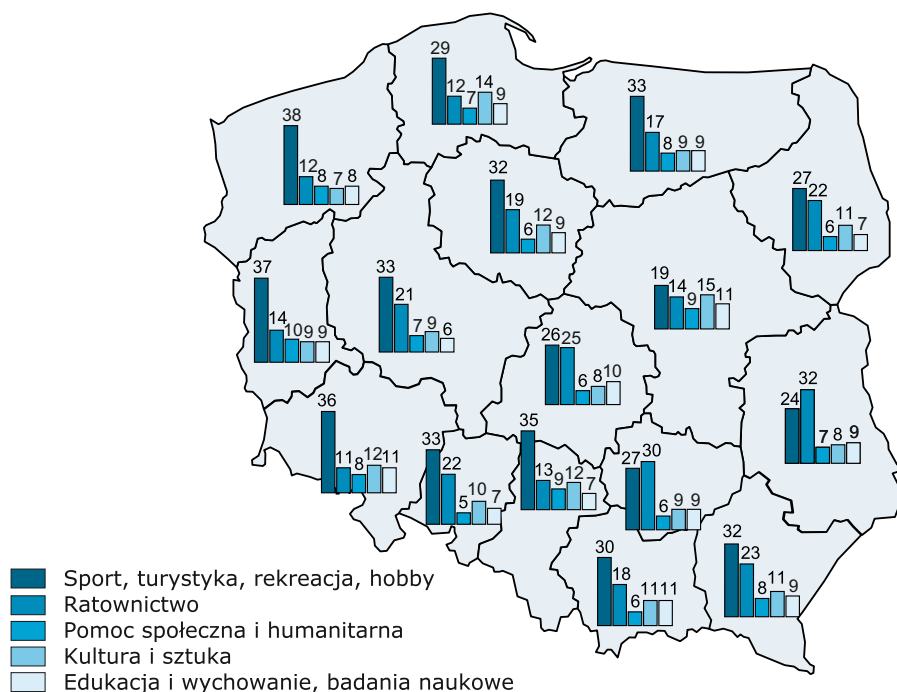
Z obserwacji zależności występujących między dziedziną działalności danej organizacji trzeciego sektora a maksymalnym zasięgiem terytorialnym, na którym owa działalność jest prowadzona wynika, że wyłącznie lokalnie (w granicach gminy), aktywne były najczęściej podmioty zajmujące się *ratownictwem* (60%) oraz – co bezsprzecznie stanowi naturalną konsekwencję założonych celów statutowych – co druga jednostka działająca w dziedzinie *rozwoju lokalnego w wymiarze społecznym i ekonomicznym* (50%).

Wykres 3.6. Badane organizacje trzeciego sektora według najważniejszej dziedziny działalności statutowej oraz maksymalnego zasięgu działalności w 2012 r. (w %)

Najszerzym zasięgiem działania charakteryzowały się organizacje *ochrony zdrowia* – aż 61% z nich prowadziło działalność o zasięgu wykraczającym poza granice powiatu, w tym 26% w skali województwa, a 35% – ogólnokrajowej lub międzynarodowej. Działalność o zasięgu wojewódzkim, jak również krajowym i międzynarodowym częściej niż inne typy jednostek podejmowały także podmioty zajmujące się *kulturą i sztuką* (53%) oraz *sprawami zawodowymi, pracowniczymi, branżowymi* (50%).

Mapa 3.2. Najważniejsza dziedzina działalności według województw (w %)

Sport, turystyka, rekreacja, hobby był najpopularniejszą dziedziną działalności pośród organizacji zlokalizowanych w większości województw – udział jednostek aktywnych w tym obszarze kształtował się od 19% w województwie mazowieckim do nawet 38% w zachodniopomorskim. Warto odnotować, że w województwach lubelskim i świętokrzyskim odsetek organizacji zajmujących się *ratownictwem* przewyższał odsetek organizacji sportowych (odpowiednio 32% wobec 24% i 30% wobec 27%).

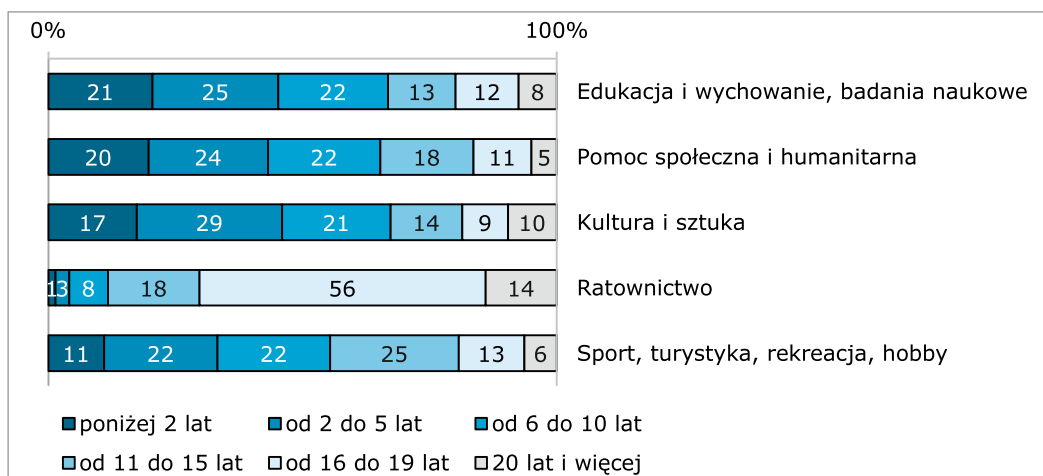
Spśród pięciu najważniejszych dziedzin działalności badanych organizacji trzeciego sektora na obszarze całego kraju najmniej liczne były podmioty zaangażowane w działalność z zakresu *pomocy społecznej i humanitarnej* – w poszczególnych województwach ich odsetek utrzymywał się na zbliżonym poziomie 5%-10%. Wyjątek pod tym względem stanowiły województwa wielkopolskie, śląskie i lubuskie, w których najsłabiej

3. DZIAŁALNOŚĆ BADANYCH ORGANIZACJI: RODZAJE, DZIEDZINY, FORMY, ODBIORCY

reprezentowaną dziedziną była *edukacja i wychowanie, badania naukowe*, przy czym *minimalne wśród województw wartości dla tej dziedziny odnotowano w woj. wielkopolskim (6%) oraz opolskim i śląskim (po 7%)* oraz województwo zachodniopomorskie, gdzie najmniej popularnym obszarem działalności okazała się *kultura i sztuka*.

W porównaniu z innymi województwami największą część organizacji zajmowała się *kulturą i sztuką* w województwach mazowieckim (15%) oraz pomorskim (14%), zaś najwyższy odsetek organizacji aktywnych w dziedzinie *edukacji i wychowania, badań naukowych* występował w mazowieckim, dolnośląskim i małopolskim (w każdym z tych województw stanowiły one po 11% ogółu badanych organizacji trzeciego sektora).

Wykres 3.7. Struktura najważniejszych dziedzin działalności statutowej badanych organizacji trzeciego sektora według wieku organizacji w 2012 r. (w %)

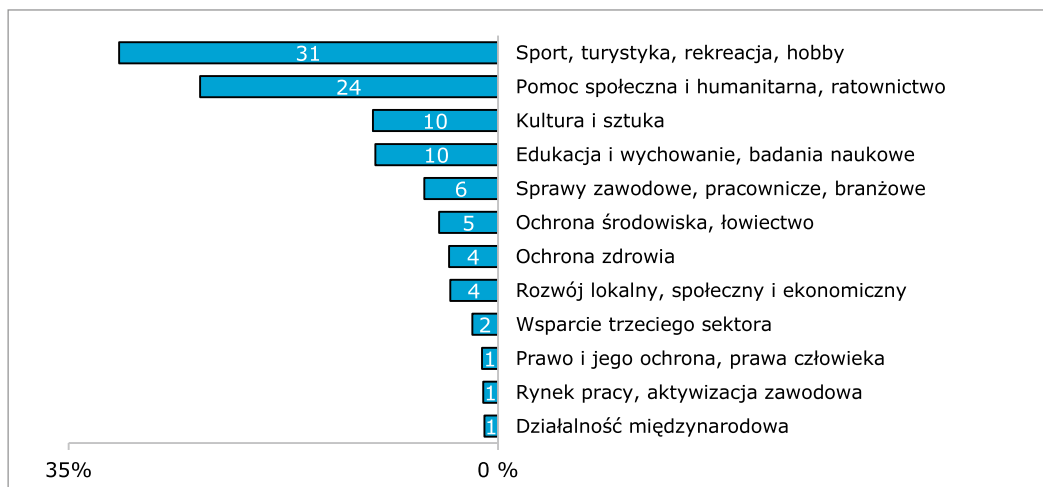
W zbiorowości organizacji reprezentujących najpopularniejsze główne dziedziny działalności najmniejszy udział miały organizacje najstarsze, tj. istniejące – w zależności od rozpatrywanej dziedziny – między 16 a 20 lat (9-13%) albo powyżej 20 lat (5-14%). Jedynie wśród podmiotów zajmujących się *ratownictwem* najrzadziej spotykane były jednostki najmłodsze, tzn. o stażu działalności nieprzekraczającym 2 lat (1%).

Pośród organizacji aktywnych w dziedzinie *kultury i sztuki* oraz *edukacji i wychowania, badań naukowych*, jak również *pomocy społecznej i humanitarnej* najwyższy był udział podmiotów istniejących między 2 a 5 lat (odpowiednio 29%, 25% i 24%), zaś wśród jednostek, których domeną były *sport, turystyka, rekreacja, hobby* nieznacznie przeważały organizacje „dojrzałe” w wieku od 11 do 15 lat (25%). Dominację organizacji o ugruntowanym dorobku można zaobserwować wśród jednostek ratowniczych – aż 70% z nich zarejestrowanych zostało co najmniej 16 lat przed datą badania.

3.2.2 Dziedziny działalności statutowej, na które wydatkowano najwięcej środków

Deklarowane dziedziny działalności statutowej, na które badane organizacje trzeciego sektora przeznaczyły najwięcej środków, zazwyczaj nie odbiegały od obszarów działalności statutowej, jakie wskazywały one jako najważniejsze z punktu widzenia zakładanych przez jednostkę celów oraz prowadzonych działań. Ze względu na wydatkowane w danej dziedzinie fundusze, niezmiennie największą popularnością badanych podmiotów cieszyła się działalność w zakresie *sportu, turystyki, rekreacji, hobby* (31%), jak również *ratownictwa*, tu połączonego z *pomocą społeczną i humanitarną* (24%).

Wykres 3.8. Struktura organizacji trzeciego sektora według dziedziny działalności*, na którą wydatkowały najwięcej środków w 2012 r. (w %)**

* Dziedzinę działalności statutowej określono na podstawie pierwszego najważniejszego pola działalności statutowej wskazywanego przez organizację. Pozostałe nieuwzględnione na wykresie dziedziny działalności wykazywało mniej niż po 1% badanych organizacji; były to religia (0,8%) oraz pozostała działalność (0,3%).

** Dane na wykresie nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

Jedynie 3% jednostek wskazało, że rozdysonowały większość środków finansowych w ramach dziedziny innej niż najważniejsza dla misji organizacji. Największe rozbieżności pod tym względem można było zaobserwować pośród podmiotów działających na rzecz *wsparcia trzeciego sektora* oraz *prawa i jego ochrony, praw człowieka* (odpowiednio 20% i 17% jednostek w ramach tych kategorii wykazało obszar najważniejszy w działalności organizacji odmienny w stosunku do najwyżej finansowanego). Natomiast największa spójność między dziedziną kluczową dla istnienia organizacji a dziedziną, która pochłonęła największe nakłady finansowe wystąpiła pośród jednostek zajmujących się *pomocą społeczną i humanitarną, ratownictwem* oraz *sportem, turystyką,*

rekreacja, hobby (dla każdej z tych dziedzin różnicę pomiędzy najważniejszą dziedziną działalności a tą najwyższej finansowaną wskazało nie więcej niż 1% badanych jednostek).

3.2.3 Przedmiot odpłatnej działalności statutowej

W 2012 r. wśród badanych organizacji trzeciego sektora 17,0 tys. (tj. 20%) jednostek zadeklarowało prowadzenie odpłatnej działalności statutowej. W ramach wspomnianej zbiorowości można wyróżnić 15,9 tys. stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych oraz 1,1 tys. organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców. W tej ostatniej grupie podmiotów odsetek organizacji prowadzących odpłatną działalność statutową był znacząco wyższy i osiągnął 31%.

Organizacje trzeciego sektora objęte badaniem z wykorzystaniem formularza SOF-1 podejmowały bardzo różnorodną działalność statutową, bowiem klasyfikowaną w ramach 80 na 81 istniejących pól działalności. Tym niemniej jedynie 37 pól działalności było przedmiotem odpłatnej aktywności znaczącej liczby organizacji, tj. ponad 100 badanych podmiotów. Do pól wskazywanych najczęściej zaliczyć można przede wszystkim: *prowadzenie zajęć w zakresie kultury fizycznej, organizowanie zawodów sportowych, prowadzenie obiektów sportowych (22%), organizowanie imprez turystycznych i rekreacyjnych, prowadzenie obiektów służących turystyce lub rekreacji (9%), kształcenie ustawiczne, edukację dorosłych, szkolenia uzupełniające i kursy oraz działalność sceniczną, teatr, muzykę, kinematografię (po 6%)*.

Charakter działalności prowadzonej przez organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców był również bardzo zróżnicowany i wpisywał się w 87 z 88 działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007). Większość podmiotów z tej kategorii zajmowała się prowadzeniem pozaszkolnych form edukacji (29%), wynajmem i zarządzaniem nieruchomościami (11%) oraz działalnością usługową wspomagającą produkcję roślinną (8%).

3.2.4 Przedmiot działalności gospodarczej

W świetle uzyskanych wyników 5,8 tys. badanych organizacji trzeciego sektora zadeklarowało, że prowadziły w 2012 r. działalność gospodarczą i było to o 1 tys. podmiotów mniej (tj. o 15%) niż 2 lata wcześniej. Aktywność podejmowana w ramach działalności gospodarczej miała różnorodny charakter, gdyż jej poszczególne rodzaje obejmowały aż 70 z 88 działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD). Zauważyć jednak trzeba, że 2/3 badanych podmiotów zgrupowanych było w 7 działach, a w żadnym z pozostałych 63 działów PKD nie było więcej niż 5% organizacji prowadzących działalność gospodarczą.

Jako przeważający rodzaj aktywności gospodarczej badane jednostki wskazywały najczęściej następujące sekcje: *działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (19% - głównie wynajem nieruchomości), działalność profesjonalną, naukową, techniczną (14% - w szczególności związaną z reklamą), edukację (również 14% - głównie pozaszkolne formy edukacji) oraz rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (11% - głównie łowiectwo)*.

Nieco rzadziej dominujący rodzaj prowadzonej przez organizacje działalności mieścił się w zakresie: *handlu hurtowego i detalicznego* (9%), *informacji i komunikacji* oraz *działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją* (po 7%), a także *działalności w zakresie usług administrowania i działalności wspierającej* (6% - głównie związanej z organizacją targów, wystaw i kongresów oraz organizacją turystyki).

3.2.5 Zmiany w zakresie przedmiotu działalności między 2010 r. a 2012 r.

W 2012 r. rozkład procentowy organizacji ze względu na dziedziny działalności był bardzo zbliżony do wyników uzyskanych w badaniach na formularzach SOF-1 i SOF-4 za 2010 r. Dotyczy to zarówno rozkładu dziedzin określonych na podstawie pola działalności deklarowanego przez organizacje jako pierwsze i najważniejsze dla misji jednostki, jak i rozkładu według kryterium wielkości środków przeznaczonych na finansowanie działań organizacji w danym obszarze. Odnotowane różnice w udziałach poszczególnych dziedzin nie przekraczały 1 p. proc. W 2012 r. wyższa była natomiast spójność działań organizacji w zakresie dziedzin uznawanych za kluczowe dla działalności organizacji oraz priorytetowych w wydatkowaniu środków finansowych – rozbieżności pod tym względem, tj. spożytkowanie większości posiadanych funduszy w ramach dziedziny innej niż wykazana jako najważniejsza dla misji organizacji, występowały w działalności jedynie 3% badanych jednostek (wobec 6% w 2010 r.).

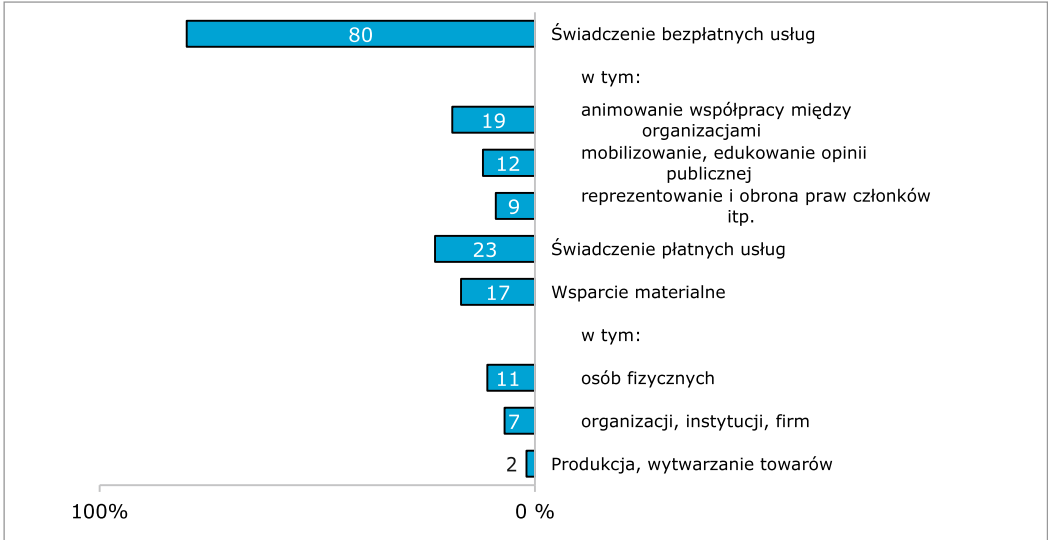
Analiza struktury najważniejszych dziedzin działalności badanych podmiotów trzeciego sektora ze względu na rodzaj prowadzonej przez nie działalności wskazuje na pewne zmiany, które zaszły między 2010 r. a 2012 r. w rozkładzie organizacji rozwijających działalność o różnym charakterze w ramach tego samego obszaru tematycznego. Pośród organizacji aktywnych na polu *edukacji i wychowania* nastąpił znaczący wzrost odsetka jednostek o wyłącznie nieodpłatnej działalności statutowej (z 54% w 2010 r. do 62% w 2012 r.), któremu towarzyszył spadek o 8 p. proc. odsetka podmiotów prowadzących odpłatną działalność statutową bez działalności gospodarczej. W dziedzinie *ochrony zdrowia* wystąpiła sytuacja odwrotna: udział organizacji prowadzących działalność statutową wyłącznie w formie nieodpłatnej obniżył się z 79% w 2010 r. do 71% w roku 2012, podczas gdy pośród jednostek o odpłatnej działalności statutowej bez działalności gospodarczej nastąpił przyrost o 8 p. proc. – do 21% w 2012 r. Warto także zauważyć, że w 2012 r. prowadzenie działalności gospodarczej zadeklarowało 5,8 tys. organizacji wobec 6,8 tys. w 2010 r., tj. o 15% mniej niż 2 lata wcześniej.

3.3. Formy działalności statutowej

Działalność statutowa organizacji trzeciego sektora może przyjmować różne formy ze względu na dziedzinę, tj. pewien obszar tematyczny, w jakim koncentruje się aktywność jednostki, ale także ze względu na sposób realizacji misji danej organizacji. Poszczególne grupy podmiotów wykorzystują różnorodne metody działania, aby jak najskuteczniej realizować cele statutowe. Podstawowe formy prowadzonej działalności obejmują: świadczenie usług (np. organizowanie czasu wolnego, szkolenia i kursy, leczenie i rehabilitacja), zapewnienie wsparcia materialnego (pomoc finansowa, materialna oraz żywieniowa) oraz produkcję i wytwarzanie dóbr.

Pośród badanych jednostek trzeciego sektora zdecydowanie najbardziej popularną formę działalności stanowiło świadczenie usług, czym zajmowało się 88% całej zbiorowości (należy jednak zauważyć, że badane organizacje mogły wykazać więcej niż jedną formę działalności). Przeważały usługi świadczone nieodpłatnie – taką formę działań statutowych zadeklarowało 80% organizacji, zaś świadczenie usług, za które odbiorcy uiszczali przewidzianą należność, odnotowano w przypadku prawie 1/4 podmiotów (23%)⁵.

Wykres 3.9. Badane organizacje trzeciego sektora według form prowadzenia działalności statutowej w 2012 r. (w %)

*Prezentowane dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru przez jednostki więcej niż jednej odpowiedzi oraz zaokrąglenia.

⁵ Odsetek organizacji świadczących odpłatne usługi znacznie wzrósł w stosunku do wyników z poprzednich edycji badania w związku ze zmianą metodologiczną, która polegała na automatycznym klasyfikowaniu jako świadczących płatne usługi wszystkich jednostek, które prowadziły odpłatną działalność statutową. Ponadto pozostałe organizacje mogły samodzielnie wybierać tę odpowiedź.

Tablica 3.2. Badane organizacje trzeciego sektora według formy prowadzonej działalności statutowej oraz rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)

Formy działalności statutowej		Rodzaj organizacji				
		stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	fundacje	społeczne podmioty wyznaniowe	organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	
		% w kolumnie				
Świadczenie usług	Ogółem	88	78	78	97	
	bezpłatnych	Razem	83	69	46	88
		w tym:				
		animowanie współpracy między organizacjami	18	24	6	32
		mobilizowanie, edukowanie opinii publicznej	11	24	8	16
	reprezentowanie i obrona praw członków jednostki, innych grup ludzi, społeczeństwa, organizacji, firm itp.	7	7	3	54	
płatnych	21	29	48	34		
Wsparcie materialne	Ogółem	14	37	19	9	
	w tym:					
	bezpłatne przekazywanie osobom potrzebującym dóbr materialnych, w tym pieniędzy lub zakup usług	10	27	18	3	
	finansowe wspieranie działań organizacji, instytucji, firm	6	16	2	7	
Produkcja, wytwarzanie towarów		2	2	2	2	

*Prezentowane dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru przez jednostki więcej niż jednej odpowiedzi.

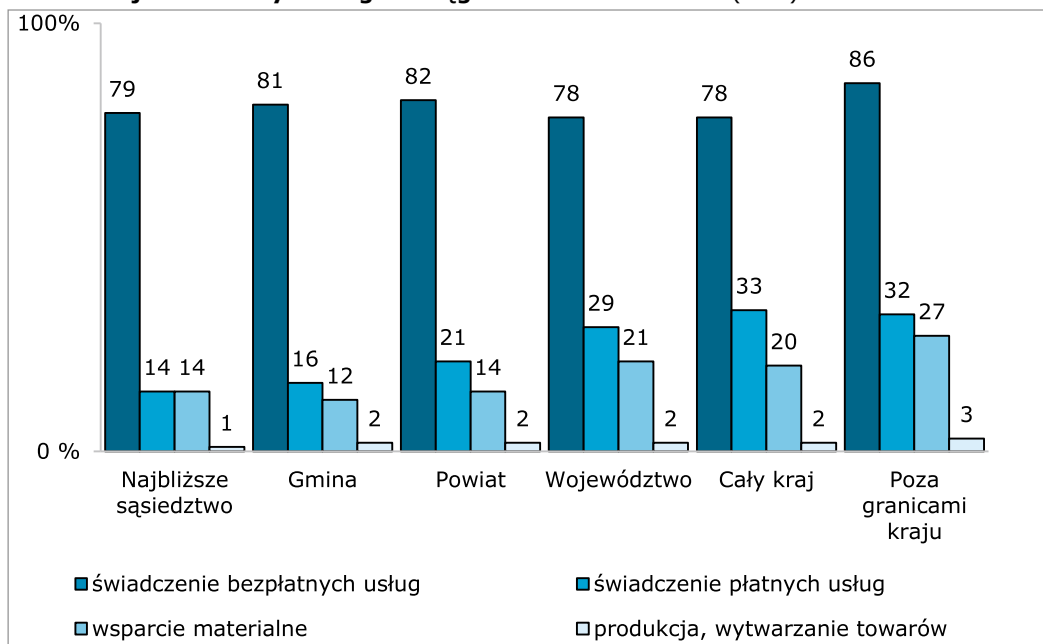
Działalność większości organizacji skoncentrowana była wokół tradycyjnych usług społecznych, tym niemniej stosunkowo liczne były także jednostki, które oferowały usługi specyficzne dla trzeciego sektora: co piąta organizacja zajmowała się animowaniem współpracy między organizacjami, co ósma - mobilizowaniem i edukowaniem opinii publicznej, zaś co jedenasta podejmowała działania polegające na reprezentowaniu

3. DZIAŁALNOŚĆ BADANYCH ORGANIZACJI: RODZAJE, DZIEDZINY, FORMY, ODBIORCY

i obronie praw członków organizacji oraz innych grup i osób. Kolejną formę działalności, praktykowaną przez 17% badanych podmiotów, stanowiło udzielanie wsparcia materialnego, zarówno odbiorcom indywidualnym (11% podmiotów), jak i organizacjom, instytucjom, firmom (7%). Natomiast najrzadziej w badanej zbiorowości podejmowano działalność w zakresie produkcji i wytwarzania dóbr – aktywność o takim charakterze wykazało jedynie 2% analizowanych jednostek.

Animowanie współpracy między organizacjami najczęściej było domeną organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (32%), ale także typowych stowarzyszeń i organizacji społecznych (30%). Mobilizowanie, edukowanie opinii publicznej stanowiło aktywność najbardziej rozpowszechnioną pośród fundacji (24%), choć niewiele rzadziej w taki sposób działały także typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne (20%). Z kolei pośród podmiotów, które podejmowały działania rzecznicze, tzn. związane z reprezentowaniem i obroną praw członków, innych grup ludzi, organizacji i firm, prym wiodły organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, spośród których ponad połowa (54%) zajmowała się taką działalnością.

Wykres 3.10. Badane organizacje trzeciego sektora według formy działalności statutowej oraz maksymalnego zasięgu działania w 2012 r. (w %)*

*Prezentowane dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość prowadzenia przez badane jednostki działalności w więcej niż jednej formie.

Warto odnotować, że jedynie koła łowieckie i społeczne podmioty wyznaniowe świadczyły usługi płatne nieco częściej niż usługi bezpłatne (65% wobec 52% i 47% wobec 44%). W przypadku tych ostatnich podmiotów wiązało się to m.in. z prowadzoną przez nie działalnością edukacyjną. Wsparcia materialnego najczęściej udzielały beneficjentom fundacje, typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne, jak również

społeczne podmioty wyznaniowe (odpowiednio 37%, 22% i 19%) i w przeważającym stopniu było ono skierowane do odbiorców indywidualnych.

Rozpatrując rozkład poszczególnych form działalności ze względu na maksymalny terytorialny zasięg działalności danego podmiotu trzeciego sektora można stwierdzić, że organizacje oferujące swoje usługi bezpłatnie osiągały odsetek zbliżony do 80%, najwyższy w przypadku jednostek wyróżniających się aktywnością międzynarodową (86%).

Jednak w przypadku organizacji świadczących usługi płatne, kryterium zasięgu terytorialnego działalności znacznie różnicowało badaną zbiorowość. Podczas gdy wśród podmiotów o najmniejszym, lokalnym zasięgu działania obejmującym najbliższe sąsiedztwo lub teren gminy stanowiły jedynie 16%, to ich odsetek podwajał się wśród organizacji aktywnych na poziomie ogólnokrajowym lub poza granicami kraju (33%). Analogicznie badane jednostki trzeciego sektora, które udzielały wsparcia materialnego odbiorcom indywidualnym lub organizacyjnym i instytucjonalnym były najrzadsze wśród podmiotów o zasięgu lokalnym, nieprzekraczającym obszaru gminy (14%), zaś najbardziej rozpowszechnione pośród podmiotów podejmujących działalność międzynarodową (27%) i ogólnokrajową (20%).

W latach 2010-2012 udział poszczególnych form działalności badanych organizacji trzeciego sektora nie zmienił się istotnie - różnice między wskazaniami z dwóch kolejnych edycji nie przekraczały 2 p. proc.⁶. Odsetek badanych organizacji trzeciego sektora świadczących usługi pozostał w 2012 r. na niezmiennym poziomie (88%) w stosunku do 2010 r.

---

⁶ Z wyjątkiem usług odpłatnych – patrz poprzedni przypis.

3.4. Odbiorcy działalności statutowej

Działalność organizacji trzeciego sektora najczęściej kojarzona jest z działalnością charytatywną na rzecz osób ciężko chorych, z niepełnosprawnościami, dotkniętych ubóstwem lub zagrożonych z innych przyczyn wykluczeniem społecznym. Wyniki badań SOF-1 i SOF-4 przedstawione w niniejszym podrozdziale tylko częściowo potwierdzają ten stereotyp, gdyż – jak pokazują przytoczone poniżej dane – choć badane organizacje ponad dwukrotnie częściej podejmowały bezpośrednie działania na rzecz osób fizycznych niż beneficjentów instytucjonalnych, to jednak ich oferta kierowana była głównie do szerszych grup społecznych (np. dzieci i młodzież) niż np. osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

3.4.1 Działalność badanych organizacji trzeciego sektora na rzecz beneficjentów indywidualnych i instytucjonalnych

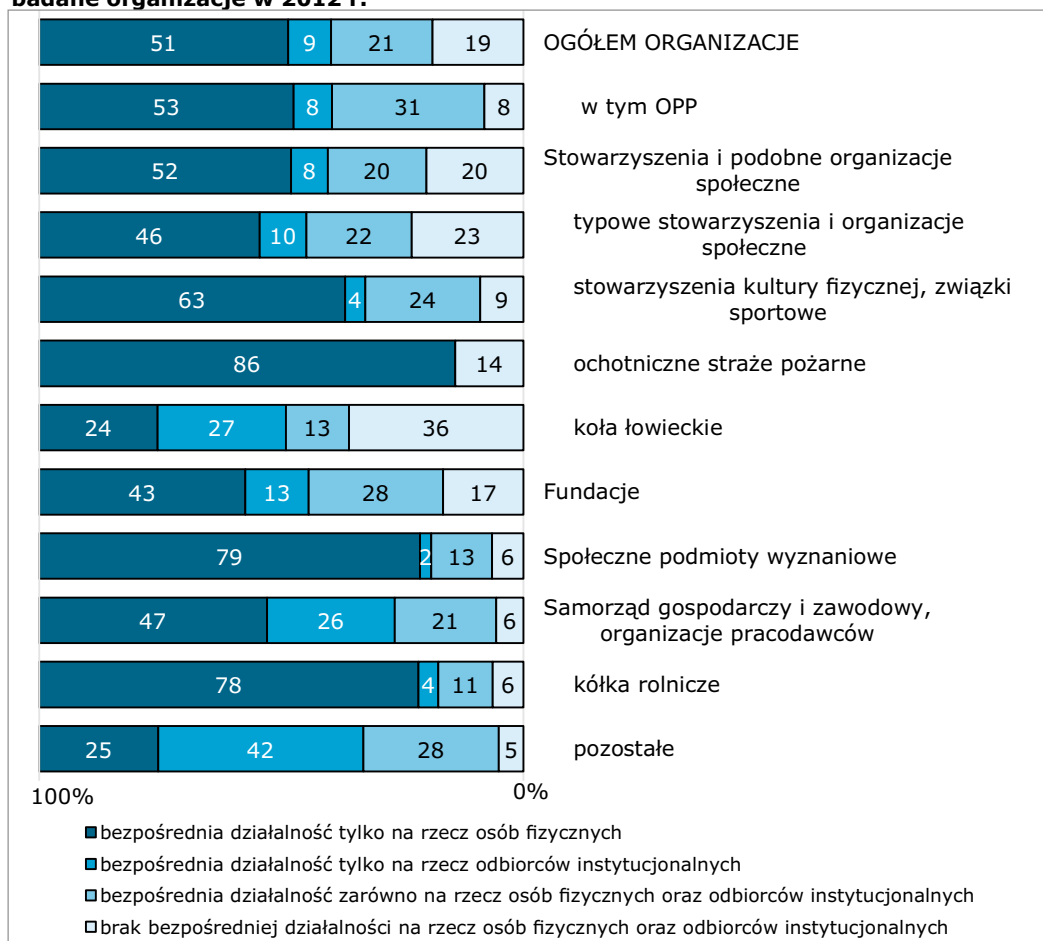
Wśród ogółu badanych w 2012 r. stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych, a także organizacji samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców aż 81% (67,8 tys.) jednostek podejmowało działania kierowane do odbiorców bezpośrednich (osób fizycznych bądź odbiorców instytucjonalnych). Największą część opisywanej zbiorowości stanowiły organizacje, które bezpośrednią działalność prowadziły tylko na rzecz osób fizycznych (51%). Odsetek podmiotów działających tylko na rzecz odbiorców instytucjonalnych (tzn. innych organizacji pozarządowych, instytucji publicznych bądź firm prywatnych) był znacznie niższy i wyniósł 9%. Z kolei organizacje, które prowadziły bezpośrednią działalność na rzecz obu wymienionych grup beneficjentów jednocześnie stanowiły 21% badanej zbiorowości.

Warto także zaznaczyć, że organizacje pożytku publicznego nie różniły się znacząco od podmiotów nieposiadających wspomnianego statusu pod względem odsetka jednostek działających tylko na rzecz osób fizycznych oraz jednostek działających wyłącznie na rzecz odbiorców instytucjonalnych. Duże różnice pomiędzy tymi grupami wystąpiły natomiast w udziale jednostek działających na rzecz obu wspomnianych kategorii beneficjentów jednocześnie oraz jednostek nieprowadzących bezpośredniej działalności na rzecz żadnej z tych grup. Odsetek organizacji pożytku publicznego jednocześnie działających na rzecz osób fizycznych oraz odbiorców instytucjonalnych wyniósł 31%. Natomiast odsetek jednostek nieprowadzących żadnej bezpośredniej działalności na rzecz wymienionych grup odbiorców wyniósł 8%.

Należy także wspomnieć, że spośród wszystkich grup organizacji wyróżnionych na podstawie ich rodzaju podmiotami najrzadziej prowadzącymi działalność na rzecz odbiorców bezpośrednich (osób fizycznych jak i odbiorców instytucjonalnych) były koła łowieckie, a następnie typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz fundacje. Odsetek jednostek należących do wspomnianych grup organizacji, które nie prowadziły

działalności na rzecz żadnej z opisywanych kategorii beneficjentów wyniósł odpowiednio 36%, 23% oraz 17%. W pozostałych grupach podmiotów analogiczny odsetek jednostek nie przekraczał 9%.

Wykres 3.11. Podejmowanie działalności na rzecz odbiorców bezpośrednich przez badane organizacje w 2012 r.

Pozyskiwane w ramach badania na formularzu SOF-1 dane dotyczące beneficjentów (osób fizycznych oraz odbiorców instytucjonalnych) charakteryzują się pewną specyfiką, która znacznie utrudnia ustalenie dokładniejszej liczebności odbiorców⁷. Ze

⁷ Wspomniane problemy wynikają z trzech przyczyn. Po pierwsze wiele organizacji nie prowadzi w ogóle ewidencji swoich beneficjentów, z tego powodu w opisywanym badaniu zbierane są informacje tylko o osobach fizycznych objętych działalnością prowadzoną systematycznie ponieważ ta grupa beneficjentów najczęściej ujmowana jest w rejestrach. Druga trudność wiąże się z faktem, że duża część beneficjentów w jednym roku korzysta z działalności świadczonej przez więcej niż jedną organizację, co powoduje, że wiele osób jednocześnie znajduje się w rejestrach kilku podmiotów przez co w badaniu są wykazywane kilkukrotnie, w wyniku czego łączna suma beneficjentów może

względem na wymienione w przypisie przyczyny, w niniejszym podrozdziale miarą, która posłużyła do określenia „typowej” liczby odbiorców korzystających z działalności przeciętnej organizacji jest mediana⁸. Wspomniana miara obliczona dla wszystkich organizacji mających beneficjentów wyniosła 40 osób fizycznych oraz 2 odbiorców instytucjonalnych. Natomiast „typowa” liczba beneficjentów zawężona do organizacji posiadających status pożytku publicznego przyjęła wyższe wartości – wyniosła 60 osób fizycznych oraz 3 odbiorców instytucjonalnych. Wyższymi od przeciętnych „typowymi” liczbami odbiorców indywidualnych charakteryzowały się również społeczne podmioty wyznaniowe (59 osób) oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (45 osób).

Beneficjenci indywidualni działalności stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych

Analiza grup odbiorców indywidualnych omawianych organizacji wskazuje, że zdecydowanie najczęściej adresatami ich działań były dzieci i młodzież – grupa ta stanowiła 61% spośród stałych odbiorców bezpośrednich. Kolejnymi pod względem liczebności grupami beneficjentów okazały się być osoby ujęte w kategorii ubogie, bezrobotni, bezdomni, dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym (24%), osoby niepełnosprawne lub przewlekle chore (15%) oraz osoby w wieku emerytalnym (14%). Udział osób należących do pozostałych kategorii beneficjentów był niewielki – żadna z tych grup nie stanowiła więcej niż 4% beneficjentów ogółem.

Nieco odmienny udział beneficjentów z poszczególnych grup wyłania się gdy w analizie uwzględni się jedynie organizacje posiadające status pożytku publicznego. W zbiorowości beneficjentów korzystających z działalności wspomnianych OPP większy odsetek – niż miało to miejsce w przypadku całej badanej zbiorowości – stanowiły osoby niepełnosprawne (29%) oraz ubodzy, bezrobotni, bezdomni, a także dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym (30%).

---

być zawyżana. Po trzecie, liczba osób fizycznych objętych systematyczną pomocą przez poszczególne organizacje była bardzo zróżnicowana. W badanej zbiorowości występowała niewielka grupa organizacji obejmująca swoją działalnością bardzo liczną grupę beneficjentów, w wyniku czego średnia arytmetyczna nie jest dobrą miarą pozwalającą ustalić „typową” liczbę beneficjentów przeciętnej organizacji.

⁸ W zaistniałych okolicznościach mediana pozwala na uzyskanie najbardziej adekwatnych wyników ponieważ miara ta odporna jest na wartości skrajne (przede wszystkim niweluje wpływ niewielkiej grupy organizacji, posiadających bardzo dużą liczbę beneficjentów). Wszystkie mediany zaprezentowane w dalszej części niniejszego podrozdziału dotyczące osób fizycznych zostały obliczone na podstawie organizacji posiadających beneficjentów, którzy z działalności danej organizacji korzystali systematycznie (tzn. przynajmniej dwukrotnie w ciągu roku).

3. DZIAŁALNOŚĆ BADANYCH ORGANIZACJI: RODZAJE, DZIEDZINY, FORMY, ODBIORCY

W większości wyróżnionych grup organizacji przeważały jednostki, które działalność na rzecz odbiorców bezpośrednich prowadziły w formie (wyłącznie lub wraz z innymi formami działalności) *organizacji czasu wolnego i wypoczynku*. Występowaniem najwyższego odsetka jednostek prowadzących tego typu działania odznaczały się stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (55%) i fundacje (55%) a następnie koła łowieckie (53%) oraz typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (52%). Natomiast wśród ochotniczych straży pożarnych dominującą formą działalności było *ratownictwo* (96% jednostek), a w społecznych podmiotach wyznaniowych prowadzenie *placówek edukacyjnych oraz organizowanie szkoleń i kursów* (54%).

Tablica 3.3. Częstotliwość podejmowania poszczególnych rodzajów działań na rzecz osób fizycznych w zbiorowości fundacji, stowarzyszeń oraz społecznych podmiotów wyznaniowych w 2012 r. (w %)*

Rodzaje podejmowanej działalności	Organizacje ogółem	Organizacje pożytku publicznego
Organizowanie czasu wolnego oraz wypoczynku	49	40
Prowadzenie placówek edukacyjnych oraz organizowanie szkoleń i kursów	20	26
nauczenie - prowadzenie przedszkoli, szkół, uczelni	6	9
szkolenia i kursy	15	20
Doradztwo, poradnictwo specjalistyczne oraz interwencja kryzysowa	13	26
doradztwo i poradnictwo specjalistyczne (psychologiczne, prawne itp.)	12	25
interwencja kryzysowa (np. telefon zaufania, interwencja środowiskowa)	2	6
Pomoc materialna	13	35
pomoc rzeczowa	7	18
pomoc finansowa	6	17
pomoc żywieniowa	5	16
Leczenie, rehabilitacja oraz praca terapeutyczna	7	26
leczenie, rehabilitacja	5	22
praca terapeutyczna (świetlice terapeutyczne, warsztaty terapii zajęciowej)	7	21
Usługi opiekuńcze oraz zakwaterowanie	8	23
usługi opiekuńcze, pielęgnacyjne	3	8
zapewnianie schronienia, noclegu, pobytu	2	5
Ratownictwo	18	4
Modlitwa, wsparcie duchowe	5	10
Inne formy działalności	8	9

* Procenty zostały obliczone na podstawie liczby organizacji prowadzących działania na rzecz osób fizycznych. Odsetki w kolumnach nie sumują się do 100 ponieważ wiele organizacji prowadziło więcej niż jeden rodzaj działalności.

Tablica 3.4. Struktura odbiorców indywidualnych objętych systematycznym działaniem prowadzonym przez stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe w 2012 r. (w %)*

Grupy odbiorców indywidualnych	Organizacje ogółem	Organizacje pożytku publicznego
Kobiety	50	54
Dzieci i młodzież	61	57
Osoby w wieku emerytalnym	14	14
Niepełnosprawni oraz osoby przewlekle chore	15	29
niepełnosprawni	11	21
osoby niesamodzielne, przewlekle lub nieuleczalnie chore	4	8
Ubodzy, bezrobotni, bezdomni, a także dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym	24	30
ubodzy	18	20
bezrobotni	5	7
bezdomni	1	2
dzieci i młodzież ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym	6	9
Wychodzący z uzależnienia, członkowie rodzin osób wychodzących z uzależnienia	3	3
Ofiary przemocy	1	3
Osoby samotnie wychowujące dzieci	1	2

*Procenty w kolumnach nie sumują się do 100, ponieważ każda osoba mogła zostać zakwalifikowana do więcej niż jednej kategorii .

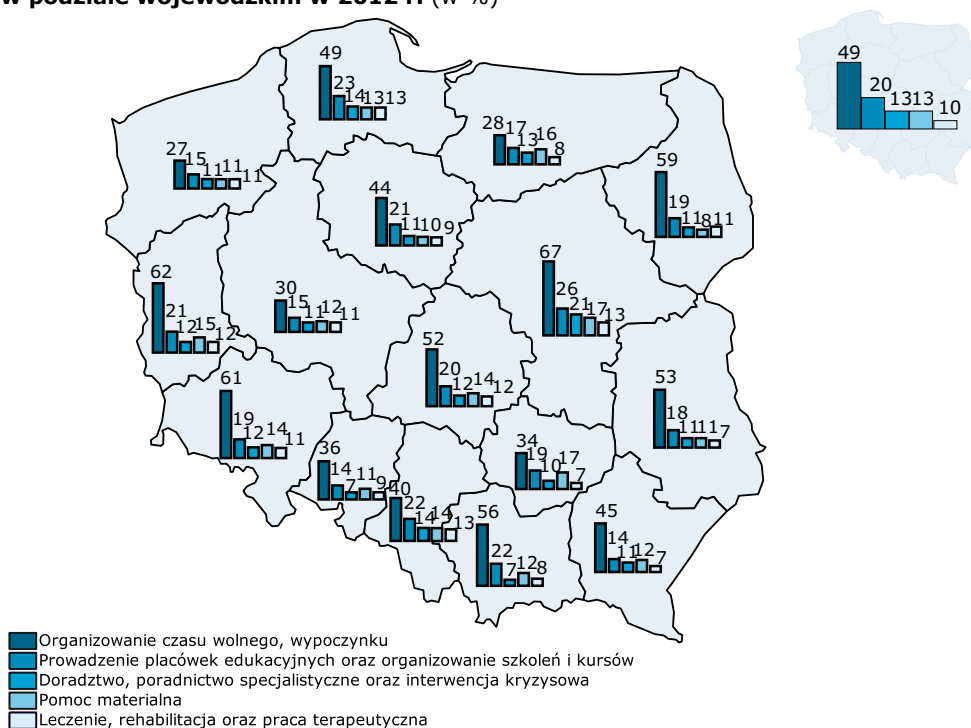
Formy działań kierowanych do beneficjentów indywidualnych

Formy działalności bezpośrednio podejmowane na rzecz osób fizycznych przez stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe były bardzo zróżnicowane – aż 35% podmiotów oferowało swoim beneficjentom więcej niż jeden rodzaj usług. Spośród wszystkich organizacji działających na rzecz osób fizycznych prawie połowa (49%) jednostek zajmowała się *organizacją czasu wolnego i wypoczynku*. Stosunkowo liczne były również organizacje deklarujące *prowadzenie placówek edukacyjnych oraz organizowanie kursów i szkoleń* (20%), a także podejmujące działania z obszaru *ratownictwa* (18%). Z kolei forma działalności tradycyjnie utożsamiana z filantropijną rolą organizacji pozarządowych, tzn. *pomoc materialna* świadczona na rzecz osób ubogich bądź zagrożonych ubóstwem była podejmowana przez 13% organizacji. Następne formy działalności pomocowej *doradztwo, poradnictwo specjalistyczne oraz interwencja kryzysowa*, a także *leczenie, rehabilitacja, praca terapeutyczna oraz świadczenie usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych* były wskazywane przez (odpowiednio) 13%, 7% i 8% omawianych organizacji.

Działalność na rzecz odbiorców bezpośrednich według województw, w którym organizacje miały siedzibę

Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe pochodzące z poszczególnych regionów Polski nie różniły się od siebie znacząco pod względem częstości podejmowania działań bezpośrednio kierowanych do osób fizycznych oraz odbiorców instytucjonalnych (instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, firm prywatnych). Występowaniem najwyższego odsetka podmiotów (80%) działających na rzecz osób fizycznych charakteryzowały się organizacje zlokalizowane w województwie lubelskim. Natomiast najniższą wartością wspomnianego odsetka (65%) odznaczały się organizacje umiejscowione w województwie podkarpackim. Niewielkie zróżnicowanie wystąpiło też pod względem częstości podejmowania bezpośrednich działań nakierowanych na odbiorców instytucjonalnych. W przypadku tego rodzaju odbiorców różnica pomiędzy województwem, które charakteryzowało się najniższym odsetkiem jednostek podejmujących tego typu działalność (podkarpackie – 24%), a województwem, w którym analogiczny odsetek był najwyższy (śląskie – 32%), nie przekroczyła 8 p. proc.

Mapa 3.3. Działalność podejmowana na rzecz osób fizycznych przez stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe w podziale wojewódzkim w 2012 r. (w %)*

* Procenty zostały obliczone na podstawie liczby organizacji prowadzących działalność na rzecz osób fizycznych. Odsetki w obrębie zaprezentowanych obszarów nie sumują się do 100 ponieważ wiele organizacji prowadziło więcej niż jeden rodzaj działalności. Poza tym w celu zachowania przejrzystości zaprezentowanych danych liczba form działalności pokazanych na mapie została ograniczona do pięciu najczęściej podejmowanych.

Bardzo niewielkie różnice występowały także w przypadku „typowej” liczebności (mierzonej medianą) osób fizycznych objętych działalnością prowadzoną w sposób systematyczny przez badane organizacje. Najwyższą medianą beneficjentów cechowały się organizacje z województwa śląskiego, świętokrzyskiego, zachodniopomorskiego (po 50 osób), a następnie mazowieckiego (45 osób). Najniższą wartością omawianej miary odznaczały się natomiast organizacje z województwa podlaskiego (32 osoby), wielkopolskiego (33 osoby) oraz warmińsko-mazurskiego (35 osób).

Nieco większe zróżnicowanie wystąpiło natomiast w przypadku częstotliwości podejmowania poszczególnych form działalności na rzecz osób fizycznych. Chociaż we wszystkich województwach dominowały organizacje prowadzące działalność z zakresu organizowania czasu wolnego i wypoczynku, a następnie (w zdecydowanej większości województw) jednostki podejmujące działania z zakresu prowadzenia placówek edukacyjnych oraz kursów i szkoleń, to częstość podejmowania tego typu działalności znacznie się różniła w poszczególnych rejonach kraju. Najwyższy odsetek podmiotów zajmujących się organizacją czasu wolnego i wypoczynku wystąpił w zbiorowości organizacji z województwa mazowieckiego (67%), a następnie, dolnośląskiego (61%) i podlaskiego (59%). Natomiast najrzadziej świadczeniem tego typu usług zajmowały się organizacje z województwa zachodniopomorskiego (27%), warmińsko-mazurskiego (28%), wielkopolskiego (30%) oraz świętokrzyskiego (34%).

Z kolei najwyższy odsetek jednostek, które zajmowały się prowadzeniem instytucji edukacyjnych oraz kursów i szkoleń występował w województwie mazowieckim (26%), a następnie pomorskim (23%) oraz małopolskim i śląskim (po 22%). Najniższym odsetkiem jednostek prowadzących tego typu działalność odznaczały się natomiast organizacje z województwa wielkopolskiego (15%), zachodniopomorskiego (14%), polskiego (14%) oraz warmińsko-mazurskiego (17%).

Mniejsze zróżnicowanie pomiędzy organizacjami występowało w przypadku świadczenia pomocy materialnej. Województwem charakteryzującym się najwyższym odsetkiem jednostek podejmujących tego rodzaju działania było świętokrzyskie i mazowieckie (po 17%) oraz warmińsko-mazurskie (16%). Występowaniem najniższego odsetka jednostek świadczących tego typu działalność cechowały się natomiast organizacje z województwa podlaskiego (8%) i kujawsko-pomorskiego (10%).

Organizowanie imprez masowych

Poza działalnością świadczoną bezpośrednio na rzecz konkretnych beneficjentów duża część opisywanych podmiotów organizowała wydarzenia adresowane do szerszych grup ludności (imprezy masowe)⁹. Przynajmniej raz w 2012 r. w organizację tego rodzaju

---

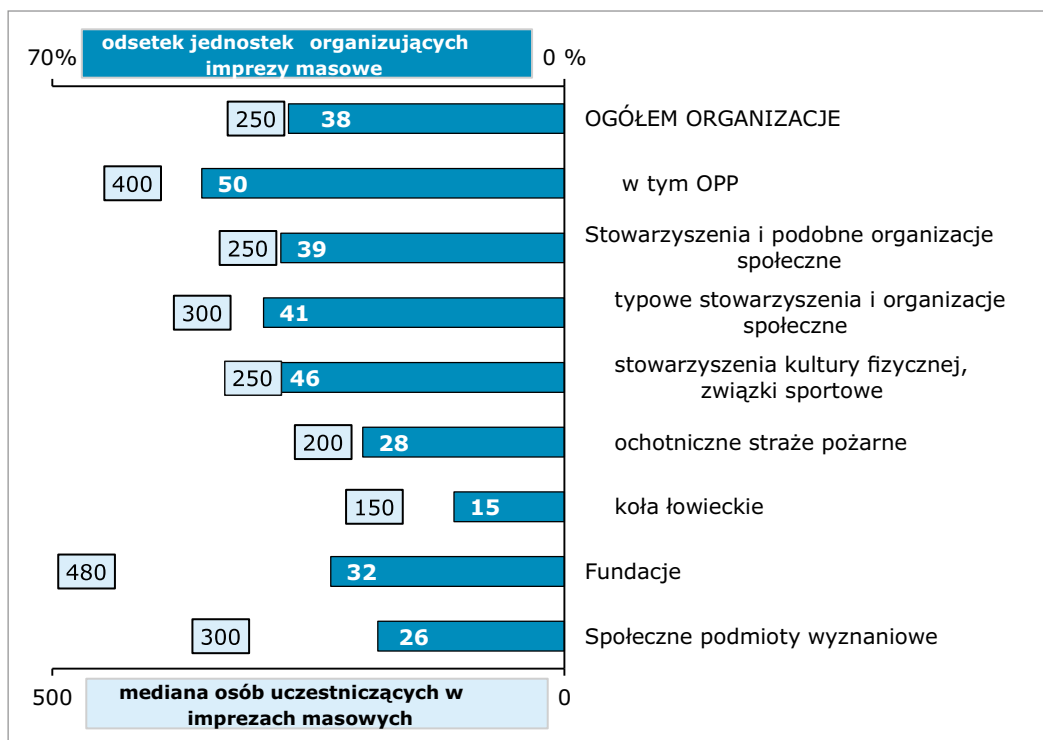
⁹ Przez pojęcie imprez masowych należy rozumieć koncerty, przedstawienia artystyczne, zawody sportowe, pikniki, festyny, parady, manifestacje, a także odpusty parafialne. Na potrzeby badania stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych przyjęto, że za imprezy masowe uznaje się wydarzenia skierowane do szerokiej grupy odbiorców, w których wzięło udział co najmniej 100 osób.

wydarzeń zaangażowało się 38% stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych. Wśród organizacji, które posiadały status pożytku publicznego analogiczny odsetek był nieco wyższy – wyniósł 50%.

W wydarzeniach adresowanych do szerszych grup odbiorców zazwyczaj nie uczestniczyła jednak bardzo duża liczba osób. Typowa liczebność (mierzona medianą) uczestników imprez masowych – obliczona dla podmiotów organizujących takie wydarzenia – wyniosła około 250 osób. Analogiczna miara obliczona dla grupy jednostek posiadających status pożytku publicznego była nieco wyższa – wyniosła 400 osób.

Odsetek podmiotów organizujących imprezy masowe oraz liczba uczestników tych wydarzeń znacznie różniły się w poszczególnych grupach organizacji wyróżnionych według rodzaju organizacji, a także według głównej dziedziny działalności statutowej. Najwyższy odsetek podmiotów, które zorganizowały imprezy dla szerszych grup odbiorców wystąpił wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (46%), najniższy natomiast wśród kół łowieckich (15%).

Wykres 3.12. Organizacja imprez masowych przez fundacje, stowarzyszenia i społeczne podmioty wyznaniowe w podziale na rodzaj organizacji w 2012 r. (%)*

*Mediana obliczona dla podmiotów organizujących imprezy masowe.

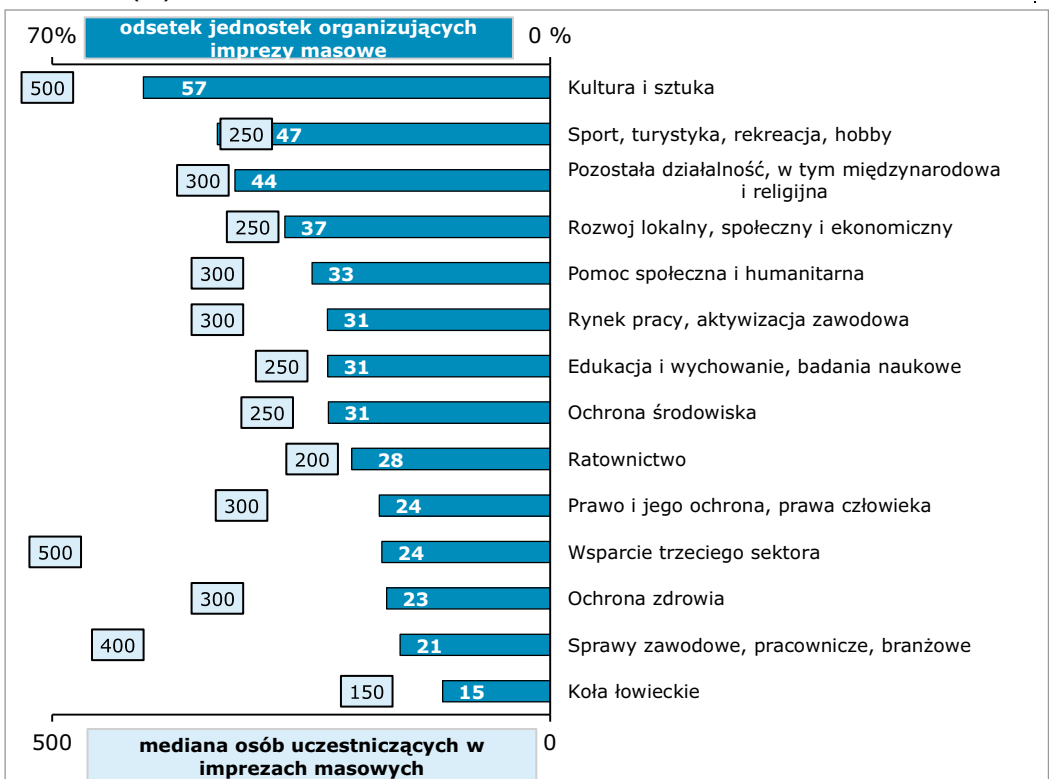
Podobne porównanie według głównej dziedziny działalności statutowej wskazało, że najwyższą wartością odsetka jednostek organizacji organizujących imprezy masowe

3. DZIAŁALNOŚĆ BADANYCH ORGANIZACJI:
RODZAJE, DZIEDZINY, FORMY, ODBIORCY

cechowały się podmioty, które działały w zakresie kultury i sztuki (57%), a następnie sportu, turystyki, rekreacji i hobby (47%). Natomiast najrzadziej w organizowanie imprez masowych angażowały się organizacje zajmujące się łowiectwem (15%), sprawami zawodowymi, pracowniczymi, branżowymi (21%), ochroną zdrowia (23%), wsparciem trzeciego sektora oraz prawem i jego ochroną, prawami człowieka (po 24%).

Nieco odmienny obraz zarysowuje się, gdy badane grupy organizacji porównuje się ze względu na typową liczbę osób biorących udział w imprezach masowych (mierzoną medianą). Z perspektywy rodzaju organizacji najwyższą „typową” liczbą uczestników cechowały się fundacje (480 osób), najniższą natomiast ponownie koła łowieckie (150 osób). Z kolei wśród poszczególnych grup podmiotów wydzielonych na podstawie głównej dziedziny działalności statutowej najwyższą typową liczbą uczestników odznaczały się organizacje zajmujące się kulturą i sztuką oraz wsparciem trzeciego sektora (po 500 osób), a następnie sprawami zawodowymi, pracowniczymi, branżowymi (400 osób). Najniższa wartość omawianej miary wystąpiła natomiast wśród organizacji zajmujących się łowiectwem (150 osób) oraz ratownictwem (200 osób).

Wykres 3.13. Organizacja imprez masowych przez fundacje, stowarzyszenia i społeczne podmioty wyznaniowe według głównej dziedziny działalności statutowej w 2012 r. (%)

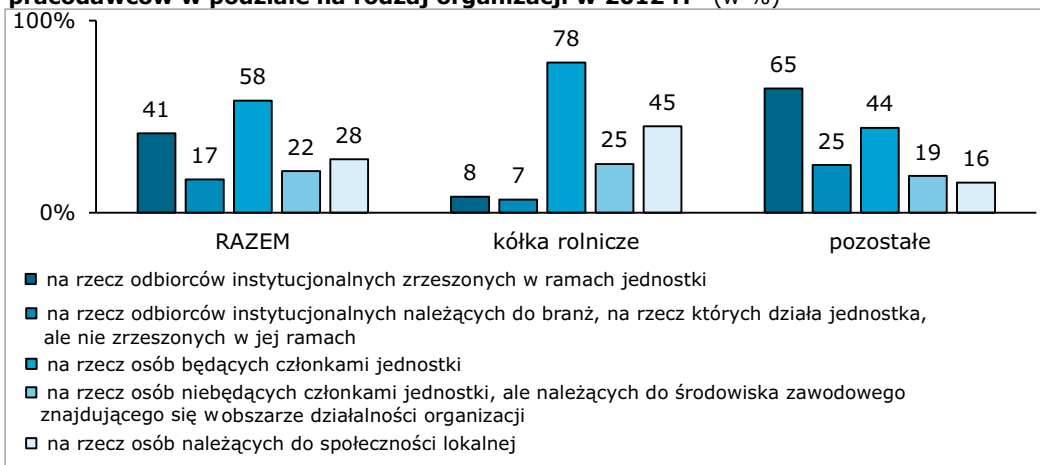

* Mediana obliczona dla podmiotów organizujących imprezy masowe.

3.4.2 Działalność organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców na rzecz odbiorców bezpośrednich

Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, podobnie jak stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe znacznie częściej podejmowały działania na rzecz osób fizycznych niż na rzecz odbiorców instytucjonalnych (tzn. instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, firm prywatnych, w tym osób prowadzących działalność gospodarczą). Odsetek jednostek działających tylko i wyłącznie na rzecz wspomnianej grupy beneficjentów wyniósł - 47% w pierwszej oraz 52% w drugiej z wymienionych zbiorowości organizacji. Jednak w odróżnieniu od stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych w zbiorowości organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego oraz pracodawców odsetek jednostek, które podejmowały działania tylko na rzecz odbiorców instytucjonalnych był znacznie wyższy (26% w stosunku do 8%). W obu porównywanych zbiorowości natomiast odsetek podmiotów świadczących bezpośrednie działania zarówno na rzecz osób fizycznych, jak i odbiorców instytucjonalnych uplasował się na takim samym poziomie (21%).

Wykres 3.14. Działalność na rzecz poszczególnych grup beneficjentów podejmowana przez organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego oraz organizacje pracodawców w podziale na rodzaj organizacji w 2012 r. (w %)

W zbiorowości wszystkich organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców zdecydowaną większość stanowiły podmioty działające na rzecz osób fizycznych bądź odbiorców instytucjonalnych. Spośród nich największą część stanowiły organizacje działające na rzecz osób fizycznych będących członkami organizacji (58%), a także firm oraz organizacji zrzeszonych w ramach organizacji (41%). Z kolei odsetek organizacji, które podejmowały działania skierowane do beneficjentów nie związanych

z nimi był znacznie niższy – wyniósł 17% w przypadku odbiorców instytucjonalnych oraz 22% w przypadku osób fizycznych.

Kółka rolnicze charakteryzowały się wysokim odsetkiem podmiotów podejmujących działalność na rzecz odbiorców indywidualnych, szczególnie - członków organizacji (78%) oraz osób należących do społeczności lokalnej, w której znajdowała się siedziba danej organizacji (45%). Natomiast pozostałe organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców częściej działały na rzecz odbiorców instytucjonalnych – podmiotów, które były zrzeszone w ramach organizacji (65%), a także odbiorców instytucjonalnych, którzy nie byli zrzeszeni w organizacji (25%).

3.4.3 Zmiany dotyczące odbiorców działalności badanych organizacji między 2010 r. a 2012 r.

W 2012 r. taka sama część stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz organizacji samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców, jak w 2010 r., kierowała swoje działania do odbiorców indywidualnych (78%), zaś rozpowszechnienie działań na rzecz odbiorców instytucjonalnych nieznacznie się zwiększyło (z 28% do 30%).

Biorąc po uwagę zbiorowość organizacji objętych sprawozdaniem SOF-1, które prowadziły bezpośrednie działania na rzecz odbiorców, można zauważyć, że przeciętna liczba beneficjentów – określona medianą – uległa nieznacznemu zmniejszeniu, zarówno wśród odbiorców indywidualnych (z 47 osób do 44 osób), jak i odbiorców instytucjonalnych (z 3 podmiotów do 2 podmiotów).

Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe działające na rzecz osób fizycznych nadal najczęściej zajmowały się organizacją czasu wolnego i wypoczynku oraz ratownictwem. Jednak częstotliwość z jaką badane podmioty deklarowały te działalności wyraźnie się obniżyła – organizowanie czasu wolnego i wypoczynku z 54% do 49%, a ratownictwo z 25% do 18%. Pozostałe, znacznie mniej popularne formy działalności na rzecz odbiorców indywidualnych, pozostały na niemal niezmiennym poziomie, jak 2 lata wcześniej (różnice nie przekroczyły 1 p. proc.).

Organizowanie wydarzeń (np. koncertów, pikników, zawodów) kierowanych do co najmniej 100 osób w 2012 r. deklarowało 38% stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych i był o odsetek niższy o 3 p. proc. niż w 2010 r. Wyraźniejszemu obniżeniu, bo o 1/5 uległa natomiast mediana liczby uczestników takich wydarzeń (z 300 osób na 250 osób).

Rozdział 4.

Ekonomiczny wymiar działalności badanych organizacji

4.1. Zasoby pracy

W niniejszym podrozdziale przedstawione zostały zasoby pracy, którymi dysponowały w 2012 r. aktywne organizacje trzeciego sektora. Dokonano podziału tych zasobów na pracę płatną, pracę społeczną oraz inne rodzaje pracy¹. Pracę płatną podzielono na zatrudnienie etatowe, czyli pracę wykonywaną na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór lub stosunek służbowy) oraz pracę pozaetatową – również pracę zarobkową, ale wykonywaną w oparciu o umowy cywilnoprawne (umowy zlecenia, umowy o dzieło). Pracę społeczną, zwaną też wolontariatem, charakteryzują dwie podstawowe cechy – dobrowolność jej świadczenia oraz brak wynagrodzenia osób ją wykonujących. Natomiast wśród innych rodzajów pracy ujęto mniej rozpowszechnione formy pracy: pracę obowiązkową nieopłacaną przez organizację (np. praktyki studenckie lub prace społecznie użyteczne nakazane przez sąd) oraz pracę oddelegowaną - opłacaną przez inne jednostki (np. staż finansowany z urzędu pracy).

4.1.1 Praca płatna

Zatrudnienie etatowe

W świetle zgromadzonych danych w organizacjach trzeciego sektora praca płatna nie jest niezbędnym zasobem do prowadzenia działalności. Większość spośród badanych organizacji w ogóle nie korzystała z takiej pracy (61%), zaś wśród pozostałych popularniejsze było korzystanie wyłącznie z pracy świadczonej w ramach umów cywilnoprawnych (22%) niż zatrudnianie personelu etatowego (17%). Jedynie co 50-ta organizacja była relatywnie duża z punktu widzenia potencjału zatrudnieniowego – 2% badanych podmiotów zatrudniało w ramach umów o pracę co najmniej 20 osób.

Łącznie we wszystkich badanych organizacjach trzeciego sektora na koniec 2012 r. w ramach stosunku pracy zatrudnionych było 147,1 tys. osób, w tym dla 125,6 tys. osób organizacje te stanowiły główne miejsce pracy. Biorąc pod uwagę liczbę osób

---

¹ Przyjęte rozróżnienie rodzajów pracy jest spójne z formami pracy określonymi w rezolucji Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca statystyki pracy z 21.12.2013 r. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/normativeinstrument/wcms_230304.pdf

pracujących etatowo w badanych organizacjach, można wyliczyć ich łączny udział wśród wszystkich pracujących w Polsce. W stosunku do przeciętnej liczby osób pracujących w gospodarce narodowej zatrudnienie w objętym badaniami na formularzach SOF-1 oraz SOF-4 sektorze na dzień 31 grudnia 2012 r. stanowiło 0,9%, a w stosunku do zatrudnienia na podstawie stosunku pracy – 1,2%².

Gdyby potraktować badany trzeci sektor jako jednego pracodawcę, to wyprzedziłby on wszystkich największych pracodawców w gospodarce narodowej. Zatrudnienie w jego ramach znalazło o połowę więcej osób niż u największego pracodawcy z sektora publicznego i aż o 100 tys. osób więcej niż u największego pracodawcy z sektora prywatnego.

Tablica 4.1. Zatrudnienie etatowe w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2012 r.

Rodzaje organizacji	Odsetek organizacji, które korzystały z pracy etatowej	Wolumen pracy świadczonej w ramach stosunku pracy			
		suma**		średnia*	mediana*
		w tys. etatów	% w kolumnie		
OGÓŁEM ORGANIZACJE	16,6	123,2	100	8,6	2,3
w tym OPP	33,8	38,8	31	14,3	3,6
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	12,2	62,4	51	7,0	2,0
z tego:					
typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	18,3	54,1	44	8,8	2,7
stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe	10,9	7,1	6	3,2	1,5
ochotnicze straże pożarne	0,7	0,5	#	2,6	1,0
koła łowieckie	13,1	0,8	1	2,3	1,0
Fundacje	28,1	18,1	15	7,4	2,0
Społeczne podmioty wyznaniowe	81,1	34,9	28	23,8	12,0
Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	41,9	7,7	6	5,2	2,0
z tego:					
kółka rolnicze	7,7	0,3	#	2,3	1,0
pozostałe	66,5	7,5	6	5,4	2,0

* Średnia i mediana zostały obliczone dla organizacji, które w 2012 r. korzystały z pracy etatowej.

** Dane nie zawsze sumują się dokładnie do wyższej kategorii ze względu na zaokrąglenia.

² Pracujący w gospodarce narodowej to osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, wybór lub stosunek służbowy), pracodawcy i pracujący na własny rachunek. Natomiast wśród zatrudnionych na podstawie stosunku pracy nie uwzględnia się pracodawców i pracujących na własny rachunek. Więcej o definicjach stosowanych w statystyce rynku pracy: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/zasady-metodyczne/zasady-metodyczne-statystyki-rynku-pracy-i-wynagrodzen,1,1.html>.

Ze względu na powszechność zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy, przeciętna liczba zatrudnionych w trzecim sektorze w całym 2012 r. była niższa od liczby osób pracujących na koniec roku i wyniosła 123,2 tys. etatów.

Zarówno rozpowszechnienie zatrudnienia etatowego w poszczególnych rodzajach badanych organizacji, jak i rozkład potencjału zatrudnieniowego w tej zbiorowości był bardzo nierównomierny. O pierwszym zjawisku świadczą duże różnice w odsetku podmiotów posiadających personel zatrudniony na umowy o pracę. Najwyższy udział jednostek zatrudniających odnotowano wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (81%), a następnie w organizacjach samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (67%), zaś wśród najliczniejszej zbiorowości, jaką były stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, był on kilkakrotnie niższy (12%). Najniższy odsetek organizacji zatrudniających etatowych pracowników wystąpił w ochotniczych strażach pożarnych (poniżej 1%) i w kółkach rolniczych (około 8%).

O nierównomiernym rozkładzie zatrudnienia świadczy natomiast duża różnica pomiędzy średnią a medianą liczby zatrudnionych. I tak wśród organizacji, które zadeklarowały posiadanie pracowników zatrudnionych w ramach stosunku pracy przeciętna liczba etatów w 2012 r. wyniosła niespełna 9, podczas gdy połowa z tych organizacji dysponowała nie więcej niż 2 etatami. Zróżnicowanie rozkładu zatrudnienia etatowego przedstawiono w Tabelicy 4.1.

Praca pozaetatowa³

Opisując korzystanie z pracy płatnej w badanych organizacjach trzeciego sektora, trzeba uwzględnić nietypowo dużą w porównaniu z innymi podmiotami gospodarki narodowej rolę pracy pozaetatowej. Pracę w formie umów cywilnoprawnych, tj. umów-zleceń, umów o dzieło i pokrewnych świadczyło 375,4 tys. osób, które równocześnie nie pozostawały z tymi organizacjami w stosunku pracy. Dla 7% (25,8 tys.) spośród tych osób praca pozaetatowa była głównym źródłem utrzymania.

Gdy całą pracę świadczoną w ramach umów cywilnoprawnych przeliczono na etaty w oparciu o koszty wynagrodzeń z tego tytułu, to okazuje się, że jej wolumen wynosi 52,9 tys. etatów przeliczeniowych, a więc powiększa zasoby pracy etatowej o 43%.

W jednostkach trzeciego sektora rozpowszechnienie stosowania pracy na umowy cywilnoprawne było 2-krotnie częstsze niż pracy etatowej. Co najmniej jedną umowę zlecenie lub o dzieło w 2012 r. podpisała 1/3 badanych organizacji. Z pracy pozaetatowej korzystało 6 na 10 organizacji mających status pożytku publicznego (61%). Równie często była ona wykorzystywana wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (59%), a następnie wśród fundacji (52%). Natomiast najrzadziej pracę tego typu, podobnie zresztą jak pracę etatową, wykazywały ochotnicze straże pożarne (4%) i kółka rolnicze (18%). W większości rodzajów organizacji występowały wyraźnie wyższe odsetki organizacji korzystających z pracy pozaetatowej niż

³ Praca pozaetatowa w etatach przeliczeniowych została oszacowana poprzez podzielenie sumy rocznych wynagrodzeń z tytułu umów cywilnoprawnych przez 12 miesięcy i średnie miesięczne wynagrodzenie z tytułu umów o pracę przypadające na jeden etat w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2012 r. – 3,1 tys. zł.

etatowej. Nietypową dla tego sektora sytuację obserwuje się w ramach zbiorowości społecznych podmiotów wyznaniowych – wśród nich o 31 p. proc. więcej jednostek miało pracowników etatowych niż korzystało z pracy pozaetatowej.

Tablica 4.2. Praca pozaetatowa w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2012 r.

Rodzaje organizacji	Odsetek organizacji, które korzystały z pracy pozaetatowej	Wolumen etatów przeliczeniowych pracy świadczonej w ramach umów cywilnoprawnych			
		suma		średnia*	mediana*
		w tys. etatów	% w kolumnie		
OGÓŁEM ORGANIZACJE	34,4	52,9	100	1,5	0,2
w tym OPP	61,1	14,3	27	2,6	0,5
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	31,4	36,3	69	1,3	0,2
z tego:					
typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	38,1	22,6	43	1,5	0,2
stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe	40,4	13,1	25	1,3	0,3
ochotnicze straże pożarne	4,1	0,2	#	0,2	0,1
koła łowieckie	36,7	0,5	1	0,3	0,1
Fundacje	52,3	10,8	20	2,2	0,4
Społeczne podmioty wyznaniowe	49,8	1,5	3	1,5	0,2
Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	41,8	4,3	8	2,4	0,4
z tego:					
kółka rolnicze	18,2	0,1	#	0,2	0,1
pozostałe	58,7	4,2	8	2,9	0,5

* Średnia i mediana zostały obliczone dla organizacji, które w 2012 r. korzystały z pracy pozaetatowej.

Drugą zbiorowością, w której częściej korzystano z pracy etatowej niż pozaetatowej są organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych – tu różnica w stosunku do ogółu badanych organizacji wyniosła 8 p. proc.

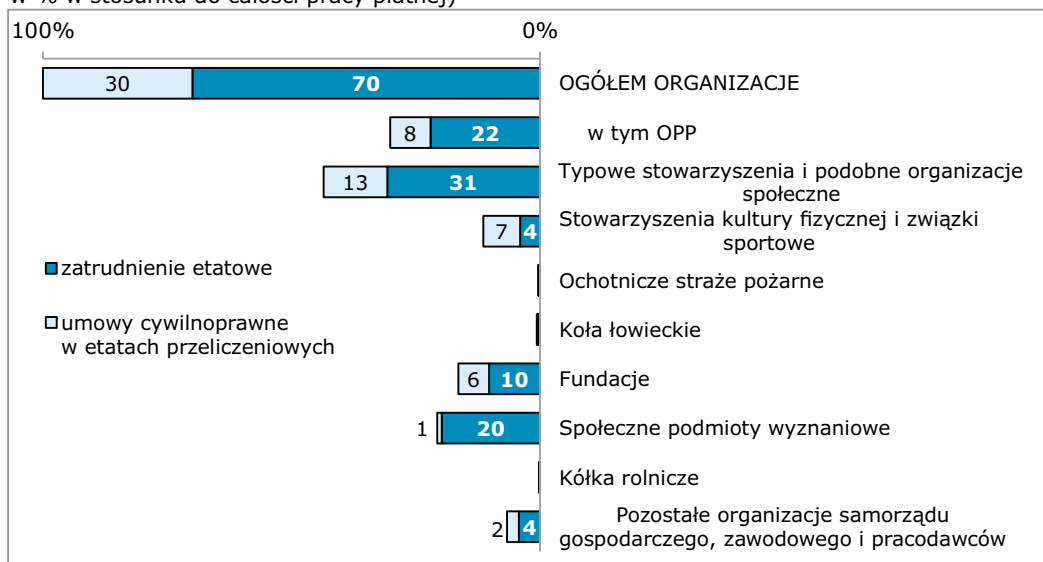
Dla jednostek korzystających z pracy pozaetatowej średnia liczba etatów przeliczeniowych generowanych przez jedną organizację stanowiła 1,5 etatu, ale połowa z tych podmiotów korzystała z nie więcej niż 0,2 etatu. Wartości średniej i mediany etatów przeliczeniowych pracy pozaetatowej według rodzajów organizacji przedstawione są w Tablicy 4.2.

Struktura pracy płatnej

Całość pracy płatnej generowanej przez trzeci sektor w 2012 r. to 176,1 tys. etatów przeliczeniowych, przy czym zatrudnienie w ramach stosunku pracy stanowiło większą część wolumenu tej pracy (70%).

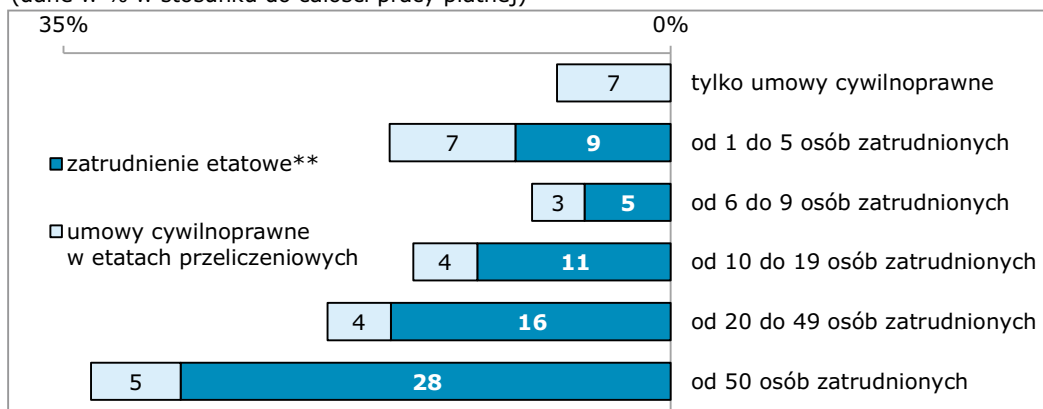
Największa część pracy płatnej świadczona była w ramach zbiorowości typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (44%), a następnie w społecznych podmiotach wyznaniowych (21%). Udział społecznych podmiotów wyznaniowych w pracy płatnej był aż 10-krotnie wyższy niż udział tego typu podmiotów w zbiorowości aktywnych jednostek. Drugą zbiorowością wyraźnie „silniejszą” pod względem zasobów pracy płatnej w stosunku do swojej liczebności były inne niż kółka rolnicze organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców – miały one 3-krotnie wyższy udział w wolumenie pracy płatnej niż w liczbie podmiotów. Marginalne znaczenie pod względem wykorzystywania zasobów pracy płatnej miały natomiast ochotnicze straże pożarne, koła łowieckie i kółka rolnicze – te trzy rodzaje organizacji łącznie stanowiły 23% jednostek badanej zbiorowości, a generowały jedynie 1% pracy płatnej.

Wykres 4.1. Struktura pracy płatnej według rodzaju organizacji w 2012 r. (dane w % w stosunku do całości pracy płatnej)

Analizując zasoby pracy płatnej, z której korzystają organizacje trzeciego sektora, możemy zaobserwować bardzo duże zróżnicowanie w obrębie badanej zbiorowości. Choć organizacje o liczbie pracowników przekraczającej 20 osób stanowiły jedynie 2% wszystkich podmiotów, to dysponowały one ponad połową (53%) wolumenu pracy płatnej wykonywanej w badanym trzecim sektorze. Kolejne 4% organizacji stanowiły te, które zatrudniały między 6 a 19 osób i generowały 23% pracy płatnej, zaś 11% grupa podmiotów posiadających do 5 pracujących – 16%. Ponadto im niższa klasa zatrudnienia, tym wyższy w jej ramach udział pracy pozaetatowej w całości pracy płatnej.

Wykres 4.2. Struktura pracy płatnej według korzystania z takiej pracy w 2012 r.
(dane w % w stosunku do całości pracy płatnej)*

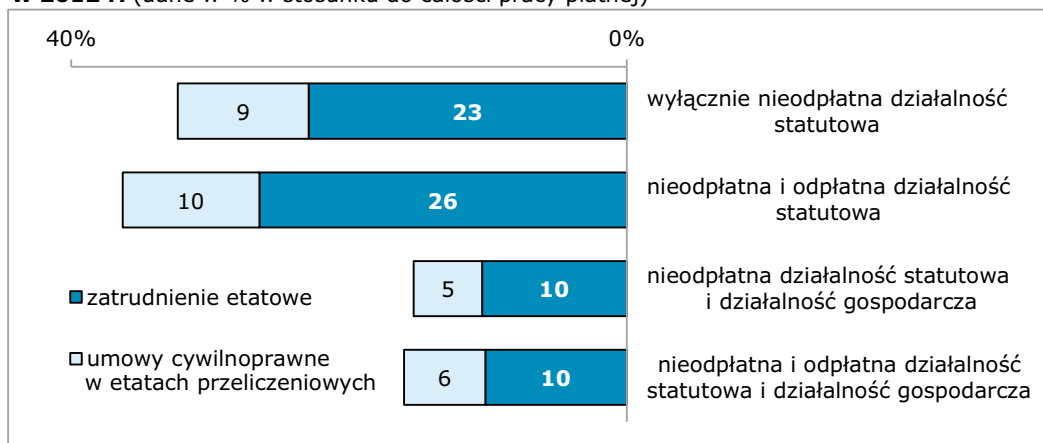

*Ze względu na zaokrąglenia procenty na wykresie nie sumują się dokładnie do 100%.

** Wśród zatrudnionych ujęto wyłącznie osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy.

Struktura pracy płatnej wyraźnie odbiegała od struktury liczebności badanego trzeciego sektora również w zakresie rodzaju miejscowości, w której mieściła się siedziba organizacji. Organizacje ulokowane w miastach na prawach powiatu korzystały w 2012 r. z prawie 2-krotnie wyższych zasobów pracy płatnej niż ich udział w badanej populacji (68% wobec 36%), zaś organizacje wiejskie z 3-krotnie mniejszych niż analogiczny udział (13% wobec 40%).

Wykres 4.3. Struktura pracy płatnej według rodzaju prowadzonej działalności w 2012 r.
(dane w % w stosunku do całości pracy płatnej)*

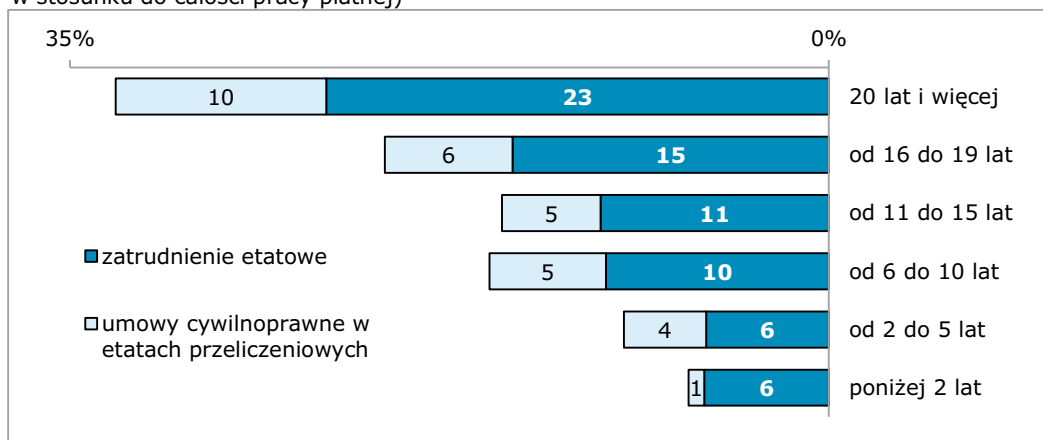
*Ze względu na zaokrąglenia procenty na wykresie nie sumują się dokładnie do 100%.

Strukturę pracy płatnej zanalizowano również pod kątem rodzaju działalności prowadzonej przez badane organizacje. Podmioty prowadzące wyłącznie nieodpłatną działalność statutową dysponowały jedynie 32% wolumenu pracy płatnej, mimo że stanowiły aż 75% wszystkich podmiotów trzeciego sektora. Natomiast organizacje, które

oprócz nieodpłatnej prowadziły również odpłatną działalność statutową albo działalność gospodarczą generowały więcej pracy płatnej (67%) niż wynikałoby to z ich udziału w całym badanym sektorze (25%).

Natomiast biorąc pod uwagę wiek badanych organizacji trzeciego sektora należy zauważyć, że największym wolumenem pracy płatnej (33%) dysponowały podmioty działające najdłużej - ponad 20 lat, chociaż stanowiły one jedynie 11% wszystkich jednostek. Ponadto im organizacje były młodsze, tym mniej generowały miejsc pracy płatnej. Tendencja ta jest widoczna również wtedy, gdy analizujemy oddzielnie pracę etatową i pozaetatową.

Wykres 4.4. Struktura pracy płatnej według wieku organizacji w 2012 r. (dane w % w stosunku do całości pracy płatnej)*

*Ze względu na zaokrąglenia procenty na wykresie nie sumują się dokładnie do 100%, ponadto słupki przedstawiają dane rzeczywiste a etykiety są przedstawione w zaokrągleniu.

4.1.2 Praca społeczna⁴

Dominująca część badanych organizacji trzeciego sektora zadeklarowała, że w 2012 r. korzystała z pracy społecznej (90%). Praca społeczna, nazywana też wolontariatem, wykonywana jest dobrowolnie i nieodpłatnie. Stanowiła ona dla większości organizacji podstawę prowadzenia działalności, gdyż – jak już wcześniej wspomniano – aż 61% badanych jednostek w ogóle nie korzystało z pracy płatnej.

Z pracy społecznej najczęściej korzystały stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (93%), a spośród nich – koła łowieckie oraz ochotnicze straże pożarne (po 97%). Wysoki odsetek podmiotów korzystających z pracy społecznej wystąpił też wśród organizacji pożytku publicznego (93%). Niższy niż przeciętnie w sektorze udział organizacji mających wolontariuszy deklarowały fundacje (84%) oraz organizacje samorządu

⁴ Etaty pracy społecznej zostały obliczone poprzez podzielenie deklarowanych przez organizacje godzin pracy społecznej świadczonej w 2012 r. przez 1679 (czas przepracowany na 1 zatrudnionego w 2012r.; za: *Zatrudnienie i wynagrodzenie w gospodarce narodowej w 2012 r.*, GUS, Warszawa 2013, tabl. 7, s.26).

gospodarczego, zawodowego i pracodawców (70%), zaś szczególnie niski odnotowano wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (37%).

Czas, który osoby pracujące społecznie poświęcały na tego rodzaju aktywność w ciągu roku w ramach organizacji objętych badaniami z serii SOF odpowiadał zatrudnieniu 40,9 tys. pełnoetatowych pracowników. Natomiast średni wymiar czasu pracy społecznej, który przypadał na jedną organizację korzystającą z takiej pracy wyniósł 0,6 etatu.

Największą część wolontariatu świadczonego w stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych – w sumie było to około 34 tys. etatów przeliczeniowych, co stanowiło ponad 4/5 całej pracy społecznej wygenerowanej w trzecim sektorze w 2012 r. Należy jednak pamiętać, że tego typu organizacji jest w całej badanej zbiorowości najwięcej (stanowiły one 83% wśród aktywnych organizacji w 2012 r.), a także najczęściej posiadały one wolontariuszy.

Najmniej pracy społecznej wykazały organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, a także społeczne podmioty wyznaniowe (odpowiednio 2% i 3%).

Tablica 4.3. Wolumen pracy społecznej świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2012 r.

Rodzaje organizacji	Odsetek organizacji, które korzystały z pracy społecznej	Wolumen pracy społecznej w etatach przeliczeniowych			
		suma		średnia**	mediana**
		w tys. etatów	% w kolumnie*		
w %					
OGÓŁEM ORGANIZACJE	89,5	40,9	100	0,6	0,1
w tym OPP	92,7	10,1	25	1,4	0,2
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	92,6	34,0	83	0,5	0,1
z tego:					
typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	91,3	22,3	55	0,8	0,1
stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe	91,2	6,2	15	0,4	0,1
ochotnicze straże pożarne	96,8	3,6	9	0,3	0,1
koła łowieckie	96,6	1,9	5	0,8	0,5
Fundacje	83,8	4,7	11	0,7	0,2
Społeczne podmioty wyznaniowe	36,6	1,4	3	2,2	0,2
Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	69,6	0,8	2	0,3	0,1
z tego:					
kółka rolnicze	76,1	0,1	#	0,1	0,1
pozostałe	64,9	0,7	2	0,5	0,1

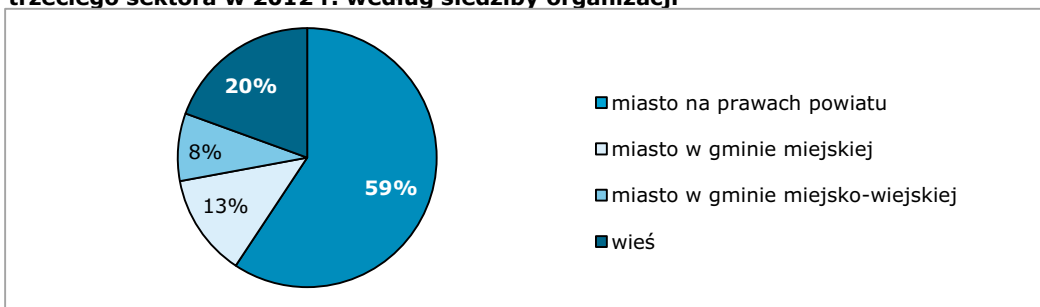
*Ze względu na zaokrąglenia procenty w kolumnie nie sumują się dokładnie do 100%.

** Średnia i mediana zostały obliczone dla organizacji, które w 2012 r. korzystały z pracy społecznej.

Czynnikiem różnicującym korzystanie z pracy społecznej był rodzaj miejscowości, w której organizacja miała siedzibę – im bardziej zurbanizowany obszar, tym większy wymiar czasu pracy społecznej świadczonej w badanych organizacjach. Z analizy danych zebranych w badaniach serii SOF wynika, że najczęściej wolontariatu świadczone w ramach organizacji mających swoje siedziby w miastach, gdzie kumulowało się 80% pracy społecznej, przy czym podmioty ulokowane w miastach na prawach powiatu stanowiły 59% całej zbiorowości zbadanych w 2012 r. organizacji.

Wykres 4.5. Struktura wolumenu pracy społecznej świadczonej w ramach organizacji trzeciego sektora w 2012 r. według siedziby organizacji

Tablica 4.4. Struktura pracy społecznej w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2012 r. według maksymalnego terytorialnego zasięgu działalności organizacji*

Zasięg terytorialny działalności	Organizacje, które korzystały z pracy społecznej (w %)	Praca społeczna (w %)
najbliższe sąsiedztwo	8	3
gmina	29	13
powiat	23	15
województwo	18	21
cały kraj	16	33
wykraczający poza granice kraju	6	14

*Ze względu na zaokrąglenia procenty w kolumnach nie sumują się dokładnie do 100%.

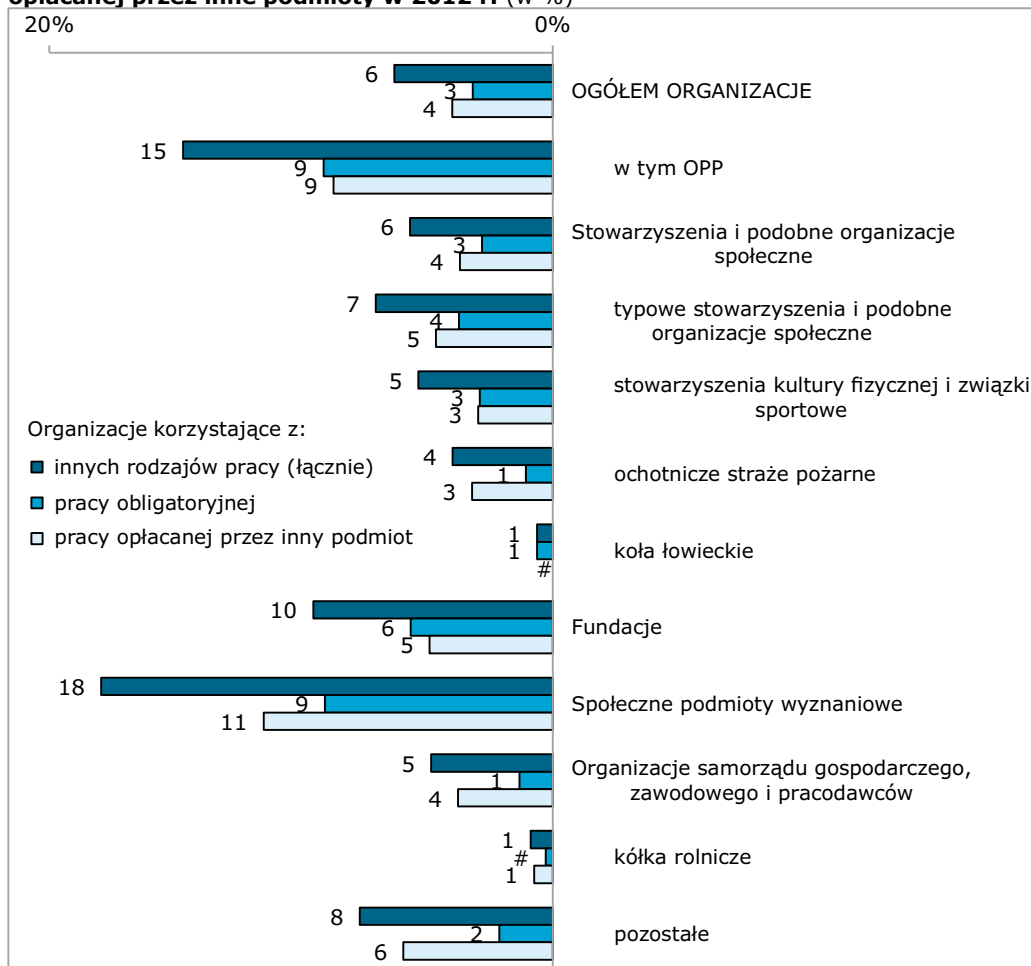
Zasięg działalności organizacji także był czynnikiem różnicującym korzystanie z pracy wolontariuszy – im był on szerszy (ale w granicach Polski), tym większy wolumen pracy społecznej generowanej w danej grupie organizacji. Podmioty, które swoją działalnością obejmowały cały kraj, a niekiedy także wykraczały poza jego granice, generowały 47% całej pracy społecznej, przy czym stanowiły zaledwie 22% zbiorowości badanych organizacji.

4.1.3 Inne rodzaje pracy nieopłacanej przez organizacje

Specyfiką trzeciego sektora jest nie tylko duże znaczenie, jakie dla jego działalności ma praca społeczna, ale także korzystanie z innych rodzajów pracy nieopłacanej przez badane organizacje:

- 1) pracy obligatoryjnej nieopłacanej – osoby, które wykonywały ją w ramach organizacji nieodpłatnie, były do tej pracy zobowiązane przez instytucje zewnętrzne, takie jak szkoła lub sąd, czyli nie miała ona charakteru dobrowolnego;
- 2) pracy opłacanej przez inne podmioty – osoby ją wykonujące dostawały za nią wynagrodzenie od swojego pracodawcy bądź innej instytucji, a nie od badanej organizacji non-profit.

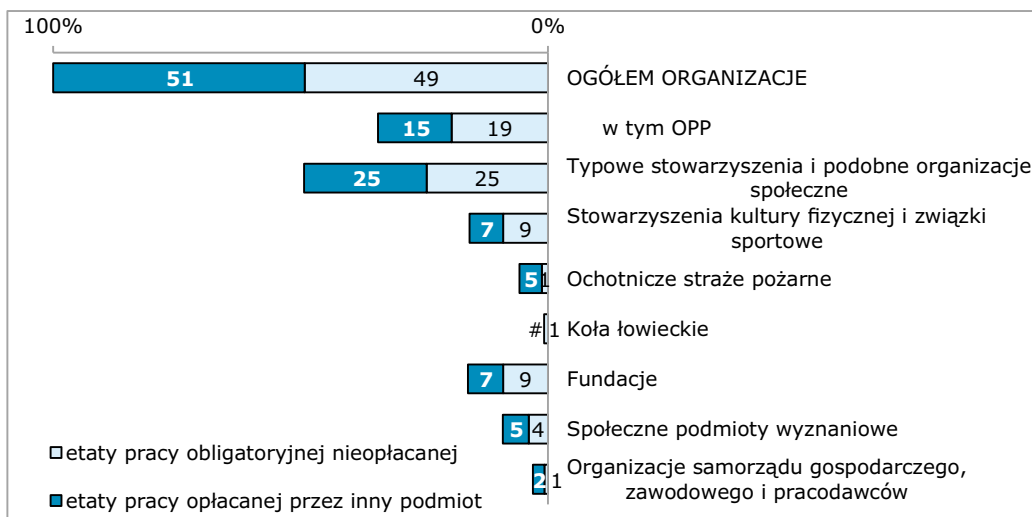
Wykres 4.6. Odsetek organizacji, które korzystały z pracy obligatoryjnej lub pracy opłacanej przez inne podmioty w 2012 r. (w %)

Co 17 organizacja objęta badaniem SOF-1 lub SOF-4 korzystała z innych niż praca płatna lub społeczna rodzajów pracy. Nieco częściej organizacje dysponowały pracownikami opłacanymi przez inne podmioty (4%) niż osobami zobowiązanymi do pracy nieodpłatnej (3%). Największa część podmiotów wykorzystujących inne niż praca płatna lub społeczna zasoby odnotowano wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (18%), a także organizacji pożytku publicznego (15%). Dość wysokim odsetkiem korzystania z innych rodzajów pracy charakteryzowały się też fundacje oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (odpowiednio 10% i 8%). W najmniejszym stopniu z pracy obligatorycznej bądź opłacanej przez inne podmioty korzystały koła rolnicze (1%) oraz koła łowieckie (1%).

Łączny wolumen tych rodzajów pracy wykonywanych w 2012 r. we wszystkich jednostkach objętych badaniami z serii SOF-1 wyniósł 8,9 tys. etatów. Osoby zobowiązane do pracy w badanych organizacjach przez inny podmiot – np. studenci, którzy odbywali praktyki niezbędne do ukończenia studiów bądź osoby świadczące prace społecznie użyteczne na mocy wyroku sądu – wygenerowały łącznie pracę odpowiadającą około 4,4 tys. etatów, przy czym korzystało z niej około 2,6 tys. podmiotów, stanowiących 3% całej populacji badanych organizacji trzeciego sektora. Osoby, które świadczyły pracę w ramach organizacji i otrzymywały za nią wynagrodzenie od pracodawcy lub odbywały staż płatny z urzędu pracy wygenerowały 4,5 tys. etatów pracy, z której skorzystało 4% wszystkich zbadanych organizacji.

Wykres 4.7. Struktura innych rodzajów pracy świadczonej w organizacjach w 2012 r.
(w %)

Największa część pracy nieopłacanej przez organizacje, innej niż wolontariat, była wykonywana w grupie podmiotów najliczniej reprezentowanych w zbadanej zbiorowości, czyli w typowych stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych (50% pracy nieodpłatnej świadczonej w trzecim sektorze, podczas gdy organizacje te stanowiły 39% zbiorowości), a następnie w stowarzyszeniach kultury fizycznej i związkach sportowych

(16% wolumenu tej pracy wobec 24% udziału jednostek) oraz fundacjach (16% wobec 10%).

Nieco większy udział pracy obligatoryjnej w całości pracy nieopłacanej przez organizacje, innej niż wolontariat, odnotowano wśród kół łowieckich, fundacji, wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych, a także w grupie OPP. Natomiast wyraźnie większym udziałem pracy opłacanej przez inne podmioty charakteryzowały się ochotnicze straże pożarne.

4.1.4 Całość pracy, z której korzystały badane organizacje

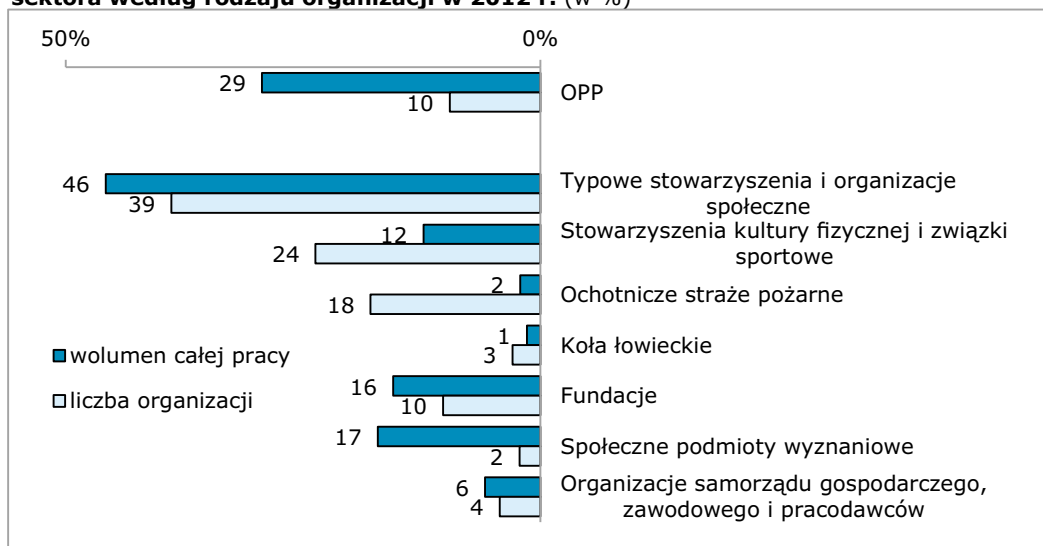
Zestawiając wolumen pracy płatnej, wolontariatu oraz pozostałej pracy nieopłacanej przez organizacje, można określić łączne zasoby pracy wykonywanej w ramach badanego trzeciego sektora w 2012 r.

Tablica 4.5. Praca świadczona w badanym trzecim sektorze w 2012 r.*

Wolumen pracy w etatach przeliczeniowych		
Rodzaj pracy:	w tys.	w %
Praca płatna	176,1	78
z tego:		
etatowa (umowy o pracę)	123,2	55
pozaetatowa (umowy cywilnoprawne)	52,9	23
Praca społeczna (wolontariat)	40,9	18
Inne rodzaje pracy nieopłacanej przez organizację	8,9	4
z tego:		
obligatoryjna	4,4	2
opłacana przez inny podmiot	4,5	2
SUMA	225,8	100

*Ze względu na zaokrąglenia wartości w kolumnach nie zawsze sumują się dokładnie do danych ogółem.

Wolumen całej pracy zadeklarowanej przez badane organizacje wyniósł 225,8 tys. etatów przeliczeniowych. Wprawdzie największa część pracy w objętych badaniami SOF-1 i SOF-4 podmiotach wykonywana była w formie zatrudnienia etatowego, ale jej udział wynosił tylko 55%. Kolejnym dużym składnikiem była praca płatna wykonywana w oparciu o umowy cywilnoprawne (23%), zaś praca społeczna miała trzeci co do wielkości udział (18%) w całej pracy wykonywanej w badanych organizacjach trzeciego sektora. Najmniejsze znaczenie miały inne rodzaje pracy (łącznie 4%), na którą składała się praca osób wynagradzanych nie przez organizację korzystającą z tej pracy, ale przez inny podmiot (2%) oraz praca obligatoryjna (2%).

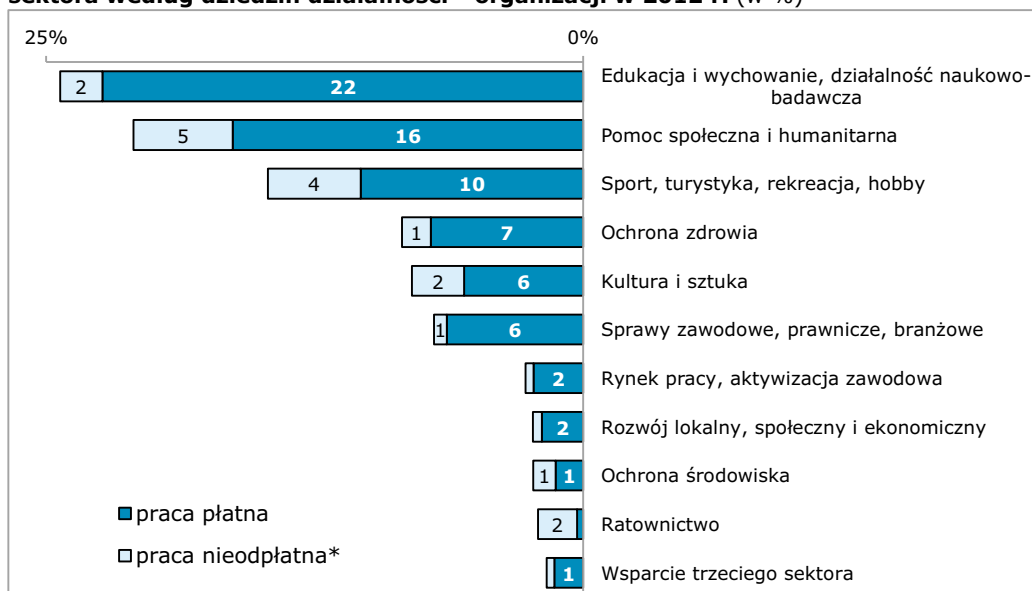
Wykres 4.8. Struktura całej pracy i liczebności badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)

Najwięcej pracy, niezależnie od tego czy była to praca płatna czy nie, generowała najlichniesza grupa organizacji, czyli typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne. Korzystały one z prawie połowy zasobów pracy w sektorze. Kolejne grupy organizacji generujące dużą część całej pracy wykonywanej w jednostkach aktywnych w 2012 r. to podmioty posiadające status pożytku publicznego (29%). W zbadanej zbiorowości wyróżniały się natomiast społeczne podmioty wyznaniowe, które mimo że stanowią zaledwie 2% aktywnych organizacji, to generowały 17% całej pracy. Odwrotna sytuacja miała miejsce w ochotniczych strażach pożarnych, które będąc dość liczną grupą wśród wszystkich organizacji (stanowiły około 1/5 aktywnych podmiotów) korzystały z niewielkiej części pracy w sektorze (2%).

W skali całego badanego trzeciego sektora przeważającą część pracy stanowiła praca płatna i wynosiła ona ponad 3/4 wolumenu całej pracy. Jeśli wziąć pod uwagę poszczególne rodzaje organizacji, to wyróżniały się ochotnicze straże pożarne i koła łowieckie, które opierały swoją działalność głównie na wolontariacie oraz innych rodzajach pracy nieopłacanej przez organizacje (odpowiednio 87% i 61%). Praca płatna stanowiła ponadprzeciętnie dużą część wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (94%), organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców z wyłączeniem kółek rolniczych (93%), a także w fundacjach (83%).

Wykres 4.9. Struktura całej pracy świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)*

*Ze względu na zaokrąglenia procenty w wierszu nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

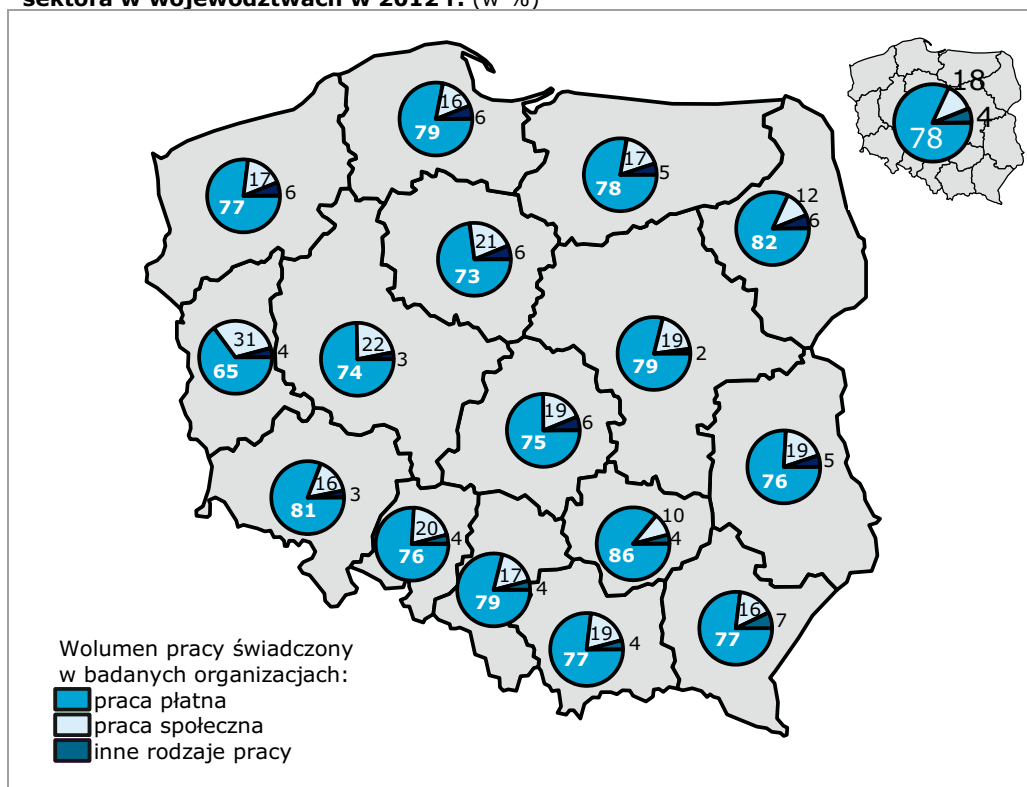
Wykres 4.10. Struktura całej pracy świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora według dziedzin działalności** organizacji w 2012 r. (w %)

* Do kategorii praca nieodpłatna zaliczona została praca społeczna oraz inne rodzaje pracy nieopłacanej przez badane organizacje (praca obowiązkowa i praca opłacana przez inne podmioty).

** Nie uwzględniono najrzadziej wskazywanych dziedzin (działalność międzynarodowa, religia oraz pozostała działalność) i dlatego dane procentowe nie sumują się do 100%.

Jeśli wziąć pod uwagę główną dziedzinę działalności statutowej organizacji, to najwięcej pracy wygenerowały organizacje zajmujące się *edukacją i wychowaniem, działalnością naukowo-badawczą*. Organizacje edukacyjne korzystały z prawie 1/4 całej pracy świadczonej w trzecim sektorze i przeważała w nich praca płatna. Dużym udziałem pracy nieodpłatnej w całej pracy charakteryzowały się także organizacje działające w zakresie *pomocy społecznej i humanitarnej* (prawie 1/5) oraz *sportu, turystyki, rekreacji i hobby* (1/7). Praca nieodpłatna przeważała nad pracą płatną wśród organizacji zajmujących się ratownictwem (najczęściej były to ochotnicze straże pożarne).

Mapa 4.1. Struktura całej pracy świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora w województwach w 2012 r. (w %)

Rozkład całych zasobów pracy, z których korzystały badane organizacje ze względu na województwo, w którym miały one swoją siedzibę jest zbliżony do wojewódzkiego rozkładu liczby organizacji. Wyróżnia się tylko województwo mazowieckie, w którym ulokowane było 16% organizacji, generujących aż 27% całej pracy w badanym trzecim sektorze. Praca płatna największe znaczenie miała dla podmiotów w województwach: świętokrzyskim, podlaskim oraz dolnośląskim (jej udział w całości pracy w organizacjach z tych województw wyniósł odpowiednio 86%, 82% i 81% wobec 78% dla całego kraju).

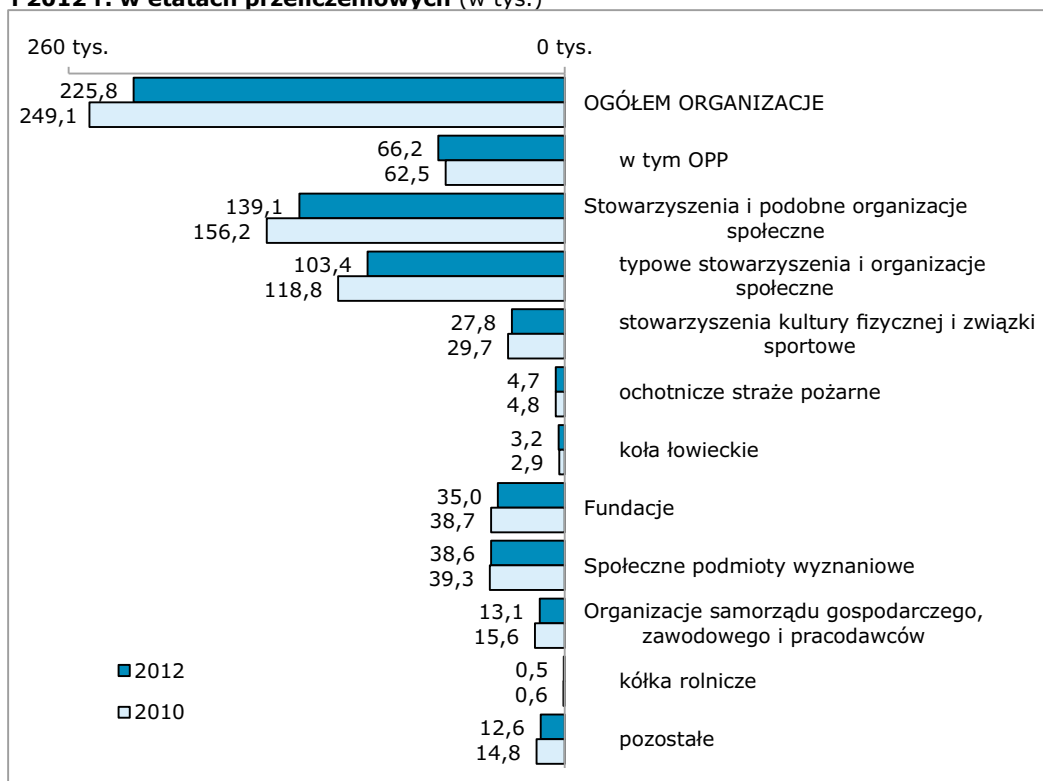
Pod względem wykorzystania pracy społecznej wyróżniało się natomiast województwo lubuskie – udział wolontariatu w całości pracy wśród organizacji mających

w nich swoje siedziby wyniósł 31%, podczas gdy wśród ogółu organizacji stanowił 18%. Z kolei w województwach podlaskim i świętokrzyskim odsetek ten był najniższy (odpowiednio 12% i 10%). Nie odnotowano natomiast dużych różnic pomiędzy województwami pod względem udziału innego rodzaju pracy nieopłacanej przez badane organizacje w strukturze całej pracy.

4.1.5 Najważniejsze zmiany w zakresie zasobów pracy między 2010 r. i 2012 r.

W skali trzeciego sektora wolumen całej pracy w etatach przeliczeniowych wykonywanej w ramach badanych organizacji na przestrzeni lat 2010-2012 spadł o około 9% (z 249,1 tys. do 225,8 tys.), podczas gdy liczba działających stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców zwiększyła się o 4%.

Wykres 4.11. Zasoby całej pracy w organizacjach trzeciego sektora w 2010 r. i 2012 r. w etatach przeliczeniowych (w tys.)

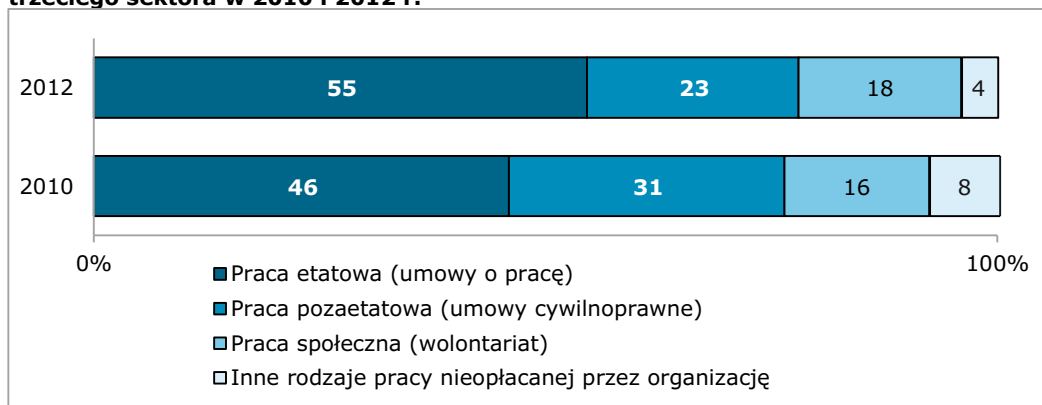

Największy spadek zasobów pracy odnotowano wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców oraz w stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych (odpowiednio o 16% i 11%), a najmniejszy w społecznych podmiotach wyznaniowych (o 2%). W całej zbiorowości wyróżniały się natomiast podmioty posiadające status organizacji pożytku publicznego, w ramach których wygenerowano o około 4 tysiące etatów pracy więcej niż w 2010 r., co spowodowało wzrost zasobów pracy w tej grupie o 6%.

Zmiany zaobserwowano nie tylko w ogólnym wymiarze czasu pracy wykonywanej w ramach organizacji trzeciego sektora, ale także w strukturze tej pracy. Między 2010 r. a 2012 r. nastąpił znaczny wzrost udziału zatrudnienia etatowego w całości pracy wykonywanej w badanych organizacjach (o 9 p. proc.) z równoczesnym podobnym spadkiem udziału zatrudnienia pozaetatowego (o 8 p. proc.). O 2 p. proc. wzrósł udział pracy społecznej, co wynikało z ogólnego zwiększenia się wymiaru czasu tej pracy (z 38,8 tys. etatów do 40,9 tys. etatów). Natomiast dwukrotnie mniejszy niż w 2010 r. udział w zasobach pracy miały w 2012 r. inne rodzaje pracy nieopłacanej przez organizacje (4% wobec 8% w 2010 r.)⁵.

Wykres 4.12. Struktura wolumenu pracy świadczonej w badanych organizacjach trzeciego sektora w 2010 i 2012 r.

Ogólny wymiar zatrudnienia w ramach umów o pracę, mierzonego liczbą etatów przeliczeniowych między 2010 r. a 2012 r. zwiększył się z 114,4 tys. do 123,2 tys. Wzrosła także średnia liczba etatów zatrudnienia w ramach stosunku pracy, przypadających na jedną organizację korzystającą z takiej pracy (z 8,3 do 8,6 etatów), jak również jego mediana (z 2,0 do 2,3 etatu). Wśród organizacji, które posiadały status pożytku publicznego zwiększenie całego wolumenu pracy etatowej było jeszcze wyraźniejsze – o około 20%, przy równoczesnym wzroście średniej przypadającej na jedną zatrudniającą organizację o 14% (z 12,5 do 14,3 etatów) i mediany o 20% (z 3,0 do 3,6 etatów).

⁵ Obniżenie to w części wynikało ze zmniejszenia między rokiem akademickim 2010/2011 a 2012/2013 blisko o 1/10 liczby studentów (praca obowiązkowa), jak również ze zmniejszenia o około połowę środków przeznaczanych przez publiczne służby zatrudnienia na finansowanie staży z urzędu pracy (praca oddelegowana).

Wśród organizacji, które korzystały z zatrudnienia pozaetatowego zaobserwowano natomiast spadek wolumenu zasobów tego rodzaju pracy o około 1/3 (z 76,0 tys. etatów do 52,9 tys. etatów) przy naturalnym w tej sytuacji spadku średniej liczby etatów przeliczeniowych przypadających na jedną organizację korzystającą z pracy pozaetatowej (z 2,2 na 1,5 etatu) i mediany (z 0,4 na 0,2 etatu). Tendencja spadkowa była zauważalna niezależnie od rodzaju organizacji.

W omawianym okresie odnotowano wzrost wolumenu pracy społecznej o około 6% (z 38,8 tys. do 40,9 tys. etatów), co wynikało głównie ze wzrostu rozpowszechnienia tej formy pracy. Odsetek organizacji korzystających ze świadczeń wolontariuszy wzrósł o 5 p. proc. (z 85% do 90%). Zmiany w zakresie sytuacji pojedynczych organizacji były niewielkie - średnio na organizację mającą wolontariuszy w 2012 r. przypadało 0,6 etatu przeliczeniowego pracy społecznej, a więc 0,1 etatu więcej niż dwa lata wcześniej, mediana natomiast pozostała na taki samym poziomie (0,1 etatu).

4.2. Przychody i koszty

Przychody i koszty obok zatrudnienia, rezerw finansowych i środków trwałych oraz różnych elementów potencjału społecznego są kluczowymi parametrami decydującymi o możliwościach działania podmiotów w gospodarce rynkowej. Dotyczy to także objętych badaniem SOF-1 i SOF-4 podmiotów trzeciego sektora. W niniejszym podrozdziale zaprezentowane zostaną dane dotyczące struktury i wysokości uzyskiwanych przychodów oraz ponoszonych kosztów.

4.2.1 Przychody

Uzyskiwanie środków finansowych wykazało 90% ze wszystkich objętych badaniem organizacji non-profit. Największy odsetek jednostek, które w 2012 roku nie uzyskały przychodów wystąpił wśród kółek rolniczych (29%), a następnie stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (16%). We wszystkich pozostałych grupach podmiotów udział jednostek wykazujących uzyskiwanie przychodów okazał się bardzo wysoki – przekroczył 91%. Bardzo wysokie wartości omawianego odsetka wystąpiły w grupie organizacji pożytku publicznego – aż 99% wspomnianych podmiotów uzyskało przychody, podczas gdy analogiczny odsetek wśród podmiotów niebędących organizacjami pożytku publicznego wyniósł 89%.

Całkowita suma przychodów – w dalszej części opracowania nazywana przychodami całkowitymi – uzyskana w 2012 r. przez wszystkie badane organizacje wyniosła 24 mld zł. Należy jednak wspomnieć, że wkład, jaki do przychodów całkowitych wniosły środki zgromadzone przez poszczególne grupy organizacji, nie zawsze stanowił proporcjonalne odzwierciedlenie liczebności danej grupy podmiotów w sumie wszystkich badanych jednostek.

Największa część omawianej kwoty (38%) została uzyskana przez stanowiące 39% badanej zbiorowości typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne. Na drugim miejscu pod względem odsetka wkładu (25%) w przychody całego badanego trzeciego sektora uplasowały się fundacje, choć stanowiły zaledwie 10% badanych jednostek. Wyraźnie wyższym wkładem środków do przychodów całkowitych w stosunku do liczebności badanej zbiorowości cechowały się również społeczne podmioty wyznaniowe (11% wobec 2%) oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez uwzględniania kółek rolniczych (10% wobec 2%). Odwrotna zależność wystąpiła natomiast w: stowarzyszeniach kultury fizycznej i związkach sportowych (12% przychodów sektora non-profit wobec 24% udziału w liczbie tworzących ten sektor podmiotów), kołach łowieckich (1% wobec 3%), kółkach rolniczych (1% wobec 2%) oraz ochotniczych strażach pożarnych (2% wobec 18%). Nieproporcjonalnie dużym wkładem w potencjał finansowy badanego trzeciego sektora odznaczały się jednostki posiadające status organizacji pożytku publicznego - udział funduszy przez nie zgromadzonych (29%) był prawie 3-krotnie wyższy od odsetka jaki OPP stanowiły w ogólnej liczbie podmiotów (10%).

W całej badanej zbiorowości grupami, które wyróżniały się posiadaniem najwyższego średniego poziomu przychodów były społeczne podmioty wyznaniowe, a następnie organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych oraz fundacje – przeciętne wartości ich przychodów wyniosły odpowiednio – 1513 tys. zł, 1197 tys. zł i 706 tys. zł. Z kolei trzeciosektorową „klasę średnią” tworzyły typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (średnie przychody - 278 tys. zł), stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (149 tys. zł) oraz koła łowieckie (142 tys. zł). Niską średnią wartością przychodów cechowały się kółka rolnicze (36 tys. zł), a najniższą ochotnicze straże pożarne (26 tys. zł). Poza rodzajem organizacji, czynnikiem istotnie powiązanim z wysokością uzyskiwanych przychodów było posiadanie statusu organizacji pożytku publicznego. Średnia przychodów podmiotów posiadających wspomniany status wyniosła 876 tys. zł i była prawie 4-krotnie wyższa od średniej przychodów obliczonej dla jednostek niebędących organizacjami pożytku publicznego (226 tys. zł).

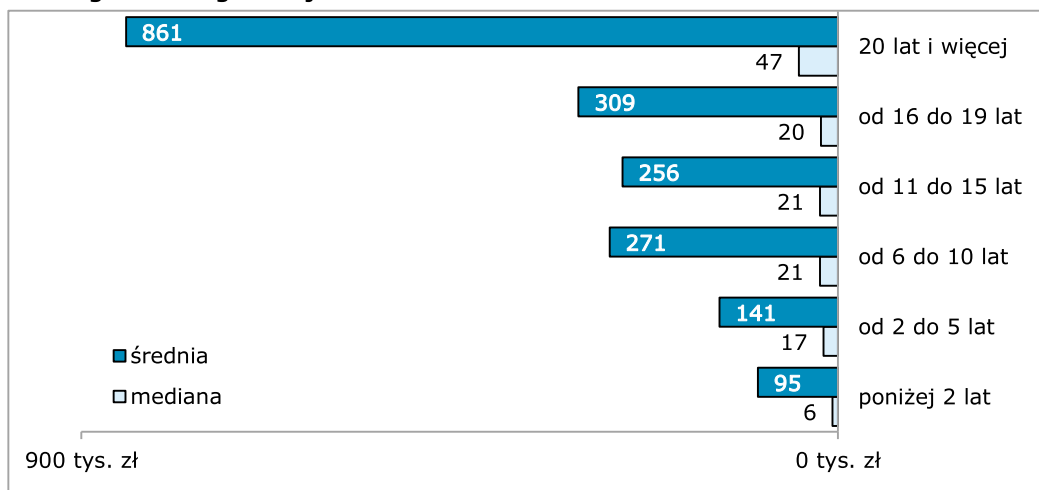
Podobnie jak wyniki poprzednich edycji badań z serii SOF, również aktualnie omawiane dane potwierdzają, że polskie organizacje trzeciego sektora charakteryzują się bardzo dużym zróżnicowaniem wysokości uzyskiwanych środków finansowych. Na istnienie tego zjawiska wskazują przede wszystkim bardzo duże różnice występujące pomiędzy średnią i medianą przychodów. Przychody całkowite w połowie wszystkich badanych podmiotów (mediana) – zarówno dysponujących, jak i niedysponujących przychodami – nie przekraczały 18 tys. zł. Kwota ta była prawie 16-krotnie niższa od średniej arytmetycznej obliczonej dla tych jednostek (288 tys. zł).

Analiza dochodowego rozwarstwienia badanych podmiotów przeprowadzona ze względu na rodzaj organizacji wykazała, że największe dysproporcje pomiędzy porównywanymi miarami wystąpiły w grupie kółek rolniczych, wśród których mediana była ponad 50-krotnie niższa od średniej. Było to spowodowane występowaniem w tej grupie bardzo dużego odsetka jednostek (29%), które w 2012 r. nie uzyskiwały żadnych środków finansowych. Gdy w analizie uwzględnili się tylko te kółka rolnicze, które posiadały przychody, to opisywana różnica staje się znacznie mniejsza (średnia stanowiła 8-krotność mediany). Następnymi w kolejności pod względem skali rozwarstwienia grupami podmiotów były: typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje, stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe, organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych – w przypadku tych grup podmiotów mediana była odpowiednio: 15-krotnie, 14-krotnie, 8-krotnie oraz 7-krotnie niższa od średniej. Natomiast grupami organizacji, w których jednostki cechowały się uzyskiwaniem najmniej zróżnicowanych dochodów okazały się: koła łowieckie, społeczne podmioty wyznaniowe oraz ochotnicze straże pożarne – w ich przypadku mediana była odpowiednio: 2-krotnie, 3-krotnie oraz 4-krotnie niższa od średniej.

Z kolei analiza rozwarstwienia dochodowego przeprowadzona ze względu na kryterium posiadania statusu organizacji pożytku publicznego wykazała, że organizacje posiadające wspomniany status są mniej zróżnicowane dochodowo niż te które go nie mają. W przypadku OPP średnia stanowiła 9-krotność mediany (876 tys. zł w stosunku do 98 tys. zł), podczas gdy wśród pozostałych organizacji mediana przychodów była 15-krotnie

mniejsza od średniej (15 tys. zł w stosunku do 226 tys. zł). Tak wielkie zróżnicowanie było spowodowane bardzo dużymi dysproporcjami, jakie występowały pomiędzy wysokością sumy środków finansowych zgromadzonych przez organizacje uzyskujące najniższe oraz najwyższe wartości przychodów.

Wykres 4.13. Średnia i mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora według wieku organizacji w 2012 r.

Zróżnicowanie potencjału finansowego badanych organizacji jest też widoczne, gdy weźmie się pod uwagę wiek organizacji, liczony od rejestracji jednostki. W tym zakresie wyróżniają się wyraźnie dwie skrajne kategorie – organizacje najstarsze (działające powyżej 20 lat) i najmłodsze (działające niespełna 2 lata). Jednostki najstarsze przeciętnie dysponowały budżetami 9-krotnie wyższymi niż nowopowstałe podmioty (średnie liczone dla wszystkich badanych podmiotów wyniosły odpowiednio 861 tys. zł i 95 tys. zł). Również mediany obliczone dla tych dwóch zbiorowości silnie się różniły i wyniosły odpowiednio 47 tys. zł i 6 tys. zł.

Tablica 4.6. Przychody całkowite badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r.

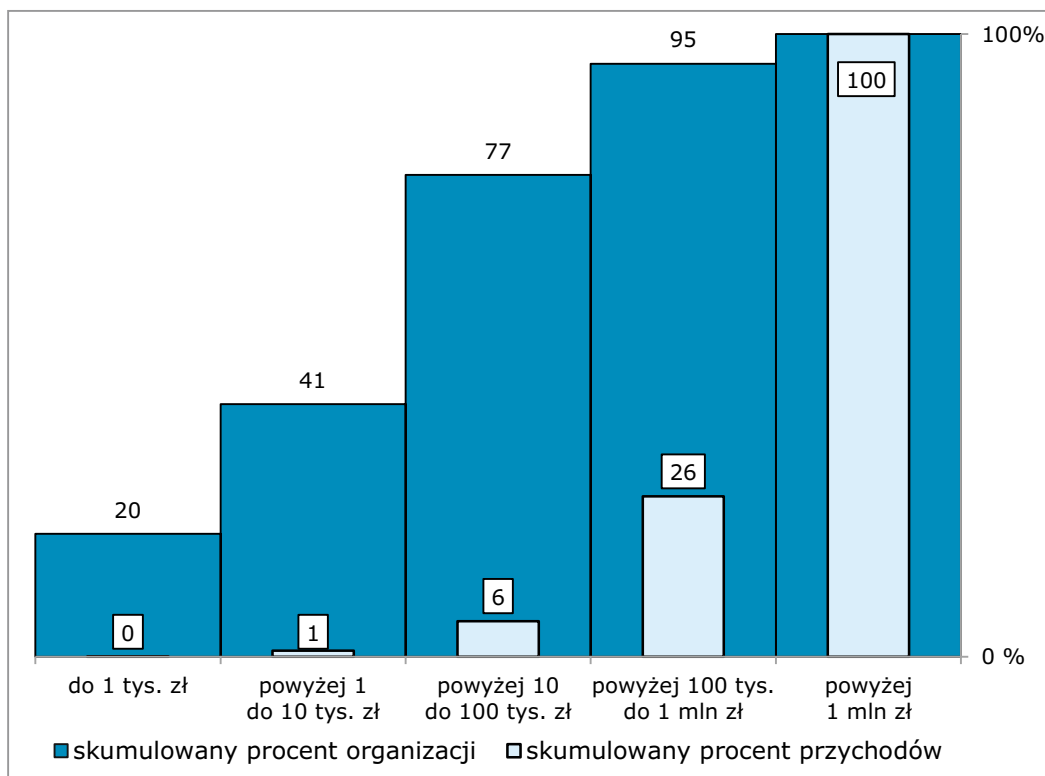
Wyszczególnienie	Ogółem	w tym OPP	Rodzaj organizacji									
			Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne					Fundacje	Społeczne podmioty wyznaniowe	Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców		
			Razem	typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe	ochotnicze straże pożarne	koła łowieckie			razem	kółka rolnicze	pozostałe
Liczba organizacji (tys.)	83,5	8,0	69,5	32,4	19,8	14,9	2,4	8,5	1,8	3,6	1,5	2,1
Przychody ogółem												
Organizacje wykazujące przychody (%)	90	99	90	93	84	92	100	91	95	84	71	94
Całkowita suma przychodów (mld zł)	24,0	7,0	12,7	9,0	2,9	0,4	0,3	6,0	2,7	2,5	0,1	2,5
Średnia przychodów dla wszystkich aktywnych organizacji (tys. zł)	287,6	876,5	182,5	278,3	149,0	25,7	142,4	705,9	1512,8	712,0	35,9	1197,4
Średnia przychodów dla organizacji wykazujących przychody (tys. zł)	318,3	881,0	201,8	299,9	177,0	27,9	142,4	776,1	1593,9	844,7	50,4	1279,5
Mediana przychodów dla wszystkich aktywnych organizacji (tys. zł)	18,4	98,3	15,1	18,1	19,4	6,3	59,5	51,9	535,1	38,8	0,7	169,7
Mediana przychodów dla organizacji wykazujących przychody (tys. zł)	23,6	99,4	20,0	22,1	28,6	7,7	59,5	69,4	580,5	72,3	6,2	202,5

4. EKONOMICZNY WYMIAR DZIAŁALNOŚCI BADANYCH ORGANIZACJI

Statystyczna miara nierówności, wykorzystywana często do określania poziomu zróżnicowania w zakresie posiadania środków finansowych między podmiotami – współczynnik Giniego - obliczona w oparciu o przychody badanych organizacji trzeciego sektora w 2012 r. osiągnęła bardzo wysoką wartość – 0,904⁶.

O dużej skali rozwarstwienia świadczy również fakt, że łączna suma środków finansowych zgromadzonych przez organizacje, których przychody w 2012 r. przekroczyły 1 mln zł stanowiła aż 74% przychodów całkowitych pomimo tego, że udział tych organizacji w liczbie wszystkich badanych podmiotów trzeciego sektora wyniósł zaledwie 5%. Natomiast organizacje o przychodach nieprzekraczających 100 tys. zł, które stanowiły zdecydowaną większość objętych badaniem podmiotów (77%) pozyskały zaledwie 6% omawianej kwoty. Pozostała część przychodów całkowitych (20%) została pozyskana przez organizacje, których roczny przychód wynosił powyżej 100 tys. zł, ale nie przekroczył 1 mln zł – jednostki te stanowiły 18% badanej zbiorowości.

Wykres 4.14. Rozkład sumy przychodów i liczebności podmiotów badanego trzeciego sektora według klas uzyskiwanych przychodów w 2012 r. (w %)

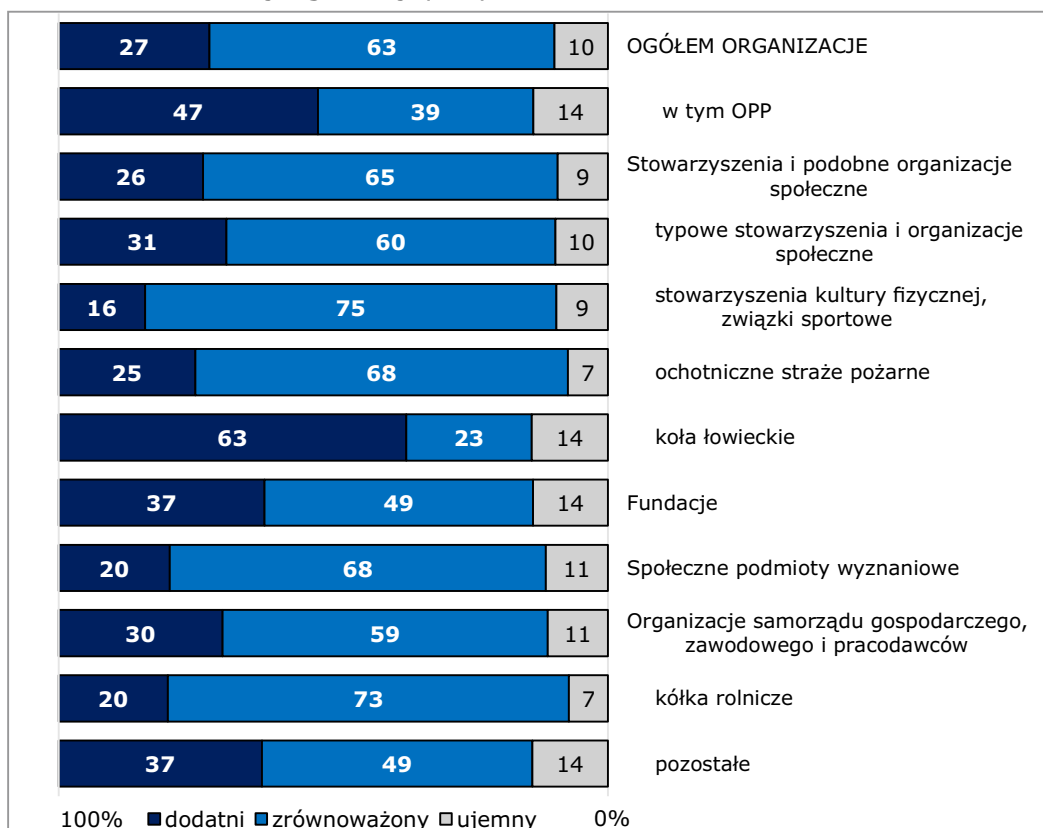

⁶ Współczynnik Giniego może przybierać wartości od 0 do 1, gdzie 0 oznacza, że wszystkie uczestniczące w badaniu jednostki dysponowały dokładnie takimi samymi kwotami (sytuacja maksymalnej równości), natomiast 1, że jeden podmiot kumulował całą kwotę, zaś pozostałe jednostki nie dysponowały żadnymi środkami.

4.2.2 Koszty i wynik finansowy na koniec roku

Wyniki badań SOF-1 i SOF-4 wskazały, że w 2012 r. suma kosztów poniesionych przez wszystkie badane organizacje wyniosła 22,2 mld zł. Kwota ta była niższa od sumy wszystkich uzyskanych przychodów o 1,8 mld zł.

Wykres 4.15. Struktura badanych organizacji ze względu na wynik finansowy za 2012 r. oraz rodzaj organizacji (w %)

*Odsetki w wierszu nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

W przypadku największej części omawianych podmiotów uzyskane przychody były na poziomie poniesionych kosztów – zrównoważony wynik finansowy wykazało 63% wszystkich badanych organizacji. Natomiast ponad 5% nadwyżkę przychodów nad kosztami deklarowało 27% jednostek⁷. Z kolei 10% podmiotów wykazało ponad 5%

⁷ Za organizacje o dodatnim lub ujemnym wyniku finansowym zostały uznane podmioty, w budżetach których różnice pomiędzy wszystkimi uzyskanymi przychodami a poniesionymi kosztami stanowiły powyżej lub poniżej 5% ogólnej sumy przychodów. Jednostki, w przypadku których wspomniane różnice nie przekraczały 5% wszystkich uzyskanych środków finansowych – wraz z organizacjami, w budżetach których przychody były takie same jak koszty – zostały uznane za podmioty o zrównoważonym wyniku finansowym, ponieważ tak niewielkie dysproporcje pomiędzy przychodami i kosztami nie generują istotnego deficytu ani nie tworzą znacznych nadwyżek finansowych.

niedobór przychodów w stosunku do kosztów. Najwyższe odsetki podmiotów, które osiągnęły dodatni wynik finansowy, odnotowano w grupie kół łowieckich (63%), fundacji (37%) oraz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez uwzględniania kółek rolniczych (37%).

Warto zauważyć, że w żadnej z analizowanych grup organizacji odsetek jednostek, które odnotowały stratę na koniec 2012 r. nie przekroczył 14%. Grupami podmiotów, które cechowały się najwyższym udziałem jednostek o ujemnym wyniku finansowym ponownie okazały się fundacje organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez uwzględniania kółek rolniczych oraz koła łowieckie (po 14%).

Należy także wspomnieć, że w badanej zbiorowości w bardziej zróżnicowanej sytuacji finansowej znajdowały się organizacje posiadające status pożytku publicznego. Aż 47% tych organizacji osiągnęło dodatni wynik finansowy, ujemny natomiast 14%. W grupie organizacji nieposiadających statusu pożytku publicznego zarówno odsetek organizacji, w budżetach których przychody istotnie przeważały nad kosztami, jak i takich, które odnotowały stratę był mniejszy (odpowiednio 25% i 9%).

Zdecydowana większość wszystkich kosztów (68%) została poniesiona w związku z prowadzeniem działalności statutowej (15,2 mld zł). Następną pod względem wielkości część (4,1 mld zł) stanowiły koszty administracyjne, czyli wydatki poniesione w celu podtrzymania funkcjonowania organizacji (opłacenie personelu administracyjnego, podatków, energii itp.) – ich udział w całkowitej kwocie kosztów wyniósł 18%. Mniejszy udział w kosztach ogółem miały wydatki związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (14%, tj. 3,0 mld zł).

Tablica 4.7. Koszty działalności badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	w tym OPP	Rodzaj organizacji									
			Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne					Fundacje	Społeczne podmioty wyznaniowe	Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców		
			razem	typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe	ochotnicze straże pożarne	koła łowieckie			razem	kółka rolnicze	pozostałe
Liczba organizacji (tys.)	83,5	8,0	69,5	32,4	19,8	14,9	2,4	8,5	1,8	3,6	1,5	2,1
Koszty ogółem												
Organizacje wykazujące koszty (%)	92	100	92	94	85	93	100	95	97	85	72	94
Suma kosztów (mld zł)	22,2	6,4	11,9	8,4	2,8	0,4	0,3	5,2	2,7	2,4	0,1	2,3
Średnia kosztów dla wszystkich aktywnych organizacji (tys. zł)	266,3	801,8	171,2	258,9	144,1	23,8	128,5	615,0	1 488,6	666,3	34,4	1 120,0
Średnia kosztów dla organizacji wykazujących koszty (tys. zł)	289,8	803,5	186,6	274,2	168,5	25,6	128,5	647,8	1 538,2	782,9	47,5	1 189,2
Mediana kosztów dla wszystkich aktywnych organizacji (tys. zł)	16,5	91,1	14,1	15,7	18,6	6,0	51,4	49,3	532,0	35,3	0,7	161,7
Mediana kosztów dla organizacji wykazujących koszty (tys. zł)	20,7	91,5	17,6	19,7	26,0	7,3	51,4	58,5	563,5	66,9	5,6	184,8
Koszty związane z działalnością statutową												
Organizacje, które poniosły koszty z tytułu działalności statutowej (%)	92	100	92	94	85	93	100	95	97	85	72	94
Średnia kosztów pochodzących z działalności statutowej dla organizacji ponoszących koszty z działalności statutowej (tys. zł)	197,6	546,0	127,9	182,4	125,7	17,3	88,2	417,2	1 359,9	406,1	19,6	619,6
Mediana kosztów pochodzących z działalności statutowej dla organizacji ponoszących koszty z działalności statutowej (tys. zł)	15,0	62,5	12,4	12,3	20,6	4,4	37,2	33,7	451,3	29,1	1,7	90,3
Koszty związane z działalnością gospodarczą												
Organizacje, które poniosły koszty z tytułu działalności gospodarczej (%)	7	9	5	5	4	1	22	17	8	27	19	33
Średnia kosztów pochodzących z działalności gospodarczej dla organizacji ponoszących koszty z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej (tys. zł)	524,1	588,3	459,0	670,7	349,4	80,2	70,9	488,0	1 029,3	720,6	86,8	982,1
Mediana kosztów pochodzących z działalności gospodarczej dla organizacji ponoszących koszty z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej (tys. zł)	57,1	67,1	49,2	86,5	56,1	5,3	20,5	55,9	344,6	76,6	23,8	122,0

4.2.3. Źródła przychodów

Główne kryterium podziału, na podstawie którego utworzono przedstawioną w tym podrozdziale typologię źródeł przychodów, oparte zostało na rynkowym oraz nierynkowym charakterze działalności, za pomocą której zostały uzyskane środki finansowe wchodzące w skład budżetów poszczególnych organizacji.

Do kategorii rynkowej zaliczono środki finansowe uzyskane w wyniku działalności polegającej na odpłatnym świadczeniu usług oraz wytwarzaniu i sprzedaży różnych produktów. U podstaw takiego grupowania przychodów leży założenie, że prowadzenie działań o charakterze rynkowym wymaga na ogół dokonywania inwestycji i ponoszenia kosztów przy dużym czynniku niepewności osiągnięcia przychodów, prowadzenia rozbudowanej księgowości, a także podejmowania działań mających na celu pozyskanie odbiorców dla oferowanych dóbr lub usług. Taki sposób funkcjonowania organizacji najczęściej wiąże się z prowadzeniem działalności gospodarczej. Charakter rynkowy przypisuje się również środkom uzyskanym w wyniku prowadzenia odpłatnej działalności statutowej oraz posiadania papierów wartościowych lub lokat bankowych. Do opisywanej kategorii zalicza się również pochodzące ze źródeł publicznych środki uzyskane w drodze otwartego przetargu, w tym na podstawie ustawy *Prawo zamówień publicznych* oraz z kontraktów z NFZ.

Do kategorii przychodów o charakterze nierynkowym zaliczone zostały dotacje, subwencje i inne transfery przekazane przez krajowe lub zagraniczne organy administracji publicznej, w tym odpisy 1% podatku dochodowego PIT oraz nawiązki sądowe. Poza tym, środkami nierynkowymi są również kwoty pozyskane w wyniku zbiórek publicznych, darowizn, grantów i innych transferów ze źródeł prywatnych (przekazane przez osoby fizyczne, przedsiębiorstwa oraz podmioty non-profit).

Ze względu na trudności z jednoznacznym sklasyfikowaniem składek członkowskich wydzielono dla nich osobną kategorię⁸. Poza tym w formie oddzielnej pozycji „inne” wyróżniono środki finansowe, których nie dało się przydzielić do żadnej z wyżej wymienionych kategorii przychodów.

Wyniki badania wykazały, że największa część wszystkich uzyskanych przychodów pochodziła ze źródeł o charakterze nierynkowym. Środki te stanowiły 52% ogółu przychodów badanego trzeciego sektora, a uzyskało je aż 72% organizacji, które wykazały posiadanie przychodów. Największy wkład w kategorię środków nierynkowych miały środki ze źródeł publicznych przekazywane przez krajową administrację publiczną (samorządową i rządową). Uzyskiwanie ich wykazało 48% jednostek, a środki te stanowiły łącznie 27% wszystkich przychodów. W omawianej kategorii przychodów istotną rolę odegrały także fundusze pochodzące z publicznych źródeł zagranicznych, wśród których znajdowały się

⁸ Składki członkowskie mogą mieć charakter rynkowy, jeśli ich wysokość stanowi znaczący wydatek dla osób korzystających z usług organizacji, a fakt opłacenia składki stanowi warunek konieczny do korzystania z oferowanych przez organizację dóbr lub usług. Jednak składki mogą również mieć charakter nierynkowy, gdy ich wysokość jest symboliczna i w rezultacie stanowią raczej potwierdzenie przynależności do danej organizacji niż warunek dostępu do oferowanych członkom dóbr lub usług.

fundusze europejskie. Z tego źródła przychodów skorzystało 6% badanych podmiotów, a środki te stanowiły 12% ogółu przychodów badanego sektora.

Dużo niższa kwota pochodziła z odpisów 1% podatku dochodowego od osób fizycznych, przekazywanych przez administrację skarbową na rzecz – wskazanych przez podatników – organizacji pożytku publicznego oraz z nawiązek sądowych. Łączna kwota wspomnianych środków uzyskanych z zeznań podatkowych za 2011 r. wraz z nawiązkami sądowymi przekazanymi w 2012 r. stanowiła 2% sumy przychodów badanego trzeciego sektora. Fundusze te pozyskało 10% badanych organizacji.

Ostatnią grupę środków wchodzącą w skład omawianej kategorii przychodów nierynkowych stanowiły fundusze uzyskane od darczyńców prywatnych (osób fizycznych, przedsiębiorstw oraz innych organizacji pozarządowych), a także środki pochodzące ze zbiorów publicznych. Z tego źródła finansowania skorzystało 46% organizacji. Ich udział w sumie wszystkich przychodów uzyskanych w 2012 r. wyniósł 11%.

Nieco mniejszą rolę w finansowaniu działalności badanych organizacji odgrywały środki pochodzące ze źródeł rynkowych. Ich posiadanie wykazało 38% podmiotów, zaś omawiane środki stanowiły 40% wszystkich zgromadzonych funduszy. Z tej kategorii przychodów największy wkład do budżetów badanych organizacji wniosły środki wypracowane w wyniku prowadzenia działalności gospodarczej (18%) oraz odpłatnej działalności statutowej (17%). Uzyskiwanie przychodów z wymienionych form działalności wykazało odpowiednio 8% oraz 23% podmiotów. Duża liczba organizacji dysponowała również przychodami pochodzącymi z lokat bankowych oraz papierów wartościowych (18%), jednak udział tych środków w finansowaniu działalności analizowanych podmiotów był niewielki – wyniósł 1%. Najrzadziej wskazywaną formę przychodów były natomiast środki uzyskane ze źródeł publicznych w trybie otwartego przetargu (na podstawie ustawy *Prawo zamówień publicznych*). Tego rodzaju fundusze wykazało 2% podmiotów. Stanowiły one 4% wszystkich zgromadzonych środków finansowych.

Źródłem przychodów, z którego najczęściej korzystały badane organizacje okazały się składki członkowskie. Jednak pomimo tego, że składki pobierało aż 70% podmiotów, ich rola w finansowaniu działalności większości przebadanych jednostek była niewielka i stanowiły zaledwie 7% sumy przychodów badanego trzeciego sektora.

Istotne różnice w strukturze przychodów uwidaczniają się także, gdy badane podmioty analizuje się w oparciu o kryterium posiadania statusu organizacji pożytku publicznego. W 2012 r. prawie wszystkie OPP (98%) posiadały w swoich budżetach przychody o charakterze nierynkowym. Przyczyniły się do tego głównie – pochodzące ze źródeł publicznych – środki z 1% podatku dochodowego od osób fizycznych i nawiązek sądowych. Łącznie otrzymało je 86% organizacji pożytku publicznego. Poza tym większość OPP otrzymywała środki nierynkowe ze źródeł prywatnych (73%), a także pozyskiwała środki wypracowane za pośrednictwem mechanizmów rynkowych (57% organizacji). Warto jednak zaznaczyć, że to przychody nierynkowe (głównie pochodzące ze źródeł publicznych) stanowiły znacznie większą część wszystkich zgromadzonych środków finansowych w tej grupie podmiotów (69%) – analogiczny odsetek obliczony dla podmiotów niebędących OPP wyniósł 46%.

Tablica 4.8. Struktura przychodów badanych organizacji trzeciego sektora oraz rozpowszechnienie korzystania z poszczególnych źródeł przychodów według rodzaju organizacji w 2012 r.

Źródła przychodów	Ogółem		w tym OPP		Rodzaj organizacji																			
					Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne										Fundacje		Społeczne podmioty wyznaniowe		Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców					
	razem		typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne		stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe		ochotnicze straże pożarne		koła łowieckie		razem		kółka rolnicze						pozostałe					
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B		
Liczba jednostek (tys.)	83,5		8,0		69,5		32,4		19,8		14,9		2,4		8,5		1,8		3,6		1,5		2,1	
	% w kolumnach																							
Przychody o charakterze rynkowym	38	40	57	28	34	39	39	39	34	38	16	13	88	66	55	36	59	40	69	56	54	92	77	56
z działalności gospodarczej	8	18	9	10	5	16	6	16	5	15	1	3	21	19	19	16	8	11	34	37	28	74	38	37
z odpłatnej działalności statutowej	23	17	30	10	21	19	22	17	23	21	7	4	64	46	28	14	46	21	36	17	24	17	43	17
uzyskane na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych	2	4	5	6	2	3	2	4	2	1	3	6	0	0	2	4	6	8	1	0	0	0	1	0
odsetki i dywidendy	18	1	35	2	17	1	20	1	13	0	6	0	58	2	26	3	14	0	34	2	17	1	43	2
Przychody o charakterze nierynkowym	72	52	98	69	72	53	68	53	83	56	72	84	48	12	87	62	83	59	25	15	16	5	31	15
ze źródeł publicznych	55	41	94	52	57	44	50	44	75	45	56	66	31	6	50	43	72	52	18	13	9	3	22	13
od administracji samorządowej	41	17	52	21	44	21	34	20	69	23	43	42	7	0	24	6	64	41	6	2	5	1	6	2
od administracji rządowej	14	10	23	12	14	13	11	9	9	20	22	21	7	2	17	7	13	7	8	5	1	1	12	5
ze źródeł zagranicznych, europejskich	6	12	11	11	6	9	8	12	2	2	3	3	17	3	11	25	4	3	7	6	3	1	9	6
z 1% PIT i nawiązek sądowych	10	2	86	8	9	1	15	2	6	0	1	0	1	0	20	6	6	1	1	0	0	0	1	0
ze źródeł prywatnych	46	11	73	17	45	9	47	9	44	11	46	18	22	6	73	19	33	8	12	1	10	2	13	1
darowizny i inne przekazane środki finansowe	43	10	70	14	41	9	45	8	43	11	36	14	22	6	71	16	31	7	11	1	9	2	13	1
zbiórki publiczne	7	1	13	2	7	1	5	1	3	0	17	4	1	0	8	3	3	0	1	0	1	0	1	0
Składki członkowskie	70	7	63	1	80	7	83	7	65	5	88	2	98	22	0	0	4	0	83	27	67	1	92	27
Inne	3	1	5	2	2	1	3	1	2	1	2	1	3	0	4	2	2	0	7	2	3	2	10	2
RAZEM	100*	100	100*	100	100*	100	100*	100	100*	100	100*	100	100*	100	100*	100	100*	100	100*	100	100*	100	100*	100

A - odsetek organizacji uzyskujących środki finansowe z danego źródła; obliczony w stosunku do liczby organizacji, które wykazały jakiegokolwiek przychody.

B - udział procentowy danego źródła przychodów w sumie wszystkich przychodów zgromadzonych przez daną kategorię organizacji.

* Procenty w kolumnie nie sumują się do 100, ponieważ duża część organizacji korzystała z więcej niż jednego źródła przychodów.

4.2.4. Ekonomizacja badanego trzeciego sektora

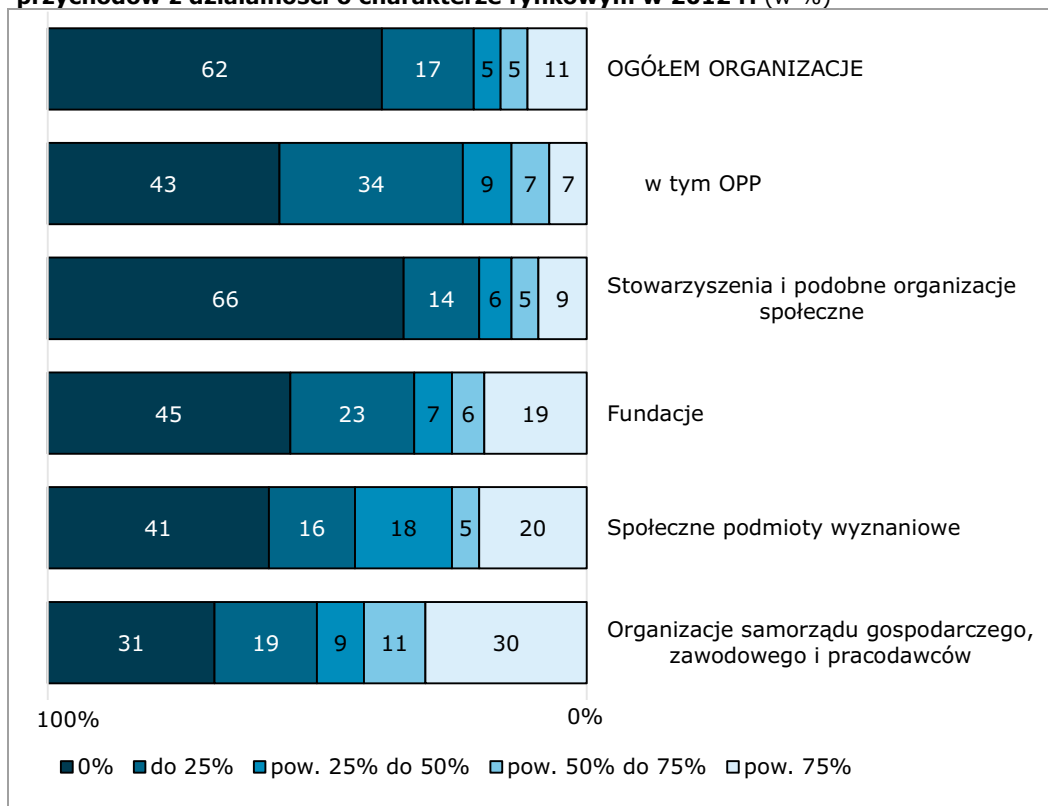
Kolejnym zagadnieniem, które warto uwzględnić opisując strukturę przychodów organizacji trzeciego sektora, jest stopień urynkowienia ich działalności, mierzony udziałem środków finansowych pozyskiwanych przez badane podmioty ze źródeł o charakterze rynkowym. Stopień urynkowienia działalności jest wskaźnikiem tzw. „ekonomizacji trzeciego sektora”. Pojęcie to używane jest w celu nazwania procesu podejmowania przez organizacje non-profit różnego rodzaju działań prowadzących do uzyskania przychodów za pośrednictwem mechanizmów rynkowych lub quasi-rynkowych. W literaturze dotyczącej opisywanego zagadnienia podkreśla się, że wypracowane w ten sposób środki istotnie wpływają na funkcjonowanie uzyskujących je organizacji poprzez umożliwienie finansowania celów statutowych, na realizację których trudno jest pozyskać wsparcie od administracji publicznej oraz darczyńców prywatnych⁹. Wspomniane środki pozwalają również na dokonywanie inwestycji w rozwój infrastruktury organizacji, budowę jej zaplecza finansowego (np. tzw. kapitału żelaznego), szkolenie personelu itp. Autorzy wymienionych koncepcji podkreślają również, że poddanie się mechanizmom rynkowym (np. konkurowanie z innymi usługodawcami, prowadzenie dokładniejszej księgowości) może wywrzeć korzystny wpływ na efektywność zarządzania organizacją, tzn. przyczynić się do lepszego wykorzystania zasobów organizacji oraz zwiększenia wydajności pracy.

W niniejszej publikacji stopień „ekonomizacji” dla konkretnych organizacji lub grupy organizacji został ustalony poprzez określenie procentowego udziału środków o charakterze rynkowym w sumie przychodów ogółem dla danego podmiotu lub grupy podmiotów. Po naliczeniu powyższego indeksu dla poszczególnych zbadanych podmiotów zaklasyfikowano każdy z nich do jednej z 5 kategorii, odpowiadających kolejnym przedziałom wartości ww. odsetka funduszy pochodzących z działalności rynkowej.

Wyniki badania wykazały, że przychody o charakterze rynkowym stanowiły ponad 50% całości uzyskanych środków w 16% organizacji. Grupą podmiotów, w której wystąpił najwyższy odsetek jednostek finansujących działalność głównie w oparciu o tak uzyskane fundusze były organizacje pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego (41%), a następnie fundacje (25%) oraz społeczne podmioty wyznaniowe (25%). Analogiczny odsetek jednostek w drugiej z porównywanych zbiorowości organizacji (stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych) był znacznie niższy – wyniósł (14%).

---

⁹ Zob.: Giza-Poleszczuk A., Hausner J.(red.), *Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań*, FISE 2008; Juraszek-Kopacz B., Sieniecka A., Zagrodzka T., *Ekonomizacja organizacji pozarządowych – wyzwania i szanse okiem praktyków*, FISE 2008; Wygnański J.J., *Ekonomizacja organizacji pozarządowych. Możliwość, czy konieczność?*, Warszawa: Stowarzyszenie Klon/Jawor 2008.

Wykres 4.16. Struktura badanych organizacji ze względu na ich rodzaj oraz odsetek przychodów z działalności o charakterze rynkowym w 2012 r. (w %)*

* Procenty zostały obliczone na podstawie liczby organizacji uzyskujących przychody.

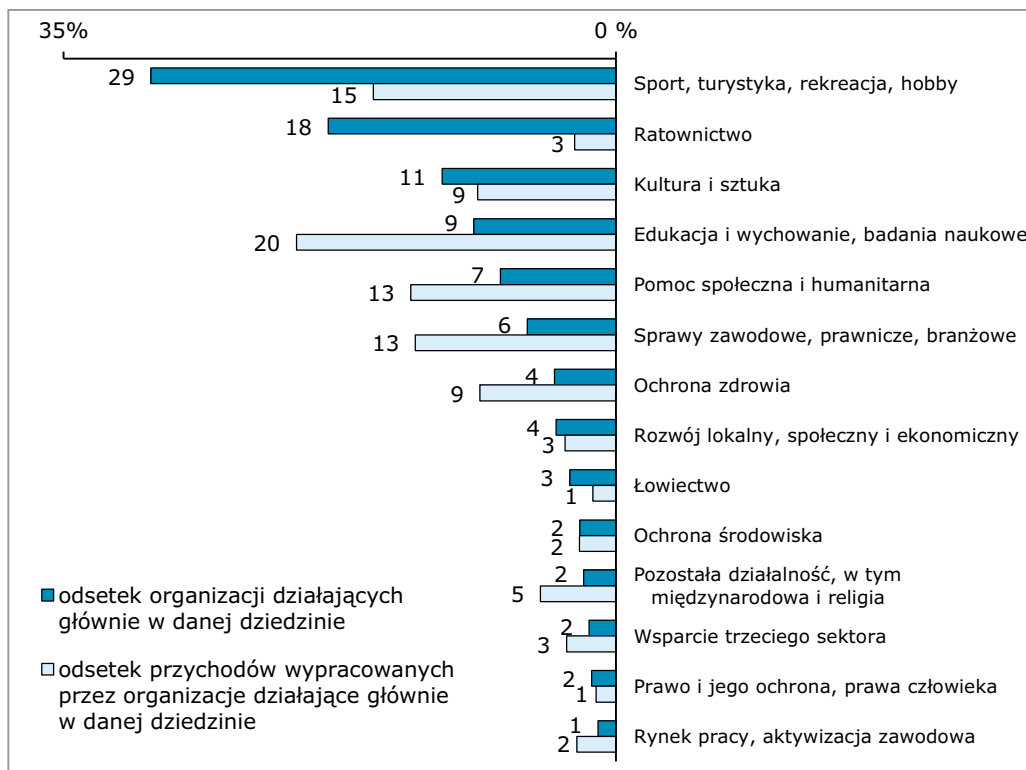
Podobne porównanie przeprowadzone pomiędzy grupami organizacji wyróżnionymi na podstawie statusu OPP wykazało, że nieco wyższy odsetek jednostek, dla których środki o charakterze rynkowym stanowiły ponad połowę wszystkich przychodów wystąpił wśród jednostek nieposiadających wspomnianego statusu (15%) niż wśród podmiotów posiadających status pożytku publicznego (14%). Jednak z drugiej strony należy pamiętać, że OPP relatywnie często korzystały z szerszej palety źródeł finansowania niż pozostałe podmioty trzeciego sektora i dlatego stwierdzono wśród nich wyższy odsetek jednostek posiadających w swoich budżetach środki o charakterze rynkowym (57%) w porównaniu do pozostałych organizacji (36%).

4.2.5. Zróznicowanie potencjału finansowego ze względu na główną dziedzinę działalności statutowej

Obok rodzaju organizacji, istotną cechą, która różnicowała badane podmioty w zakresie ich potencjału finansowego była główna dziedzina działalności statutowej¹⁰. Dziedzinami, które wyróżniały się pod względem zgromadzonych przez organizacje środków finansowych ogółem były *edukacja i wychowanie oraz badania naukowe*, a następnie *sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe* oraz *pomoc społeczna i humanitarna*. Zsumowany udział przychodów zgromadzonych przez podmioty, dla których jedna z wymienionych powyżej dziedzin była głównym obszarem działalności był ponad 2-krotnie wyższy od odsetka liczebności ich występowania w całym badanym trzecim sektorze.

Odwrotną do opisanej powyżej zależność stwierdzono natomiast w dwóch grupach organizacji zajmujących się *sportem, turystyką, rekreacją i działalnością bobbystyczną* oraz *ratownictwem*. Pomimo, że wymienione kategorie podmiotów były najliczniejsze w całej objętej badaniami zbiorowości (29% oraz 18% wszystkich badanych jednostek), to zgromadzone przez nie środki finansowe stanowiły (odpowiednio) tylko 15% oraz 3% przychodów badanego trzeciego sektora.

Wykres 4.17. Struktura przychodów i liczebności badanych organizacji badanego trzeciego sektora według głównej dziedziny działalności w 2012 r. (w %)

¹⁰ Więcej o dziedzinach działalności badanych organizacji zostało zaprezentowane w podrozdziale 3.2.

Organizacje wchodzące w skład kategorii, w których środki finansowe stanowiły nieproporcjonalnie dużą część przychodów całkowitych w stosunku do odsetka ich liczebności w całej badanej zbiorowości, cechowały się także najwyższymi wartościami średnich oraz median przychodów. Różnica dzieląca wspomniane miary była jednak bardzo wysoka we wszystkich – wyróżnionych na podstawie głównej dziedziny działalności statutowej – grupach organizacji, co wskazuje na występowanie bardzo dużego rozwarstwienia ekonomicznego wewnątrz omawianych grup. Relatywnie małe dysproporcje pomiędzy średnią a medianą zostały zaobserwowane w grupach organizacji zajmujących się: *łowiectwem* (koła łowieckie), a następnie *ratownictwem; edukacją i wychowaniem, badaniami naukowymi* oraz *sportem, turystyką, rekreacją i działalnością hobystyczną*. W pozostałych grupach organizacji średnie wartości przychodów były ponad 10-krotnie większe od median.

Wykres 4.18. Średnia oraz mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora według głównej dziedziny działalności organizacji w 2012 r. (w tys. zł)*

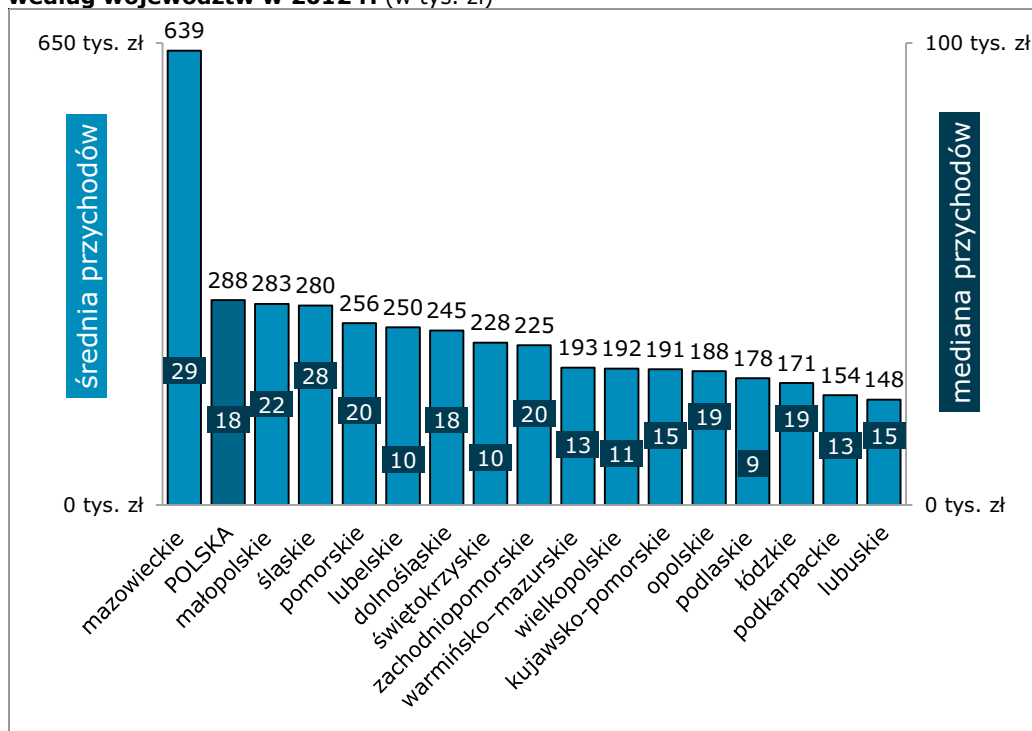
* Nie uwzględniono dziedzin: *działalność międzynarodowa, religia, oraz pozostałą działalnością*.

4.2.6. Zróznicowanie potencjału finansowego według województw i stopnia urbanizacji

Wyniki badań SOF-1 i SOF-4 za 2012 r. potwierdziły, że podział terytorialny kraju – obok rodzaju organizacji – należy do istotnych czynników, które różnicują potencjał finansowy organizacji trzeciego sektora w Polsce.

W badanej zbiorowości największe przychody miały organizacje, których główna siedziba mieściła się w województwie mazowieckim. Średnia przychodów obliczona dla podmiotów z tego województwa – zarówno posiadających, jak i nieposiadających przychodów – była ponad dwukrotnie wyższa od średniej wyliczonej dla wszystkich badanych jednostek z obszaru całego kraju (639 tys. zł w stosunku do 288 tys. zł). Na tak wysoką wartość tej miary charakteryzującą badany trzeci sektor w województwie mazowieckim wpłynęły przede wszystkim organizacje zlokalizowane w Warszawie. Podmioty te stanowiły ponad połowę mazowieckich organizacji (52%), jednak suma uzyskiwanych przez nie środków finansowych stanowiła aż 87% wszystkich funduszy zgromadzonych w tym województwie. Natomiast średnia przychodów wymienionych organizacji wyniosła 1,1 mln zł, a mediana 70 tys. zł. Bardzo wysoki potencjał finansowy organizacji warszawskich wynikał ze stołecznego charakteru Warszawy. Ze względu na fakt, że znajdują się w niej główne siedziby większości instytucji administracji publicznej, a także największych przedsiębiorstw, Warszawa stanowi bardzo atrakcyjne miejsce lokalizacji dla organizacji prowadzących działalność o zasięgu wykraczającym poza obszar jednego województwa. Spośród stołecznych organizacji aż 48% podmiotów działało na terenie całego kraju, a 16% jednostek prowadziło działalność, która wykraczała również poza granice Polski. Duża część wymienionych organizacji posiadała także oddziały lokalne umiejscowione w innych województwach wypracowujące swoje własne przychody, które były wykazywane jako część przychodów jednostki macierzystej. Warto również podkreślić, że wśród organizacji warszawskich 12% podmiotów posiadało status organizacji pożytku publicznego oraz 13% jednostek prowadziło działalność gospodarczą. Analogiczne odsetki obliczone dla całej Polski (z wyłączeniem organizacji warszawskich) przyjęły dużo niższe wartości – wyniosły odpowiednio 9% oraz 6%. Gdy z analizy wykluczy się podmioty zlokalizowane w Warszawie w wyniku czego średnia określająca poziom przychodów mazowieckich organizacji spada aż 4-krotnie – wynosi 167,5 tys. zł.

W porównaniu z organizacjami z województwa mazowieckiego, przychody podmiotów umiejscowionych w pozostałych województwach Polski znajdowały się na znacznie niższym poziomie. Następne w kolejności pod względem średniej wartości uzyskanych środków finansowych – obliczonej dla podmiotów uzyskujących, jak i nieuzyskujących przychodów – uplasowały się organizacje z województw małopolskiego, śląskiego, pomorskiego, lubelskiego, dolnośląskiego, świętokrzyskiego oraz zachodniopomorskiego. W pozostałych województwach średnia przychodów nie przekraczała 200 tys. zł.

Wykres 4.19. Średnia i mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora według województw w 2012 r. (w tys. zł)

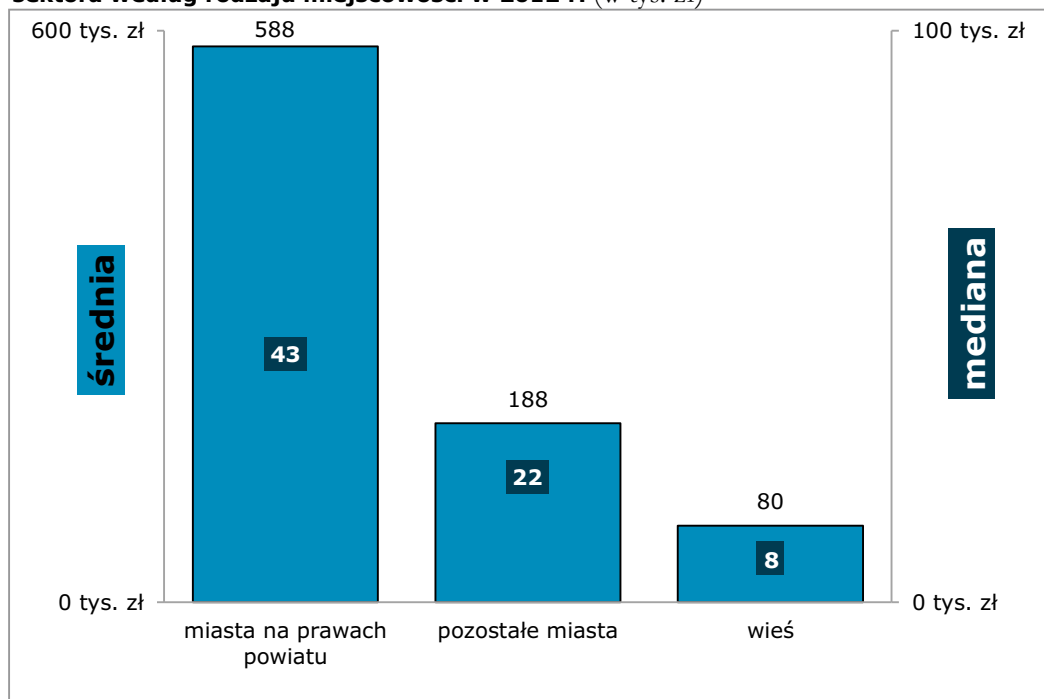
Wyniki badania wykazały również, że we wszystkich analizowanych województwach występowało bardzo duże rozwarstwienie ekonomiczne zlokalizowanych na ich obszarach organizacji. Jego skalę odzwierciedla różnica występująca pomiędzy wysokością średniej i mediany przychodów. W 2012 r. największym stopniem rozwarstwienia cechowały się organizacje zlokalizowane w województwie lubelskim. Średnia przychodów wyliczona dla tych organizacji (250 tys. zł) była 25-krotnie wyższa od mediany (10 tys. zł) – czyli poziomu przychodów, który nie był przekraczany przez połowę jednostek zlokalizowanych na danym obszarze. Następnymi w kolejności, pod względem skali analizowanego zjawiska, były organizacje z województwa świętokrzyskiego, mazowieckiego oraz podlaskiego – średnie ich przychodów stanowiły (odpowiednio 22-krotność dla pierwszych dwóch województw oraz 20-krotność median). Średnie wartości przychodów wyliczone dla organizacji z pozostałych województw były od 9 do 17 razy wyższe od median. Były to wielkości bardzo zbliżone lub niższe od stopnia zróżnicowania, który charakteryzował wszystkie badane organizacje z obszaru całego kraju, dla których średnia przychodów (288 tys. zł) stanowiła 16-krotność mediany (18 tys. zł).

Analiza przeprowadzona pod względem rodzaju miejscowości, w których znajdowały się siedziby badanych organizacji ujawniła także duże różnice występujące w ich potencjale finansowym. Najwyższą średnią wartością przychodów charakteryzowały się podmioty zlokalizowane w miastach na prawach powiatu (588 tys. zł). Średnia przychodów wymienionych organizacji była ponad 3-krotnie wyższa od jednostek z miast

niemających praw powiatu (188 tys. zł) oraz 7-krotnie wyższa od podmiotów zlokalizowanych na wsiach (81 tys. zł).

Biorąc pod uwagę różnicę między średnią a medianą przychodów organizacji zlokalizowanych w poszczególnych typach miejscowości widać, że największym rozwarstwieniem cechowały się podmioty zlokalizowane w miastach na prawach powiatu (średnia stanowiła 13-krotność mediany). Stosunkowo duże zróżnicowanie stwierdzono też na wsi (średnia była 10-krotnie większa niż mediana), a najmniejsze w miastach innych nie te na prawach powiatów (średnia była 9-krotnie wyższa od mediany).

Wykres 4.20. Średnia oraz mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju miejscowości w 2012 r. (w tys. zł)

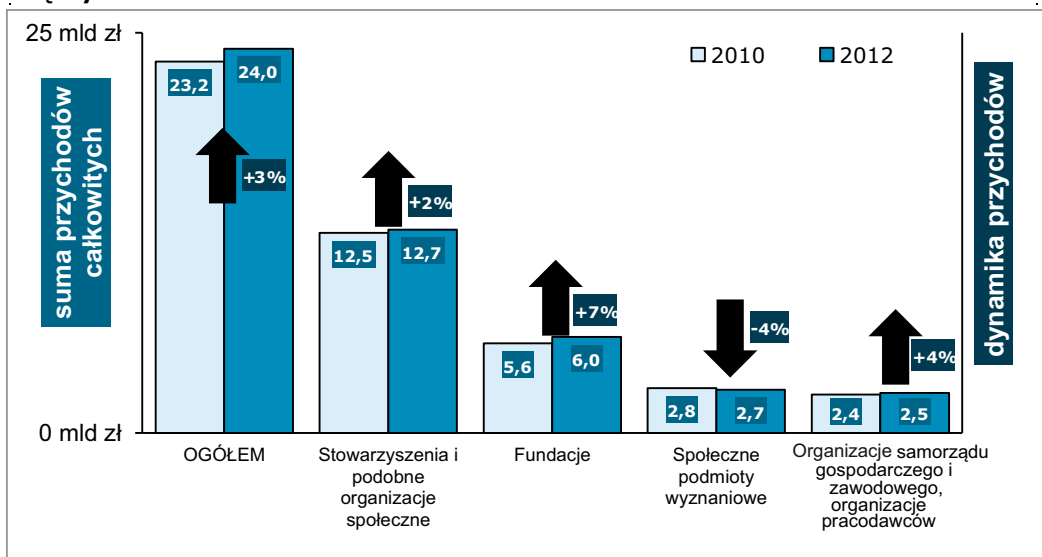

4.2.7. Dynamika przychodów w latach 2010-2012

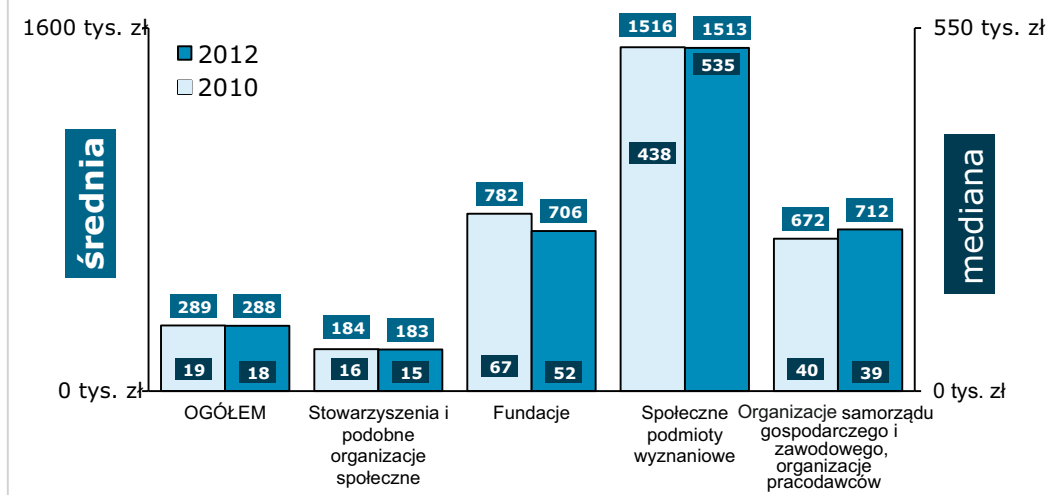
Analizowane dane wykazały, że w okresie 2 lat, które upłynęły od poprzedniej edycji badań organizacji pozarządowych – przeprowadzanych na formularzach SOF-1 i SOF-4 – nie nastąpił istotny wzrost potencjału finansowego badanych organizacji. Odsetek organizacji uzyskujących przychody, pozostał niemal na takim samym poziomie jak dwa lata wcześniej (90%), a jednocześnie wzrost ogólnej kwoty przychodów badanego sektora non-profit był nieduży (o 3%), a nawet mniejszy niż przyrost liczby badanych organizacji (o 4%) co nie zdołało przełożyć się na wzrost zamożności przeciętnej organizacji. Warto natomiast wspomnieć, że wzrost przychodów całkowitych cechował prawie wszystkie analizowane grupy organizacji. Największy wzrost przychodów całkowitych wystąpił wśród fundacji, a następnie wśród organizacji samorządu

gospodarczego, zawodowego i pracodawców – odpowiednio 7% i 4%. Niewielki wzrost przychodów całkowitych osiągnęły również (stanowiące najliczniejszą grupę podmiotów) stowarzyszenia oraz podobne organizacje społeczne – wyniósł około 2%. Natomiast jedyną grupą podmiotów, dla której został odnotowany spadek przychodów całkowitych były społeczne podmioty wyznaniowe (o 4%). Spadek przychodów tych organizacji był przede wszystkim spowodowany istotnym zmniejszeniem się kwoty środków zebranych na rzecz osób dotkniętych skutkami klęsk żywiołowych zwłaszcza powodzi, która wydarzyła się w okresie objętym poprzednią edycją omawianych badań – w drugiej połowie 2010 r.

Wykres 4.21. Dynamika sumy przychodów badanych organizacji trzeciego sektora między 2010 r. a 2012 r.

Opisanemu wzrostowi sumy przychodów całkowitych nie towarzyszył jednak wzrost przychodów przeciętnej organizacji. Średnia wartość przychodów obliczona dla całej badanej zbiorowości obniżyła się o niecały 1%. Spośród opisywanych grup podmiotów wzrostem wartości wymienionej miary cechowały się tylko organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (o 6%). Z kolei przeciętne przychody społecznych podmiotów wyznaniowych w obu opisywanych okresach uplasowały się niemal na takim samym poziomie. Natomiast aż 10% spadek średniej został odnotowany w grupie fundacji. Przyczyną zaprezentowanych spadków była dysproporcja występująca pomiędzy wzrostem liczebności badanych organizacji a sumą wszystkich uzyskanych przychodów. W analizowanym okresie liczba wszystkich badanych organizacji zwiększyła się o 4%, podczas gdy przychodów o 3%. Spośród wszystkich grup organizacji w największym stopniu zwiększyła się liczba fundacji, co w połączeniu z niewielkim wzrostem wartości środków przez nie zgromadzonych spowodowało zmniejszenie się średniej wysokości przychodów obliczonej dla tej kategorii podmiotów.

Wykres 4.22. Średnia i mediana przychodów badanych organizacji trzeciego sektora w 2010 r. oraz 2012 r. (w tys. zł)

Ponadto, należy również wspomnieć, że w analizowanym okresie nie nastąpiło zmniejszenie rozwarstwienia ekonomicznego badanych organizacji. Świadczy o tym fakt, że wartość współczynnika Giniego obliczona dla całej badanej zbiorowości nieznacznie wzrosła (z 0,903 do 0,904). O niewielkim wzroście rozwarstwienia świadczy również fakt, że wraz z 1% spadkiem średniej wartości przychodów nastąpił 5% spadek wysokości mediany (z 19,2 tys. zł do 18,4 tys. zł). Grupą podmiotów, w której spadek mediany okazał się największy – aż 22% – były fundacje, a następną stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, dla których mediana zmniejszyła się o 6%. Wzrost skali rozwarstwienia ekonomicznego wystąpił również wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców wśród których 3% spadkowi mediany towarzyszył 6% wzrost średniej wartości przychodów.

Wyniki dotyczące 2010 r. oraz 2012 r. wykazały również, że we wspomnianym okresie nie nastąpiły istotne zmiany w udziale oraz częstości korzystania z poszczególnych źródeł przychodów. W żadnej z przedstawionych kategorii środków finansowych zaobserwowane różnice nie przekraczały 3 p. proc. Zarówno w 2010 r., jak i w 2012 r. największą część wszystkich zgromadzonych przychodów stanowiły środki o charakterze nierynkowym. Jednak w stosunku do 2010 r. ich udział w kwocie przychodów całkowitych wzrósł o 3 p. proc. (do 52%), a odsetek jednostek uzyskujących tego rodzaju środki o 1 p. proc. (do 72%). Natomiast spadkiem o 2 p. proc. cechował się udział środków pochodzących ze źródeł rynkowych (do 40%). O 3 p. proc. obniżył się także odsetek organizacji korzystających z tego rodzaju przychodów (do 38%). Również o 3 p. proc. spadł odsetek organizacji otrzymujących składki członkowskie (do 70%). Pomimo tego udział tych środków w przychodach całkowitych pozostał na tym samym poziomie (7%).

Tablica 4.9. Struktura przychodów badanych organizacji trzeciego sektora oraz rozpowszechnienie korzystania z poszczególnych źródeł przychodów w 2010 r.* i 2012 r.

Źródła przychodów	Rok badania			
	2010		2012	
	organizacje uzyskujące dany rodzaj przychodów	udział w całości przychodów	organizacje uzyskujące dany rodzaj przychodów	udział w całości przychodów
Liczba organizacji (w tys.)	80,4		83,5	
% w kolumnach				
Przychody o charakterze rynkowym	41	42	38	40
<i>z działalności gospodarczej</i>	9	19	8	18
<i>z odpłatnej działalności statutowej</i>	25	18	23	17
<i>uzyskane na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych</i>	2	3	2	4
<i>odsetki i dywidendy</i>	17	1	18	1
Przychody o charakterze nierynkowym	71	49	72	52
ze źródeł publicznych	54	38	55	41
<i>od administracji samorządowej</i>	40	15	41	17
<i>od administracji rządowej</i>	14	9	14	10
<i>ze źródeł zagranicznych, europejskich</i>	6	11	6	12
<i>z 1% PIT i nawiązki sądowe</i>	10	2	10	2
ze źródeł prywatnych	43	11	46	11
<i>darowizny i inne przekazane środki finansowe</i>	40	10	43	10
<i>zbiórki publiczne</i>	6	1	7	1
Składki członkowskie	73	7	70	7
Inne	3	2	3	1
RAZEM	100**	100***	100**	100***

* Struktura przychodów za 2010 r. została zaprezentowana inaczej niż w poprzedniej edycji publikacji opisującej wyniki badań organizacji pozarządowych (tabl. 4.8., s.93). W przeciwieństwie do wersji poprzedniej w strukturze przychodów za 2010 r. nie uwzględniono nadwyżek finansowych ze względu na możliwość porównania z danymi za 2012 r.

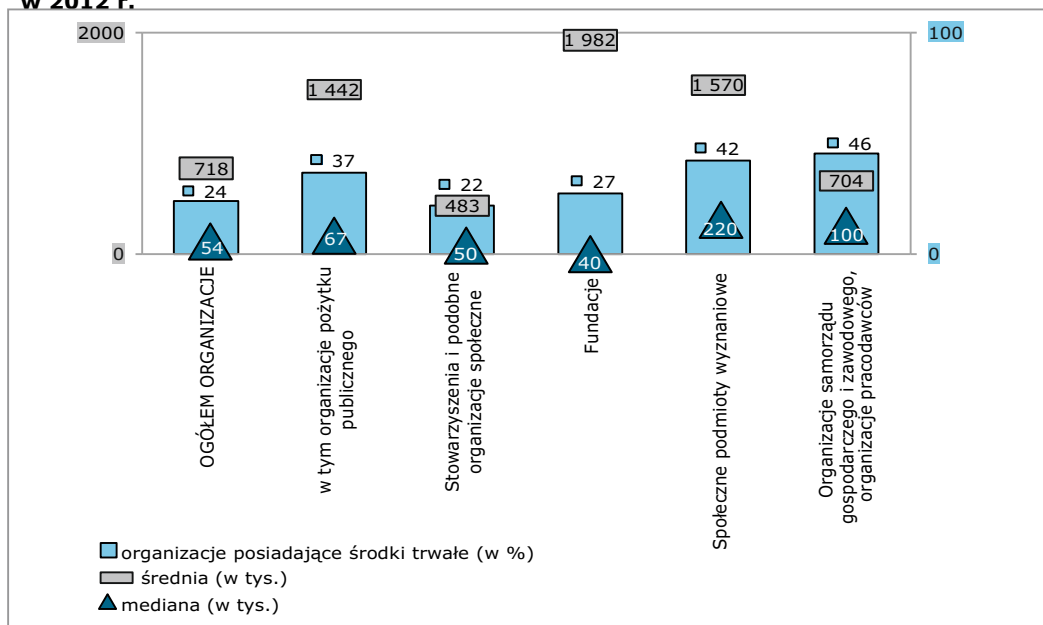
** Procenty w kolumnie nie sumują się do 100, ponieważ duża część organizacji korzystała z więcej niż jednego źródła przychodów.

*** Procenty w kolumnie mogą nie sumować się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

4.3 Środki trwałe, nakłady inwestycyjne

Środkami trwałymi są różne posiadane dobra rzeczowe¹¹, których cena w momencie pozyskania powinna być wyższa niż 3,5 tys. zł¹², a przewidywany okres użytkowania nie krótszy niż rok.

Wykres 4.23. Odsetek badanych organizacji trzeciego sektora posiadających środki trwałe oraz średnie i mediany wartości tych środków według rodzaju organizacji w 2012 r.

Jedynie co czwarta zbadana organizacja w 2012 r. wykazała posiadanie środków trwałych (24%). Średnia wartość środków trwałych wśród organizacji, które nimi dysponowały wyniosła 718 tys. zł, przy czym dla połowy zbadanych organizacji wartość posiadanych środków trwałych nie była wyższa niż 54 tys. zł. Różnica między średnią wartością a medianą wartości majątku organizacji świadczy o dużym zróżnicowaniu wielkości posiadanego majątku trwałego między organizacjami. Największym zróżnicowaniem pod tym względem cechują się fundacje, wśród których stosunek średniej do mediany jest najwyższy (mediana niemal 50-krotnie mniejsza od średniej). Fundacje to także organizacje „najbogatsze”, gdyż średnia wartość środków trwałych w tej grupie jednostek była najwyższa i wyniosła blisko 2 mln zł.

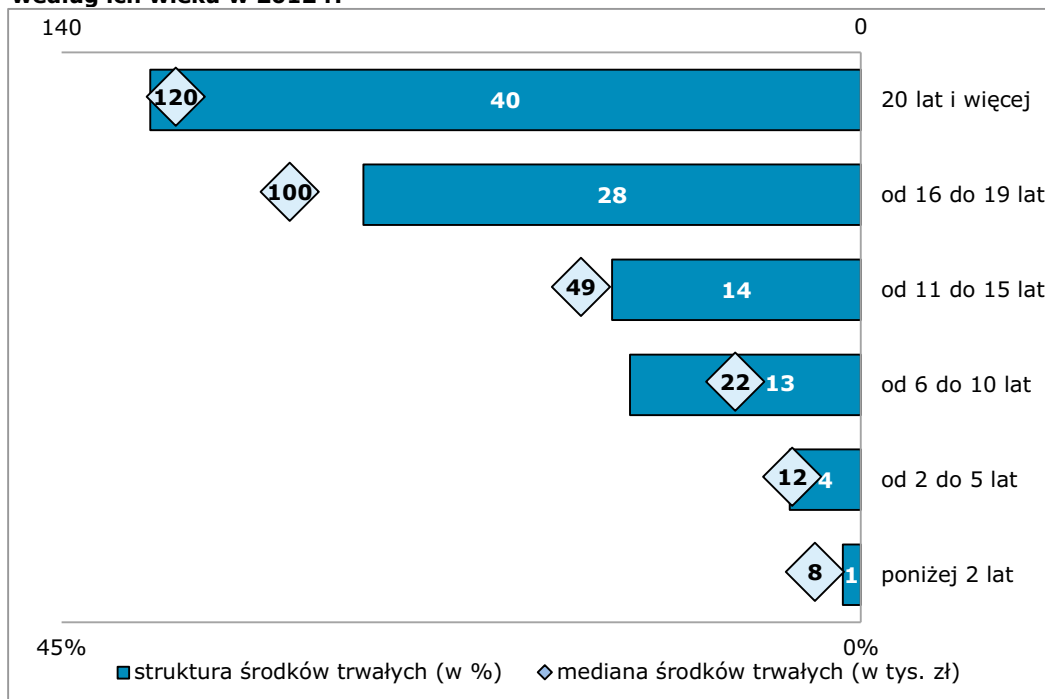
¹¹ Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10.12.2010 r. w sprawie Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT) do środków trwałych zalicza się m.in.: grunty, budynki i lokale oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego i spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego, obiekty inżynierii lądowej i wodnej, maszyny, urządzenia i aparaty, środki transportu, narzędzia, przyrządy, ruchomości i wyposażenie, inwentarz żywy.

¹² Niektóre podmioty mogą jednak podjąć decyzję, by dobra o niższej wartości również klasyfikować jako środki trwałe.

W grupie stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych relatywnie wysokie zróżnicowanie pod względem wartości posiadanych środków trwałych cechuje stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe oraz typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (mediana blisko 30-krotnie mniejsza od średniej). Zarówno ochotnicze straże pożarne, jak i koła łowieckie są przykładami organizacji, wśród których różnice w wartościach posiadanych dóbr są relatywnie niskie. Gdyby jednak wziąć pod uwagę te zbiorowości, dla których mediana wartości środków trwałych jest najwyższa, to na pierwszym miejscu znalazłyby się społeczne podmioty wyznaniowe, wśród których połowa była w posiadaniu dóbr przekraczających 220 tys. zł.

Wykres 4.24. Wartość środków trwałych badanych organizacji trzeciego sektora według ich wieku w 2012 r.

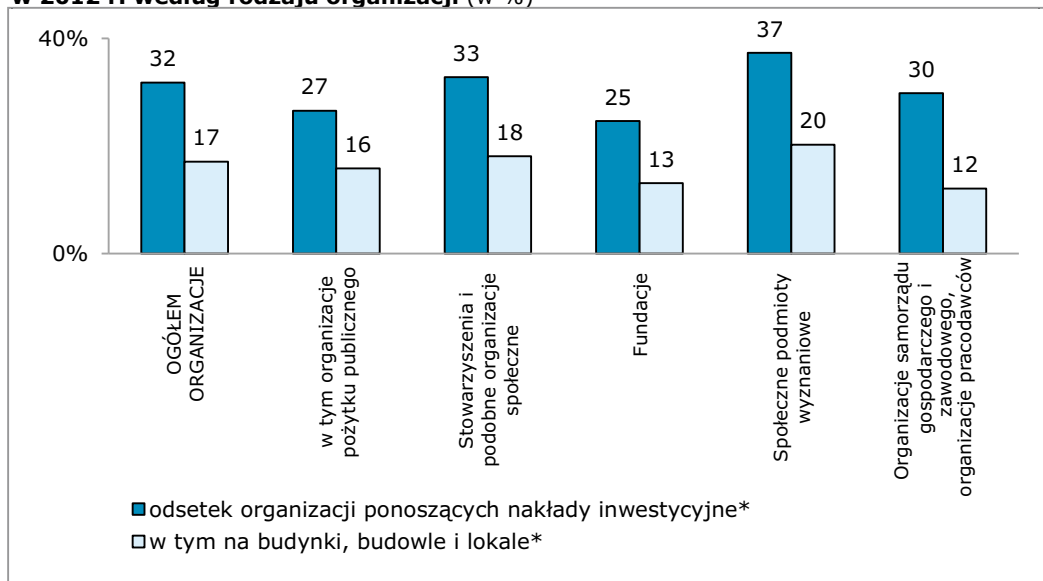

Duże znaczenie w zakresie posiadania środków trwałych ma staż funkcjonowania organizacji. Im podmioty są starsze, tym większy jest ich udział w całości środków trwałych. Największa część wartości środków trwałych całego trzeciego sektora przypadała na jednostki, które działały już co najmniej 20 lat (40%), choć udział taki organizacji w badanej zbiorowości był niemal 4 razy mniejszy. W tej grupie odnotowano też najwyższą medianę środków trwałych ze wszystkich grup wiekowych – 120 tys. zł. Relatywnie zasobne w środki trwałe były jeszcze organizacje istniejące między 16 a 19 lat – kumulowały one 28% środków trwałych badanych organizacji, a połowa z tych jednostek, które posiadały środki trwałe, dysponowała 100 tys. zł. W najgorszej sytuacji były organizacje najmłodsze. Organizacje, które powstały nie wcześniej niż 2 lata przed badaniem kumulowały jedynie 1% środków trwałych badanego trzeciego sektora, choć udział takich podmiotów w badanej zbiorowości

wynosił 12%. Przekładało się to również na najniższą medianę wartości środków trwałych wśród jednostek działających krócej niż 2 lata, która wyniosła 8 tys. zł.

Blisko 8% badanych organizacji poniosło nakłady inwestycyjne na zakup, stworzenie nowych lub ulepszenie istniejących składników majątku trwałego. Odsetek ten dla organizacji posiadających środki trwałe wyniósł 32%, co oznacza, że niemal co trzecia organizacja będąca w posiadaniu majątku trwałego inwestowała w jego ulepszenie lub powiększenie. Ponadto znaczna większość (77%) środków poniesionych na nakłady inwestycyjne była przeznaczona na budynki, budowle i lokale, chociaż odsetek jednostek ponoszących takie nakłady w stosunku do jednostek posiadających środki trwałe wyniósł jedynie 17%. Najwyższy odsetek organizacji ponoszących nakłady inwestycyjne wystąpił w najliczniejszej grupie - wśród stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, a konkretnie wśród ochotniczych straży pożarnych, które posiadały majątek (47%). Niewątpliwie związane jest to z faktem najczęstszego - względem pozostałych organizacji - dysponowania przez tego typu organizacje lokalem np. remizą (85% OSP), zaś 66% kosztów inwestycyjnych ochotniczych straży było poniesionych właśnie na budynki, budowle, lokale. Znaczna część społecznych podmiotów wyznaniowych posiadających środki trwałe również poniosła nakłady inwestycyjne (37%), z których co piąta nabywała bądź ulepszała budynki, budowle, lokale.

Wykres 4.25. Ponoszenie nakładów inwestycyjnych przez badane organizacje w 2012 r. według rodzaju organizacji (w %)

* Odsetki liczone dla organizacji, które wykazały, że były właścicielami środków trwałych w 2012 r.

Średni koszt nakładów inwestycyjnych dla organizacji ponoszących tego typu wydatki wyniósł 212,7 tys. zł, jednak połowa organizacji nie wydała w tym zakresie więcej niż 11 tys. zł.

W stosunku do 2010 r. odsetek badanych organizacji posiadających środki trwałe¹³ zmniejszył się o 4 p. proc. (z 26% do 22%), natomiast średnia ich wartość wzrosła o 23% (z 644,9 tys. zł do 796,1 tys. zł). Średnia ta jest znacznie zróżnicowana w zależności od rodzaju organizacji. Wzrastająca średnia wartość środków trwałych dla ogółu organizacji może świadczyć o stabilnej sytuacji „bogatszych organizacji”, prowadzących działalność co najmniej kilka lat, mających ugruntowaną pozycję, pewne źródła dochodu i co za tym idzie, możliwość inwestowania i ulepszania własnego majątku rzeczowego.

---

¹³ Opis dynamiki posiadania i wartości środków trwałych badanych organizacji dotyczy wyłącznie tych podmiotów, których wartość środków trwałych była większa niż 3,5 tys. zł.

4.4. Warunki prowadzenia działalności

4.4.1 Dysponowanie lokalem, samochodem i komputerem

Składnikami majątku rzeczowego organizacji trzeciego sektora wyróżnionymi w ramach badań SOF są: lokale, komputery i samochody. Badane organizacje mogły dysponować tymi dobrami odpłatnie, nieodpłatnie lub też były ich właścicielami.

Wykres 4.26. Dysponowanie lokalem, samochodem bądź komputerem przez badane organizacje trzeciego sektora w 2012 r. (w %)

Ponad połowa organizacji (56%) wykazała, że miała do dyspozycji lokal. Najwięcej lokali do dyspozycji miały ochotnicze straże pożarne – 85% jednostek korzystało z lokalu, który służył im głównie do przechowywania specjalistycznego sprzętu ratowniczo-gaśniczego i organizowania imprez okolicznościowych dla społeczności lokalnej. Niespełna

22% ochotniczych straży pożarnych było właścicielem lokalu, który użytkowały, 62% korzystało ze swojego lokalu nieodpłatnie, a niecałe 2% straży lokal wynajmowało¹⁴.

Wysoki odsetek podmiotów korzystających z lokalu charakteryzuje też organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (79%). Nieznacznie rzadziej lokal użytkowały społeczne podmioty wyznaniowe (74%). Połowa organizacji kościelnych nie ponosiła z tego tytułu opłat, a co piąta posiadała lokal na własność. Konieczność korzystania z lokalu czy też posiadania lokalu przez organizacje kościelne może być związana z prowadzeniem przez te organizacje m.in. schronisk, świetlic, domów pomocy społecznej, domów dziecka itp. miejsc. Niemal 23% jednostek kościelnych wskazało *pomoc społeczną i humanitarną* jako główną dziedzinę swojej działalności, a 49% tego typu podmiotów świadczyło swoje usługi w zakresie edukacji (np. prowadzenie szkół, przedszkoli).

Co piąta zbadana organizacja miała do swojej dyspozycji samochód. Fakt posiadania pojazdu wiąże się z charakterem prowadzonej działalności. Najwięcej pojazdów wykazały ochotnicze straże pożarne (80%) posiadające przede wszystkim wozy strażackie. 39% OSP posiadało samochód na własność, a 44% użytkowało je bezpłatnie (była to własność gminy). Podobnie jak w przypadku użytkowania lokalu, również korzystanie z samochodu wyróżnia społeczne podmioty wyznaniowe, spośród których 42% dysponowało tym składnikiem majątku; co więcej blisko 1/3 społecznych podmiotów wyznaniowych posiadała samochód na własność.

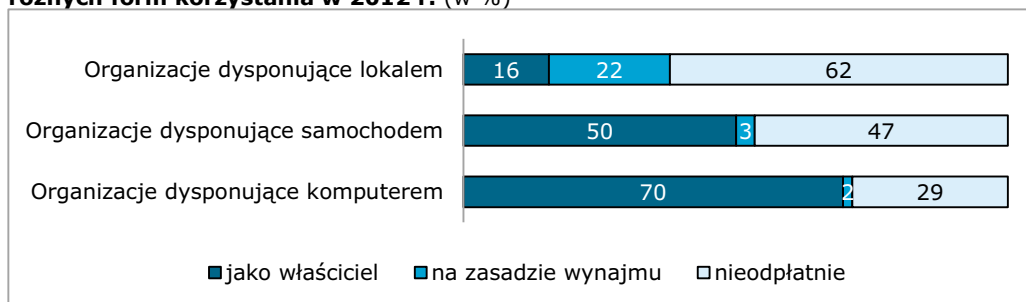
Jeśli rozpatrywać potrzebę korzystania badanych organizacji trzeciego sektora z komputera, to najrzadziej tego typu dobro użytkowały kółka rolnicze (5%), a następnie ochotnicze straże pożarne oraz koła łowieckie (odpowiednio 15% i 17%), natomiast najczęściej korzystały z niego społeczne podmioty wyznaniowe (79%).

4.4.2 Struktura form korzystania z lokalu, samochodu lub komputera

Formy korzystania z poszczególnych dóbr przez badane organizacje trzeciego sektora istotnie się od siebie różniły. Można wyciągnąć wniosek, że im wyższa wartość danego środka trwałego, tym częstsze bezpłatne korzystanie z niego i rzadsze jego posiadanie. W zakresie lokalu dominowało nieodpłatne użytkowanie (62%), a jedynie 16% przypadków dotyczyło posiadania na własność. W połowie przypadków organizacje były właścicielami użytkowanych samochodów, natomiast najczęściej posiadanym na własność dobrem był komputer (70%).

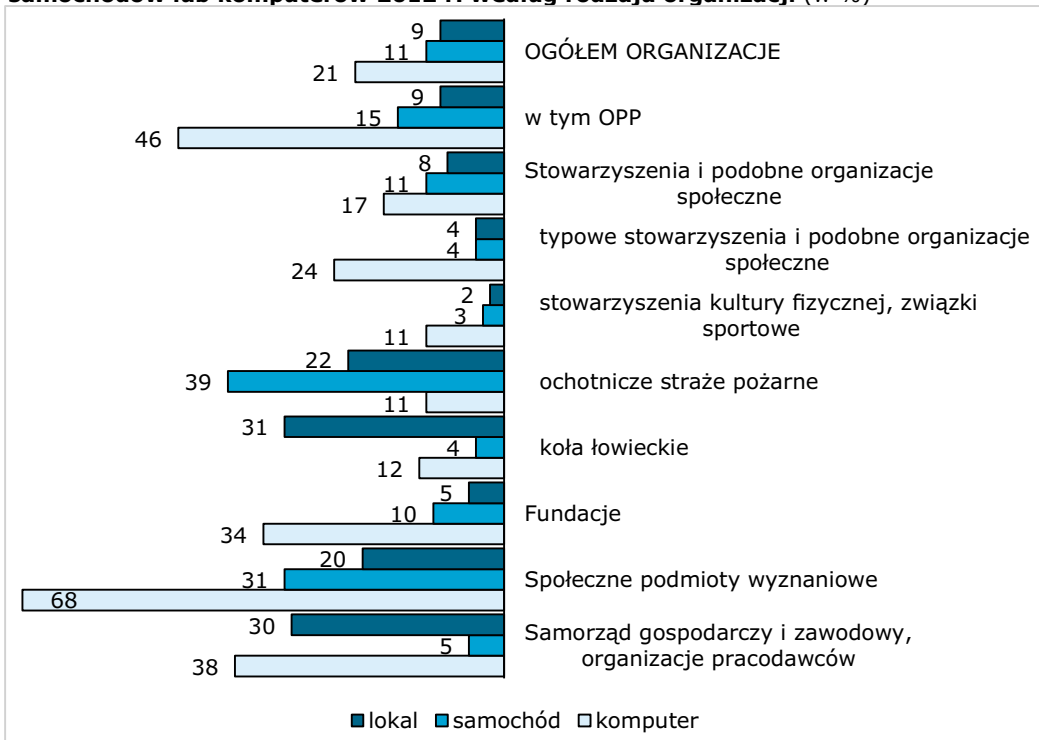
Nieodpłatne użytkowanie lokalu charakteryzowało ochotnicze straże pożarne (62%) oraz społeczne podmioty wyznaniowe (50%), zaś jego właścicielami były najczęściej koła łowieckie (31%) oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (30%).

¹⁴ Podane wartości nie sumują się do 85% ze względu na zaokrąglenia.

Wykres 4.27. Struktura dysponowania lokalem, samochodem i komputerem według różnych form korzystania w 2012 r. (w %)*

* W sytuacji gdy dana jednostka dysponowała kilkoma dobrami, w sumowaniu została uwzględniona tyle razy, ile form korzystania z danego dobra wykazała.

4.4.3 Posiadanie lokalu, samochodu lub komputera na własność

Wykres 4.28. Badane organizacje trzeciego sektora będące właścicielami lokali, samochodów lub komputerów 2012 r. według rodzaju organizacji (w %)

Średnio co 11 organizacja była właścicielem lokalu, co 9 przynajmniej jednego samochodu, natomiast co 5 organizacja posiadała komputer. Jedynie 8% badanej zbiorowości stanowiły organizacje będące równocześnie właścicielami wszystkich wymienionych dóbr. Według poszczególnych rodzajów organizacji właścicielami lokalu były najczęściej koła łowieckie oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego

i pracodawców (odpowiednio 31% i 30%), samochodu – ochotnicze straże pożarne (39%), zaś komputerów – społeczne podmioty wyznaniowe (68%).

4.4.4 Powierzchnia użytkowanego lokalu, liczba samochodów i komputerów

Średnia powierzchnia użytkowanego lokalu dla ogółu badanych organizacji trzeciego sektora, które korzystały z takiego pomieszczenia wyniosła 320 m² i była zbliżona do tej z 2010 r. (315 m²). Dla połowy podmiotów powierzchnia użytkowa ich lokalu nie przekroczyła 80 m². Największymi lokalami dysponowały społeczne podmioty wyznaniowe – średnio 1334 m², zaś połowa z tych organizacji użytkowała lokal nie przekraczający 450 m². Najmniejsze lokale miały do swojej dyspozycji koła łowieckie (średnio 111 m²) oraz ochotnicze straże pożarne (241 m²). Połowa kół dysponowała lokalami nie większymi niż 68 m², zaś OSP - 160 m². Zarówno koła łowieckie, jak i ochotnicze straże pożarne cechowały się najmniejszym zróżnicowaniem powierzchni użytkowanych lokali.

Wśród badanych organizacji, które dysponowały samochodami średnia liczba używanych samochodów wyniosła 2, a połowa z nich dysponowała nie więcej niż jednym. Wyższa średnia użytkowania pojazdów (3 samochody) cechowała koła łowieckie, społeczne podmioty wyznaniowe oraz typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne.

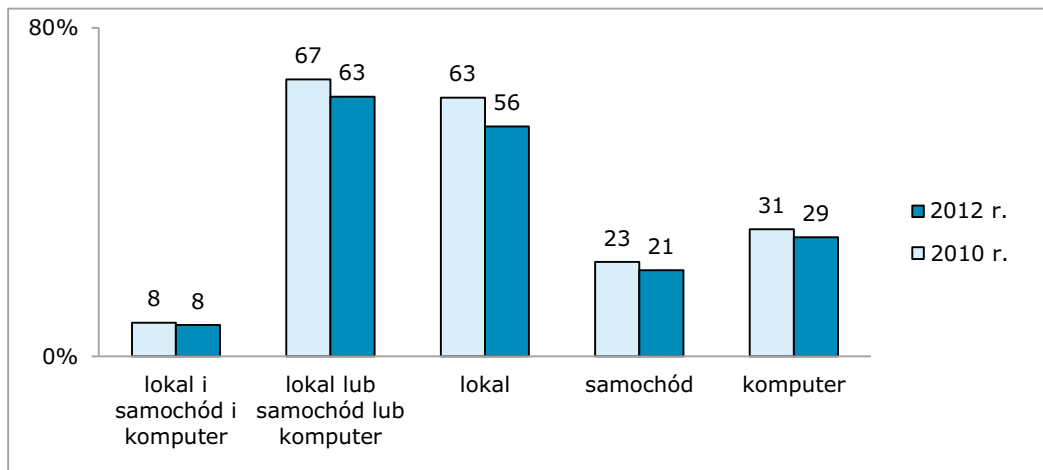
Badane organizacje średnio użytkowały 6 komputerów, a połowa z nich nie korzystała z więcej niż dwóch. Według rodzaju jednostki największą liczbą komputerów dysponowały społeczne podmioty wyznaniowe (średnio wśród organizacji dysponujących komputerami 11), następnie organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (średnio 9), fundacje oraz typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (średnio po 7).

4.4.5 Zmiany warunków prowadzenia działalności między 2010 r. a 2012 r.

Zmiany w zakresie materialnych uwarunkowań prowadzenia działalności przez badane organizacje trzeciego sektora w stosunku do 2010 r. nie były duże, choć obserwowalny jest spadek odsetka organizacji dysponujących poszczególnymi dobrami. Bez zmian pozostał jedynie odsetek organizacji wyposażonych we wszystkie wymienione dobra (lokale, samochody, komputery) - 8%. Można to tłumaczyć ugruntowaną pozycją organizacji działających już wiele lat, które zdążyły przez ten czas wejść w posiadanie niezbędnych środków trwałych lub też zapewnić stabilne finansowanie ich wynajmu albo nieodpłatne z nich korzystanie. W ten kontekst wpisuje się również utrzymujący się na tym samym poziomie odsetek organizacji posiadających na własność lokal, samochód lub komputer. Co 11 organizacja (9%) była w 2012 r. właścicielem lokalu (w 2010 r. było to 10%). Z kolei odsetek organizacji posiadających na własność samochód nieznacznie wzrósł (z 10% do 11%), zaś odsetek organizacji będących właścicielami co najmniej jednego

komputera nie zmienił się i wynosił 21%, co w porównaniu do poprawy wyposażenia gospodarstw domowych w komputery w tym czasie oznacza znaczne pogorszenie wyposażenia organizacji w sprzęt komputerowy.

Wykres 4.29. Badane organizacje trzeciego sektora dysponujące poszczególnymi dobrami w 2010 r. i 2012 r. (w %)

W omawianym okresie najwyraźniej zmalał odsetek organizacji mających do swojej dyspozycji lokal (o 7 p. proc.), natomiast analogiczny wskaźnik dotyczący samochodów i komputerów obniżył się o 2 p. proc., co należałoby powiązać z przyrostem liczby organizacji, wśród których te „młode”, czyli istniejące krótko są najslabiej wyposażone w środki trwałe.

Rozdział 5.

Spółeczny wymiar działalności badanych organizacji

5.1. Baza członkowska

Podmioty trzeciego sektora to głównie organizacje członkowskie, najczęściej stowarzyszenia. Na mocy ram ustawowych opierają one swoją działalność przede wszystkim na pracy społecznej zrzeszonych w nich osób i składkach członkowskich. Członkami omawianych podmiotów mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i prawne (np. inne organizacje, podmioty gospodarcze lub instytucje). Jednostki trzeciego sektora objęte badaniami na formularzach SOF-1 i SOF-4 deklarowały, że na koniec 2012 r. należało do nich około 10,2 mln członków, z czego około 98% członkostw¹ dotyczyło osób fizycznych.

5.1.1 Członkostwa osób fizycznych

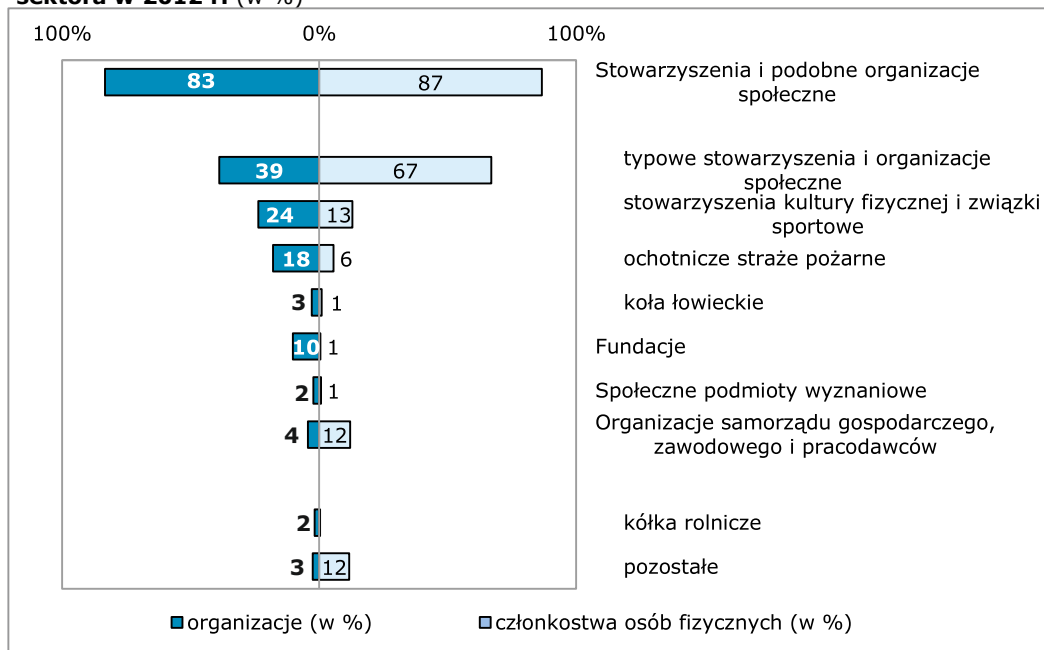
Zdecydowana większość organizacji (85%) zrzeszała osoby fizyczne, natomiast w przypadku pozostałych podmiotów trzeciego sektora jako ich bazę członkowską uwzględniono osoby należące do organów kolegialnych takich jak: rada, zarząd, komisja itp. Łącznie objęte badaniem organizacje wykazały około 9,9 mln tak liczonych członkostw osób fizycznych. W badanej zbiorowości największą część członków zrzeszały stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, które stanowiły zarazem najliczniejszą grupę analizowanych podmiotów. Typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne gromadziły prawie 7/10 wszystkich członkostw, mimo iż stanowiły zaledwie 4/10 analizowanej zbiorowości. Na drugim miejscu pod względem liczby członków, jak i liczebności samych organizacji sytuowały się stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe. Stanowiły one nieco ponad 2/10 organizacji i niewiele ponad 1/10 wszystkich członkostw. Zbliżoną liczbą członkostw charakteryzowały się mało liczne organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych. Należy jednak pamiętać, że wśród organizacji tego rodzaju znajdują się samorządy zawodowe zawodów zaufania publicznego, w których członkostwo jest obowiązkowe, np. dla osób wykonujących zawody medyczne i prawnicze. Ostatnią istotną pod względem członkostwa grupą organizacji są ochotnicze straże pożarne. Ich udział w zasobach

---

¹ Termin „członkostwo” odnosi się do łącznej liczby pozycji na listach członków w poszczególnych organizacjach, a więc poszczególna osoba może być brana pod uwagę wielokrotnie, jeśli należy do więcej niż jednej organizacji.

członkowskich badanego trzeciego sektora (6%) jest ponad 3-krotnie niższy niż udział w liczbie podmiotów tworzących ten sektor (18%).

Wykres 5.1. Struktura liczby członkostw* i liczebności badanych organizacji trzeciego sektora w 2012 r. (w %) **

* Dla fundacji i innych organizacji niezrzeszających osób fizycznych uwzględniono liczbę członków organów kolegialnych organizacji (zarząd, rada itp.).

** Ze względu na zaokrąglenia, procenty w seriach mogą nie sumować się do wartości ogółem.

Ponad 45% wszystkich członkostw w omawianych organizacjach dotyczyło kobiet. Najbardziej sfeminizowaną kategorię organizacji stanowiły społeczne podmioty wyznaniowe - 3/4 osób należących do tych podmiotów było kobietami. Ponadprzeciętny wskaźnik feminizacji dotyczył również organizacji pożytku publicznego (61%). Szczególnie „męski charakter” miały koła łowieckie (98% mężczyzn), następnie ochotnicze straże pożarne (89%) oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (71%).

Średnio do jednej organizacji sektora non-profit w 2012 r. przynależało 119 osób. W połowie organizacji było ponad 4,5-krotnie mniej członków niż przeciętnie przypadają na jedną organizację. Najczęściej wykazywaną przez badane jednostki liczbą członków było 15². Najwyższą średnią liczbę członków (560) i jedną z najwyższych median (39) odnotowano wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, po wyłączeniu kółek rolniczych. Te ostatnie były organizacjami o przeważnie niewielkim i mało zróżnicowanym potencjale członkowskim (średnia liczba członków – 26, mediana – 20).

² Zgodnie z zapisami ustawy o stowarzyszeniach jest to minimalna liczba wymagana do zarejestrowania i prowadzenia działalności stowarzyszenia.

Tablica 5.1. Członkostwa osób fizycznych* w badanym trzecim sektorze według rodzaju organizacji w 2012 r.

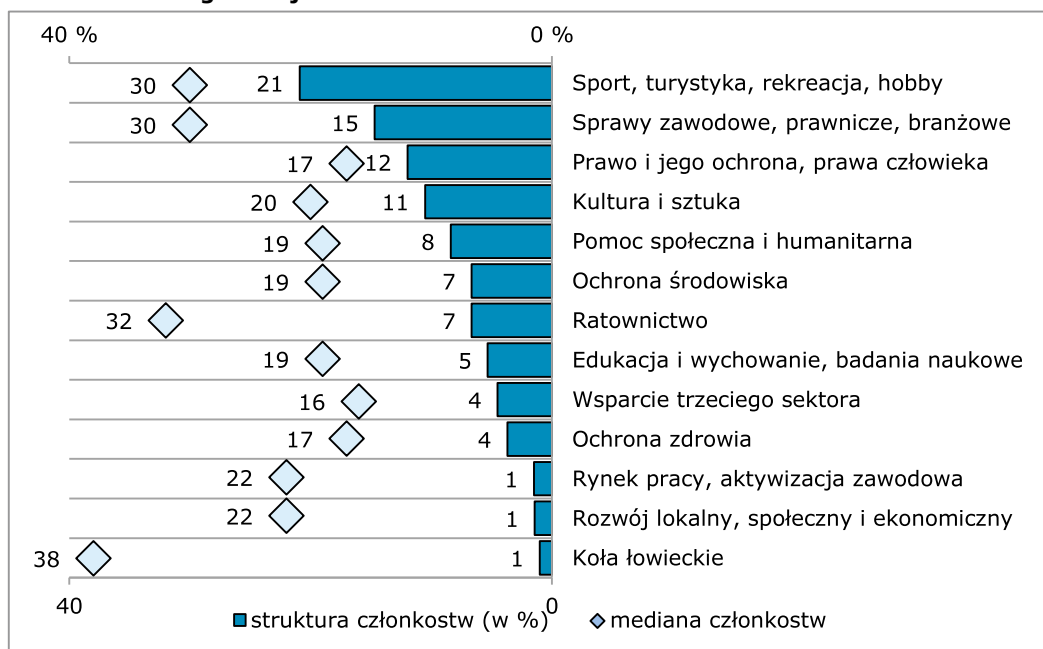
Rodzaje organizacji	Członkostwa				
	Ogółem ** (w mln)	kobiety (w %)	średnia	mediana	dominanta
OGÓŁEM ORGANIZACJE	9,9	45	119	26	15
w tym OPP	2,6	61	329	26	6
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	8,6	44	124	30	15
typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne*	6,7	51	206	26	15
stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe	1,3	29	65	32	15
ochotnicze straże pożarne	0,6	11	37	32	20
koła łowieckie	0,1	2	42	38	35
Fundacje	0,1	42	6	5	3
Społeczne podmioty wyznaniowe	0,1	75	44	2	2
Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	1,2	54	337	25	10
kółka rolnicze	#	47	26	20	15
pozostałe	1,2	54	560	39	8

* Dla fundacji i innych organizacji niezrzeszających osób fizycznych uwzględniono liczbę członków organów kolegialnych organizacji (zarząd, rada itp.).

** Wartości nie zawsze sumują się do wyższej kategorii ze względu na zaokrąglenia.

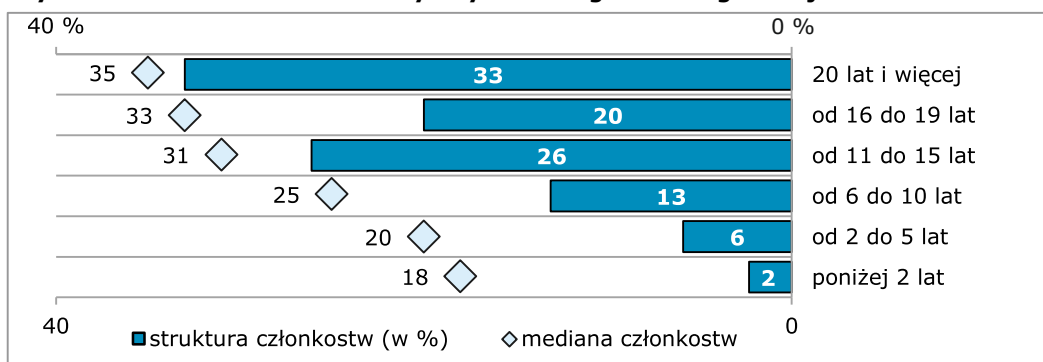
Wartość niższa niż 0,05 mln.

Przykładem organizacji o zrównoważonej bazie członkowskiej były też ochotnicze straże pożarne (odpowiednio 37 i 32). Zgodnie ze swoją nieczłonkowską konstrukcją prawną fundacje wykazały łącznie tylko 51 tys. członków (w organach kolegialnych), przy czym średnia liczba członków wyniosła 6 osób, a mediana 5. Najczęściej w organach fundacji zasiadały po 3 osoby – czyli tyle, ile przeważnie liczy zarząd. Największe zróżnicowanie bazy członkowskiej odnotowano wśród społecznych podmiotów wyznaniowych. W połowie organizacji tego rodzaju było nie więcej niż 2 członków i liczbę tę wskazywano zarazem najczęściej. Omawiana grupa podmiotów składała się również z mniejszościowej, ale zasobnej w członków części organizacji, dzięki którym średnia liczba członkostw przypadająca na jeden społeczny podmiot wyznaniowy wynosiła 44 osób, tj. była prawie 22-krotnie większa od mediany. Dużą różnicę między średnią a medianą odnotowano też wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych, a także wśród podmiotów posiadających status organizacji pożytku publicznego (odpowiednio były to 14- i 13-krotne różnice).

Wykres 5.2. Członkostwa osób fizycznych według najważniejszych dziedzin działalności* organizacji w 2012 r.

* Nie uwzględniono najrzadziej wskazywanych dziedzin (działalność międzynarodowa, religia oraz pozostałe działalności), dlatego procenty nie sumują się do 100%.

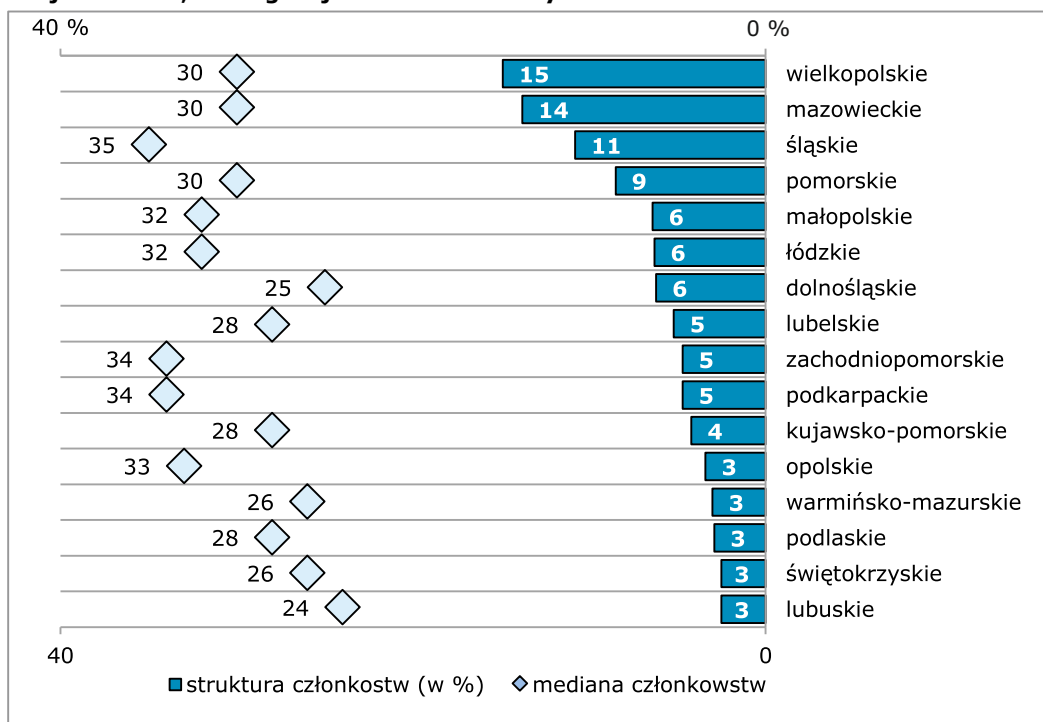
Biorąc pod uwagę poszczególne dziedziny, w których organizacje prowadziły działalność oraz strukturę członkostwa, można zauważyć, że największy odsetek osób (21%) zrzeszony był w podmiotach, których główną dziedziną działalności były *Sport, turystyka, rekreacja, hobby*. W co najmniej połowie takich organizacji potencjał członkowski wynosił co najwyżej 30 osób. Podmioty działające w tej dziedzinie stanowiły 33% ogółu organizacji. Najwyższą medianą członkostwa (38 osób) charakteryzują się *koła łowieckie*, które zrzeszają jedynie 1% badanej populacji.

Wykres 5.3. Członkostwa osób fizycznych według wieku organizacji w 2012 r.

Analizując strukturę członkowską ze względu na wiek organizacji, można zauważyć, że organizacje o najdłuższym stażu (działające 20 i więcej lat) zrzeszały 33% osób. W tej grupie mediana liczby członków była najwyższa i wynosiła 35 osób. Drugą pod względem udziału członków w całej strukturze grupą były podmioty w wieku od 11 do 15 lat – 26%, przy medianie 31. Najmniejszy potencjał członkowski charakteryzował najmłodsze organizacje. Należało do nich 2% ogółu członków, choć stanowiły 12% organizacji. Co najmniej połowa podmiotów w takim wieku zrzeszała nie więcej niż 18 osób.

Patrząc z perspektywy obszaru, na którym działają organizacje, ogólnopolski zasięg działania zadeklarowało 18% ogółu podmiotów zrzeszających osoby fizyczne. Organizacje te zrzeszały 48% członków fizycznych. Mediana członkostw osób fizycznych w organizacjach ogólnopolskich wyniosła 38.

Wykres 5.4. Członkostwa w organizacjach obejmujących zasięgiem co najwyżej województwo, według województwa siedziby w 2012 r.*

* Ze względu na zastosowane zaokrąglenia procenty nie sumują się dokładnie do 100%.

Wśród organizacji obejmujących zasięgiem swojej działalności co najwyżej województwo największy odsetek osób (15%) zrzeszony był w organizacjach, których siedziby mieściły się w województwie wielkopolskim. O 1 p.proc. mniej członków zrzeszonych było w podmiotach ulokowanych w województwie mazowieckim. W obu tych przypadkach mediany liczby członkostw wynosiły 30 osób. Najwyższa mediana członkostw charakteryzuje organizacje z województwa śląskiego - 35, przy odsetku członkostw

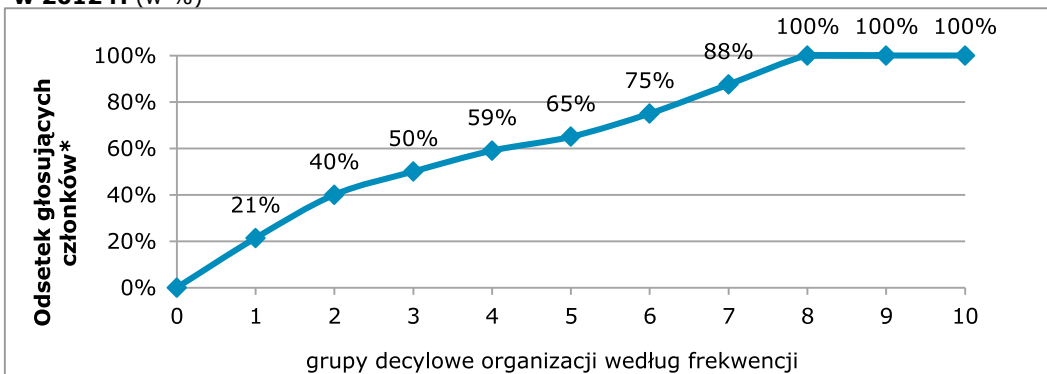
wynoszącym 11%. Najmniejszy potencjał członkowski (około 3%) charakteryzował organizacje z województwa opolskiego (mediana – 33 osoby), podlaskiego (mediana – 28 osób), świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego (mediana – po 26 osób) oraz lubuskiego (mediana - 24 osoby).

5.1.2 Wybory władz organizacji

Organizacje członkowskie wybierają członków organów zarządzających, kontrolnych, rozjemczych lub doradczych na określoną przez ich statut kadencję. Wśród analizowanych organizacji trzeciego sektora 7% stanowiły podmioty, w których w ogóle nie odbywają się demokratyczne wybory tego rodzaju organów. W inny sposób niż poprzez bezpośrednie głosowanie najczęściej wybierane są władze społecznych podmiotów wyznaniowych (w 54% podmiotów tego typu) oraz fundacji (25% podmiotów nie organizowało wyborów ani w 2012 roku, ani wcześniej).

Wyniki omawianych badań wskazują, że w 78% organizacji nie odbyły się wybory władz w 2012 r. U pozostałych 22% organizacji przeciętny czas, który upłynął od poprzednich wyborów organów kolegialnych wyniósł 3 lata (tyle wynosiła również mediana). Najczęściej występującą była jednak 4-letnia kadencja (dominanta). Dłuższe niż 6-letnie kadencje miało jedynie 2% spośród organizacji, w których w 2012 r. odbyły się wybory władz. W jednostkach, w których w 2012 r. wybierano władze, średnia frekwencja wyniosła około 2/3. W połowie z tych organizacji udział głosujących członków nie przekroczył poziomu 65%, w co 10-tej organizacji – odsetek głosujących członków wyniósł maksymalnie 21%.

Wykres 5.5. Frekwencja wyborcza w organizacjach zrzeszających osoby fizyczne w 2012 r. (w %)

* Średnia frekwencja wyborcza dla organizacji z każdej grupy decylowej uwidoczniiona jest na końcu przedziału.

Poziom zaangażowania członków w wybory władz wiąże się z wielkością organizacji mierzona liczbą jej członków. Im więcej osób należy do organizacji, tym mniejsza frekwencja wyborcza. Najwyższą frekwencją wyborczą charakteryzowały się organizacje zrzeszające nie więcej niż 15 osób fizycznych (średnio 90% ich członków głosowało) oraz mające pomiędzy 16 a 30 członków (77% głosowało). Najniższą, bo 22%

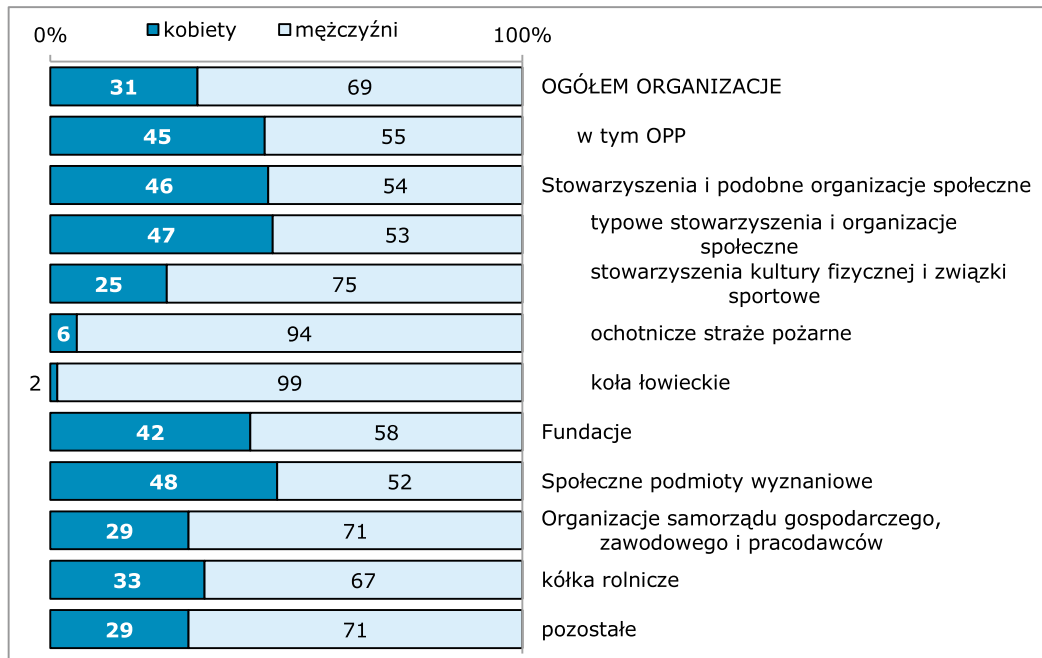
frekwencje, zaobserwowano wśród organizacji dużych, zrzeszających powyżej 100 osób. Na tak niski odsetek głoszących może mieć wpływ nie tylko mniejsza identyfikacja członków z organizacją w ramach dużej struktury, ale również obecność w tej grupie organizacji o złożonych systemach wyborczych (wykorzystujących np. metodę wyborów pośrednich – poprzez delegatów).

5.1.3 Władze organizacji

Członkowie badanych organizacji mogą zasiadać w kolegialnych organach organizacji, które pełnią funkcje zarządcze, kontrolne, opiniodawcze, rozjemcze itp. Średnia liczba członków wszystkich tego rodzaju organów władzy przypadających na jedną organizację wśród podmiotów, które posiadały przynajmniej jeden taki organ wyniosła 9 osób. Natomiast w połowie organizacji w organach tych zasiadało nie więcej niż 8 osób.

Biorąc pod uwagę rodzaj organizacji, poniżej średniej dla całej zbiorowości lokowały się społeczne podmioty wyznaniowe i fundacje (odpowiednio średnio – 4 i 6 osób, a mediana – 2 i 5 osób). Najliczniejszymi, pod względem liczby członków w nich zasiadających, kolegialnymi organami władzy charakteryzowały się organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych (średnia – 17 osób, mediana – 11 osób).

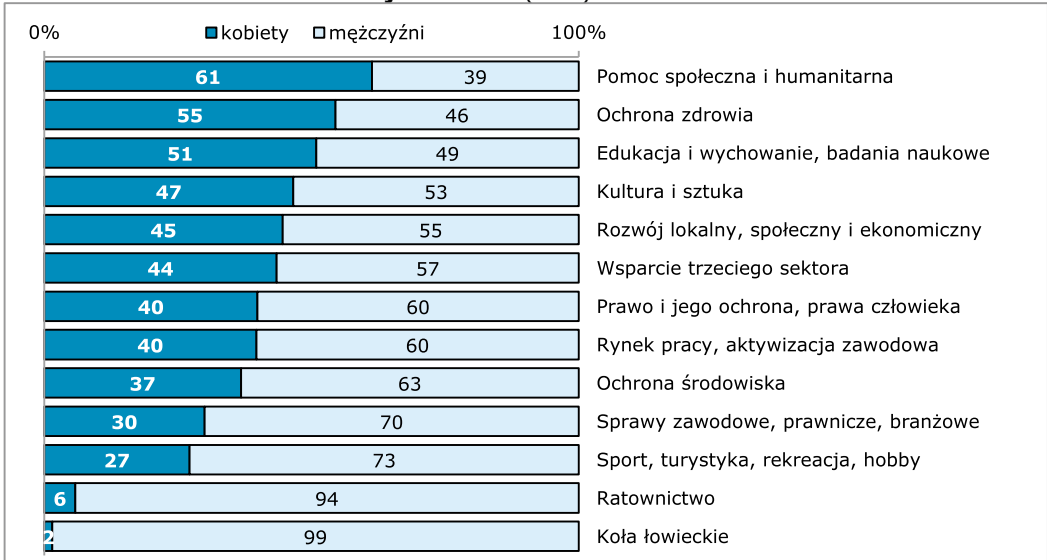
Wykres 5.6. Udział kobiet i mężczyzn w organach kolegialnych badanych podmiotów trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)

Podobnie jak w przypadku członkostw w badanych podmiotach trzeciego sektora, tak też i w zakresie pełnienia funkcji we władzach tychże organizacji udział kobiet wynosił

poniżej 50%. Najmniejszy odsetek kobiet stwierdzono we władzach kół łowieckich (1,5%) oraz ochotniczych straży pożarnych (6%). Wyższe, ale również poniżej ogólnej średniej, wskaźniki feminizacji odnotowano w organach władzy stowarzyszeń kultury fizycznej i związkach sportowych (25%). Największy udział kobiet i zarazem najbardziej wyrównaną pod względem płci strukturę organów kolegialnych miały społeczne podmioty wyznaniowe oraz typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne, gdzie kobiety stanowiły prawie połowę członków władz (odpowiednio 48% i 47%).

Wykres 5.7. Udział kobiet i mężczyzn w organach kolegialnych organizacji według dziedzin działalności statutowej w 2012 r. (w %)*

* Ze względu na zastosowane zaokrąglenia, procenty w wybranych wierszach nie sumują się do 100%.

Natomiast, jeśli wziąć pod uwagę główną dziedzinę działalności statutowej organizacji, to kobiety miały przewagę w organach kolegialnych organizacji zajmujących się usługami o tradycyjnie kobiecym charakterze, takimi jak *pomoc społeczna i humanitarna* (61%) oraz *ochrona zdrowia* (55%). Zbliżona do równej reprezentacja płci, przynajmniej na poziomie średniej liczby członków w organach kolegialnych, miała miejsce w organizacjach zajmujących się *edukacją i wychowaniem, działalnością naukowo-badawczą*, natomiast w organizacjach prowadzących działalność we wszystkich pozostałych wymienionych dziedzinach mężczyźni stanowili większość.

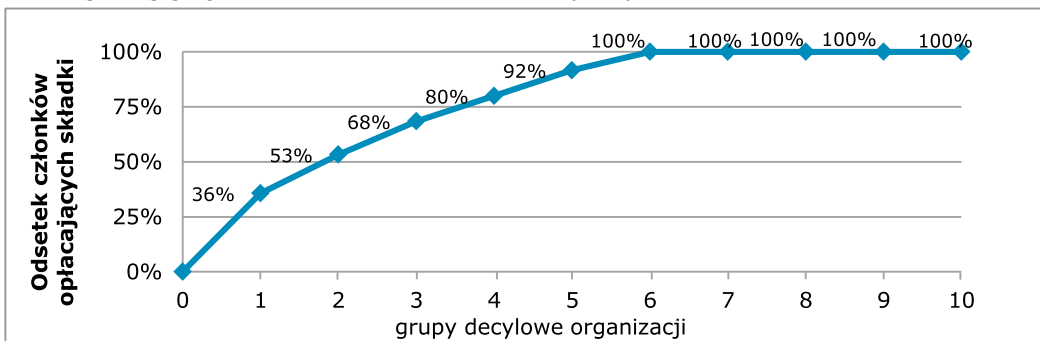
5.1.4 Składki członkowskie

We wszystkich organizacjach, które zrzeszały wyłącznie osoby fizyczne 73% członków opłaciło w 2012 r. składki członkowskie. W 28% organizacji zrzeszających osoby fizyczne składek nie opłacił nikt. Natomiast średnia liczba członków opłacających

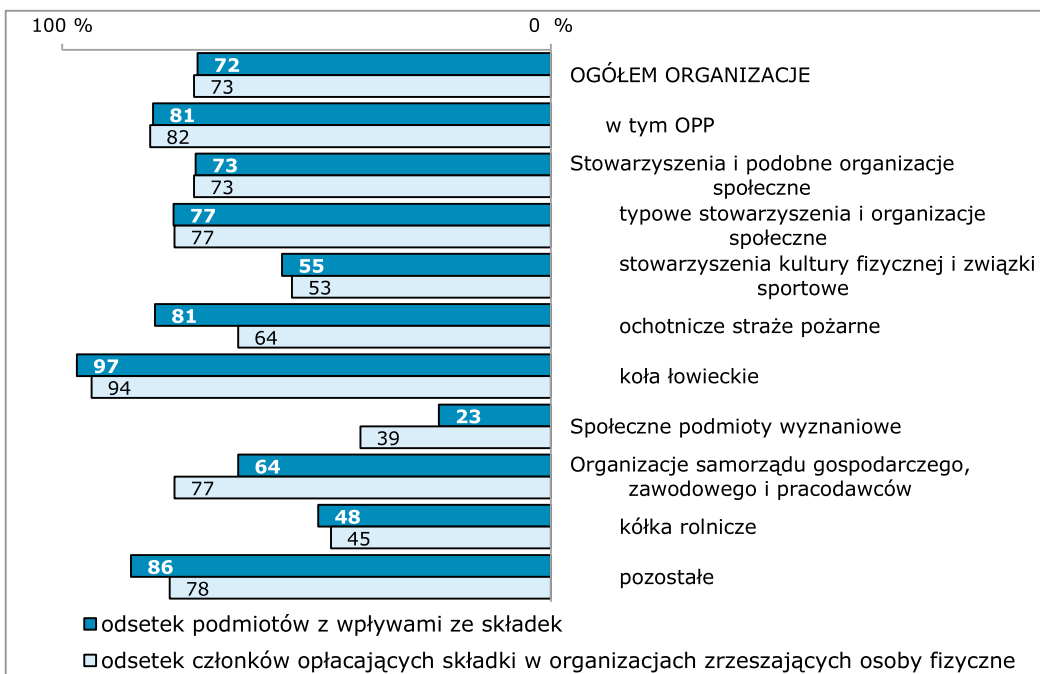
składki przypadająca na jedną organizację wyniosła 57%, a w połowie jednostek składki członkowskie opłaciło co najwyżej 69% członków.

Wykres 5.8. Udział członków opłacających składki członkowskie w organizacjach, w których były opłacane składki członkowskie (w %)

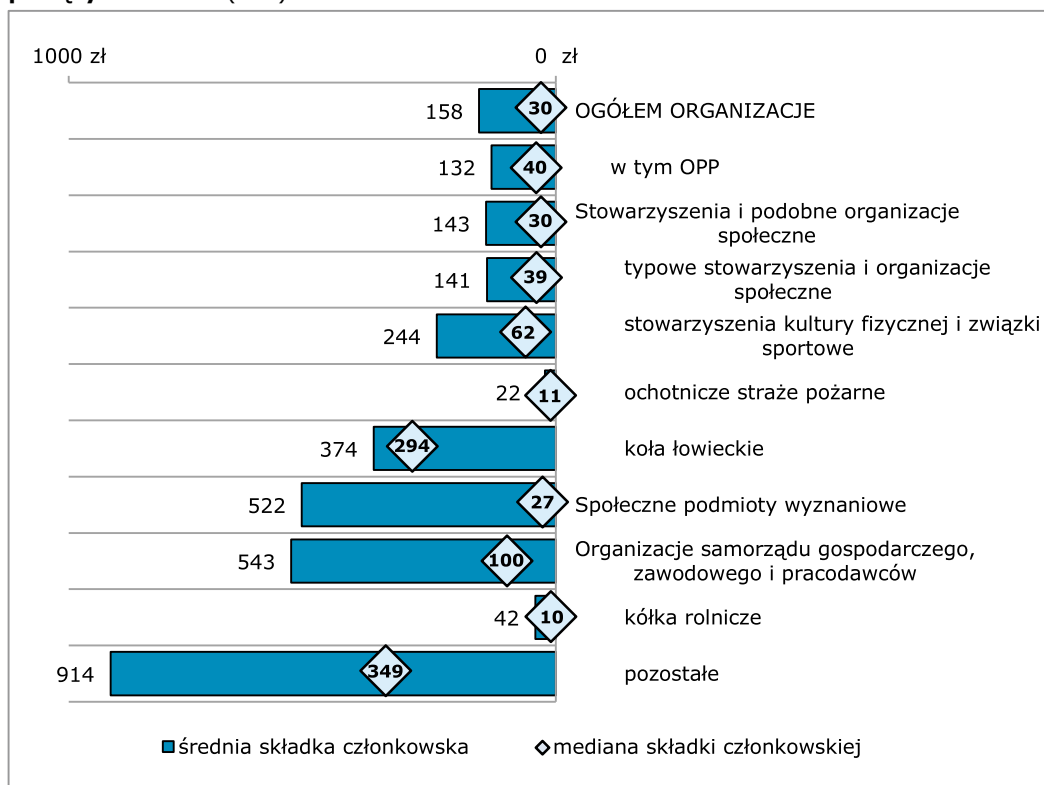
Wśród organizacji, które zanotowały wpływy ze składek członkowskich średni odsetek osób, które partycypowały w ten sposób w funkcjonowaniu podmiotów wyniósł 82%. W co najmniej 50% takich organizacji składki członkowskie opłaciło 92% członków.

Wykres 5.9. Organizacje zrzeszające osoby fizyczne, w których opłacano składki i członkowie opłacający składki w 2012 r. (w %)

W organizacjach zrzeszających wyłącznie osoby fizyczne najwyższy odsetek podmiotów, które odnotowały w 2012 r. wpływy ze składek członkowskich, występował wśród kół łowieckich i wyniósł 97%, a opłaciło je 94% członków. Najniższy odsetek podmiotów deklarujących wpływy ze składek członkowskich, a także odsetek członków, którzy je opłacili, przypadł na społeczne podmioty wyznaniowe (odpowiednio 23 i 39%)³.

Wykres 5.10. Średnia i mediana rocznej składki członkowskiej wśród członków płacących składki (w zł)

Najwyższe średnie składki członkowskie przypadające na jednego płacącego członka charakteryzowały organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców bez kółek rolniczych - 914 zł w skali roku, przy medianie - 349 zł. Najniższe zaś przypadają na ochotnicze straże pożarne i kółka rolnicze (22 i 42 zł). Średnia roczna składka przypadająca na jednego członka ogółem wyniosła 158 zł. W co najmniej połowie organizacji kwota ta wyniosła co najwyżej 30 zł. Największymi różnicami pomiędzy średnimi a medianami odznaczały się społeczne podmioty wyznaniowe (średnia 522 zł, mediana 27 zł).

³ Odsetek członków płacących składki odnosi się do ogólnej liczby członków organizacji zrzeszających wyłącznie osoby fizyczne niezależnie od tego czy w organizacji był obowiązek płacenia składek czy nie.

5.1.5 Członkostwa osób prawnych

Obok członkostwa osób fizycznych analizowane organizacje mogły zrzeszać też osoby prawne (np. stowarzyszenia, przedsiębiorstwa, gminy). Z badań SOF-1 i SOF-4 wynika, że w 2012 r. funkcjonowało 6,2 tys. organizacji, do których należała co najmniej jedna osoba prawna – ich udział w badanej zbiorowości wyniósł 8%. Omawiane organizacje trzeciego sektora zrzeszały łącznie 219 tys. członków prawnych, co stanowiło 2% wszystkich członkostw.

Największa część organizacji posiadających wśród członków osoby prawne była prowadzona w formie stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (83%), następnie – jako organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego oraz pracodawców (15%), zaś niewielką ich część stanowiły społeczne podmioty wyznaniowe (1%). W ramach poszczególnych rodzajów organizacji wyraźnie największy odsetek podmiotów federacyjnych⁴ można zaobserwować wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (46%). Przynależność osób prawnych była marginalnym zjawiskiem wśród kół łowieckich i kółek rolniczych, zaś wśród fundacji ze względu na brak formalnego członkostwa była niemożliwa.

Wykres 5.11. Organizacje zrzeszające osoby prawne według rodzaju organizacji oraz ich struktura w 2012 r. (w %)

⁴ Organizacje federacyjne to podmioty, w których wśród członków są osoby prawne.

Organizacje federacyjne prowadziły najczęściej działania w dziedzinach takich jak: *sport, turystyka, rekreacja, hobby* (42%), *sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe* (18%), *rozwój lokalny społeczny i ekonomiczny* (9%).

Grupa organizacji, które zadeklarowały zrzeszanie wyłącznie osób prawnych była bardzo wąska i liczyła jedynie 2,2 tys. (3% badanych organizacji trzeciego sektora). Organizacje te skupiały jednakże około 2/3 wszystkich członkostw osób prawnych wykazanych przez badane podmioty. Główną część zrzeszeń osób prawnych stanowiły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne - były to mniej więcej po połowie typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe.

Spśród poszczególnych rodzajów organizacji podmioty zrzeszające tylko osoby prawne najsilniej reprezentowane były wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców z wyłączeniem kółek rolniczych – stanowiły one 28% tych organizacji. Ponad 2/3 wszystkich organizacji zrzeszających tylko osoby prawne prowadziło działalność w dwóch dziedzinach *sport, turystyka, rekreacja, hobby* i *sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe* (odpowiednio 40% oraz 27%).

5.1.6 Najważniejsze zmiany w bazie członkowskiej między 2010 r. a 2012 r.

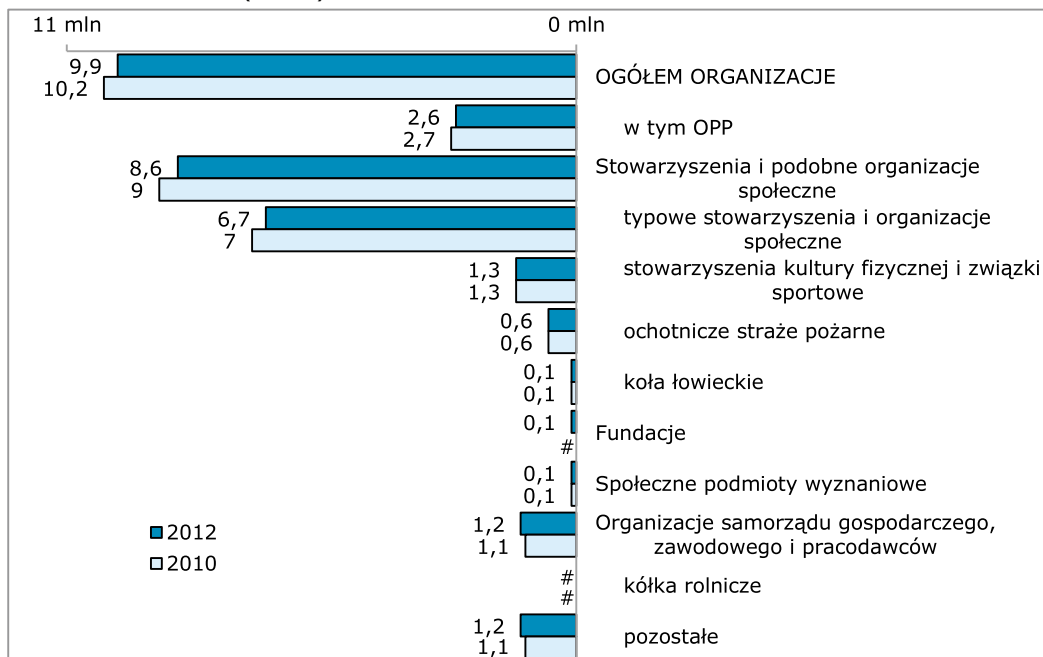
Mimo iż w latach 2010-2012 liczba działających stowarzyszeń, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców zwiększyła się o 4%, to w zakresie bazy członkowskiej odnotowano niewielki spadek. W latach 2010-2012 suma członkostw osób fizycznych ogółu badanych organizacji zmniejszyła się o 2%. Nieznaczne wzrosty ogólnej liczby członkostw odnotowano jedynie wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych, kół łowieckich, fundacji oraz relatywnie największy wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców.

Pomiędzy rokiem 2010 i 2012 o 8% (tj. o 10 osób) spadła średnia liczba członkostw osób fizycznych przypadająca na jedną organizację trzeciego sektora (ze 129 do 119 osób). Największy spadek odnotowano wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (o 41%, do 44 osób) oraz organizacji pożytku publicznego (o 12%, do 61 osób). Wzrost średniej liczby członkostw osób fizycznych nastąpił natomiast wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych (o 11%, do 54 osób).

W omawianych latach spadkowi średniej liczby członkostw w wśród badanych organizacji towarzyszyło obniżenie się mediany o 3 osoby (z 29 do 26 osób), co świadczy o tym, że kurczenie się bazy członkowskiej następowało nie tylko w organizacjach z masowym członkostwem. Mediany liczby członków obniżyły się w dwóch największych zbiorowościach organizacji stowarzyszeniowych – wśród typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (o 3 osoby) oraz stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (o 2 osoby). Wzrost median nastąpił natomiast wśród organizacji

samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, w tym również wśród kółek rolniczych (o 3 osoby).

Wykres 5.12. Członkostwa osób fizycznych w organizacjach trzeciego sektora w 2010 r. i 2012 r. (w mln)

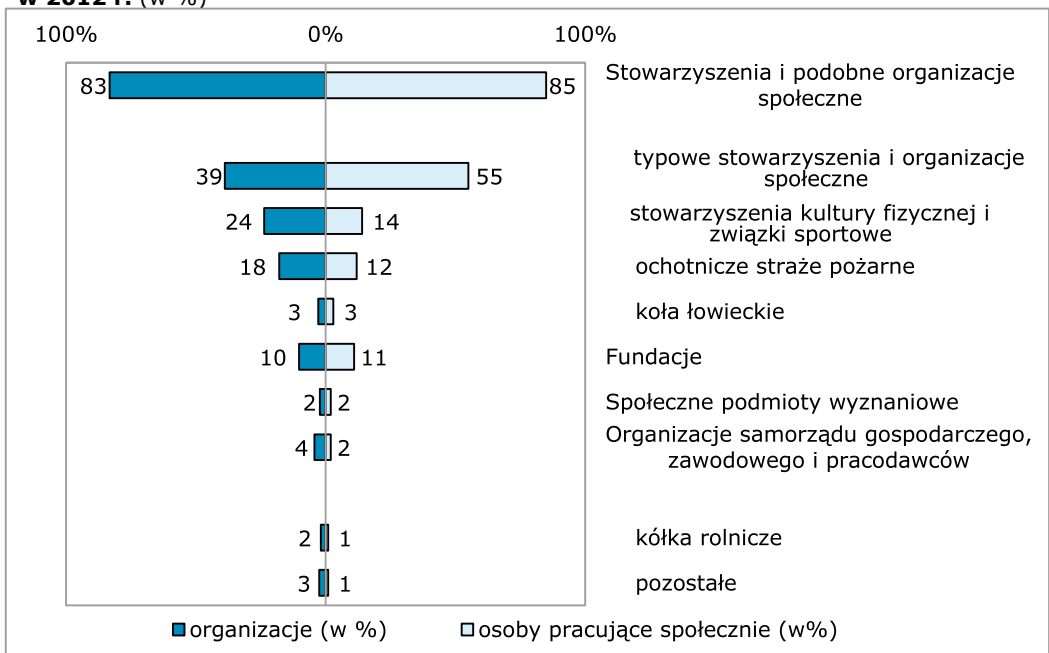
wartość niższa niż 0,05 mln.

5.2. Pracujący społecznie

5.2.1 Baza wolontariuszy

Podmioty trzeciego sektora prowadząc działalność korzystają nie tylko z pracy płatnej zatrudnionych w nich osób, ale także z pracy społecznej, w którą mogą angażować się zarówno członkowie organizacji, jak i osoby nie związane z nią w taki sposób. Organizacje trzeciego sektora, które w 2012 r. korzystały z pracy społecznej, wykazały około 2,5 mln wolontariuszy⁵.

Wykres 5.13. Struktura liczby osób pracujących społecznie i liczebności organizacji w 2012 r. (w %)*

* Ze względu na zaokrąglenia, procenty w seriach mogą nie sumować się dokładnie do wartości ogółem.

Organizacje trzeciego sektora objęte badaniami SOF-1 i SOF-4 za 2012 r. były dość zróżnicowane pod względem liczby osób pracujących społecznie. Rozwarstwienie bazy wolontariackiej było podobne do rozwarstwienia bazy członkowskiej w badanych organizacjach, co wynika z faktu, że częściej w wolontariat angażowały się osoby zrzeszone w organizacji niż niebędące w ten sposób z nią związane – członkowie organizacji stanowili 69% wszystkich osób pracujących społecznie.

⁵ Należy jednak pamiętać, że liczba ta oparta jest najczęściej na szacunkach, jakich dokonują badane organizacje w trakcie wypełniania formularza SOF-1 lub SOF-4. Dzieje się tak dlatego, że z reguły nie prowadzą one szczegółowej ewidencji wszystkich osób angażujących się w ich działalność.

Najwięcej, bo 55% wolontariuszy (1,4 mln z 2,5 mln) działało w ramach typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, mimo że podmioty te stanowiły 39% zbiorowości objętej badaniami SOF-1 i SOF-4 za 2012 r. Relatywnie dużo osób pracujących społecznie angażowało się w działalność stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (14%), a następnie - ochotniczych straży pożarnych (12%) oraz fundacji (11%). Należy jednak zwrócić uwagę, że udział stowarzyszeń sportowych i OSP w bazie wolontariackiej był niższy niż udział tych jednostek w badanym trzecim sektorze (odpowiednio o 10 p. proc. i 6 p. proc.).

Tablica 5.2. Osoby pracujące społecznie w badanym trzecim sektorze według rodzaju organizacji w 2012 r.

Rodzaje organizacji	Osoby pracujące społecznie				
	Ogółem (w mln)	kobiety (w %)	średnia*	mediana*	dominanta*
OGÓŁEM ORGANIZACJE	2,5	43%	34	14	10
w tym OPP	0,8	56%	107	17	10
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	2,1	40%	33	15	10
typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	1,4	51%	47	15	10
stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe	0,3	27%	19	10	10
ochotnicze straże pożarne	0,3	13%	21	18	10
koła łowieckie	0,1	2%	36	32	30
Fundacje	0,3	63%	38	6	2
Społeczne podmioty wyznaniowe	0,1	54%	82	6	2
Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	0,1	43%	20	10	10
kółka rolnicze	#	50%	13	10	10
pozostałe	#	40%	26	10	10

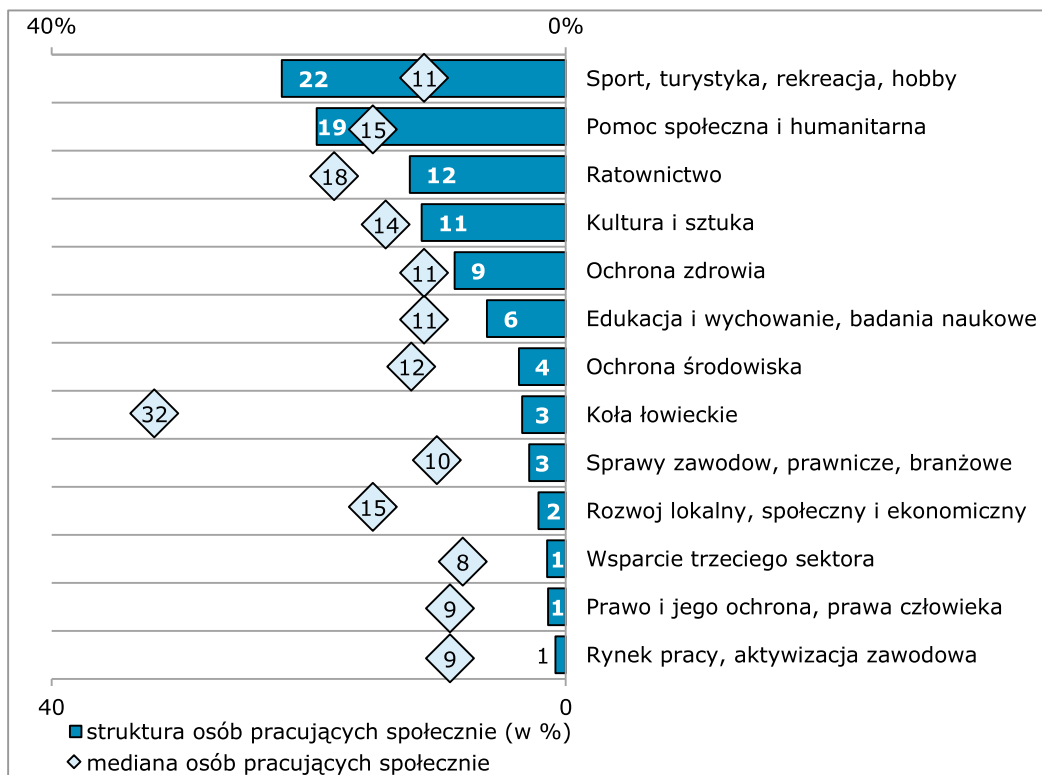
* Statystyki liczone są wyłącznie dla organizacji, które korzystały z pracy społecznej.

Wartość mniejsza niż 0,05 mln.

We wszystkich aktywnych organizacjach, które wykazały pracę społeczną w sprawozdaniu SOF-1 lub SOF-4 średnia liczba osób, które przynajmniej raz w 2012 r. pracowały w ten sposób wynosiła 34. W połowie spośród badanych jednostek liczba wolontariuszy nie przekraczała 14, a najwięcej organizacji zadeklarowało, że w ciągu roku przynajmniej raz pracę w ich ramach świadczyło 10 osób. Spośród wszystkich organizacji wyróżniały się takie, które posiadały status organizacji pożytku publicznego - pracowało w nich społecznie przeciętnie 107 osób, natomiast mediana była ponad 6-krotnie niższa. Największą dysproporcją między średnią liczbą osób pracujących społecznie a ich wartością środkową charakteryzowały się społeczne podmioty wyznaniowe (14-krotnie niższa mediana) oraz fundacje (6-krotnie niższa mediana). Te dwa rodzaje organizacji wyróżniały także najniższe dominanty w całej zbiorowości (po 2 osoby).

Najbardziej jednorodne pod względem liczby wolontariuszy były koła łowieckie, ochotnicze straże pożarne oraz kółka rolnicze, wśród których różnice między średnią a medianą pracujących społecznie wyniosły jedynie 3-4 osoby. Niemniej, wśród ochotniczych straży pożarnych odnotowano wyższą niż przeciętnie medianę liczby wolontariuszy (18 osób), a najwyższą w całej zbiorowości - wśród kół łowieckich (32 osoby).

Wykres 5.14. Osoby pracujące społecznie według najważniejszych dziedzin działalności organizacji w 2012 r.*

* Nie uwzględniono najrzadziej wskazywanych dziedzin (działalność międzynarodowa, religia oraz pozostałe działalności), dlatego procenty nie sumują się do 100%.

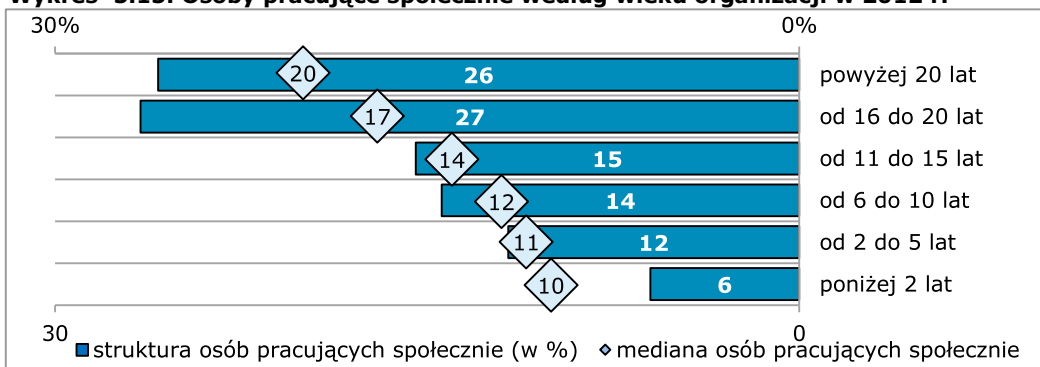
Strukturę osób pracujących społecznie można analizować również z uwzględnieniem głównej dziedziny działalności organizacji. Największy odsetek wolontariuszy (22%) angażował się w działalność organizacji zajmujących się *sportem, turystyką, rekreacją, hobby*. Niewiele mniejsza ich część (19%) pracowała społecznie w jednostkach świadczących *pomoc społeczną i humanitarną*.

Biorąc pod uwagę wiek organizacji można zauważyć ogólną tendencję, że starsze podmioty skupiają wokół siebie większą liczbę wolontariuszy. Największy odsetek wszystkich osób pracujących społecznie działał na rzecz organizacji o stażu od 16 do 20 lat oraz tych istniejących od ponad 20 lat (odpowiednio 27% i 26%). Tę ostatnią grupę charakteryzowała również najwyższa mediana liczby wolontariuszy (20 osób).

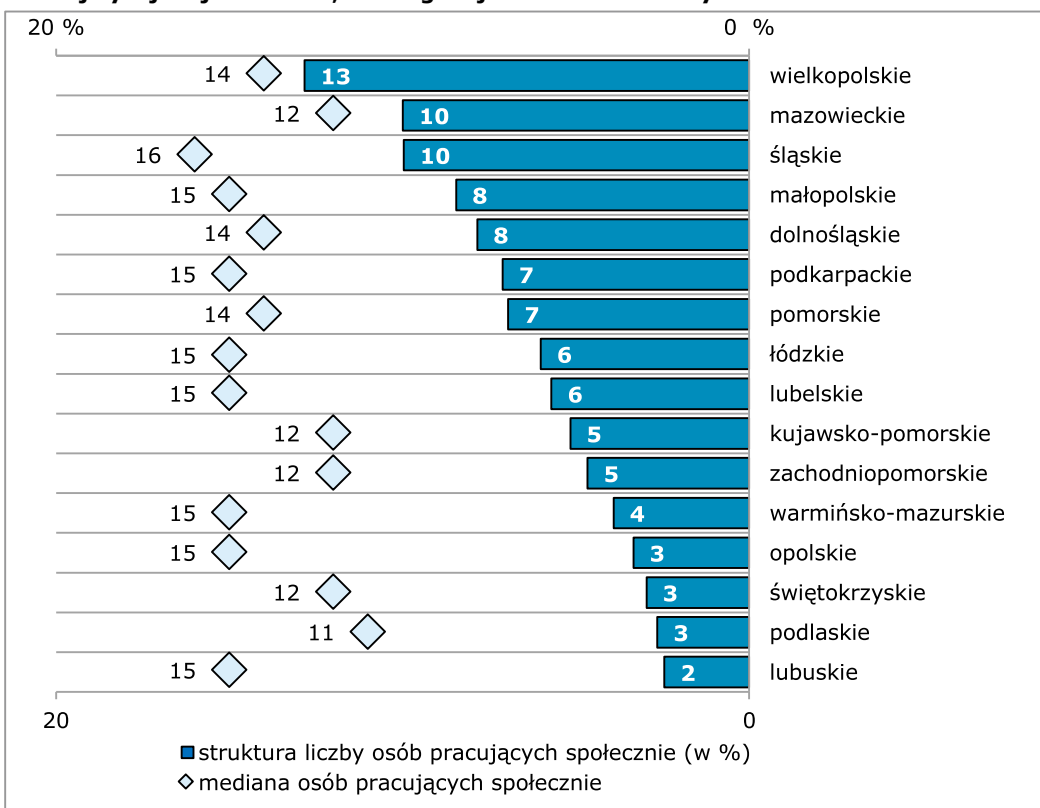

Im organizacje młodsze, tym z mniejszej liczby osób pracujących społecznie korzystały – wskazują na to wyraźnie mediany liczby zaangażowanych wolontariuszy. Wśród organizacji najmłodszych połowa dysponowała w ciągu roku co najwyżej 10 osobami nieodpłatnie pracującymi, podczas gdy wśród organizacji najstarszych liczba ta była 2-krotnie wyższa.

Wykres 5.15. Osoby pracujące społecznie według wieku organizacji w 2012 r.

Wykres 5.16. Osoby pracujące społecznie w organizacjach obejmujących zasięgiem co najwyżej województwo, według województwa siedziby w 2012 r.

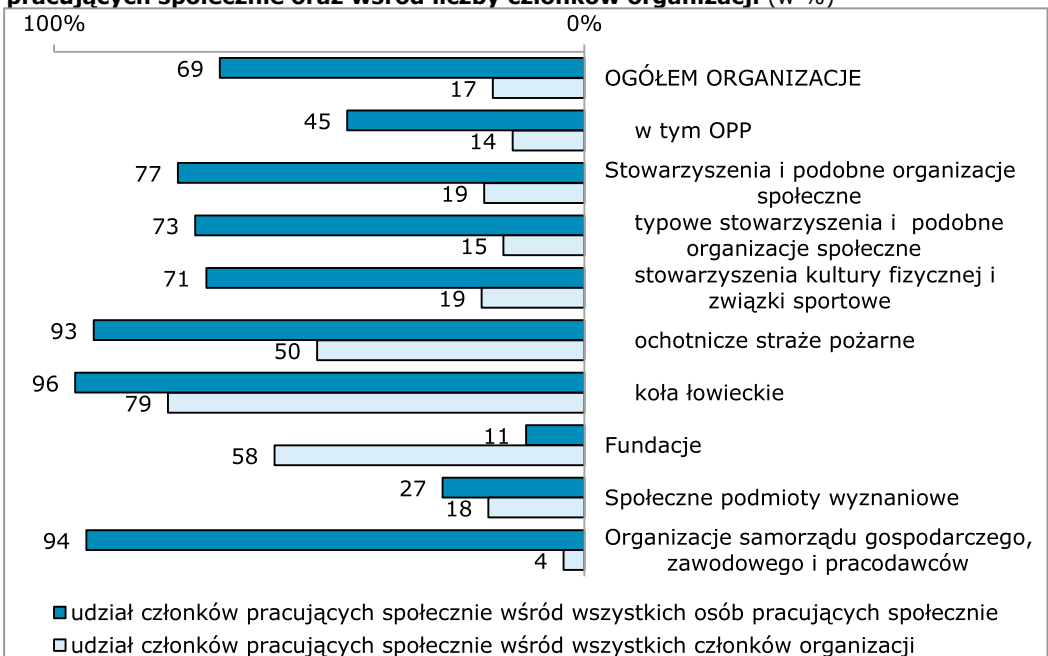

Organizacje o ogólnopolskim zasięgu działalności angażowały 46% wolontariuszy, a mediana liczby osób pracujących społecznie w ich ramach była taka sama jak dla ogółu organizacji (14 osób). Natomiast spośród organizacji, które działały nie szerzej niż w zasięgu jednego województwa, największą część wolontariuszy angażowały podmioty, których siedziba mieściła się w województwie wielkopolskim (13%). Niewiele mniej z nich (po 10%) skupiały wokół siebie podmioty z województwa mazowieckiego oraz śląskiego. Z pomocy zdecydowanie najmniejszej liczby wolontariuszy korzystały organizacje z województwa lubuskiego - tylko 2% osób pracujących społecznie w organizacjach działających lokalnie i regionalnie skupiały podmioty z tego województwa. Nie odnotowano wyraźnych różnic pod względem mediany liczby wolontariuszy między podmiotami ulokowanymi w różnych województwach. Wartość ta oscylowała między 11 a 16. Najniższa była wśród organizacji podlaskich, a najwyższa- wśród śląskich.

5.2.2 Członkowie pracujący społecznie i wolontariusze zewnętrzni

Jak wspomniano powyżej, w pracę społeczną na rzecz podmiotów trzeciego sektora angażowali się zarówno ich członkowie, jak i wolontariusze zewnętrzni. W 2012 r. z ogólnej liczby 2,5 mln osób świadczących tego typu pracę 1,7 mln stanowili sami członkowie badanych organizacji.

Wykres 5.17. Udział członków pracujących społecznie wśród ogólnej liczby pracujących społecznie oraz wśród liczby członków organizacji (w %)

Wśród kół łowieckich, organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców oraz ochotniczych straży pożarnych praca społeczna była niemal wyłączną domeną członków – stanowili oni odpowiednio 96%, 94% i 93% wolontariuszy w tych rodzajach organizacji. Dominację członków wśród wolontariuszy widać również w pozostałych typach organizacji o charakterze stowarzyszeniowym – w typowych stowarzyszeniach i organizacjach społecznych (73%) oraz stowarzyszeniach kultury fizycznej i związkach sportowych (71%).

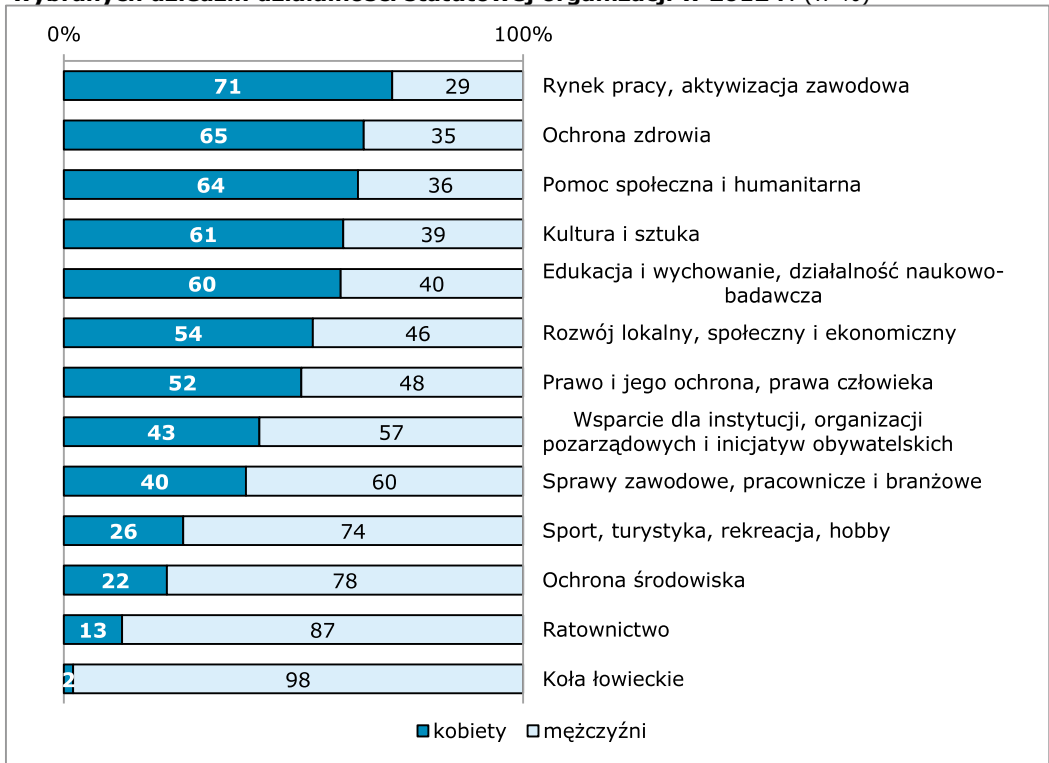
Natomiast z wolontariuszy zewnętrznych w największym zakresie korzystały fundacje (89% osób pracujących społecznie w ich ramach nie było członkami ich organów kolegialnych), a następnie społeczne podmioty wyznaniowe (73%). Osoby niezrzeszone w danej jednostce były również dużym wsparciem dla organizacji pożytku publicznego – stanowiły one 55% z wszystkich wolontariuszy.

Ważnym wskaźnikiem jest też odsetek członków, którzy w ciągu ostatniego roku choć raz angażowali się w pracę społeczną na rzecz organizacji. Na poziomie organizacji ogółem wskaźnik ten wyniósł 17%. Najwyższą aktywnością swoich członków charakteryzowały się koła łowieckie (79%), następnie fundacje, w których pod uwagę brano zaangażowanie w pracę społeczną członków organów kolegialnych (58%) oraz ochotnicze straże pożarne (50%). Wyraźnie najmniejsza część członków działała nieodpłatnie na rzecz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (4%).

5.2.3 Pracujący społecznie według płci

Wśród osób pracujących społecznie wykazanych przez wszystkie organizacje w 2012 r. ponad 2/5 stanowiły wolontariuszki. Większy niż przeciętny w badanej zbiorowości udział kobiet wśród pracujących społecznie odnotowano w fundacjach oraz społecznych podmiotach wyznaniowych (odpowiednio 63% i 54% osób pracujących społecznie). Jeżeli wziąć pod uwagę dziedzinę działalności, to kobiety wyraźnie częściej niż mężczyźni świadczyły pracę społeczną w organizacjach, które działały w zakresie *rynku pracy, aktywizacji zawodowej, ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej i humanitarnej*. Stanowiły one po około 2/3 wszystkich osób pracujących społecznie w podmiotach prowadzących działalność tego rodzaju, a około 3/5 w organizacjach działających w zakresie *kultury i sztuki oraz edukacji i wychowania, działalności naukowo-badawczej*.

Najmniejszym zaangażowaniem kobiet w pracę społeczną na rzecz organizacji wyróżniały się natomiast koła łowieckie (2%) i ochotnicze straże pożarne (13%), a w zakresie dziedzin działalności dodatkowo podmioty zajmujące się ochroną środowiska (22%). Taka proporcja kobiet i mężczyzn pracujących społecznie jest pochodną ich udziału wśród członków badanych organizacji trzeciego sektora.

Wykres 5.18. Udział kobiet i mężczyzn wśród osób pracujących społecznie według wybranych dziedzin działalności statutowej organizacji w 2012 r. (w %)*

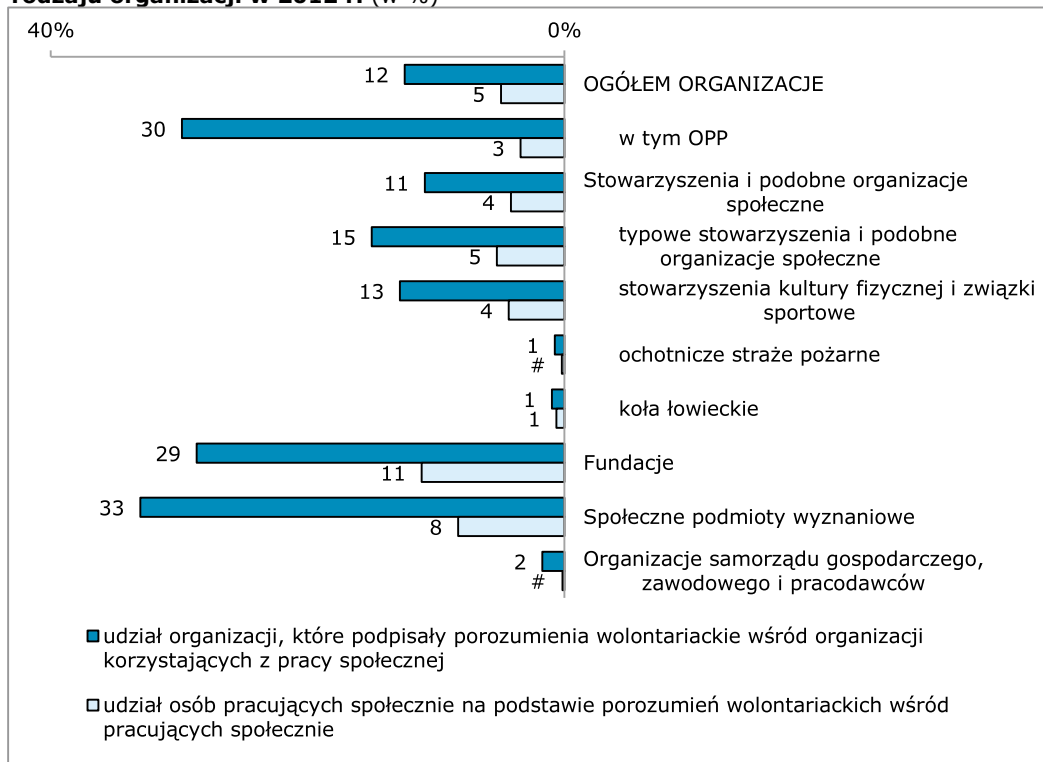
* Dziedziny działalności danej organizacji zostały określone według jej pierwszego najważniejszego pola działalności statutowej.

5.2.4 Wolontariat sformalizowany

Praca społeczna na rzecz podmiotów trzeciego sektora może mieć charakter sformalizowany bądź nie. Zbadane organizacje znacznie rzadziej korzystały z pracy społecznej osób, które wykonywały ją w oparciu o porozumienie o wolontariacie niż takich, z którymi nie zawierano umowy wolontariackiej. W 2012 r. 12% organizacji korzystających z pracy społecznej podpisało porozumienia z co najmniej jednym wolontariuszem, zaś pośród wszystkich pracujących społecznie 5% stanowiły osoby świadczące tę pracę w oparciu o dokument ją formalizujący.

W badanej zbiorowości wyróżniały się organizacje posiadające status organizacji pożytku publicznego, wśród których aż 30% deklarowało, że korzystało z wolontariatu w oparciu o porozumienie. Jednak odsetek osób pracujących na podstawie takiej umowy spośród wszystkich osób pracujących społecznie w OPP był 10-krotnie niższy i wyniósł 3%. Z kolei w społecznych podmiotach wyznaniowych niski był odsetek organizacji korzystających z pracy społecznej (37%), jednakże aż 1/3 z nich podpisywała umowy wolontariackie.

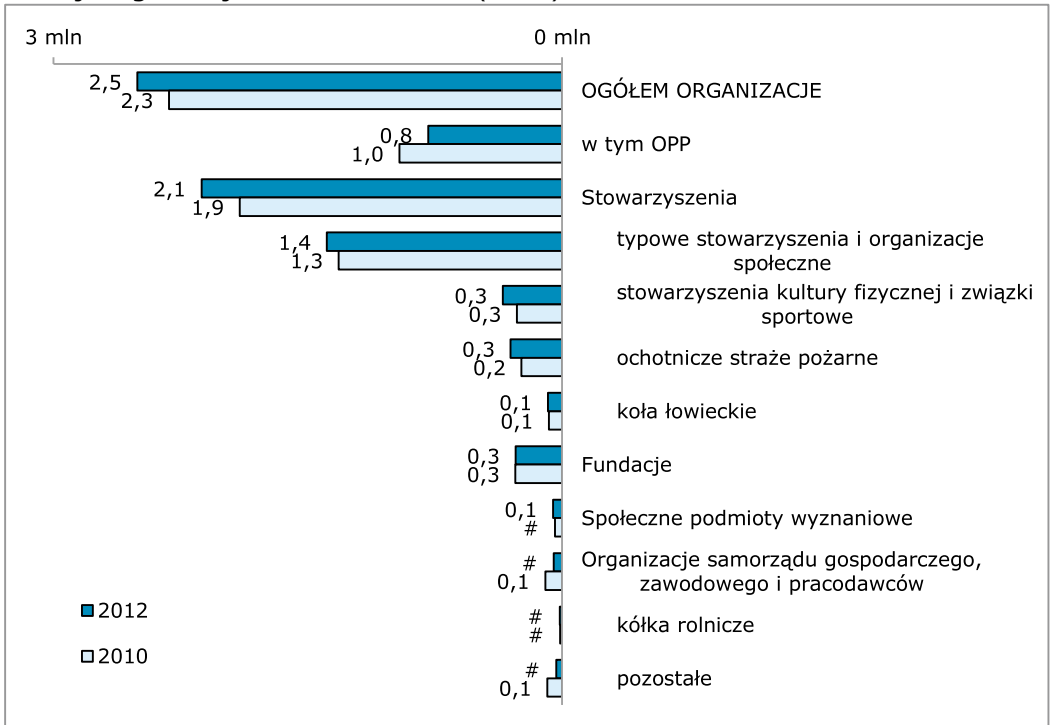
Wykres 5.19. Badane organizacje trzeciego sektora, które podpisały porozumienia wolontariackie i osoby pracujące społecznie na podstawie takich porozumień według rodzaju organizacji w 2012 r. (w %)

Formalizacja pracy społecznej miała marginalne znaczenie wśród ochotniczych straży pożarnych, kół łowieckich oraz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców.

5.2.5 Najważniejsze zmiany w bazie wolontariackiej między 2010 r. a 2012 r.

W latach 2010-2012 wzrosła liczba osób pracujących społecznie na rzecz organizacji trzeciego sektora – z 2,3 mln do 2,5 mln osób, czyli o niecałe 9%. Zwiększenie bazy wolontariackiej wynikało ze wzrostu odsetka organizacji korzystających z pracy społecznej (z 85% do 90%) i nie przekładało się na zwiększenie przeciętnej liczby osób angażujących się w wolontariat w pojedynczej organizacji korzystającej z pracy społecznej. W 2012 r. odnotowano obniżenie o 15% przeciętnej liczby osób pracujących społecznie, liczonej dla organizacji korzystających z pracy wolontariuszy (z 40 do 34) i nieznaczny spadek mediany (z 15 na 14 osób), chociaż wciąż najczęstszą deklarowaną liczbą pracujących społecznie było 10 osób.

Wykres 5.20. Osoby pracujące społecznie w organizacjach trzeciego sektora według rodzaju organizacji w 2010 r. i 2012 r. (w mln)

Wartość niższa niż 0,05 mln.

Wyraźne zmniejszenie bazy wolontariackiej zaobserwowano pośród organizacji pożytku publicznego, które zadeklarowały o 0,2 mln mniej wolontariuszy niż dwa lata wcześniej (spadek o 20%). Znacznie spadła również średnia liczba pracujących społecznie w takiej organizacji (z 160 do 107 osób), jednak mediana pozostała niemal na tym samym poziomie (17 wobec 18 osób w 2010 r.). Świadczy to o tym, że liczba pracujących społecznie zmniejszała się głównie wśród organizacji, które wcześniej współpracowały z dużą liczbą wolontariuszy.

Biorąc pod uwagę wskaźnik feminizacji wśród wolontariuszy organizacji trzeciego sektora należy zauważyć, że kobiety w 2012 r. stanowiły około 43% pracujących społecznie i było to o 1 p. proc więcej niż 2 lata wcześniej. W tym czasie wzrósł natomiast odsetek podmiotów trzeciego sektora, które deklarowały, że podpisywały porozumienia wolontariackie (z 8% do 12%), jednak udział osób pracujących społecznie w oparciu o takie porozumienia w ogólnej liczbie wolontariuszy pozostał na tym samym poziomie (5%).

5.3. Pracownicy

Badane organizacje na koniec 2012 r. stanowiły miejsce pracy etatowej dla 147,0 tys. osób, dla 125,6 tys. osób były głównym miejscem zatrudnienia. Dodatkowo w omawianych podmiotach trzeciego sektora odpłatne zajęcie w oparciu o umowy cywilnoprawne znalazło 375,4 tys. osób, w tym dla 25,8 tys. osób stanowiło ono główne źródło utrzymania. Trzeci sektor był zatem podstawowym miejscem zarobkowania dla 151,4 tysięcy osób, wśród których 73% stanowiły kobiety.

Tablica 5.3. Osoby zatrudnione w badanym trzecim sektorze według rodzaju organizacji w 2012 r.

Rodzaje organizacji	Osoby zatrudnione w ramach umów o pracę według stanu na dzień 31.12.2012 r.				
	Ogółem (w tys.)**	kobiety (w %)	średnia*	mediana*	dominanta*
OGÓŁEM ORGANIZACJE	147,0	72%	11	3	1
w tym OPP	47,1	75%	18	5	1
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	76,1	68%	9	3	1
typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	66,3	73%	11	3	1
stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe	8,7	36%	4	2	1
ochotnicze straże pożarne	0,2	26%	2	1	1
koła łowieckie	0,9	33%	3	1	1
Fundacje	21,5	72%	9	3	1
Społeczne podmioty wyznaniowe	40,4	80%	27	14	3
Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	9,1	64%	6	3	1
kółka rolnicze	0,3	29%	3	2	1
pozostałe	8,8	65%	6	3	1

* Statystyki liczone są wyłącznie dla organizacji zatrudniających w ramach stosunku pracy.

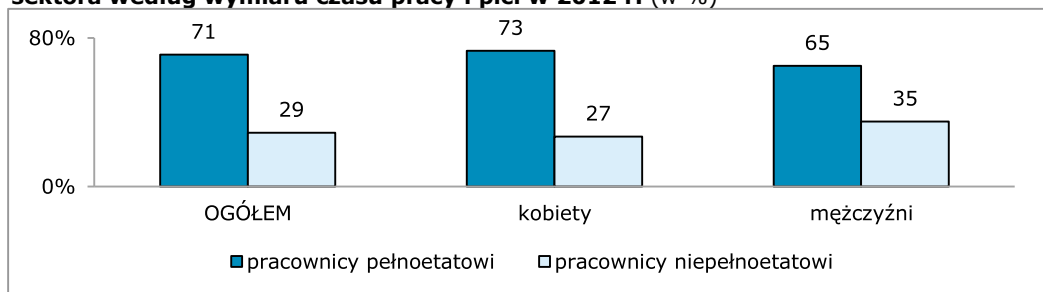
** Wartości nie zawsze sumują się do wyższej kategorii ze względu na zaokrąglenia.

W podziale według rodzaju organizacji struktura liczby osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy odpowiadała strukturze etatów takiej pracy: 52% pracowników zatrudniały stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, 27% – społeczne podmioty wyznaniowe, 15% – fundacje, 6% - organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców. Znaczny, bo aż 32% udział w zatrudnieniu, miały jednostki posiadające status OPP. Rozpatrując przeciętną liczbę zatrudnionych osób przypadającą na jedną organizację zatrudniającą pracowników, można stwierdzić, że jest ona bardzo zróżnicowana w zależności od rodzaju organizacji. Średnio w jednej organizacji liczba pracujących w ramach stosunku pracy wyniosła 11 osób. Spośród wszystkich organizacji wyróżniały się społeczne podmioty wyznaniowe, gdzie średnia była najwyższa – wyniosła aż 27 osób.

Relatywnie wysoką przeciętną w tym zakresie charakteryzowały się również organizacje pożytku publicznego – 18 osób.

Ponadto warto zwrócić uwagę na duże różnice wśród większości rodzajów organizacji, między średnią liczbą pracujących, medianą, a także najczęściej występującą wartością (dominantą). W połowie organizacji zatrudniających personel etatowy pracowało z reguły kilkakrotnie mniej osób niż wynosiła średnia liczba pracujących. Wśród wszystkich organizacji mediana była prawie 4-krotnie niższa od średniej i wyniosła 3 pracowników. Natomiast w prawie wszystkich rodzajach organizacji dominowało zatrudnienie 1 pracownika. Przedstawione dane świadczą o dużym rozwarstwieniu badanych organizacji pod względem liczby pracujących. Charakteryzują się one mało liczną grupą podmiotów bardzo dużych pod względem liczby pracujących i dużym udziałem jednostek o niskiej liczbie zatrudnionych. Wyjątkiem są tu tylko społeczne podmioty wyznaniowe: średnia liczba pracowników wyniosła w nich 27 osób, mediana – 14 osób, zaś dominowały 3 osoby.

Wykres 5.21. Struktura osób zatrudnionych w badanych organizacjach trzeciego sektora według wymiaru czasu pracy i płci w 2012 r. (w %)

Chociaż w strukturze zatrudnionych w trzecim sektorze 71% stanowili pracownicy pełnoetatowi, to relatywnie często zatrudniani byli pracownicy w niepełnym wymiarze czasu pracy – w 2012 r. na część etatu pracowało 29% osób zatrudnionych w badanych organizacjach, podczas gdy w gospodarce narodowej ogółem tylko 9%. Ciekawy jest fakt, że wbrew ogólnej tendencji na rynku pracy, płeć w niewielkim stopniu różnicowała niepełnoetatowe miejsca pracy i w odwrotnym kierunku niż powszechnie w tym sektorze – udział mężczyzn wśród niepełnoetatowych pracowników był o około 6 p. proc. wyższy niż wśród wszystkich pracowników trzeciego sektora.

Analiza danych na temat poziomu wynagrodzeń pracowników badanego trzeciego sektora wskazuje, że w 2012 r. średnia pensja przypadająca na jednego pełnoetatowego pracownika była istotnie niższa niż średnia pensja krajowa i wyniosła 3,1 tys. złotych, przy 3,6 tys. złotych w całej gospodarce narodowej⁶. Najwyższe przeciętne wynagrodzenia odnotowano wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (3,6 tys. złotych) oraz wśród fundacji (3,3 tys. złotych).

⁶ Informacja o przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu brutto w 2012 r. w gospodarce narodowej za: *Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2012*, GUS, Warszawa 2013.

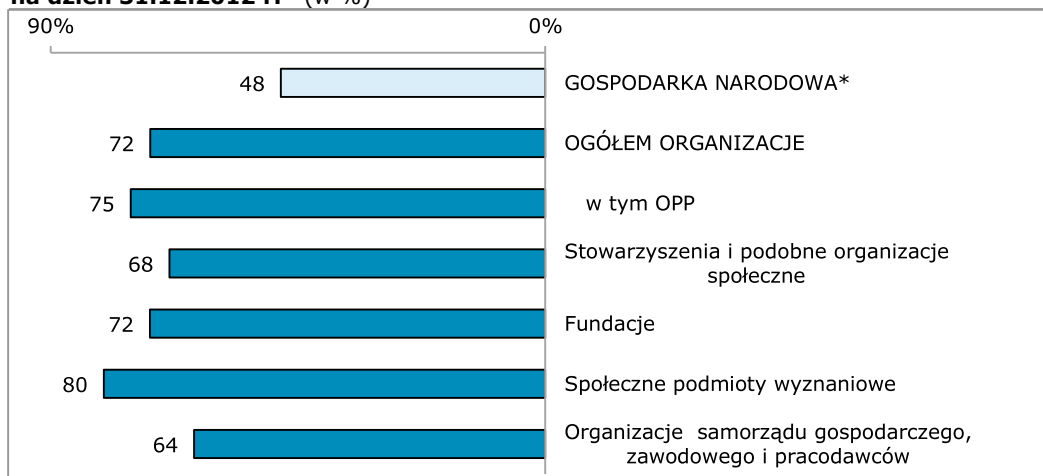
Najniższy poziom wynagrodzeń (niespełna 2,2 tys. zł.) charakteryzował natomiast ochotnicze straże pożarne i koła łowieckie.

Charakterystyczny dla pozarządowego rynku pracy jest nie tylko niski poziom wynagrodzeń, ale również wyższy poziom inkluzywności grup zagrożonych marginalizacją na rynku pracy, tj. kobiet, osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych. Grupy te stale cechują się niższym poziomem zatrudnienia, dlatego warto przyjrzeć się bliżej ich zatrudnieniu w ramach trzeciego sektora.

5.3.1 Feminizacja personelu płatnego

Dla polskiego rynku pracy stałym zjawiskiem jest utrzymywanie się niższego wskaźnika zatrudnienia wśród kobiet niż wśród mężczyzn, jednak wśród trzeciosektorowych pracodawców tendencja jest odwrotna.

Wykres 5.22. Udział kobiet wśród osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy na dzień 31.12.2012 r. (w %)

* Na podstawie danych o zatrudnionych na podstawie stosunku pracy w gospodarce narodowej w 2012 r. z: *Rocznik Statystyczny RP 2013*, Warszawa 2013, s. 45.

Na koniec 2012 r. kobiety stanowiły 72% zatrudnionych w badanych organizacjach, podczas gdy ich udział wśród zatrudnionych w gospodarce narodowej wynosił 48% – różnica między trzecim sektorem a całym polskim rynkiem pracy w tym zakresie wyniosła więc aż 24 p. proc. Szczególnie wysoką nadreprezentację kobiet wśród pracowników odnotowano w społecznych podmiotach wyznaniowych – stanowiły one aż 80% personelu etatowego. Wiązać się to może z rodzajem działalności tych jednostek, które generowały głównie miejsca pracy o charakterze opiekuńczym, gdzie tradycyjnie zatrudniane są kobiety, w tym wypadku często siostry zakonne. Najniższy odsetek kobiet wśród zatrudnionych odnotowano w organizacjach samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (64%).

Wysoki wskaźnik kobiet wśród zatrudnionych sytuuje trzeci sektor bliżej sektora publicznego, gdzie kobiety są również nadreprezentowane (59%), ale nie w aż tak wyraźny

sposób⁷. Porównanie zatrudnienia w badanych organizacjach trzeciego sektora i w sektorze publicznym, mimo na ogół dużej różnicy w zakresie warunków i organizacji pracy, jest zasadne, biorąc pod uwagę obszary działalności jednostek posiadających płatny personel. Dziedziny działalności tych organizacji w większości mieszczą się w sferze zadań publicznych⁸, a te, w których wskaźnik zatrudnienia kobiet jest bardzo wysoki, wiążą się ze świadczeniem typowych usług społecznych, przypisanych tradycyjnie sektorowi publicznemu⁹.

Szczególnie wysoki udział kobiet wśród pracowników stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji odnotowano w organizacjach, które prowadziły działalność w zakresie *ochrony zdrowia* (82%), *pomocy społecznej i humanitarnej* oraz *edukacji i wychowania, badań naukowych* (po 78%).

5.3.2 Pracownicy z orzeczeniem o niepełnosprawności

Wśród 13,9 tys. trzeciosektorowych pracodawców około 15% zatrudniało przynajmniej jedną osobę z orzeczoną niepełnosprawnością. Pracownicy z niepełnosprawnościami stanowili 6% osób pracujących we wszystkich badanych organizacjach, co jest wyższym udziałem niż w gospodarce narodowej (4%)¹⁰. Szczególnie wysoki udział pracowników z orzeczoną niepełnosprawnością odnotowano w organizacjach pożytku publicznego (8%), a następnie w stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych (8%) oraz w fundacjach (6%). Niższy niż przeciętny na polskim rynku pracy odsetek osób z orzeczoną niepełnosprawnością wśród zatrudnionych wystąpił w społecznych podmiotach wyznaniowych (3%), a także w organizacjach samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (niepełna 3%).

Największa część wszystkich pracowników z niepełnosprawnościami zatrudnionych w badanym trzecim sektorze pracowała w organizacjach zajmujących się *pomocą społeczną i humanitarną* (30%), następnie *edukacją i wychowaniem, badaniami naukowymi* (19%) oraz *ochroną zdrowia* (12%). Natomiast jeśli patrzeć na strukturę zatrudnienia wewnątrz poszczególnych dziedzin to *pomoc społeczna i humanitarna* była dziedziną, w której odnotowano największy udział organizacji zatrudniających przynajmniej jedną osobę z niepełnosprawnością wśród organizacji zatrudniających personel etatowy (32%). Odsetek ten był także niemal 2-krotnie wyższy niż przeciętny w badanym sektorze wśród organizacji zajmujących się *ochroną zdrowia* (29%) oraz *rynkiem pracy i aktywizacją zawodową* (25%).

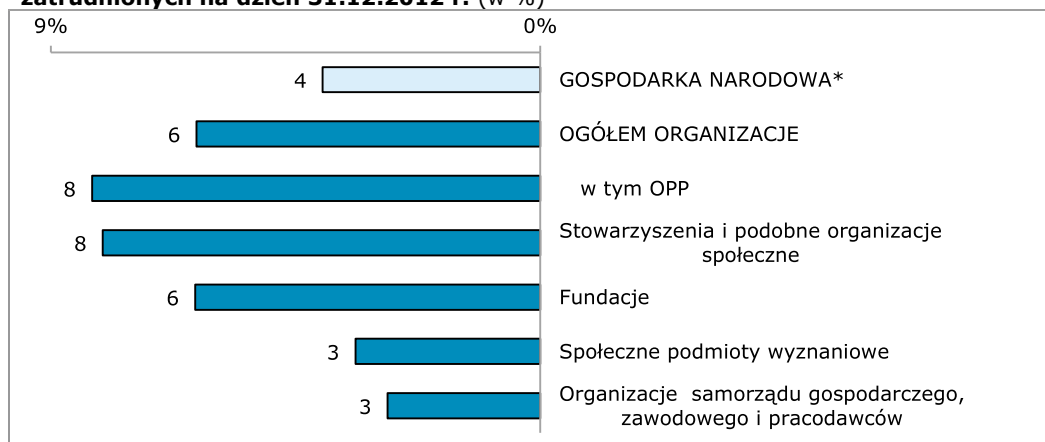
---

⁷ Na podstawie: *Rocznik Statystyczny RP 2013*, GUS, Warszawa 2013, s. 237.

⁸ Określonych w *Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, art. 4.

⁹ Wskaźnik udziału kobiet wśród zatrudnionych w Polsce w takich branżach jak edukacja, ochrona zdrowia i pomoc społeczna wynosi około 80% (zob. publikacje GUS z serii *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy*).

¹⁰ Wskaźnik dotyczy wyłącznie podmiotów o liczbie pracujących wyższej niż 9 osób i obliczony został na podstawie danych o liczbie zatrudnionych niepełnosprawnych w gospodarce narodowej w 2012 r. z *Rocznika Statystycznego RP 2013*, GUS, Warszawa 2013, s. 245.

Wykres 5.23. Udział osób z orzeczoną niepełnosprawnością wśród osób zatrudnionych na dzień 31.12.2012 r. (w %)

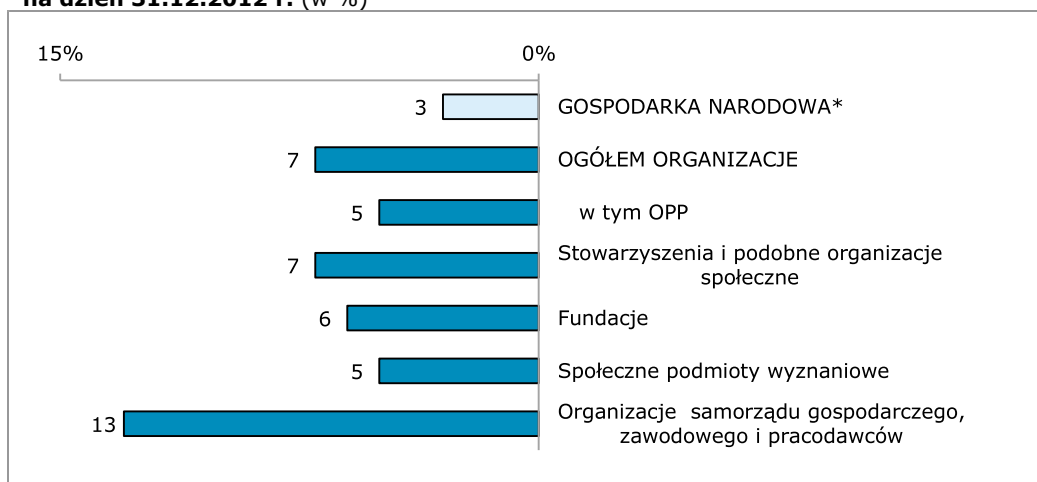
* Na podstawie danych o osobach pracujących w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących wyższej niż 9 osób z: *Rocznik Statystyczny RP 2013*, GUS, Warszawa 2013, s. 245.

Rozpatrując udział pracowników posiadających orzeczenie o niepełnosprawności wśród osób zatrudnionych w organizacjach działających w ramach danej dziedziny, można stwierdzić, że osoby z niepełnosprawnościami najsilniej reprezentowane były wśród jednostek zajmujących się *rynkem pracy i aktywizacją zawodową* (50% pracowników w tej dziedzinie) - na co wpływ miało kilka organizacji zatrudniających dużą liczbę osób niepełnosprawnych, a także uwzględnienie pracowników zakładów aktywności zawodowej, prowadzonych przez badane organizacje¹¹. Natomiast w pozostałych dziedzinach udział pracowników z orzeczeniem o niepełnosprawności nie przekraczał 9%.

5.3.3 Pracownicy w wieku emerytalnym

Prawie 1/3 trzeciosektorowych pracodawców zatrudniała osoby w wieku emerytalnym, czyli kobiety powyżej 60 roku życia lub mężczyźni powyżej 65 roku życia. Udział organizacji korzystających z pracy osób starszych szczególnie wysoki był wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (48%) oraz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (42%).

¹¹ W 2012 r. funkcjonowały 43 zakłady aktywności zawodowej prowadzone przez organizacje trzeciego sektora – zob. notatka informacyjna GUS „Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2012 r.”: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/centra-integracji-spolecznej-zaklady-aktywnosci-zawodowej-i-warsztaty-terapii-zajeciowej,6,1.html>

Wykres 5.24. Udział osób w wieku emerytalnym wśród osób zatrudnionych na dzień 31.12.2012 r. (w %)

* Na podstawie danych o liczbie pracujących w 2012 r. w wieku poprodukcyjnym z: *Aktywność ekonomiczna ludności Polski w latach 2010-2012*, GUS, Warszawa 2014.

Podobnie jak w zakresie dwóch wcześniej omówionych grup (kobiety, osoby z niepełnosprawnościami) również osoby powyżej 60/65 roku życia stanowiły większą część pracowników trzeciego sektora niż wśród zatrudnionych w gospodarce narodowej (7% wobec 3%). Odsetek osób w wieku emerytalnym we wszystkich rodzajach badanych organizacji był wyższy niż typowy na polskim rynku pracy, a na szczególną uwagę zasługują organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, gdzie wyniósł on aż 13%.

5.3.4 Najważniejsze zmiany między 2010 r. a 2012 r. w zakresie profilu personelu płatnego

W 2012 r. organizacje trzeciego sektora zatrudniały na podstawie stosunku pracy o 14,6 tys. więcej osób niż w 2010 r. (tj. wzrost o 11%; z 132,5 tys. do 147,0 tys.). W podobnym stopniu (o 12%) wzrosła liczba osób, dla których praca ta była głównym źródłem utrzymania (z 111,8 tys. do 125,6 tys.). Zmiana ta miała odzwierciedlenie na poziomie udziału pracowników trzeciego sektora w zatrudnieniu w gospodarce narodowej. Odnosząc liczbę osób pracujących, dla których badane organizacje stanowiły główne miejsce pracy, do przeciętnej liczby osób pracujących w gospodarce narodowej na dzień 31.12., udział trzeciosektorowych zatrudnionych między 2010 a 2012 r. wzrósł z 0,8% do 0,9%, zaś wśród zatrudnionych na podstawie stosunku pracy – z 1,1% do 1,2%¹².

Przyrostowi liczby osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy towarzyszył analogiczny spadek w zakresie liczby osób zatrudnionych na podstawie umów

¹² Wskaźniki obliczone w oparciu o dane o przeciętnej liczbie pracujących i przeciętnym zatrudnieniu w gospodarce narodowej z: RS RP 2011 s.42 i s. 45

cywilnoprawnych – pracowników świadczących pracę pozaetatową ubyło 14,5 tys. (spadek z 389,9 tys. do 375,4 tys.).

Wykres 5.25. Pracownicy etatowi w organizacjach trzeciego sektora w 2010 r. i 2012 r. (w tys.)

Struktura zatrudnienia ze względu na rodzaj organizacji w 2012 r. nie różniła się znacząco od tej z 2010 r. Nadal najwięcej osób zatrudnionych było w typowych stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych, a następnie w społecznych podmiotach wyznaniowych i fundacjach. Najwyraźniej, bo o 3 p. proc. wzrósł udział pracowników organizacji pożytku publicznego w ogólnej liczbie zatrudnianych (z 29% do 32%).

Ogólny wzrost liczby osób zatrudnionych przełożył się na wzrost przeciętnej liczby zatrudnionych przypadających na jedną organizację posiadającą personel etatowy (z 10 osób do 11 osób), jednak wartość środkowa pozostała na tym samym poziomie jak dwa lata wcześniej (3 osoby). Wyraźną zmianę odnotowano wśród organizacji pożytku publicznego, gdzie średnia liczba zatrudnionych wzrosła z 15 do 18 osób, zaś mediana z 4 do 5 osób. W żadnym z badanych rodzajów organizacji nie odnotowano obniżenia się przeciętnej liczby zatrudnionych.

Między 2010 r. a 2012 r. odnotowano również wzrost (z 2,8 tys. złotych do 3,1 tys. złotych) średniego wynagrodzenia przypadającego na jednego pełnoetatowego pracownika organizacji trzeciego sektora. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie charakteryzuje w dalszym ciągu organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (wzrost z ponad 3 tys. złotych do 3,6 tys. złotych) oraz fundacje (wzrost z 3 tys. złotych do 3,3 tys. złotych). Najmniej średnio

zarabiają nadal osoby zatrudnione przez koła łowieckie, chociaż i tu nastąpił wzrost przeciętnego wynagrodzenia (z niespełna 2 tys. złotych do 2,2 tys. złotych).

Wskaźnik feminizacji zatrudnienia etatowego ustabilizował się na wysokim poziomie 72%. Jego wzrost w ciągu dwóch lat wyniósł 1 p. proc. i był taki sam jak wzrost analogicznego wskaźnika w gospodarce narodowej (do 48%), co spowodowało utrzymanie się aż 24 p. proc. różnicy między tymi wskaźnikami.

Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami pozostał na tym samym poziomie co dwa lata wcześniej, zarówno wśród badanych organizacji, jak i w całej gospodarce narodowej (odpowiednio 6% i 4%).

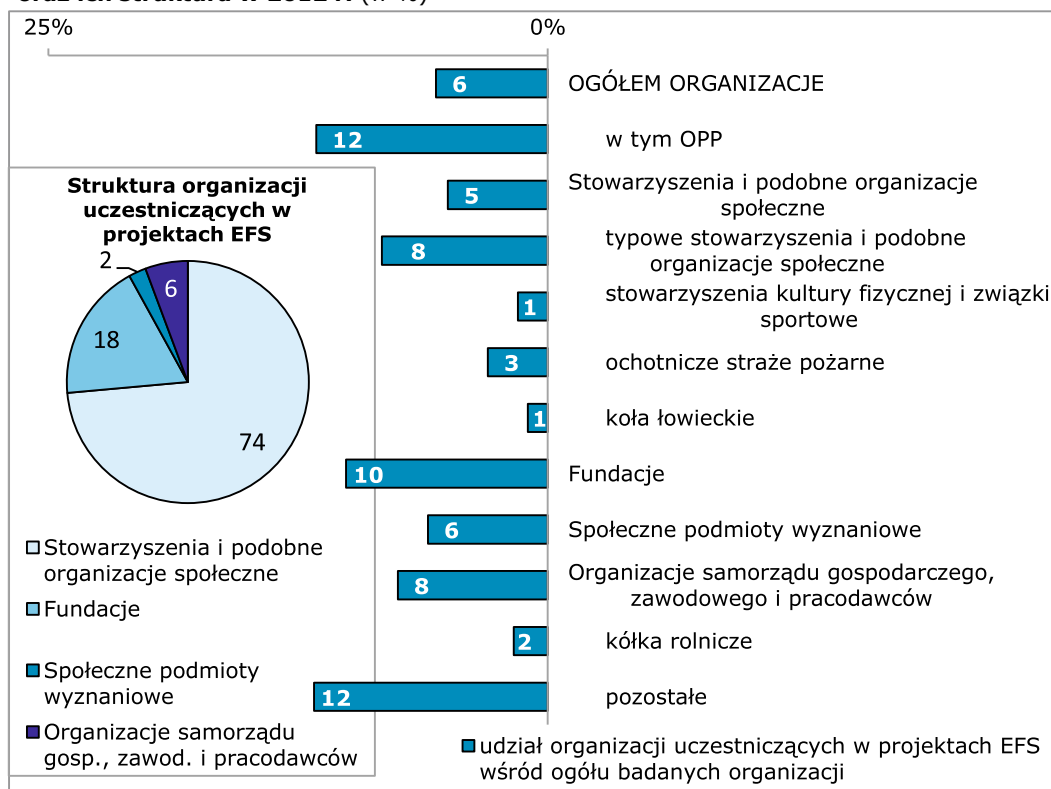
Zmianę odnotowano natomiast w zakresie zatrudnienia osób w wieku emerytalnym. Udział pracowników etatowych w wieku 60/65+ wśród personelu badanych organizacji wzrósł z 5% do 7%, podczas gdy w całej gospodarce narodowej pozostał na tym samym poziomie co w 2010 r. (3%).

5.4. Udział w projektach Europejskiego Funduszu Społecznego

5.4.1 Uczestnictwo w projektach współfinansowanych z EFS

Europejski Fundusz Społeczny (EFS) jest funduszem strukturalnym Unii Europejskiej, którego celem jest rozwój społeczeństw UE¹³. Głównym źródłem wydatkowania środków z EFS w Polsce w okresie programowania 2007-2013 był Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL). Wśród projektów realizowanych przez badane organizacje trzeciego sektora ze środków europejskich w 2012 r. aż 94%¹⁴ stanowiły właśnie projekty realizowane w ramach PO KL. Pozostałe projekty były finansowane przede wszystkim z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (w ramach regionalnych programów operacyjnych).

Wykres 5.26. Organizacje uczestniczące w projektach EFS według rodzaju organizacji oraz ich struktura w 2012 r. (w %)

¹³ Na podstawie: www.efs.gov.pl.

¹⁴ Obliczenia własne na podstawie Raportów MIR z serii *Informacja na temat stanu wykorzystania funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w roku ...*

Badane organizacje trzeciego sektora korzystały ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w sposób bezpośredni lub pośredni, przyjmując jedną z 3 ról:

- 1) realizując projekty współfinansowane z tego źródła jako projektodawcy – 1,5 tys. jednostek,
- 2) uczestnicząc w realizowanych projektach jako partnerzy lub podwykonawcy – 1,8 tys. jednostek,
- 3) uczestnicząc w realizowanych projektach jako odbiorcy ostateczni (np. członkowie, wolontariusze lub pracownicy organizacji brali udział w szkoleniach, konferencjach itp. współfinansowanych z EFS) – 2,0 tys. jednostek¹⁵.

W sumie występowanie w co najmniej jednej z wymienionych ról uczestnictwa w projektach współfinansowanych z EFS zadeklarowało 4,7 tys. badanych podmiotów (6%), a równoczesne wypełnianie wszystkich 3 – jedynie 0,1%.

Choć 3/4 podmiotów uczestniczących w projektach współfinansowanych z EFS stanowiły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, to w ramach poszczególnych rodzajów organizacji najwyższy udział takich jednostek odnotowano wśród organizacji pożytku publicznego oraz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (po 12%), a następnie fundacji (10%).

5.4.2 Organizacje będące projektodawcami EFS

W 2012 r. 1,5 tys. organizacji objętych badaniami SOF-1 i SOF-4 zadeklarowało, że realizowało projekty współfinansowane z EFS - stanowiły one niespełna 2% aktywnych podmiotów. Natomiast umowy na realizację projektów współfinansowanych z EFS w omawianym roku według KSI SIMIK¹⁶ podpisało około 1,1 tys. organizacji – dane te nie stoją ze sobą w sprzeczności, gdyż część jednostek realizowała w 2012 r. projekty, na które umowy podpisała we wcześniejszych latach.

Specyfiką wykorzystywania środków europejskich przez podmioty trzeciego sektora jest to, że niewielka część organizacji w ogóle z nich korzysta, za to jeśli już korzystają - to często wykorzystują środki EFS w ramach więcej niż jednego projektu. Wśród samych tych jednostek, które w 2012 r. podpisały umowy na nowe projekty około 1/3 zawarło umowy na dofinansowanie co najmniej 2 projektów, w tym 10 podmiotów na - co najmniej 10 projektów.

Wartość projektów dofinansowanych środkami z EFS, których realizację rozpoczęły organizacje trzeciego sektora w 2012 r. była mocno zróżnicowana – minimalny koszt projektów wspartych środkami z EFS w jednej organizacji to niewiele ponad 15 tys. złotych, zaś maksymalny to 150 mln zł, a więc około 10 tys. razy więcej. W związku z tym wyraźna była też różnica między średnią i medianą projektów współfinansowanych z EFS – pierwsza z nich wyniosła 1,3 mln złotych zaś druga 0,2 mln zł.

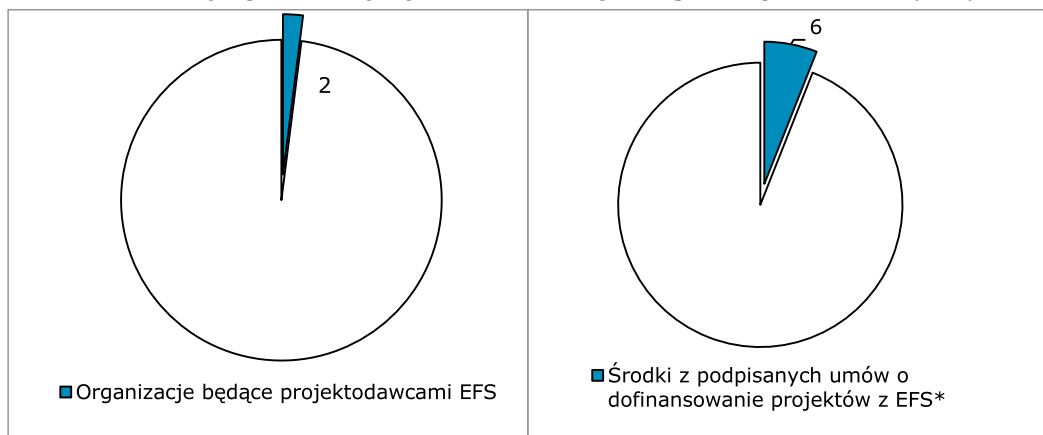
---

¹⁵ Niska liczba organizacji, które wskazały, że były odbiorcami ostatecznymi projektów współfinansowanych z EFS może wynikać z braku pełnej wiedzy na temat źródła finansowania inicjatyw, w których uczestniczyli pracownicy, członkowie czy wolontariusze.

¹⁶ Patrz rozdział *Metodologia badań SOF-1 i SOF-4 za 2012 rok*, podrozdział 1.6.3.

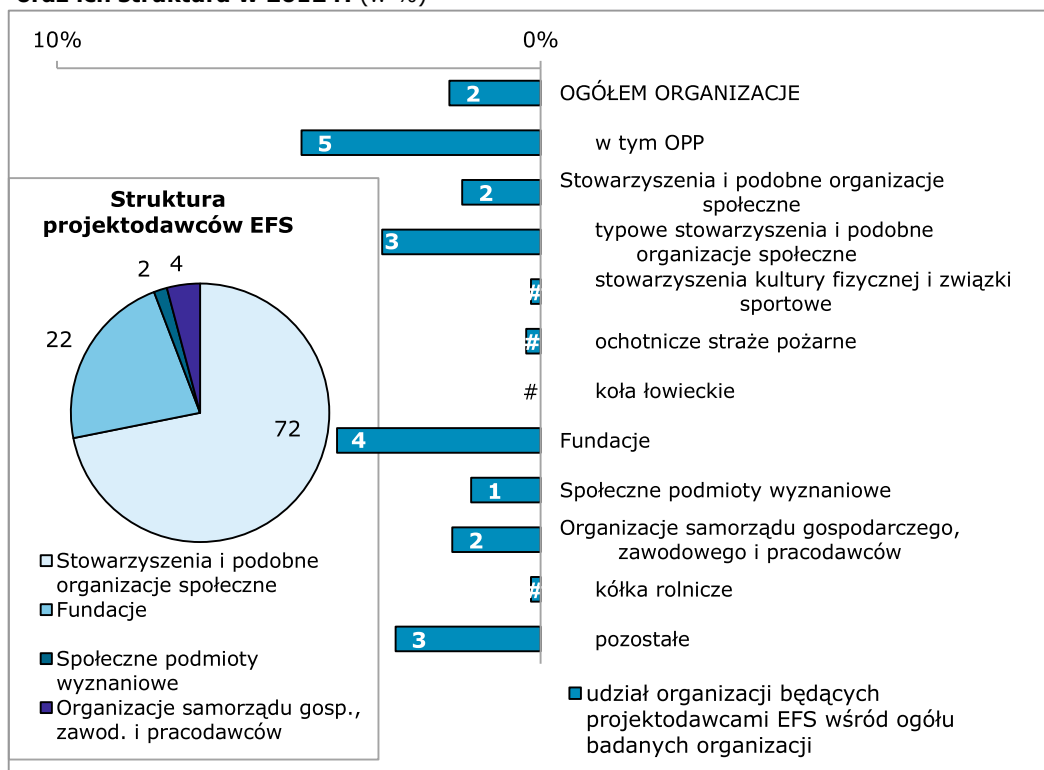

Wykres 5.27 . Udział organizacji realizujących projekty EFS wśród badanych organizacji trzeciego sektora oraz udział środków z podpisanych umów na dofinansowanie projektów w przychodach badanych organizacji w 2012 r. (w %)

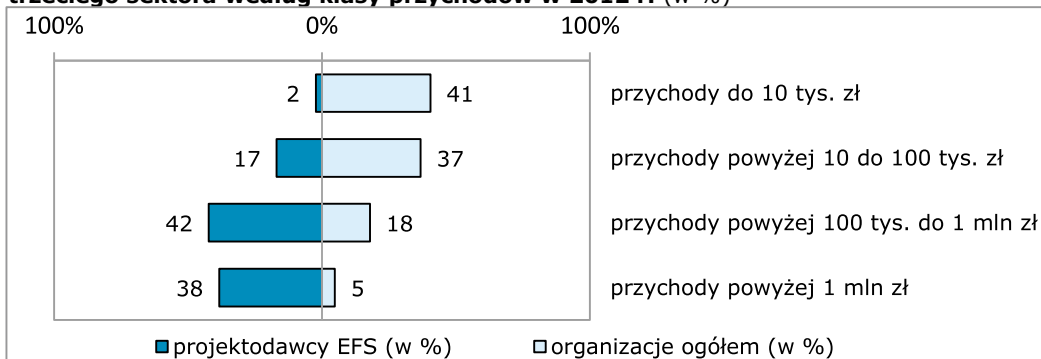
* Nie uwzględniono środków z umów podpisanych we wcześniejszych latach, a przekazanych organizacjom w 2012 r.

Wykres 5.28. Organizacje będące projektodawcami EFS według rodzaju organizacji oraz ich struktura w 2012 r. (w %)

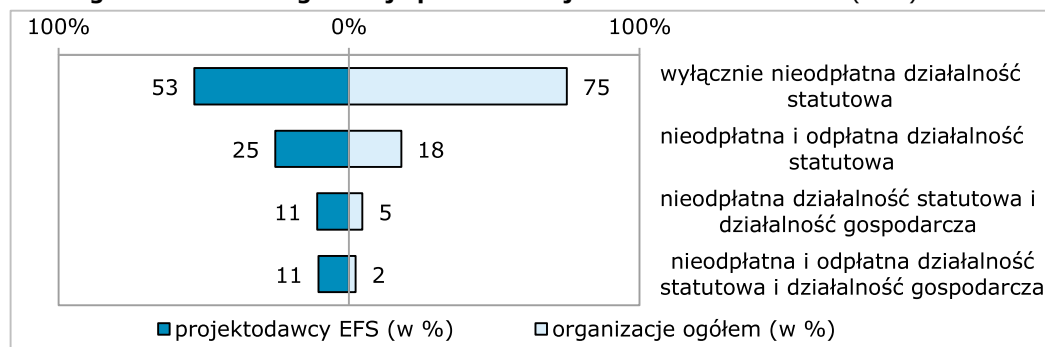
Największą część projektodawców EFS stanowiły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (72%), choć udział tego rodzaju jednostek był niższy niż wśród wszystkich badanych podmiotów (83%), a także niż wśród ogółu organizacji uczestniczących w projektach EFS (74%). Analizując udział jednostek realizujących w 2012 r. projekty współfinansowane z EFS w ramach poszczególnych rodzajów organizacji, na uwagę zasługują organizacje pożytku publicznego, wśród których był najwyższy odsetek projektodawców EFS (5%), a następnie fundacje (4%).

Wykres 5.29. Struktura projektodawców EFS oraz ogółu badanych organizacji trzeciego sektora według klasy przychodów w 2012 r. (w %)

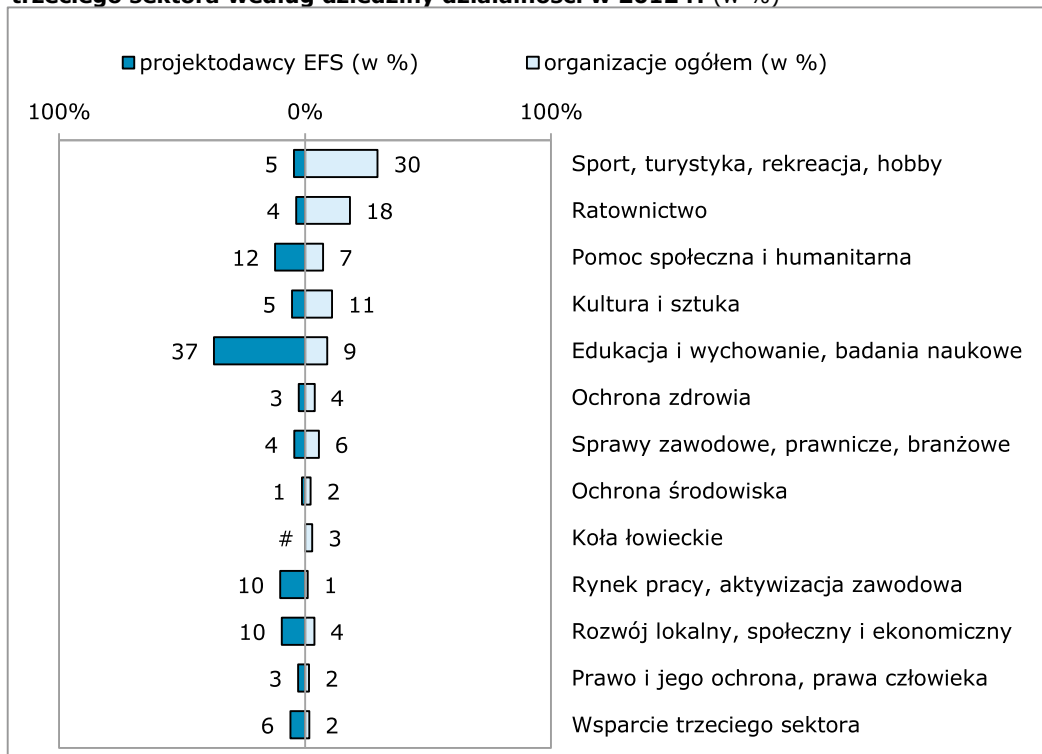
Struktura projektodawców EFS pod wieloma względami różniła się od struktury ogółu badanych organizacji w ramach SOF-1 i SOF-4, ale najwyraźniej te dwie zbiorowości różnicował poziom rocznych przychodów. Roczny budżet 38% projektodawców EFS liczył powyżej 1 mln złotych, a wszystkie organizacje w tej klasie stanowiły jedynie 5% badanych podmiotów. Kolejnych 42% projektodawców EFS uzyskiwało przychód między 100 tys. złotych a 1 mln złotych, podczas gdy wśród ogółu badanych jednostek podmioty z takimi przychodami stanowiły 18%. Natomiast organizacje o niewielkich przychodach, nie przekraczających 10 tys. złotych rocznie, które dominowały wśród badanych podmiotów trzeciego sektora, niemal nie występowały wśród projektodawców EFS (stanowiły 2%). Warto w tym miejscu zauważyć, że w przypadku organizacji będących projektodawcami EFS 4/10 ich rocznych przychodów pochodziło właśnie z tego źródła.

Wykres 5.30. Struktura projektodawców EFS oraz ogółu badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju prowadzonej działalności w 2012 r. (w %)

Ponad połowa projektodawców EFS prowadziła wyłącznie nieodpłatną działalność statutową (53%), podczas gdy w ogólnej strukturze podmioty takie stanowiły $\frac{3}{4}$ badanych organizacji. Natomiast jednostki realizujące projekty współfinansowane z EFS ponad 3 razy częściej niż wszystkie badane organizacje prowadziły działalność gospodarczą (22% wobec 7%).

Wykres 5.31. Struktura projektodawców EFS oraz ogółu badanych organizacji trzeciego sektora według dziedziny działalności w 2012 r. (w %)

* Ze względu na zastosowane zaokrąglenia dane mogą nie sumować się dokładnie do 100%.

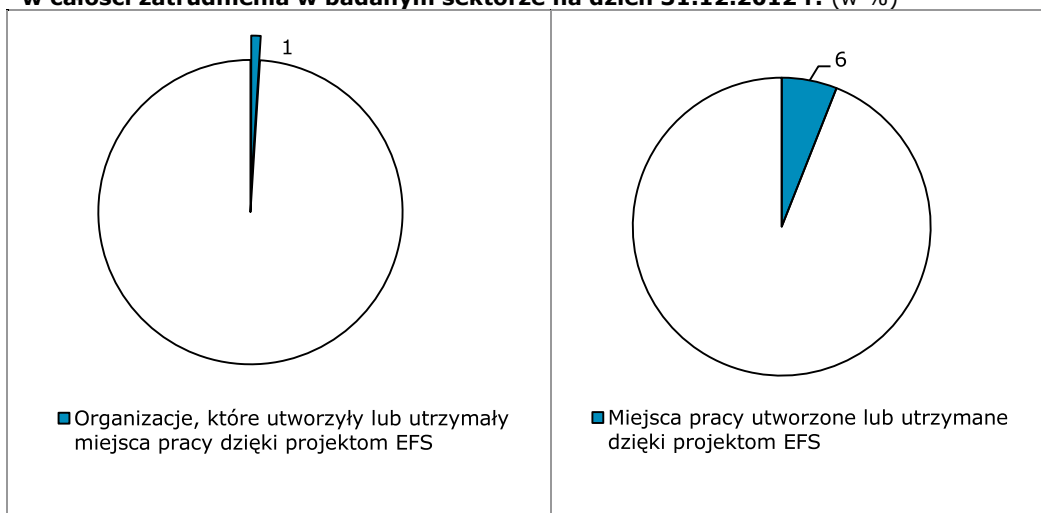
Struktura projektodawców EFS ze względu na najważniejsze dziedziny działalności organizacji znacznie różniła się od struktury ogółu badanych jednostek. Biorąc pod uwagę priorytety PO KL, w tym to, że 3 na 9 dotyczy edukacji i nauki (*Wysoka jakość systemu oświaty; Szkolnictwo wyższe i nauka; Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach*) nie zaskakuje, że największy udział wśród projektodawców EFS miały organizacje zajmujące się *edukacją i wychowaniem, badaniami naukowymi* - 37%. Kolejne znaczące dziedziny to *pomoc społeczna i humanitarna* (12%), *rynek pracy, aktywizacja zawodowa* oraz *rozwój lokalny w wymiarze społecznym i ekonomicznym* (po 10%), co też stanowi odzwierciedlenie priorytetów EFS: *Zatrudnienia i integracja społeczna; Promocja integracji społecznej; Rynek pracy otwarty dla wszystkich; Regionalne kadry gospodarki*.

5.4.3 Wpływ realizacji projektów finansowanych z EFS na liczbę pracowników

*Europejski Fundusz Społeczny jest głównym instrumentem finansowym Unii Europejskiej umożliwiającym wspieranie zatrudnienia, poprawę warunków pracy i wyrównanie szans dla wszystkich obywateli UE poszukujących pracy. Jego działalność polega na inwestowaniu w zasoby ludzkie w Europie – pracowników, młodzież i wszystkich ludzi szukających pracy*¹⁷. W celu zweryfikowania, w jaki sposób te założenia przekładają się na działalność trzeciosektorowych pracodawców, w badaniach na formularzach SOF-1 i SOF-4 mierzono wpływ uczestnictwa organizacji w projektach współfinansowanych z EFS na poziom zatrudnienia w tych jednostkach.

Około 2,2 tys. jednostek, czyli mniej niż połowa spośród organizacji zaangażowanych w inicjatywy EFS na koniec 2012 r., zatrudniało przynajmniej jednego pracownika etatowego. Organizacje te stanowiły 16% wszystkich objętych badaniem trzeciosektorowych pracodawców, a zarazem niespełna 3% całej zbiorowości. Grupa jednostek, wśród których zaangażowanie w projekty współfinansowane z EFS mogło mieć wpływ na poziom zatrudnienia była więc relatywnie mała.

Wykres 5.32. Udział organizacji, w których EFS miał wpływ na zatrudnienie wśród ogółu organizacji badanego trzeciego sektora w 2012 r. oraz udział miejsc pracy utworzonych lub utrzymanych dzięki projektom współfinansowanym z EFS w całości zatrudnienia w badanym sektorze na dzień 31.12.2012 r. (w %)

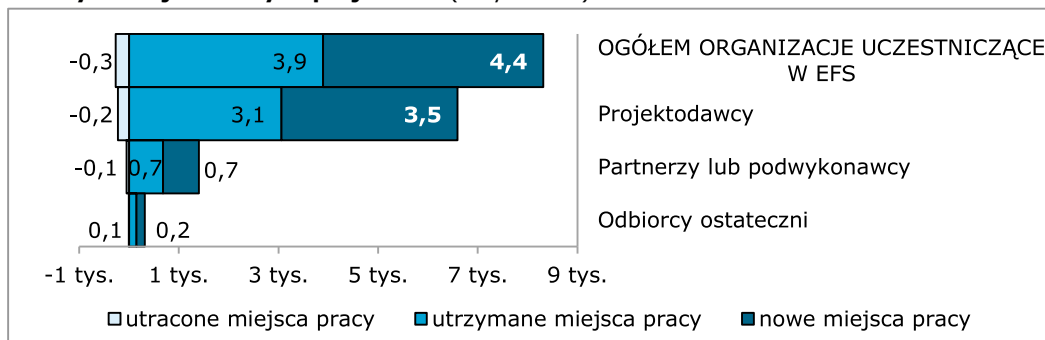
Spośród zatrudniających uczestników projektów współfinansowanych z EFS 47% podmiotów zadeklarowało, że uczestnictwo to miało wpływ na liczbę zatrudnionych przez nie osób w 2012 r. W tej zbiorowości, która liczyła około 0,9 tys. jednostek 43% deklaroowało utworzenie nowych miejsc pracy, 30% – utrzymanie dotychczasowych miejsc, 23% - zarówno utrzymanie dotychczasowego personelu, jak i zatrudnienie nowych osób, a 4% wskazało, że w związku z udziałem w projekcie EFS straciło dotychczasowych

¹⁷ Źródło: strona internetowa Komisji Europejskiej <http://ec.europa.eu/esf>.

pracowników. Natomiast z punktu widzenia roli organizacji w projektach EFS - 2/3 podmiotów, które odnotowały zmianę w zatrudnieniu związaną z korzystaniem ze środków europejskich stanowili projektodawcy EFS.

Omawiane organizacje dzięki wsparciu w ramach EFS zatrudniły 4,4 tys. nowych pracowników oraz utrzymały 3,9 tys. dotychczasowych miejsc pracy, co łącznie stanowiło 20% zatrudnienia w podmiotach, w których EFS miał wpływ na poziom zatrudnienia, jednak tylko 6% całego zatrudnienia w badanym trzecim sektorze. Oczywiście największe znaczenie EFS dla zatrudniania miał wśród projektodawców - wskaźnik miejsc pracy utworzonych i utrzymanych dzięki środkom EFS wyniósł dla tej grupy 25%. Analizując kwestię wpływu EFS na zatrudnienie, nie można pominąć faktu, że niewielka część badanych jednostek zgłosiła, że poprzez zaangażowanie w projekty EFS utraciła dotychczasowych pracowników - skala tego zjawiska sięgnęła 0,3 tys. miejsc pracy.

Wykres 5.33. Miejsca pracy utworzone, utrzymane i utracone przez badane organizacje trzeciego sektora w związku z udziałem w projektach EFS według maksymalnej roli w tych projektach (w tys. osób)

Poziom zatrudnienia w organizacjach, w których EFS miał wpływ na liczbę miejsc pracy był wyraźnie wyższy niż przeciętny wśród wszystkich zatrudniających podmiotów trzeciego sektora. Średnia liczba zatrudnionych w tej grupie jednostek wyniosła 21 osób, zaś mediana 7 i obie te wartości były wyraźnie wyższe niż wśród ogółu badanych pracodawców z trzeciego sektora (odpowiednio 11 i 3 osoby).

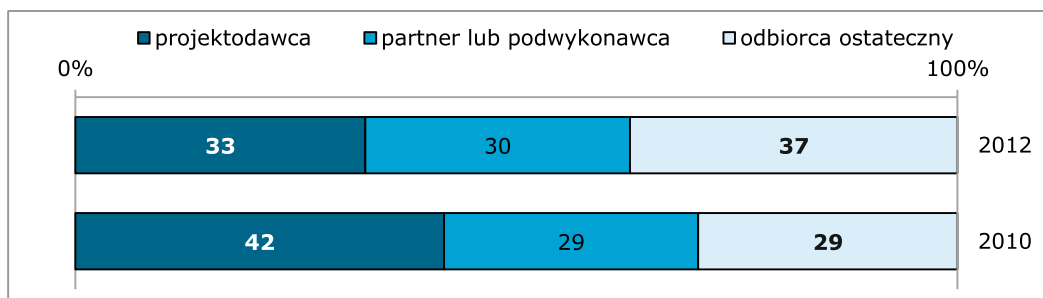
Przeciętna liczba osób zatrudnionych dzięki uczestnictwu organizacji w projekcie współfinansowanym z EFS wyniosła 4, a w połowie podmiotów liczba ta nie przekroczyła 2, średnia liczba osób, które utrzymały zatrudnienie stanowiła również 4 pracowników, zaś mediana – 1 osobę.

5.4.4 Zmiany w zakresie udziału w projektach EFS między 2010 r. a 2012 r.

Ogólna liczba organizacji, które uczestniczyły w projektach EFS jako projektodawcy, partnerzy albo podwykonawcy lub odbiorcy ostateczni w 2012 r. pozostała na tym samym poziomie co w 2010 r. – 4,7 tys., nie zmienił się też udział takich

organizacji wśród ogółu badanych podmiotów trzeciego sektora (6%). Zaobserwowano natomiast zmianę w zakresie rodzaju zaangażowania w projekty współfinansowane z EFS. W 2012 r. w strukturze organizacji uczestniczących w projektach EFS wzrósł udział odbiorców ostatecznych o 8 p. proc. (do 37%), spadł zaś projektodawców o 9 p. proc. (do 33%).

Wykres 5.34. Struktura organizacji uczestniczących w projektach EFS ze względu na maksymalną rolę w tych projektach w 2010 r. i 2012 r.

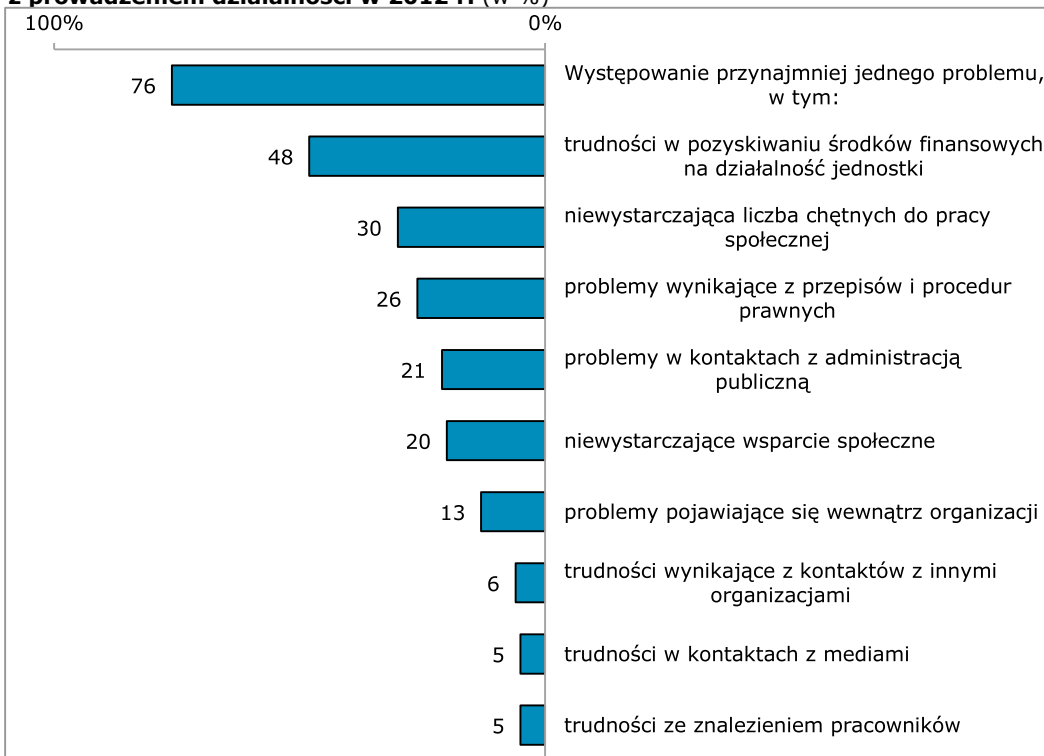

Choć między 2010 r. a 2012 r. zmiana liczby organizacji, w których EFS miał wpływ na liczbę miejsc pracy była na tyle niewielka (z 0,8 tys. na 0,9 tys.), że nie prowadziła do zmiany udziału takich organizacji w badanym trzecim sektorze (1%), to udział miejsc pracy utrzymanych lub utworzonych dzięki wsparciu EFS w ogólnej liczbie osób pracujących na podstawie stosunku pracy w tym sektorze zwiększył się z 4% do 6%. Ogólna liczba nowozatrudnionych osób dzięki udziałowi w projektach EFS zwiększyła się z 2,6 tys. do 4,4 tys., zaś osób, które utrzymały z tego powodu zatrudnienie z 2,5 tys. do 3,9 tys.

5.5. Bariery prowadzenia działalności

Trzy czwarte zbadanych organizacji zadeklarowało, że w 2012 r. napotkało problemy w przynajmniej jednym obszarze swojej działalności. Najczęściej wskazywane były trudności w pozyskiwaniu środków finansowych, co stanowiło problem dla 48% jednostek. W drugiej kolejności deklarowane były problemy związane z niewystarczającą liczbą chętnych do pracy społecznej (30%). Problemy prawno-administracyjne, czyli wynikające z przepisów i procedur prawnych oraz trudności w kontaktach z administracją publiczną zgłosiło odpowiednio 26% i 21% organizacji. Niewystarczające wsparcie społeczne działalnością organizacji wskazało 20% podmiotów, a problemy pojawiające się wewnątrz organizacji (np. „wypalenie się liderów”, konflikty) – 13%. Badane jednostki relatywnie rzadko deklarowały zarówno trudności w kontaktach z innymi organizacjami (6%), jak i w kontakcie z mediami (5%). Mało powszechne były również trudności ze znalezieniem pracowników (5%), co wiązało się z tym, że jedynie nieliczne organizacje dysponują środkami pozwalającymi zatrudniać pracowników. Tylko 2% organizacji zgłosiło występowanie innego problemu niż wyżej wymienione.

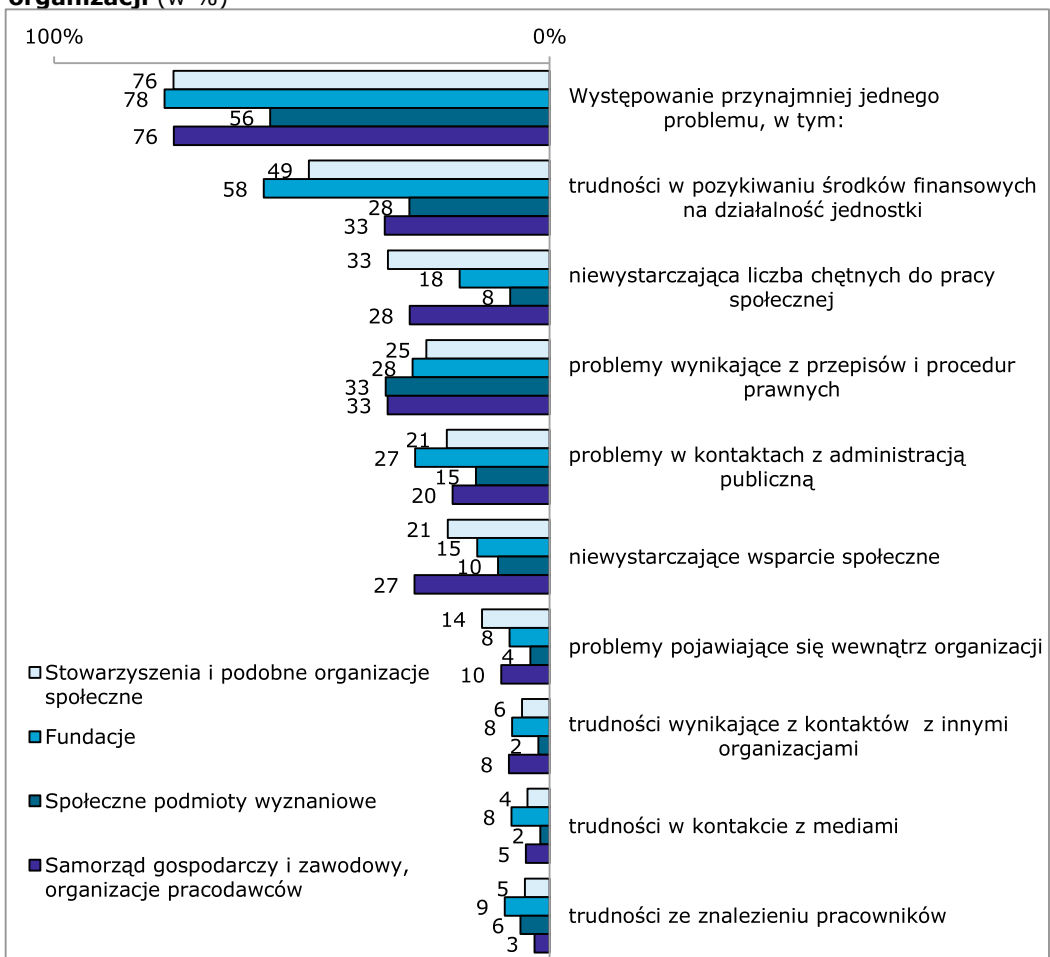
Wykres 5.35. Badane organizacje trzeciego sektora zgłaszające problemy związane z prowadzeniem działalności w 2012 r. (w %)*

* Prezentowane dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru przez jednostki więcej niż jednej odpowiedzi.

Fundacje najczęściej ze wszystkich rodzajów badanych organizacji deklaruowały napotykanie barier w prowadzeniu działalności - 78% z nich wymieniło co najmniej jedną trudność. Szczególnie często wskazywały one na problemy w pozyskiwaniu środków finansowych (58% wobec 48% wśród organizacji ogółem). Wydaje się to zrozumiałe, jeżeli weźmie się pod uwagę fakt, że fundacje są często organizacjami relatywnie dużymi, w większym stopniu nakierowanymi na stałą działalność. Poza tym, w odróżnieniu od organizacji o charakterze członkowskim (jak np. stowarzyszenia), fundacja by działać musi posiadać środki finansowe. Jednocześnie fundacje częściej niż inne rodzaje podmiotów wskazują na problemy w kontaktach z administracją publiczną (27%), trudności w znalezieniu pracowników (9%) oraz w kontaktach z mediami (8%).

Wykres 5.36. Badane organizacje trzeciego sektora zgłaszające problemy związane z prowadzeniem działalności w 2012 r. według głównych rodzajów organizacji (w %)

Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne generalnie zgłaszały problemy z podobną częstotliwością jak badane organizacje ogółem (76%). Widoczne różnice

występowały natomiast pomiędzy poszczególnymi rodzajami stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych - najrzadziej co najmniej jeden problem deklarowały koła łowieckie (26%), a najczęściej - ochotnicze straże pożarne (77%). Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne nieco częściej niż badane organizacje ogółem wskazywały na trudności z niewystarczającą liczbą chętnych do pracy społecznej (33% wobec 30%).

Wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców udział jednostek mających problemy był na tym samym poziomie co wśród ogółu podmiotów (76%). Nadreprezentowanym problemem było niewystarczające wsparcie społeczne (27% wobec 20%), a następnie problemy z przepisami prawnymi (33% wobec 30%).

Społeczne podmioty wyznaniowe wyraźnie rzadziej niż inne organizacje non-profit zgłaszały problemy z prowadzeniem działalności (56%). Jednostki te najczęściej deklarowały trudności wynikające z przepisów i procedur prawnych (33%).

Porównując wyniki badań za 2012 r. z danymi za 2010 r. można stwierdzić, że nie wystąpiły znaczące zmiany w procentowym rozłożeniu rodzajów problemów wśród ogółu przebadanych organizacji. Różnice mieszczą się w granicach 2 p. proc. Na trudności w pozyskiwaniu środków finansowych na działalność i niewystarczającą liczbę chętnych do pracy społecznej wskazywało o 2 p. proc. mniej podmiotów, zaś naniewystarczające wsparcie ze strony społeczeństwa o 2 p. proc. więcej.

Rozdział 6.

Organizacje pożytku publicznego

6.1. Ogólna charakterystyka OPP

Wśród podmiotów trzeciego sektora występuje charakterystyczna grupa jednostek mających status organizacji pożytku publicznego (OPP). Zgodnie z *ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r.* organizacje te prowadzą działalność społecznie użyteczną w sferach określonych zadań¹, muszą spełniać konkretne wymogi formalne oraz mogą korzystać z pewnych przywilejów. Prawo nadawania statusu OPP ma sąd rejestrowy, a pierwsze organizacje uzyskały go w 2004 r.

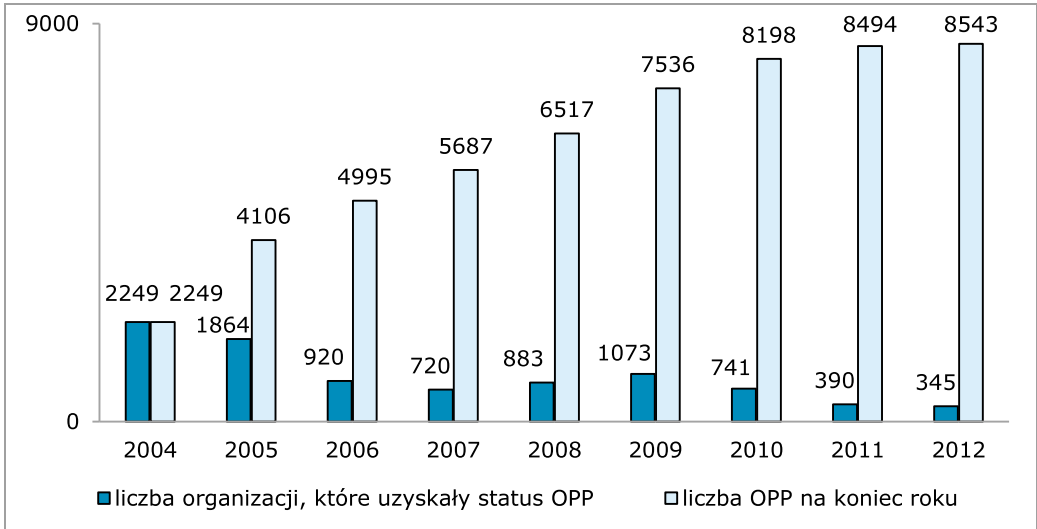
Według danych zawartych w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS), na koniec 2012 r. zarejestrowanych było 8543 organizacje posiadających status OPP². Kolejny rok z rzędu można zaobserwować wzrost liczby zarejestrowanych OPP w stosunku do roku

¹ W roku 2012 sfery zadań publicznych, wskazane w ustawie, obejmowały: (1) pomoc społeczną, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób, (2) wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej, (3) działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, (4) działalność charytatywną, (5) podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej, (6) działalność na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego, (7) ochronę i promocję zdrowia, (8) działalność na rzecz osób niepełnosprawnych, (9) promocję zatrudnienia i aktywizację zawodową osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy, (10) działalność na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn, (11) działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym, (12) działalność wspomagającą rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości, (13) działalność wspomagającą rozwój techniki, wynalazczości i innowacyjności oraz rozpowszechnianie i wdrażanie nowych rozwiązań technicznych w praktyce gospodarczej, (14) działalność wspomagającą rozwój wspólnot i społeczności lokalnych, (15) naukę, szkolnictwo wyższe, edukację, oświatę i wychowanie, (16) wypoczynek dzieci i młodzieży, (17) kulturę, sztukę, ochronę dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, (18) wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej, (19) ekologię i ochronę zwierząt oraz ochronę dziedzictwa przyrodniczego, (20) turystykę i krajoznawstwo, (21) porządek i bezpieczeństwo publiczne, (22) obronność państwa i działalność Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, (23) upowszechnianie i ochronę wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji, (24) ratownictwo i ochronę ludności, (25) pomoc ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą, (26) upowszechnianie i ochronę praw konsumentów, (27) działalność na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami, (28) promocję i organizację wolontariatu, (29) pomoc Polonii i Polakom za granicą, (30) działalność na rzecz kombatantów i osób represjonowanych, (31) promocję Rzeczypospolitej Polskiej za granicą, (32) działalność na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka, (33) przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym, (34) działalność na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów z nimi zrównanych.

² Spółki akcyjne i z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółdzielnie socjalne stanowią zaledwie 0,3% zarejestrowanych organizacji OPP; jednostki te nie występują w grupie organizacji trzeciego sektora objętych badaniami na formularzach SOF-1 i SOF-4, a więc nie są uwzględniane w dalszej części rozdziału.

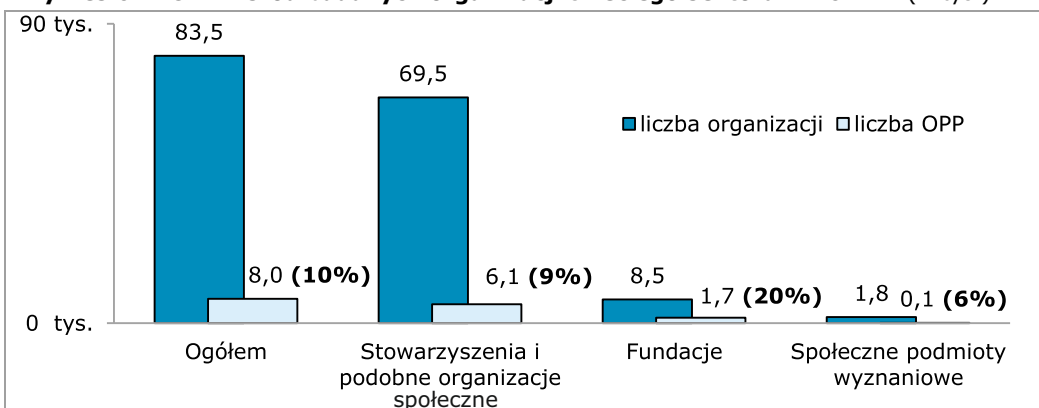
poprzedniego, jednak tempo wzrostu rejestrowej liczby OPP od 2009 r. z roku na rok jest coraz słabsze. Wskaźnik dynamiki rok do roku poprzedniego wynosił: w 2009 r. - 115,6; w 2010 r. - 108,8; w 2011 r. - 103,6; w 2012 r. - 100,6. Mimo, że liczba zarejestrowanych OPP nieprzerwanie od 2004 r. wzrastała, to w zakresie liczby rejestracji nowych OPP od 2010 r. obserwowalne są coraz niższe wartości (w 2009 r. – 1073, a w 2012 r. ponad 3 razy mniej – 345).

Wykres 6.1. Liczba organizacji, które uzyskały status OPP w danym roku oraz liczba zarejestrowanych w KRS organizacji ze statusem OPP w latach 2004-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości z Krajowego Rejestru Sądowego.

Wykres 6.2. OPP wśród badanych organizacji trzeciego sektora w 2012 r. (w tys.)*

* Na wykresie nie uwzględniono organizacji pracodawców i samorządu zawodowego ze względu na to, że organizacje te nie mogą posiadać statusu OPP, a także organizacje samorządu gospodarczego, wśród których status OPP posiada jedynie 6 organizacji.

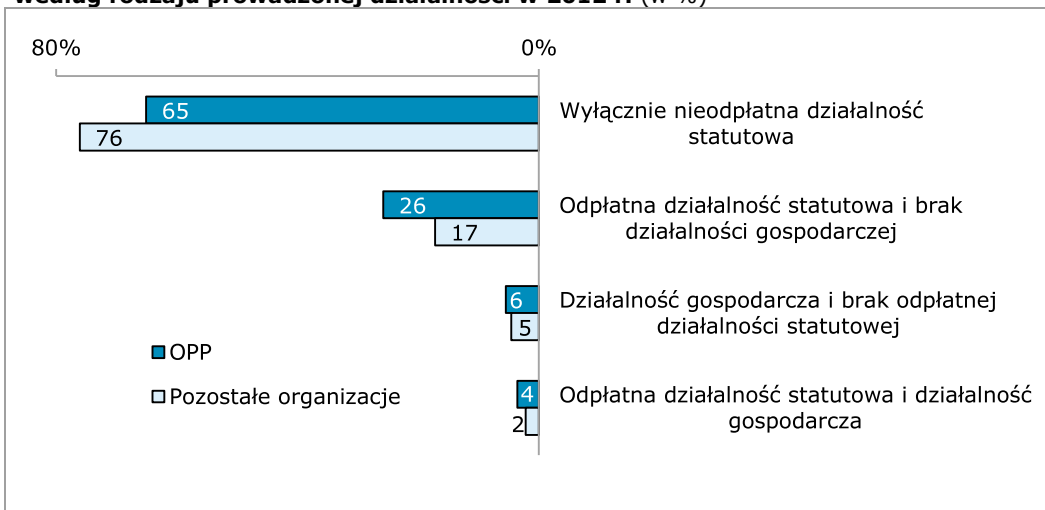
W trakcie realizacji badań na formularzach SOF-1 i SOF-4 za 2012 r. ustalono, że aktywną działalność prowadziło 93% spośród zarejestrowanych OPP, czyli 8,0 tys. jednostek. Organizacje pożytku publicznego stanowiły więc 10% aktywnych podmiotów non-profit objętych badaniami na formularzach SOF-1 i SOF-4. Udział OPP wśród poszczególnych rodzajów organizacji w 2010 r. był zróżnicowany – najwyższy wśród fundacji (20%), a najniższy wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (0,2%). Tak niski udział OPP był spowodowany tym, że spośród podmiotów z tej zbiorowości status OPP mogą posiadać wyłącznie organizacje samorządu gospodarczego.

Liczba aktywnych organizacji pożytku publicznego między 2010 r. a 2012 r. wzrosła z 7,3 tys. do 8,0 tys., czyli o 10%. Wzrost ten był zdecydowanie silniejszy niż wśród wszystkich badanych organizacji trzeciego sektora, gdzie analogiczny wskaźnik wyniósł jedynie 4%. Spowodowało to zwiększenie się o 1 p. proc. udziału OPP wśród jednostek objętych badaniami na formularzach SOF-1 i SOF-4 (z 9% do 10%).

6.2. Rodzaje i dziedziny działania OPP

Organizacje trzeciego sektora, w tym organizacje pożytku publicznego, prowadzą działalność statutową w różnych formach. W 2012 r. zdecydowana większość organizacji OPP świadczyła swoje usługi wyłącznie w formie nieodpłatnej (65%). Co czwarta organizacja pożytku publicznego opierała swoje działania na odpłatnej działalności statutowej (26%). Działalność gospodarczą, bez działalności odpłatnej prowadziło 6% OPP, natomiast zarówno działalność gospodarczą, jak i odpłatną działalność statutową prowadziło zaledwie 4% organizacji. Rozpowszechnienie działalności pozwalającej na pobieranie opłat było wyższe wśród OPP niż wśród organizacji niemających takiego statusu (o 11 p. proc.).

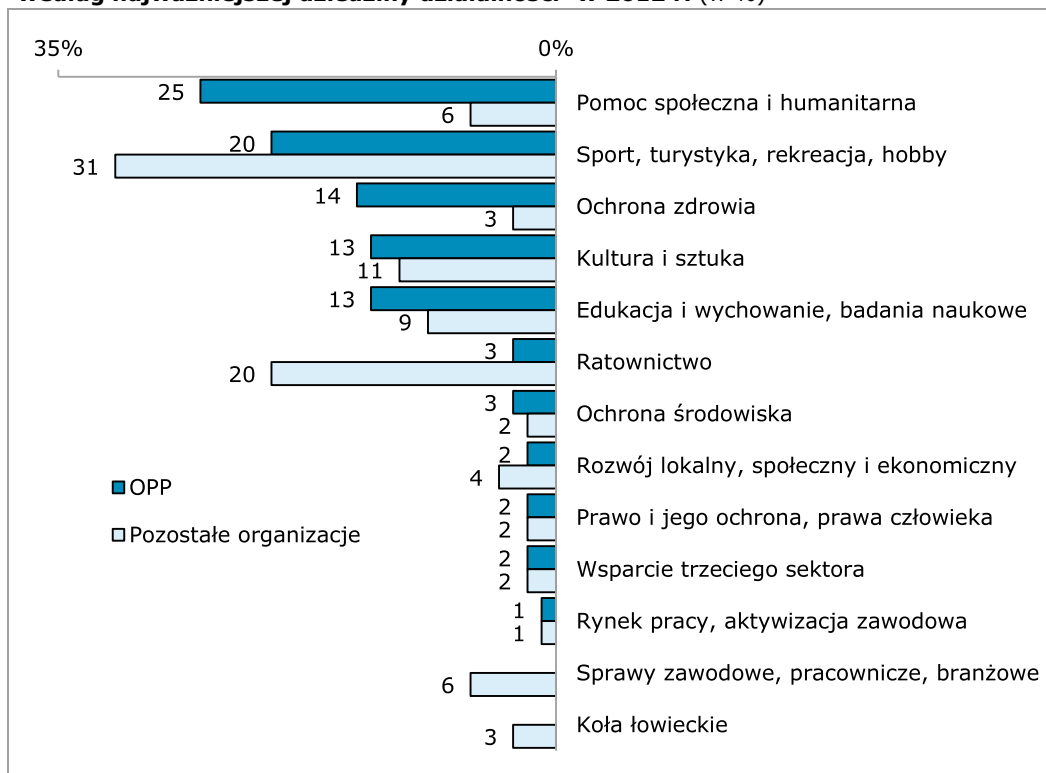
Wykres 6.3. Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju prowadzonej działalności w 2012 r. (w %)

Między 2010 r. a 2012 r. struktura OPP ze względu na rodzaj prowadzonej działalności, określony według sposobu pozyskiwania środków na tę działalność, nie zmieniła się, natomiast wśród podmiotów nie posiadających takiego statusu udział jednostek prowadzących wyłącznie działalność nieodpłatną wzrósł o 3 p. proc.

Podobnie jak pozostałe organizacje, OPP prowadzą swoje działania w różnych dziedzinach. Najwięcej podmiotów posiadających status organizacji pożytku publicznego działało w zakresie *pomocy społecznej i humanitarnej* (25%), a także *sportu, turystyki, rekreacji i hobby* (20%). Częściej niż wśród pozostałych podmiotów, choć prawie 2-krotnie rzadziej w stosunku do poprzednich dziedzin, OPP podejmowały działania w zakresie *ochrony zdrowia* (14%) oraz *edukacji i wychowania*, a także *kultury i sztuki* (po 13%). Niemal 7-krotnie rzadziej niż pozostałe organizacje OPP działały w ratownictwie, co wiąże się z wysoką reprezentacją w tej dziedzinie takich jednostek, jak ochotnicze straże pożarne czy inne jednostki ratownicze – WOPR, GOPR i TOPR, które z reguły nie ubiegają się o status OPP.

Wykres 6.4. Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według najważniejszej dziedziny działalności* w 2012 r. (w %)

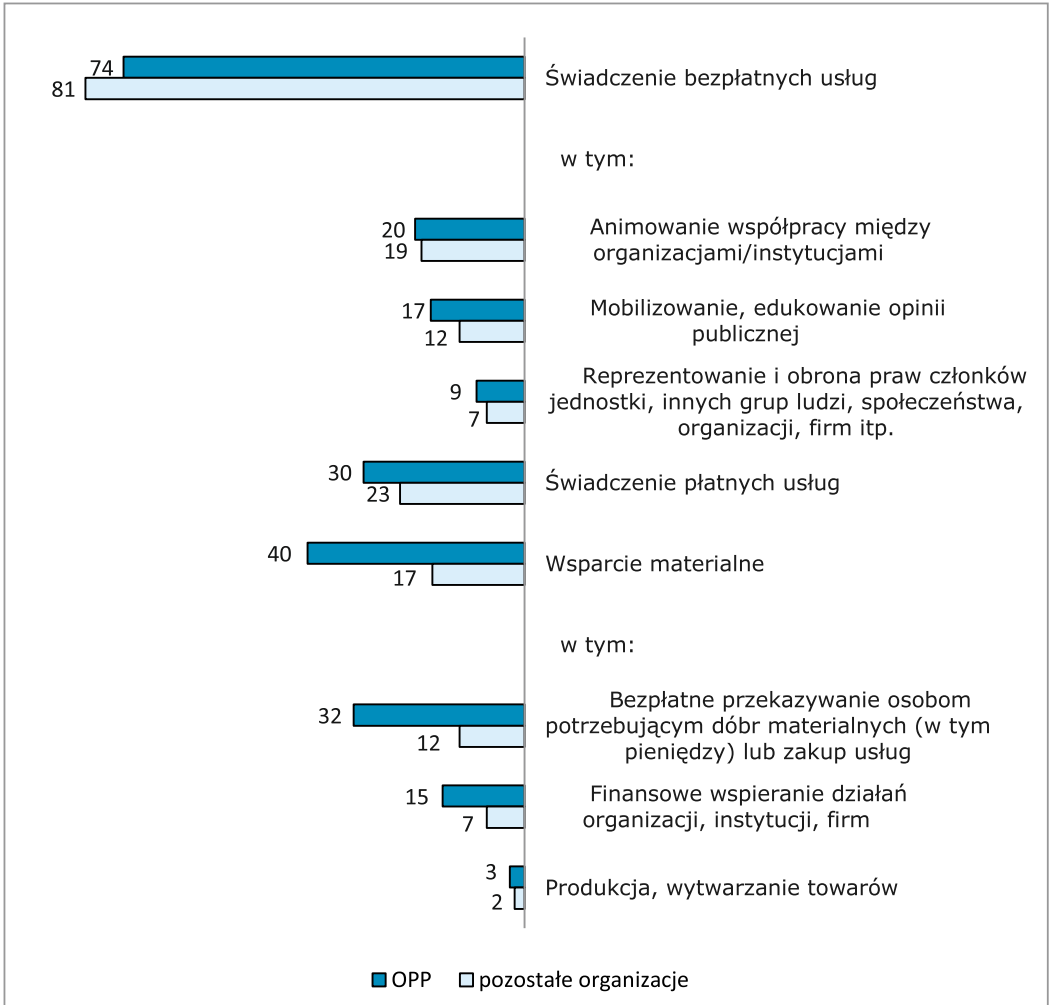
* Dziedziny działalności zostały wybrane zgodnie ze wskazanym przez organizacje najważniejszym polem działalności statutowej.

Warto zauważyć, że tematyczny zakres działalności badanych organizacji jest dość stabilny. Zarówno wśród OPP, jak i wśród pozostałych badanych organizacji w latach 2010-2012 nie odnotowano istotnych zmian w strukturze organizacji ze względu na najważniejszą dziedzinę działalności.

Formy działalności statutowej prowadzonej przez OPP – tak samo jak i pozostałych organizacji – w głównej mierze oparte są na świadczeniu usług, w tym szczególnie usług bezpłatnych (dla OPP 74% i dla pozostałych organizacji 81%). W ramach świadczenia usług, OPP nieco częściej niż pozostałe organizacje zajmowały się mobilizowaniem i edukowaniem opinii publicznej (dla OPP 17% a dla pozostałych 12%). Tyle samo OPP, co pozostałych jednostek podejmowało działania polegające na reprezentowaniu i obronie praw członków jednostki lub innych grup społecznych (dla OPP 9% a dla pozostałych 7%) oraz animowaniu współpracy między organizacjami (20% dla OPP i 19% dla reszty organizacji). Drugą formą prowadzenia działalności było udzielanie wsparcia materialnego, z tym że wśród OPP występowało ono znacznie częściej niż wśród pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora (odpowiednio 40% dla OPP i 17% dla pozostałych organizacji).

OPP wyraźnie częściej od innych podmiotów udzielały wsparcia materialnego. Aż 3,5-krotnie częściej bezpłatnie przekazywały osobom potrzebującym dobra materialne, w tym pieniądze (32% OPP wobec 12% wśród pozostałych podmiotów) oraz ponad 2-krotnie częściej wspierały finansowo działania instytucji, organizacji lub firm (15% OPP wobec 7% wśród pozostałych). Produkcją i wytwarzaniem towarów zajmowało się 3% jednostek OPP.

Wykres 6.5. Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według formy działalności* w 2012 r. (w %)

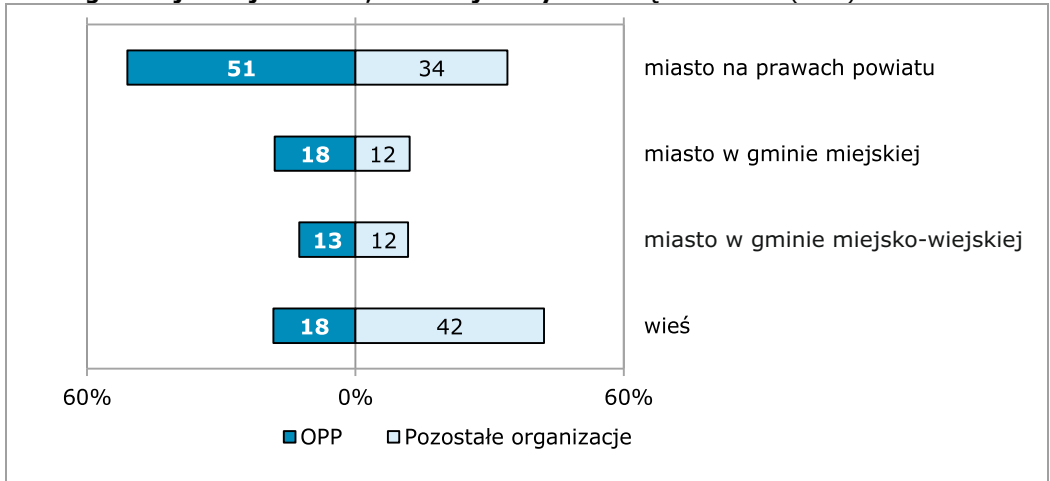
* Dane na wykresie nie sumują się do kategorii nadrzędnych ze względu na możliwość wyboru wielu odpowiedzi.

występowała w miastach na prawach powiatu (51%), a niemal 11% OPP zlokalizowanych było w 2012 roku w Warszawie. Natomiast badane organizacje nie mające statusu OPP 2,5-krotnie częściej ulokowane były na wsiach niż OPP (42% wobec 18%). Na te różnice lokalizacyjne wpływ miały wśród organizacji wiejskich duże liczebności ochotniczych straży pożarnych oraz stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych, wśród których występowanie statusu OPP było stosunkowo rzadkie.

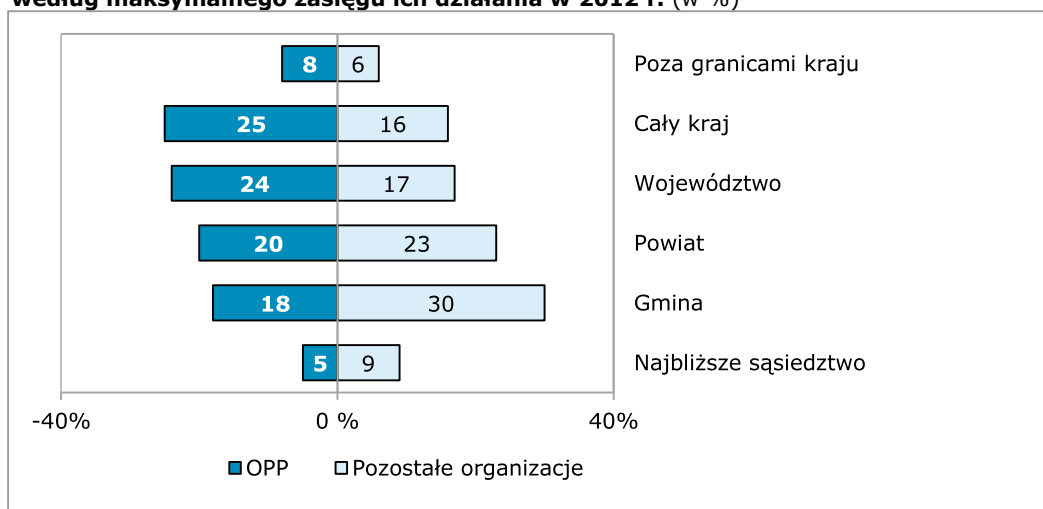
Wykres 6.6. Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według rodzaju miejscowości, w której miały siedzibę w 2012 r. (w %)

6.4. Zasięg działania OPP

Pośród badanych organizacji pożytku publicznego dominowały podmioty o ponadlokalnym zasięgu działania, czyli wykraczające w swej działalności poza obszar jednego powiatu (57%), natomiast wśród pozostałych organizacji trzeciego sektora było odwrotnie - większość stanowiły jednostki działające nie szerzej niż na terenie powiatu (62%). Co czwarta OPP działała na terenie całego kraju, a 8% - prowadziło działalność wykraczającą poza jego granice.

Wykres 6.7. Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według maksymalnego zasięgu ich działania w 2012 r. (w %)

Struktura OPP według maksymalnego zasięgu działalności, podobnie jak pozostałych organizacji trzeciego sektora nie uległa znaczącej zmianie między 2010 r. a 2012 r. (różnice mieściły się w granicach 1 p. proc.).

6.5. Potencjał społeczny OPP

Potencjał społeczny organizacji posiadających status pożytku publicznego różnił się od potencjału pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora. Odsetek organizacji zrzeszających osoby fizyczne w przypadku OPP wyniósł 76%, podczas gdy pozostałych organizacji stanowił 85%. Różnica pomiędzy tymi zbiorowościami wyniosła zatem ponad 9 p. proc., co wynikało z nadreprezentacji wśród OPP fundacji, które z założenia nie są organizacjami o charakterze członkowskim.

OPP zrzeszały w sumie 1/4 wszystkich członków organizacji trzeciego sektora, podczas gdy stanowiły tylko 1/10 badanej zbiorowości. Były one wyraźnie zróżnicowane pod względem liczby członków. Średnia liczba członków osób fizycznych w członkowskich OPP wyniosła 429 osób, a mediana tej liczby 36 osób. Dla porównania, w przypadku pozostałych organizacji trzeciego sektora średnia była 4-krotnie niższa i wyniosła 112 członków, a mediana pozostała na podobnym poziomie - 30 osób. Duża różnica między średnią a medianą wśród OPP wskazuje na spore rozwarstwienie członkostwa. W grupie OPP było niewiele organizacji zrzeszających dużą liczbę członków, jednak organizacje do których należało powyżej 10 tys. członków - tj. 23 organizacje - zrzeszały 68% wszystkich członków OPP. Najczęściej liczba członków nie przekraczała kilkudziesięciu osób.

Tablica 6.1. Rozwarstwienie członkostwa w OPP

Liczba członków	Organizacje członkowskie (w %)	Członkostwo (w %)
powyżej 10 000	0,3	 68
od 1 001 do 10 000	2	 16
od 101 do 1 000	 15	 9
od 31 do 100	 39	 5
od 16 do 30	 34	 2
od 1 do 15	 9	 0,2

Biorąc pod uwagę udział kobiet, można powiedzieć, że do OPP częściej należały kobiety, podczas gdy do pozostałych organizacji badanego trzeciego sektora mężczyźni – odsetek kobiet w ogólnej liczbie członków wyniósł 59% dla OPP oraz 39% dla pozostałych jednostek.

Organizacje OPP nieco częściej korzystały z pracy społecznej niż reszta organizacji trzeciego sektora. Bezpłatna praca była świadczona w 93% OPP, a różnica w stosunku do pozostałych jednostek wyniosła 3 p. proc. Organizacje posiadające status organizacji pożytku publicznego miały większą zdolność mobilizowania do bezpłatnej pracy niż pozostałe organizacje. Pracujący społecznie w OPP stanowili bowiem 26% wszystkich osób pracujących społecznie w badanych organizacjach.

Tablica 6.2. Rozwarstwienie pracy społecznej w OPP

Liczba osób pracujących społecznie	Organizacje korzystające z pracy społecznej (w %)	Osoby pracujące społecznie (w %)
od 1 001 do 10 000	 0,9	 43
od 101 do 1 000	 5	 21
od 31 do 100	 22	 19
od 16 do 30	 25	 9
od 1 do 15	 47	 7

Również w przypadku liczby osób świadczących pracę społeczną występowało duże zróżnicowanie w samych OPP. W grupie OPP funkcjonowało 0,9% jednostek, które korzystało z pracy 43% wolontariuszy świadczących dobrowolną i bezpłatną pracę na rzecz OPP. Średnia liczba osób pracujących społecznie wyniosła 107 osoby, a mediana tylko 17 osób. Dla porównania, w pozostałych organizacjach trzeciego sektora średnia to 31 osób, a mediana 14 osób.

Pomiędzy 2010 r. a 2012 r. można zaobserwować nieznaczne różnice w potencjale społecznym OPP. Na zbliżonym poziomie pozostał odsetek OPP, które zrzeszały osoby fizyczne (76% w 2012 r. wobec 75% w 2010 r.). Odnotowano natomiast wzrost średniej liczby członków OPP z 374 w 2010 r. do 429 osób w 2012 r. i mediany liczby członków z 27 w 2010 r. do 36 osób w 2012 r. Porównując potencjał społeczny OPP pomiędzy 2010 r. a 2012 r. widzimy także zwiększenie liczby organizacji korzystających z pracy społecznej. W 2010 r. jednostki, w których korzystano z wolontariatu stanowiły 88%, a w 2012 r. ponad 93%, jednakże ogólna liczba osób pracujących społecznie uległa obniżeniu (o blisko 0,2 mln z 1,0 mln w 2010 do 0,8 mln w 2012 r.).

6.6. Potencjał finansowy OPP

W 2012 r. prawie wszystkie jednostki posiadające status organizacji pożytku publicznego wykazały uzyskiwanie przychodów (99%). Analogiczny odsetek w zbiorowości organizacji nieposiadających statusu organizacji pożytku publicznego był nieco niższy i wyniósł 89%. Łączna suma przychodów uzyskanych przez organizacje pożytku publicznego stanowiła 29% środków finansowych zgromadzonych przez wszystkie badane organizacje trzeciego sektora. Udział OPP był więc bardzo duży, zważywszy na fakt, że organizacje te stanowiły jedynie 10% badanej zbiorowości.

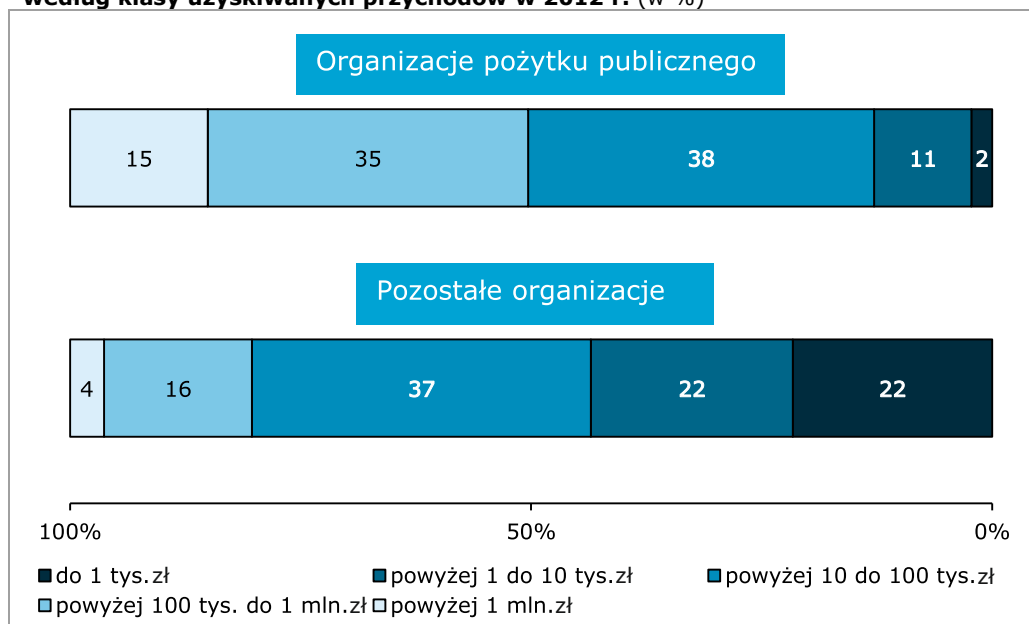
O wysokim potencjale finansowym analizowanych podmiotów, poza występowaniem bardzo dużego odsetka jednostek wykazujących uzyskiwanie środków finansowych, świadczą również inne miary charakteryzujące wielkość oraz strukturę posiadanych przychodów. Przeciętna wartość środków finansowych uzyskanych przez organizację pożytku publicznego wyniosła prawie 859,2 tys. zł³ i była 4-krotnie wyższa od analogicznej średniej obliczonej dla pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora (225,5 tys. zł). Jeszcze większą różnicę pomiędzy porównywanymi zbiorowościami zaobserwowano w przypadku mediany - mediana przychodów całkowitych obliczona dla organizacji posiadających status organizacji pożytku publicznego była prawie 7-krotnie wyższa niż analogiczna miara charakteryzująca przychody pozostałych badanych organizacji (98,3 tys. zł w stosunku do 15,0 tys. zł).

Omawiane grupy podmiotów różniły się również pod względem skali rozwarstwienia ekonomicznego. Porównanie średnich oraz median przychodów wykazało, że większa (15-krotna) różnica pomiędzy wspomnianymi miarami wystąpiła w grupie organizacji nieposiadających statusu OPP. Wśród OPP analizowane dysproporcje były także wysokie, ale cechowały się niższą rozpiętością. W ich przypadku średnia wartość przychodów była 9-krotnie wyższa od „wartości środkowej” (mediany).

O tym, że status organizacji pożytku publicznego istotnie wpływa na wysokość będących w dyspozycji jednostki środków finansowych, świadczą też występujące pomiędzy obiema porównywanymi zbiorowościami różnice w procentowym udziale jednostek z poszczególnych klas przychodów. Wśród OPP połowę jednostek stanowiły podmioty, których przychody w 2012 r. przekroczyły 100 tys. zł. Natomiast wśród pozostałych organizacji odsetek jednostek cechujących się wspomnianym poziomem przychodów był ponad 2-krotnie niższy i wyniósł 20%. Największą część wymienionej zbiorowości (44%) stanowiły jednostki, których roczne przychody nie przekroczyły 10 tys. zł. Udział analogicznych podmiotów wśród organizacji pożytku publicznego był ponad 3-krotnie mniejszy i wyniósł 13%.

---

³ Porównywane średnie oraz mediany zostały obliczone w oparciu o sumę wszystkich badanych organizacji, zarówno uzyskujących, jak i nieuzyskujących przychody.

Wykres 6.8. Struktura OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według klasy uzyskiwanych przychodów w 2012 r. (w %)*

*Ze względu na zaokrąglenia procenty na wykresie nie zawsze sumują się dokładnie do 100%.

Ponadto organizacje pożytku publicznego różniły się od pozostałych badanych podmiotów pod względem dostępu do poszczególnych źródeł finansowania oraz procentowego udziału pochodzących z nich środków w sumie wszystkich uzyskanych przychodów. Prawie wszystkie podmioty cechujące się wspomnianym statusem (98%) posiadały w swoich budżetach środki niemające charakteru rynkowego. Były to najczęściej fundusze publiczne, które trafiły aż do 94% omawianych jednostek. Spośród nich najbardziej rozpowszechnione były pochodzące z budżetu państwa środki z odpisów 1% podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) i nawiązek sądowych, a następnie dotacje i subwencje przekazane przez organy administracji samorządowej – wymienione źródła finansowania trafiły odpowiednio do 86% oraz 52% podmiotów. Przeważająca część organizacji pożytku publicznego (73%) w swoich budżetach posiadała również środki o charakterze nierynkowym pochodzące ze źródeł prywatnych, do których należały darowizny przekazywane przez darczyńców prywatnych (osoby fizyczne, przedsiębiorstwa, inne podmioty trzeciego sektora) oraz datki uzyskane ze zbiórek publicznych. Większość omawianych podmiotów (57%) wypracowywała także środki o charakterze rynkowym, pochodzące najczęściej z odsetek i dywidend (35%) oraz z odpłatnej działalności statutowej (30%). Stosunkowo duża część jednostek z analizowanej zbiorowości (9%) posiadała również środki wypracowane dzięki działalności gospodarczej. Spośród przychodów o charakterze rynkowym najrzadziej wykorzystywane były środki otrzymane na realizację zadań publicznych w drodze otwartego przetargu, m.in. na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych - tego rodzaju fundusze zdołało pozyskać tylko 5% omawianych podmiotów.

Tablica 6.3. Przychody OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora w 2012 r.

Źródła przychodów	Badane organizacje			
	OPP		pozostałe organizacje	
	organizacje uzyskujące dany rodzaj przychodów	udział w całości przychodów	organizacje uzyskujące dany rodzaj przychodów	udział w całości przychodów
Liczba organizacji (w tys.)	8,0		75,5	
% w kolumnach				
Przychody o charakterze rynkowym	57	28	36	45
<i>w tym z działalności gospodarczej</i>	9	10	7	21
<i>w tym z odpłatnej działalności statutowej</i>	30	10	22	20
<i>w tym uzyskane na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych, kontraktu z NFZ itp.</i>	5	6	2	3
<i>w tym odsetki i dywidendy</i>	35	2	16	1
Przychody o charakterze nierynkowym	98	69	69	46
ze źródeł publicznych	94	52	50	37
<i>w tym od administracji samorządowej</i>	52	21	40	16
<i>w tym od administracji rządowej</i>	23	12	13	9
<i>w tym ze źródeł zagranicznych, europejskich</i>	11	11	5	12
<i>w tym pochodzące z 1% PIT i nawiązki sądowe</i>	86	8	1	0
ze źródeł prywatnych	73	17	43	9
<i>w tym darowizny i inne przekazane środki finansowe</i>	70	14	40	8
<i>w tym zbiórki publiczne</i>	13	2	6	1
Składki członkowskie	63	1	71	8
Inne	5	2	2	1
RAZEM	100*	100	100*	100

* Procenty w kolumnach nie zawsze sumują się do 100, ponieważ duża część organizacji korzystała z więcej niż jednego źródła finansowania.

Analiza poszczególnych źródeł przychodów przeprowadzona ze względu na ich udział w finansowaniu działalności organizacji wykazała, że największa część wszystkich środków finansowych zgromadzonych w zbiorowości organizacji pożytku publicznego

pochoziła z publicznych oraz prywatnych źródeł o charakterze nierynkowym (69%). Spośród nich najwyższym wkładem odznaczały się fundusze przekazane przez administrację publiczną - samorządową (21%) i rządową (12%) oraz datki i darowizny otrzymane od darczyńców prywatnych (13%). Natomiast przychody o charakterze rynkowym stanowiły 28% wszystkich zgromadzonych funduszy. Największa część środków o charakterze rynkowym została wypracowana w wyniku prowadzenia działalności gospodarczej oraz odpłatnej działalności statutowej (po 10%).

Podmioty posiadające status organizacji pożytku publicznego odróżniały się od pozostałych organizacji trzeciego sektora przede wszystkim znacznie wyższym odsetkiem jednostek otrzymujących środki o charakterze nierynkowym (98% w stosunku do 69%) oraz większym udziałem tego rodzaju funduszy w sumie wszystkich zgromadzonych przychodów (69% w stosunku do 46%). Wśród OPP wystąpił również wyższy odsetek jednostek wypracowujących przychody o charakterze rynkowym (57% w stosunku do 36%), jednak udział tych ostatnich środków w całości przychodów OPP był wyraźnie niższy niż w przypadku pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora (28% wobec 45%).

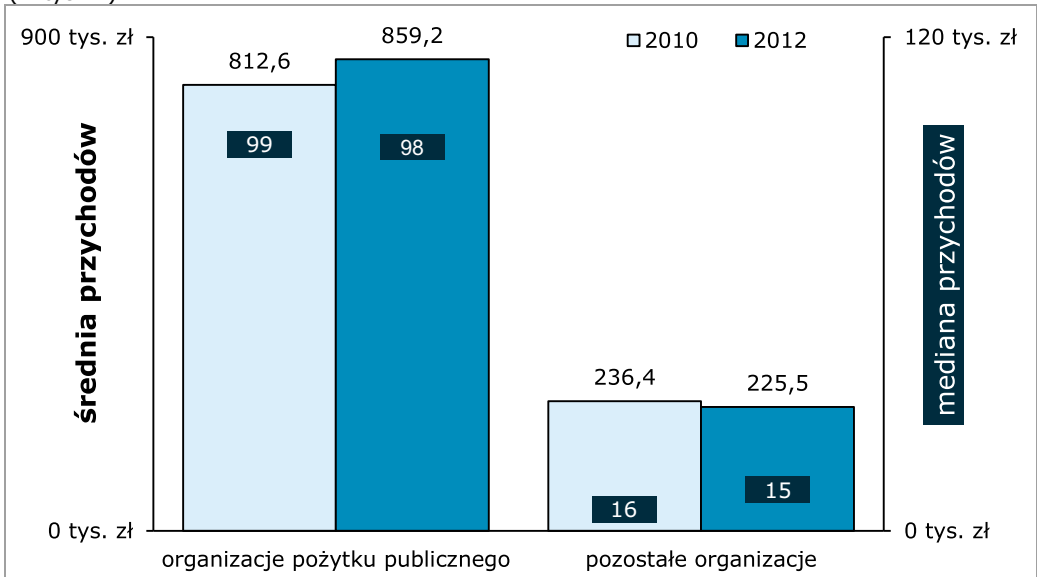
Należy również wspomnieć, że w finansowaniu działalności organizacji pożytku publicznego znacznie mniejszą rolę odgrywały środki pochodzące ze składek członkowskich. Uzyskiwanie tego typu funduszy wykazało 63% wymienionych jednostek, jednak środki te stanowiły zaledwie 1% przychodów całkowitych, podczas gdy w zbiorowości pozostałych organizacji odsetek jednostek pobierających składki członkowskie wyniósł 71%, a udział tych środków w sumie wszystkich zgromadzonych funduszy wyniósł 8%.

Porównanie przedstawionych powyżej danych z wynikami pochodzącymi z poprzedniej edycji badań z serii SOF (za 2010 r.) wykazało, że w analizowanym okresie potencjał finansowy organizacji pożytku publicznego zwiększył się, czego, niestety, nie można napisać o sytuacji pozostałych organizacji. W stosunku do 2010 r. suma przychodów całkowitych zgromadzonych przez pierwszą z wymienionych zbiorowości organizacji powiększyła się aż o 15% (z 6,0 mld zł do 6,8 mld zł), podczas gdy w tym samym okresie analogiczna kwota pozyskana przez organizacje nie posiadające statusu pożytku publicznego zmniejszyła się o 1% (z 17,3 mld zł do 17,0 mld zł). Opisanie powyżej zmiany spowodowały zwiększenie się udziału środków zgromadzonych przez organizacje pożytku publicznego w sumie przychodów całkowitych – w 2010 r. stanowiły one 26% natomiast w 2012 r. około 29% wszystkich funduszy uzyskanych przez badane organizacje.

Wraz ze wzrostem przychodów całkowitych w niewielkim stopniu zwiększyły się również przeciętne przychody organizacji pożytku publicznego. Średnia arytmetyczna obliczona dla tej grupy podmiotów wzrosła o 6% (z 812,6 tys. zł do 859,2 tys. zł). Z kolei ta sama miara obliczona dla pozostałych organizacji zmniejszyła się o 5% (z 236,4 tys. zł do 225,5 tys. zł). Zjawiskiem wspólnym dla obu porównywanych zbiorowości było obniżenie się „średkowego” poziomu przychodów (mediana). Mniejszy spadek – bo tylko około 1-procentowy – wystąpił wśród organizacji pożytku publicznego (z 99,0 tys. zł do 98,3 tys. zł). Z kolei mediana przychodów obliczona dla pozostałych organizacji zmniejszyła się o 6% (z 16,0 tys. zł do 15,0 tys. zł). Warto jednak wspomnieć, że

w przypadku tych organizacji obniżenie się mediany występowało również ze zmniejszeniem się – w podobnym stopniu – średniej przychodów, co pozwala wysunąć wniosek, że w zbiorowości podmiotów nieposiadających statusu organizacji pożytku publicznego rozwarstwienie ekonomiczne – mierzone odległością średniej od mediany – pozostało na takim samym poziomie (zarówno w 2010 r. jak i w 2012 r. średnia była około 15-krotnie wyższa od mediany). Natomiast w zbiorowości organizacji pożytku publicznego dysproporcja pomiędzy porównywanymi miarami nieco się zwiększyła – w 2010 r. średnia stanowiła 8-krotność, a w 2012 r. 9-krotność mediany.

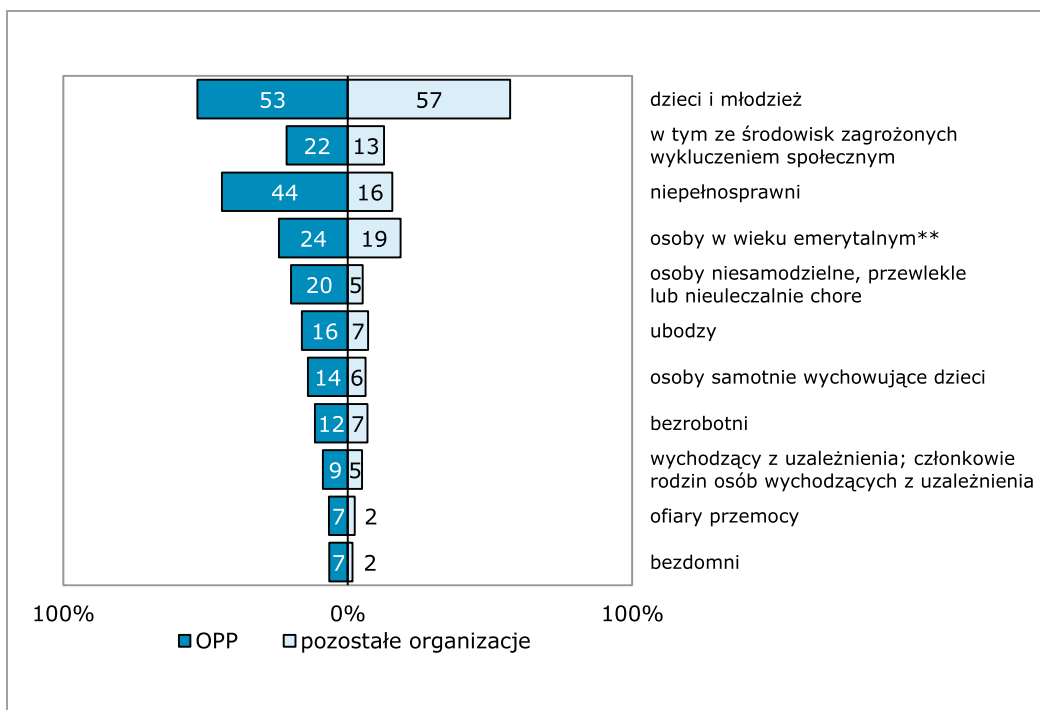
Wykres 6.9. Średnia i mediana przychodów organizacji pożytku publicznego oraz organizacji nieposiadających statusu pożytku publicznego w latach 2010-2012 (w tys. zł)

6.7. Odbiorcy działalności OPP i formy świadczonych usług

W 2012 r. spośród wszystkich stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych posiadających status organizacji pożytku publicznego zdecydowana większość podmiotów (84%) prowadziła działania na rzecz osób fizycznych, natomiast 39% dostarczało bezpośrednio dobra i usługi instytucjom, organizacjom i firmom. Wśród organizacji, które nie posiadały statusu OPP, odsetki te były niższe – wynosiły 71% w przypadku działań kierowanych bezpośrednio do osób fizycznych oraz 28% w przypadku działań na rzecz instytucji, organizacji i firm⁴.

Wykres 6.10. Odsetek OPP i pozostałych badanych organizacji trzeciego sektora według rodzajów wspieranych beneficjentów w 2012 r. (w %)*

* Procenty obliczone na podstawie sumy wszystkich stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych, które w 2012 r. świadczyły działalność na rzecz osób fizycznych.

** Kobiety w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyźni w wieku 65 lat i więcej.

⁴ Działalność statutowa organizacji pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego ma na celu przede wszystkim wsparcie oraz ochronę interesów osób należących do danej branży bądź grupy zawodowej. W przeciwieństwie do stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych, zdecydowana większość z nich nie zajmuje się więc realizacją zadań wymienionych w ustawie *O działalności pożytku publicznego i wolontariacie*, które zostały zakwalifikowane do sfery pożytku publicznego. Dlatego wszystkie dane procentowe przedstawione w tej części rozdziału zostały obliczone bez uwzględnienia tej zbiorowości organizacji.

Organizacje posiadające status OPP wsparły w 2012 r. 35% osób będących beneficjentami wszystkich opisywanych organizacji⁵. OPP najczęściej kierowały swoją działalność do dzieci i młodzieży (53%) oraz do osób niepełnosprawnych (44%). Co czwarta OPP prowadziła działania na rzecz osób starszych. Na częstą pomoc ze strony OPP mogły liczyć także takie grupy beneficjentów, takie jak: osoby niesamodzielne, przewlekle lub nieuleczalnie chore, osoby samotnie wychowujące dzieci, ubodzy, bezdomni czy ofiary przemocy.

Organizacje posiadające status pożytku publicznego charakteryzowały się dużo częstszym podejmowaniem działalności na rzecz osób należących do niemal wszystkich spośród wymienionych grup beneficjentów. Tylko w przypadku jednostek działających na rzecz dzieci i młodzieży wystąpił wyższy odsetek podmiotów nie posiadających wspomnianego statusu (57% w stosunku 53%).

Działania na rzecz dzieci i młodzieży w głównej mierze prowadzone były przez stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (53%), które rzadko legitymowały się statusem OPP (zaledwie 6% organizacji sportowych posiadało status OPP). Natomiast organizacje pożytku publicznego częściej kierowały swoje działania do dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym, co bezpośrednio wiąże się z najczęstszym obszarem działalności tych organizacji, jakim jest pomoc społeczna i humanitarna (patrz - pkt. 6.2).

Głównym przejawem pomocy osobom fizycznym było organizowanie dla nich czasu wolnego i wypoczynku. W ten sposób działało prawie 40% OPP. Inne dość popularne wśród tych organizacji formy pomocy to doradztwo i poradnictwo specjalistyczne (25%), leczenie i rehabilitacja (22%), pomoc terapeutyczna (21%) oraz prowadzenie szkoleń i kursów (20%). Ponadto osoby fizyczne mogły liczyć ze strony OPP na pomoc materialną, finansową oraz żywieniową (świadczyło ją odpowiednio 18%, 17% i 16% wspomnianych organizacji).

Odsetki organizacji mających status pożytku publicznego, działających na rzecz osób fizycznych, w niemal w każdej z wyróżnionych form działalności był wyższy od analogicznego odsetka obliczonego dla pozostałych organizacji. Wyjątek stanowi jedynie ratownictwo świadczone głównie przez ochotnicze straże pożarne, które w zdecydowanej większości nie posiadały statusu OPP (w 2012 r. status ten posiada tylko 1% OSP).

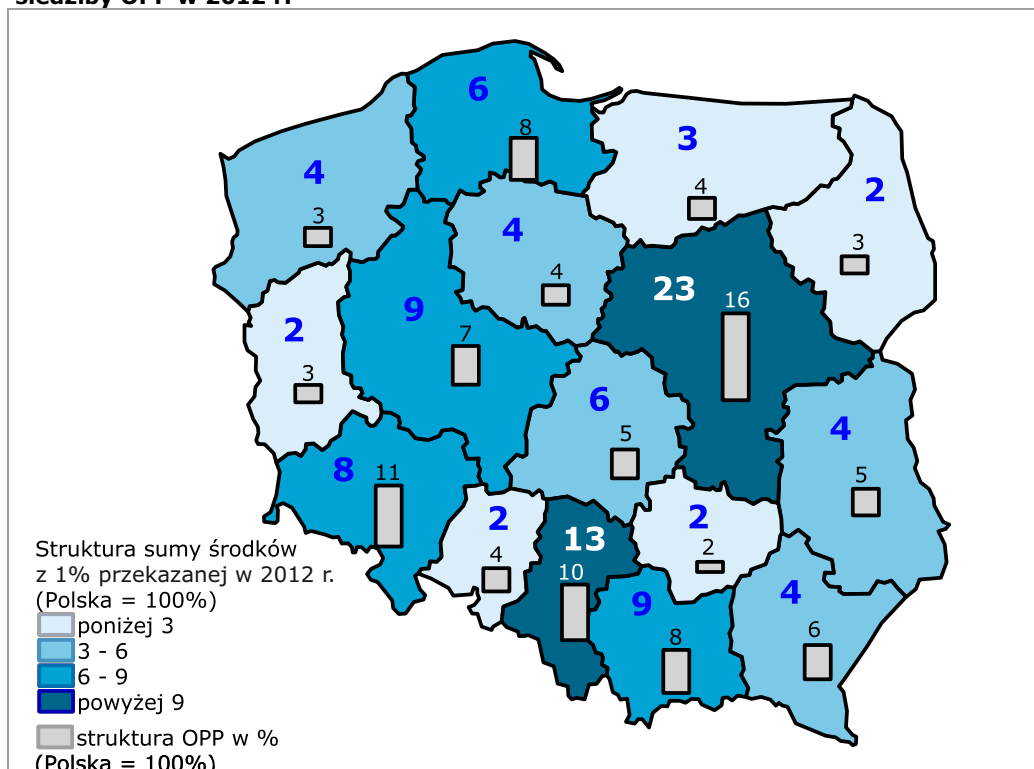
---

⁵ Osoby korzystające z działania organizacji przynajmniej dwa razy w roku.

6.8. Przywileje organizacji posiadających status OPP

Z posiadaniem statusu organizacji pożytku publicznego wiąże się uprawnienia⁶, które mogą ułatwiać działalność badanych jednostek. Niewątpliwie najistotniejszym przywilejem jest możliwość uzyskiwania środków z 1% PIT, która w Polsce istnieje od 2004 r., kiedy to po raz pierwszy organizacje mogły otrzymać część podatku dochodowego od osób fizycznych za rok podatkowy 2003. W 2012 r. odpis 1% z PIT otrzymało około 7 tys. OPP, a łączna kwota uzyskanych środków wynosiła 457,3 mln zł.

Mapa 6.2. Rozkład kwoty 1% według województw, w których znajdowały się siedziby OPP w 2012 r.*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

*Ze względu na zaokrąglenia procenty nie sumują się dokładnie do 100%.

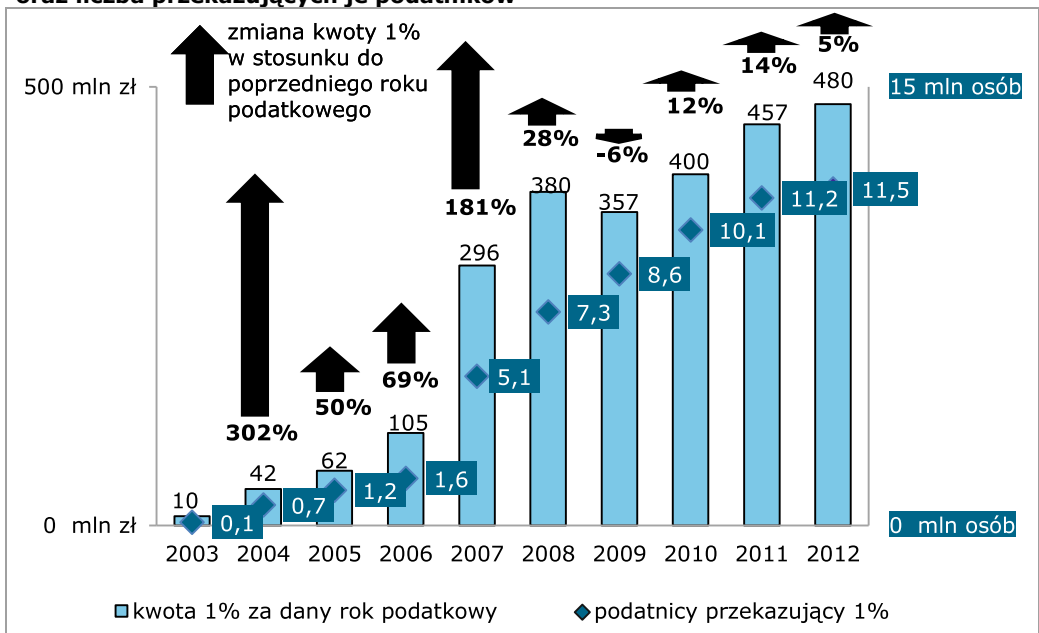
Największą część kwoty z 1% uzyskały OPP mające siedzibę w województwie mazowieckim (23%). Między innymi dzieje się tak dlatego, iż najczęściej największe kwoty z 1% trafiają do mazowieckich organizacji pożytku publicznego, zwłaszcza tych

⁶ Przywilejami przysługującymi OPP są: prawo do otrzymywania 1% podatku od osób fizycznych, prawo do nieodpłatnego informowania przez radio i telewizję publiczną o działalności organizacji, możliwość użytkowania nieruchomości należących do Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego na preferencyjnych warunkach, możliwość angażowania do zbiórek publicznych małoletnich wolontariuszy, możliwość zwolnienia z podatku VAT, zwolnienie od: podatku dochodowego, podatku od nieruchomości, opłat skarbowych, opłat sądowych, podatku od czynności cywilnoprawnych.

o ogólnopolskim lub nawet międzynarodowym zasięgu działania. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują fundacje, które znacznie częściej promowały własną działalność oraz wykorzystywały kampanie reklamowe w celu pozyskania środków z 1%. Po województwie mazowieckim najwięcej środków z 1% trafiło do OPP z woj. śląskiego (13%). Z kolei najniższy odsetek środków z 1% trafił do OPP z województwa lubuskiego, opolskiego, podlaskiego i świętokrzyskiego (po 2%) oraz warmińsko-mazurskiego (3%).

Wśród kwot otrzymywanych przez OPP ze środków 1% PIT występuje bardzo duże zróżnicowanie - od symbolicznej złotówki po kwotę rzędu nawet 100 mln zł. Spośród OPP, które otrzymywały środki z odpisu PIT, 64 organizacje otrzymały kwoty powyżej 1 mln zł. Grupa tych 64 organizacji kumulowała aż 58% sumy środków przekazanych z 1% PIT. Środki w kwocie poniżej 1 mln, ale nie mniejsze niż 100 tys. zł otrzymało blisko 0,4 tys. organizacji, a suma tych kwot stanowiła 25% sumy środków przekazanych z 1% PIT. Pozostałą część tej sumy (17%) otrzymało 6,8 tys. OPP (99%), przy czym dla 4,3 tys. OPP kwota z 1% nie przekroczyła 10 tys. zł.

Wykres 6.11. Kwoty przekazanego 1% podatku za lata podatkowe 2003-2012 oraz liczba przekazujących je podatników

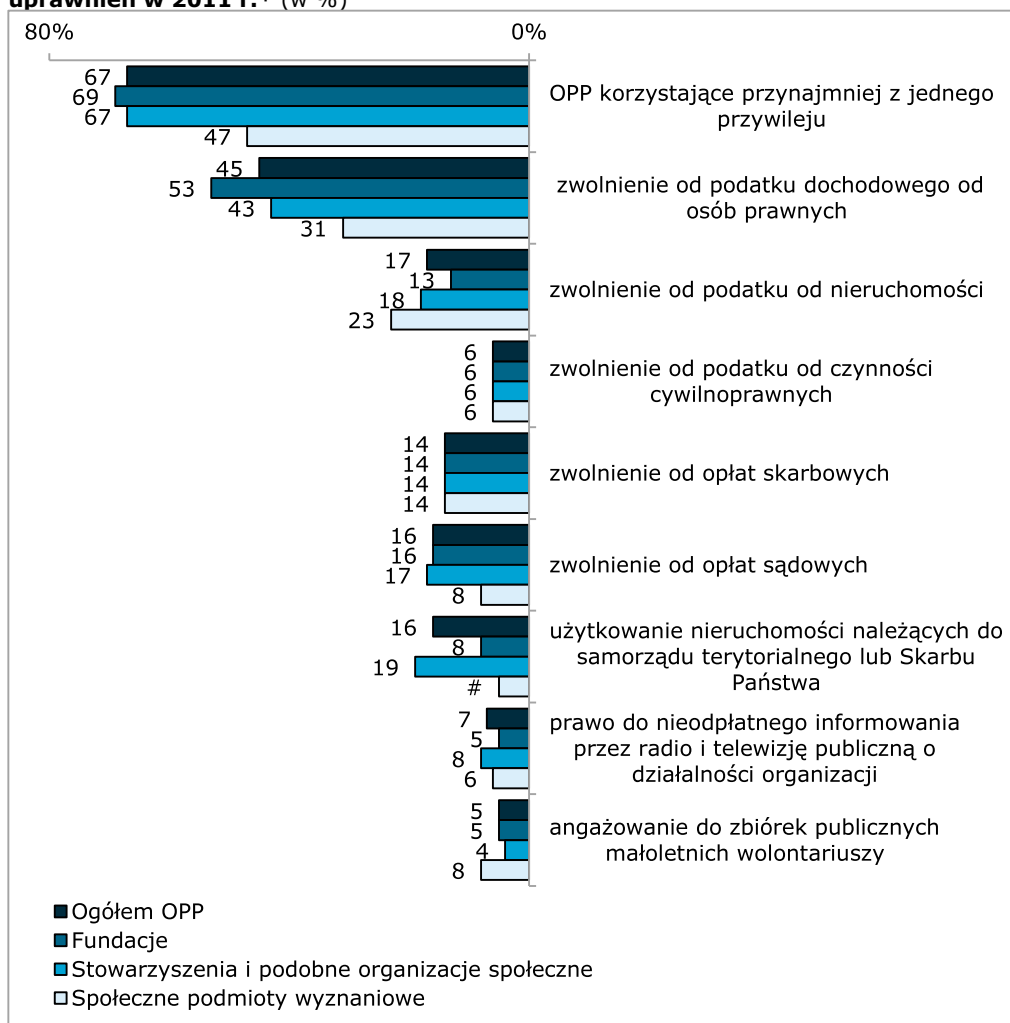

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Gdy popatrzy się na dane o przekazywaniu 1% przez podatników wyraźnie widać, że początkowo zainteresowanie wsparciem badanych organizacji poprzez przekazywanie kwoty 1% nie było tak duże, jak stało się w ostatnich latach. Największy wpływ na wzrost liczby podatników zasilających konta organizacji pożytku publicznego kwotą 1% miała zmiana procedury jej przekazywania, która nastąpiła w 2007 r., jak i rozszerzenie kręgu podatników, którzy mogą korzystać z tej formy wsparcia organizacji

pożytku publicznego⁷. Dzięki tej zmianie, między rokiem podatkowym 2006 a 2007 wystąpił największy przyrost liczby podatników przekazujących kwotę 1% PIT (z 1,6 mln do 5,1 mln). Według ostatnich danych opublikowanych przez Ministerstwo Finansów w 2013 r. (za rok podatkowy 2012) liczba podatników wyniosła 11,5 mln, a suma przekazanych kwot przekroczyła 480 mln zł (średnio 42 zł od jednego podatnika)⁸.

Wykres 6.12. Organizacje pożytku publicznego według korzystania z przysługujących uprawnień w 2011 r.* (w %)

* Na podstawie danych pochodzących z badania GUS zrealizowanego w 2012 r. na formularzu SOF-5 (*Sprawozdanie o kooperacji, zarządzaniu i komunikacji wybranych organizacji non-profit za 2011 r.*).

⁷ Od wspomnianego roku zamiast samodzielnego dokonywania wpłat przez podatników na konto wybranej organizacji wystarczy tylko w rocznym zeznaniu PIT wskazać organizację, a przelew wykonuje już urząd skarbowy.

⁸ Kwoty 1% podatku od osób fizycznych na rzecz OPP dotyczą także OPP, które są spółkami i spółdzielniami socjalnymi, jednak udział OPP mających takie formy prawne był marginalny.

Obok pozyskiwania środków z 1% PIT badane organizacje korzystają także z innych przywilejów przysługujących OPP. Wyniki badania na formularzu SOF-5 za 2011 r. wskazują, że zjawisko to dotyczy 67% organizacji. Najczęściej wykorzystywanym przywilejem było *zwolnienie od podatku dochodowego od osób prawnych*, który wskazało 45% OPP. Najczęściej z tego prawa korzystały fundacje o statusie OPP – ponad połowa z nich (53%). Kolejnym, chociaż już nie tak popularnym przywilejem było *zwolnienie od podatku od nieruchomości*, który wskazało 17% OPP i który szczególnie często występował wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (23%) uprawnionych do korzystania z tej ulgi. Popularne było także *użytkowanie nieruchomości należących do samorządu terytorialnego lub Skarbu Państwa* (16%), *zwolnienie od opłat sądowych* (16%) oraz *zwolnienie od opłat skarbowych*, które wskazało 14% OPP.

6.9. Bariery rozwoju OPP

Organizacje posiadające status OPP częściej niż pozostałe badane organizacje trzeciego sektora wskazywały, że w swojej działalności napotykały jakieś bariery czy problemy (82% wobec 76% wśród pozostałych organizacji).

Hierarchia częstotliwości występowania poszczególnych problemów między organizacjami posiadającymi i nie posiadającymi statusu OPP była podobna, jednak wszystkie bariery były wskazywane częściej przez OPP niż przez pozostałe organizacje.

W przypadku obydwu grup organizacji jako najczęstszy problem w 2012 r. wskazywano *trudności w pozyskiwaniu środków finansowych na działalność jednostki* (59% OPP i 47% wśród pozostałych organizacji). Na drugim miejscu w przypadku OPP były wskazywane *problemy wynikające z przepisów i procedur prawnych* (34%), a na trzecim wystąpił problem *niewystarczającej liczby chętnych do pracy społecznej* (33%). Natomiast w przypadku pozostałych organizacji problemy te były wskazywane odpowiednio przez 25% i 30% jednostek, czyli częstość występowania tych problemów była odwrotna. Często OPP wskazywały także na problemy w kontaktach z administracją publiczną (29%).

Wykres 6.13. OPP i pozostałe badane organizacje trzeciego sektora według zgłaszanych problemów związanych z prowadzeniem działalności w 2012 r.* (w %)

* Prezentowane dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru przez jednostki więcej niż jednej odpowiedzi.

Pomimo znacznie lepszej sytuacji finansowej i częstszego korzystania ze środków publicznych, OPP wyraźnie częściej niż pozostałe organizacje trzeciego sektora skarżyły

się na trudności w pozyskiwaniu funduszy (o 12 p. proc.), problemy wynikające z przepisów i procedur prawnych (o 9 p. proc.) oraz współpracę z administracją publiczną (o 9 p. proc.). Mogło to być spowodowane większym zakresem działalności OPP (większa liczba beneficjentów, większy zasięg działalności, trudniejsze dziedziny działalności), z którym częściej wiązała się konieczność zatrudnienia pracowników, posiadania lokalu lub innych dóbr – a więc stabilnych zasobów finansowych, które również muszą być pozyskiwane regularnie – a to jest o wiele trudniejsze niż zdobycie ich do pojedynczych, nieregularnych akcji. Ponadto ich działalność mogła wiązać się z regularniejszą współpracą z administracją publiczną, co pozwalało częściej dostrzegać bariery w tej współpracy.

W stosunku do poprzedniej edycji badań, kolejność przedstawionych problemów według częstotliwości ich występowania, jak i samo ich występowanie nie zmieniły się zarówno wśród OPP, jak i pozostałych organizacji.

Rozdział 7.

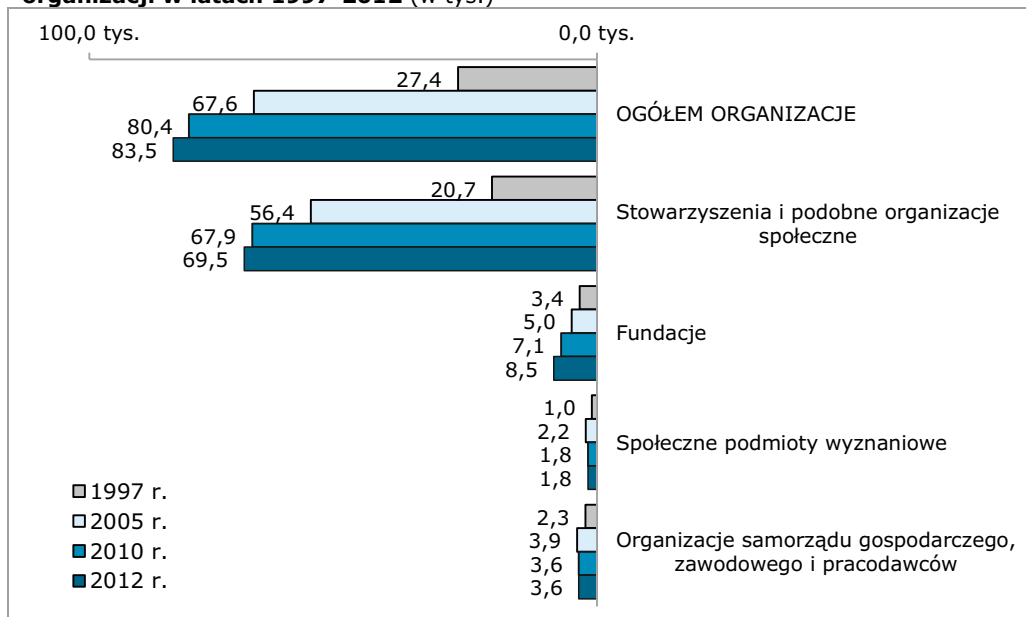
Stan trzeciego sektora oraz kluczowe zmiany w latach 1997-2012

7.1. Liczba aktywnych organizacji

7.1.1 Liczebność według rodzaju organizacji

W 2013 r. do badań na formularzach SOF-1 i SOF-4 z operatu liczącego 102,4 tys. podmiotów trzeciego sektora wybrano 36,2 tys. stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców. W trakcie realizacji badań ustalono stan aktywności 93% z nich, jak również uzyskano dane o działalności w 2012 r. od 25,2 tys. jednostek. Uogólnienie wyników pozwala stwierdzić, że na dzień 31 grudnia 2012 r. aktywnych było 83,5 tys. organizacji badanego trzeciego sektora.

Wykres 7.1. Liczebność badanego trzeciego sektora według głównych rodzajów organizacji w latach 1997-2012 (w tys.)

* Dane w seriach ze względu na zaokrąglenia nie zawsze sumują się dokładnie do danych ogółem.

Na zbiorowość tę składało się:

- 69,5 tys. stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych – obok typowych stowarzyszeń i organizacji społecznych (32,4 tys.) grupę tę tworzyły stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (19,8 tys.), ochotnicze straże pożarne (14,9 tys.) oraz koła łowieckie (2,4 tys.),
- 8,5 tys. fundacji,
- 3,6 tys. organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego oraz pracodawców, wśród których 1,5 tys. stanowiły kółka rolnicze,
- 1,8 tys. społecznych podmiotów wyznaniowych, czyli zarejestrowanych organizacji członkowskich oraz placówek świadczących usługi społeczne, działających w ramach kościołów i związków wyznaniowych.

Ważną grupę wśród objętych badaniami podmiotów trzeciego sektora stanowiły organizacje posiadające status pożytku publicznego (OPP). Ich udział w całej badanej zbiorowości w 2012 r. wyniósł 10%. Najwyższy był wśród fundacji (20%), zaś najniższy wśród jednostek samorządu gospodarczego i zawodowego (0,2%).

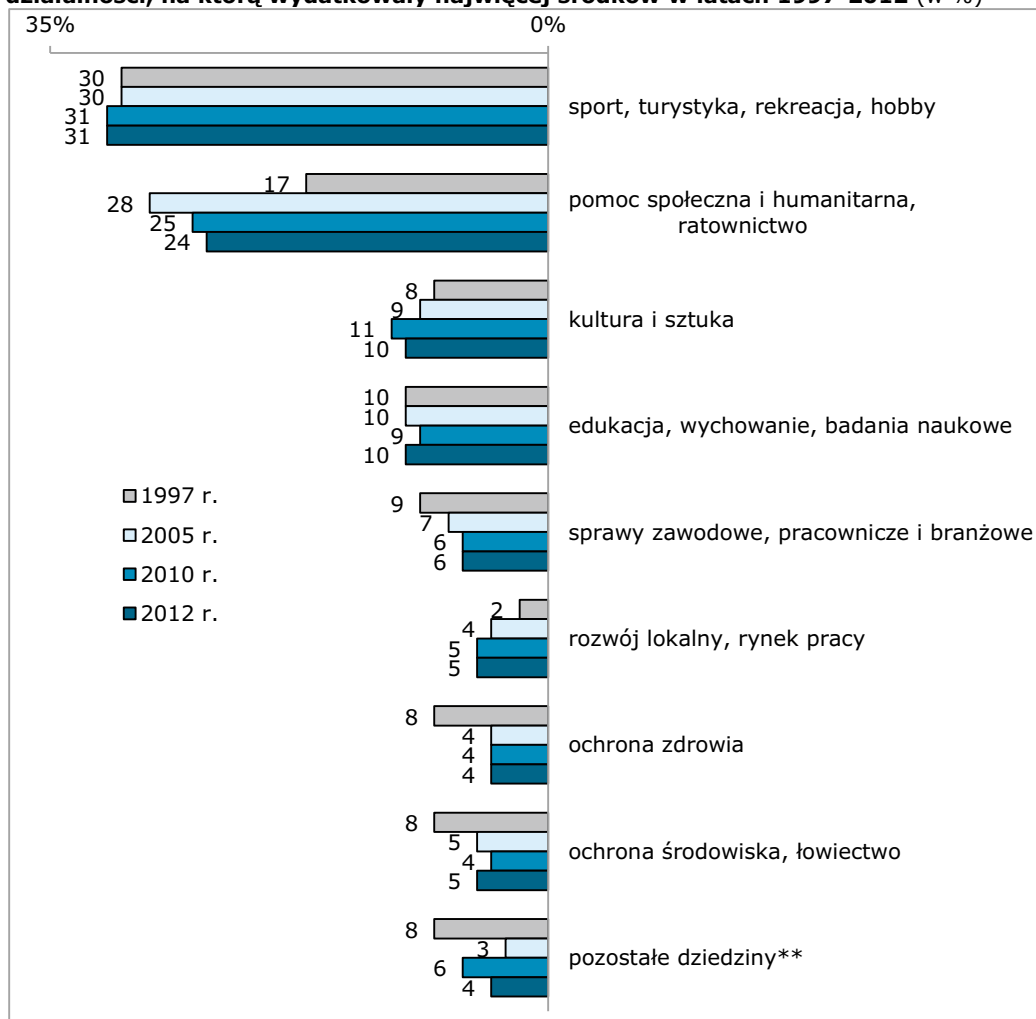
W stosunku do pierwszych badań na formularzach z serii SOF dotyczących 1997 r. nastąpił 3-krotny wzrost liczby aktywnych podmiotów badanego sektora (dynamika 305; 1997 r.=100). Największy wpływ na tę dynamikę miało wysokie tempo wzrostu w najliczniejszych grupach organizacji tj. wśród stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (335; 1997 r.=100) oraz fundacji (254; 1997 r.=100). Między 1997 r. a 2005 r. liczba jednostek trzeciego sektora w grupach organizacji objętych badaniami SOF szybko rosła (średnio po 5,0 tys. podmiotów rocznie), w latach 2005-2010 wzrost ten zmniejszył się 2-krotnie (2,6 tys. podmiotów rocznie), natomiast w latach 2010-2012 wzrost był jeszcze wolniejszy (niespełna 1,6 tys. podmiotów rocznie). Warto zauważyć, że w ostatnich dwóch latach, podczas gdy liczba aktywnych fundacji wzrosła o 20%, a liczba stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych o 3% to liczba społecznych podmiotów wyznaniowych oraz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców pozostały na tym samym poziomie.

7.1.2 Liczebność według głównej dziedziny wydatków w ramach działalności statutowej

Analizując liczebność podmiotów trzeciego sektora ze względu na dziedzinę działalności, w której badane jednostki wydatkowały największą część swojego budżetu można zaobserwować, że najpopularniejszymi obszarami aktywności w 2012 r. były: *sport, turystyka, rekreacja, hobby* (31% organizacji), *pomoc społeczna, humanitarna i ratownictwo* (24%), *kultura i sztuka* (10%), *edukacja, wychowanie i badania naukowe* (10%) oraz *sprawy zawodowe, pracownicze i branżowe* (6%). Mniej popularnymi branżami okazały się być *rozwój lokalny* łącznie z *rynkiem pracy* (5%), *ochrona środowiska i łowiectwo* (5%) oraz *ochrona zdrowia* (4%).

Mimo, że liczebność badanego sektora na przestrzeni omawianych 15 lat znacznie wzrosła, struktura aktywnych organizacji pod względem głównej dziedziny wydatkowanych środków w ramach działalności statutowej zmieniła się stosunkowo niewiele.

Wykres 7.2. Struktura organizacji badanego trzeciego sektora według dziedziny działalności, na którą wydatkowały najczęściej środków w latach 1997-2012 (w %)*

* Ze względu na zaokrąglenia, procenty na wykresie nie zawsze sumują się do 100%.

** Do zbiorczej kategorii *pozostałe dziedziny* zaliczono podmioty, które wskazały dziedziny mające udział 2% lub mniejszy (*wspieranie instytucji i organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich oraz religia*, a także *współpraca międzynarodowa*) lub nie były w stanie wskazać żadnej z 14-tu proponowanych dziedzin jako tej, w której wydatkowały większość swoich środków przeznaczonych na działalność statutową.

Najbardziej widoczną zmianą w latach 1997-2005 był duży wzrost udziału organizacji wydatkujących środki na *pomoc społeczną, humanitarną i ratownictwo* (o 11 p. proc.) wynikający z zarejestrowania się w tym okresie większości jednostek ochotniczych straży

pożarnych. Wówczas też spadł udział jednostek wydatkujących środki na *ochronę zdrowia* (z 8% do 4%) oraz *ochronę środowiska i łowiectwo* (z 8% do 5%). W latach 2005-2010 najwyraźniejszą zmianą było zmniejszenie się udziału jednostek zajmujących się *pomocą społeczną, humanitarną i ratownictwem* (z 28% na 25%), natomiast między 2010 r. a 2012 r. nie było zmian między dziedzinami przekraczających 1 p. proc.

W całym 15-letnim okresie trwał proces zmniejszania udziału organizacji zajmujących się *sprawami zawodowymi, pracowniczymi, branżowymi* (z 9% do 6%), a jednocześnie wzrastał odsetek podmiotów wydatkujących większość swoich środków w obszarze *rozwoju lokalnego i rynku pracy* (z 2% do 5%).

7.1.3 Liczebność organizacji według ich umiejscowienia

Oprócz analizy trzeciego sektora według rodzaju organizacji i według dziedziny prowadzonej działalności, istotna dla charakterystyki tego sektora jest też rozmieszczenie badanych podmiotów według rodzaju miejscowości oraz według województw.

W 2012 roku 6 na 10 organizacji objętych badaniem SOF-1 lub SOF-4 usytuowanych było w miastach. Częściej znajdowały się w miastach, mających status miast na prawach powiatów niż w pozostałych miastach. W miastach na prawach powiatów głównie zlokalizowane były fundacje, a także organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych (odpowiednio 71% i 60%), podczas gdy ochotnicze straże pożarne, podobnie jak kółka rolnicze, najczęściej swoją działalność prowadziły na wsi (odpowiednio 91% i 90%).

Biorąc pod uwagę podział na województwa, największa część badanych organizacji, bo aż 16%, miała swoją siedzibę w województwie mazowieckim, z czego ponad połowa mieściła się na terenie Warszawy, zaś najmniej jednostek ulokowanych było w województwach: lubuskim, opolskim, podlaskim i świętokrzyskim (po 3%).

Z punktu widzenia dostępności struktur trzeciego sektora, mierzonej liczbą organizacji na 10 tys. mieszkańców, najlepsza sytuacja była w województwach: mazowieckim, wielkopolskim i podkarpackimi, w których w 2012 r. na 10 tys. mieszkańców przypadły ponad 23 organizacje, zaś najgorsza – w województwie śląskim (15 podmiotów na 10 tys. osób).

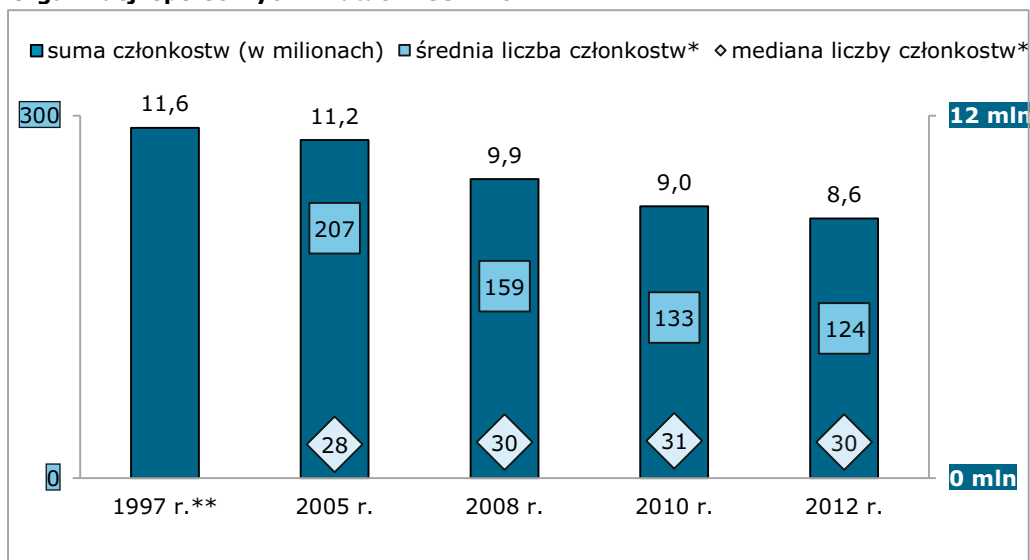
W rezultacie wspomnianego powyżej wzrostu liczby jednostek sektora non-profit ich dostępność dla mieszkańców Polski w okresie omawianych 15 lat wzrosła 3-krotnie. W 1997 r. na 10 tys. osób przypadło tylko 7 organizacji, w 2005 r. było ich 18, w 2010 r. - 21, zaś w 2012 r. - prawie 22 organizacje.

7.2. Baza członkowska

Badany trzeci sektor liczył łącznie około 10,2 mln członkostw¹, tzn. taka była suma pozycji na listach członkowskich w objętych badaniem organizacjach. Członkostwa osób prawnych stanowiły bardzo małą część tej liczby (0,3 mln), dlatego w dalszej części tekstu baza członkowska odnosi się tylko do członkostw osób fizycznych (9,9 mln).

Zasadniczą część bazy członkowskiej badanych podmiotów tworzyły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (8,6 mln członkostw). Zebrane na formularzach SOF dane pozwalają stwierdzić, że w latach 1997-2012 mimo dużego wzrostu liczebności tego rodzaju organizacji (dynamika 335, 1997 r. =100), ich zasoby członkowskie wykazywały tendencję spadkową (dynamika 74, 1997 r.=100). W ciągu 15 lat liczba członkostw osób fizycznych deklarowana przez stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne obniżyła się z 11,6 mln do 8,6 mln, przy czym w ciągu pierwszych 8 lat liczba członkostw zmniejszyła się w sumie tylko o 0,4 mln, natomiast w kolejnych 7 latach spadła o ponad 2,5 mln.

Wykres 7.3. Statystyki zasobów członkowskich stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych w latach 1997-2012

* Statystyki obliczone w odniesieniu do zbiorowości organizacji, które podały liczbę członkostw.

** Brak danych o wartości mediany i średniej w 1997 r.

Jednoczesny wzrost liczebności stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz spadek bazy członkowskiej w tej zbiorowości były wynikiem opisywanych już w literaturze przedmiotu procesów, polegających na zwiększeniu się liczby stowarzyszeń o mniejszej niż średnia liczbie członków i wzroście związanego z nimi potencjału

¹ W przypadku organizacji o charakterze nieczłonkowskim uwzględniono członków organów kolegiałnych.

członkowskiego, przy występującej równolegle silnej redukcji bazy członkowskiej w dużych strukturach organizacyjnych². Wspomniane zjawiska są dobrze widoczne w wynikach badań na formularzach SOF-1 dotyczących lat 2005, 2008, 2010 i 2012 przedstawionych na wykresie 7.3. W ciągu tych 7 lat wyraźnie zmniejszała się różnica między średnią liczbą członkostw a ich medianą. W 2005 r. przeciętna liczba członkostw była ponad 7-krotnie wyższa od mediany, natomiast w 2010 r. i w 2012 r. – już tylko 4-krotnie.

---

² Natęcz S., *Sektor non-profit w: Gospodarka społeczna w Polsce. Wyniki badań 2005-2007*, ISP PAN, Warszawa 2008, s. 146.

7.3. Praca społeczna

Praca społeczna, rozumiana jako bezpłatna i dobrowolna praca służąca realizacji celów organizacji, ma dla podmiotów sektora non-profit bardzo duże znaczenie, gdyż stanowi potwierdzenie realnego zaangażowania członków, a także wolontariuszy nie będących członkami w realizację misji organizacji. Praca ta jest jednak nie tylko potwierdzeniem więzi wolontariuszy z daną jednostką trzeciego sektora, ale najczęściej jest też głównym zasobem, na jakim opierają swoją działalność badane podmioty, gdyż z powodu braku środków 61% z nich nie może sobie pozwolić na korzystanie z pracy płatnej - ani w formie umowy o pracę ani w formie umów cywilnoprawnych.

W omawianych badaniach za 2012 r. 90% (74,7 tys.) podmiotów zadeklarowało, że korzystało z dobrowolnej i nieodpłatnej pracy swoich członków lub osób nie należących do organizacji. Wskaźnik ten zwiększył się w ciągu ostatnich 7 lat o 8 p. proc. - w 2005 r. wynosił 82%, a w 2010 r. - 85%.

Praca społeczna wykonana przez wszystkich wolontariuszy organizacji objętych badaniami na formularzach z serii SOF za 2012 r. odpowiadała zatrudnieniu 40,9 tys. pełnoetatowych pracowników. Było to o 2,1 tys. etatów przeliczeniowych więcej niż 2 lata wcześniej.

W stosunku do 2010 r. średni czas pracy społecznej w organizacjach, które korzystały z takiej pracy, w 2012 r. wzrósł z 0,5 do 0,6 etatu, pozostał jednak nadal niższy niż w 2005 r., kiedy to był na poziomie 1 etatu. Mediana liczby godzin wolontariatu w 2012 r. pozostała na takim samym poziomie, jak w 2010 r. (0,1 etatu) i była o 1/3 niższa niż w 2005 r. Świadczy to o tym, że choć rozpowszechnienie korzystania z nieodpłatnej pracy w ostatnich 7 latach wzrosło (z 82% do 90%), to zasoby pracy społecznej, jakimi dysponowały pojedyncze organizacje między 2005 r. a 2010 r. wyraźnie się zmniejszyły, zaś między 2010 r. a 2012 r. ustabilizowały się, a nawet nieznacznie się zwiększyły.

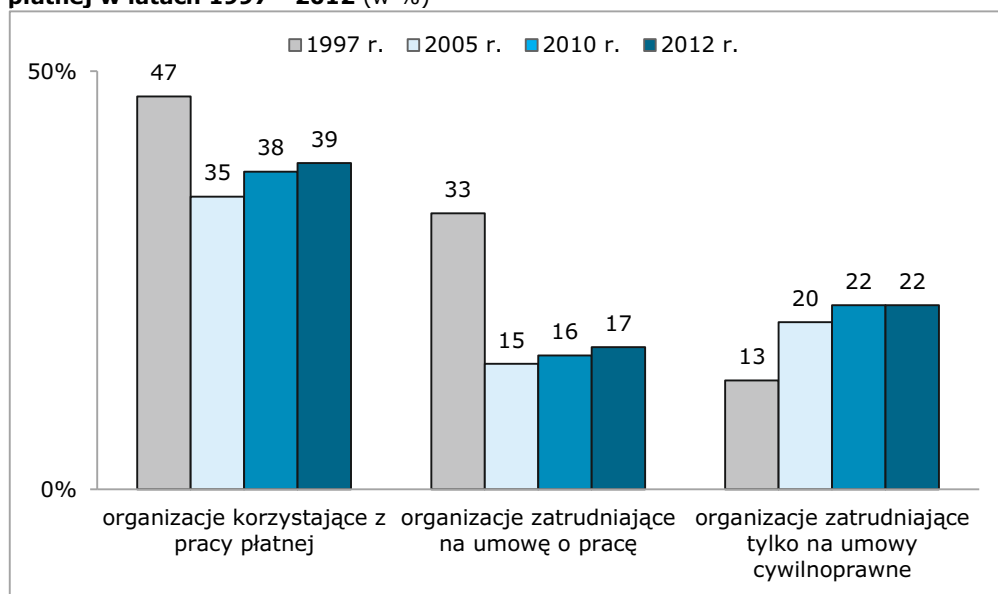
7.4. Praca płatna

7.4.1 Korzystanie z różnych form zatrudnienia

Przez omawiane 15 lat trwałą cechą sektora non-profit w Polsce było to, że większość należących do niego podmiotów w ogóle nie korzystała z pracy płatnej. Według stanu na koniec 2012 r. tylko 39% badanych organizacji korzystało z jakiegokolwiek formy pracy płatnej - 22% zatrudniało wyłącznie na umowy cywilnoprawne, a 17% posiadało przynajmniej jednego pracownika etatowego.

W porównaniu do 1997 r. praca płatna była w 2012 r. dostępna w znacznie mniejszej części badanych organizacji trzeciego sektora, bowiem udział organizacji dysponujących jakimkolwiek personelem płatnym spadł o 8 p. proc., przy czym udział organizacji zatrudniających na umowę o pracę zmniejszył się aż o 16 p. proc. Wobec o wiele częstszej obecnie sytuacji, gdy organizacje nie mogą utrzymać pracowników etatowych, większa niż kiedyś część z nich korzysta z pracy płatnej wyłącznie w ramach umów cywilnoprawnych – stąd wzrost odsetka organizacji zatrudniających tylko na umowę o dzieło lub umowę-zlecenie (wzrost o 9 p. proc.).

Wykres 7.4. Badane organizacje trzeciego sektora według korzystania z pracy płatnej w latach 1997*-2012 (w %)

* Wskaźniki za 1997 r. zostały oszacowane na podstawie pochodzącego z badań SOF odsetka organizacji, które w ciągu 1997 r. wypłaciły jakiegokolwiek wynagrodzenia. Natomiast dane za lata 2005, 2010 i 2012 pochodzą z bezpośrednich pytań dotyczących zatrudnienia na umowę o pracę według stanu na koniec danego roku oraz o zatrudnienie w roku na podstawie umów cywilnoprawnych. Szacunków za 1997 r. dokonano opierając się na stwierdzonych w badaniach za 2005 r. różnicach między odpowiedziami na dwa ww. rodzaje pytań, które zresztą były nieznaczące (nie przekraczały 2 p. proc.).

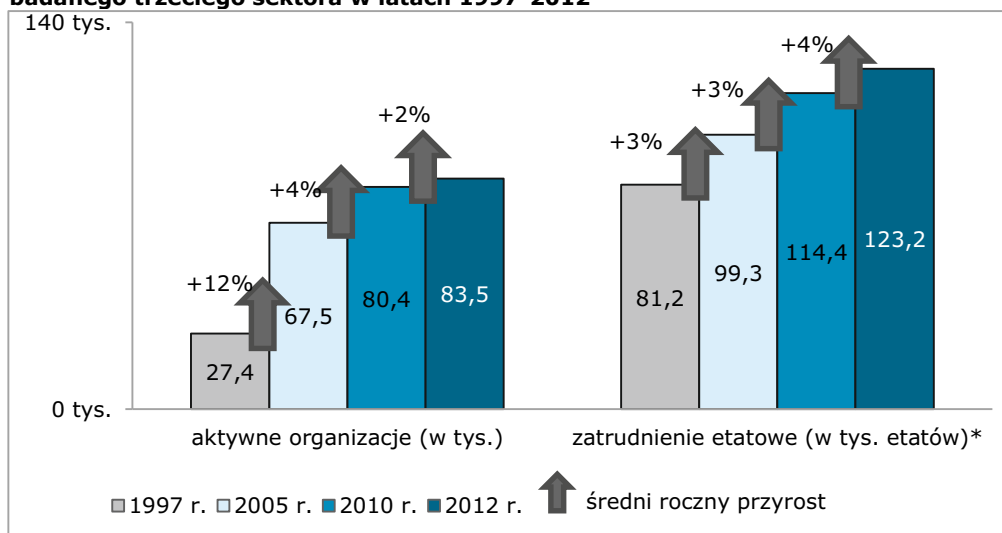
Zmniejszenie dostępności zatrudnienia wśród badanych organizacji odnotowane między 1997 r. a 2012 r. nie było równomierne w całym omawianym okresie. Najsilniej było widoczne między 1997 r. a 2005 r. Stwierdzono wówczas duży wzrost liczebności sektora (o około 40 tys. podmiotów), przy jednocześnie bardzo niewielkim wzroście liczby jednostek zatrudniających w formie umowy o pracę (o około 1 tys.). Spowodowało to spadek o 18 p. proc. odsetka badanych organizacji zatrudniających na podstawie stosunku pracy, który został częściowo skompensowany wzrastającą jednocześnie popularnością zatrudnienia pozaetatowego – udział organizacji korzystających tylko z pracy w ramach umów cywilnoprawnych wzrósł o 7 p. proc. Niemniej jednak odsetek podmiotów trzeciego sektora korzystających z jakiegokolwiek pracy płatnej i tak obniżył się w tym czasie o 12 p. proc.

Natomiast w latach 2005-2010, przy mniejszym niż poprzednio wzroście liczebności badanego sektora (o 13 tys. podmiotów), liczba organizacji mających pracowników etatowych wzrosła znacznie bardziej niż w poprzednim okresie (o 3 tys.), w wyniku czego odsetek podmiotów zatrudniających na umowę o pracę minimalnie wzrósł (o 1 p. proc.). Nieco wyraźniejszy wzrost odnotowano wśród organizacji zatrudniających tylko w formie umów cywilnoprawnych (ich udział zwiększył się o 2 p. proc.).

Między 2010 r. a 2012 r. wskaźnik dynamiki liczby organizacji zatrudniających na podstawie stosunku pracy osiągnął wartość 106 i był o 2 punkty wyższy niż wskaźnik dynamiki liczby aktywnych organizacji (104). W rezultacie odnotowano niewielki wzrost udziału podmiotów zatrudniających na podstawie umów o pracę (o 1 p. proc.). Przy niezmiennym udziale organizacji zatrudniających wyłącznie na podstawie umów cywilnoprawnych przełożyło się to na wzrost odsetka organizacji korzystających z pracy płatnej (również o 1 p. proc.).

7.4.2 Skala zatrudnienia etatowego i pozaetatowego

Badane organizacje na koniec 2012 r. stanowiły miejsce pracy etatowej dla 147 tys. osób, w tym dla 125,6 tys. osób były one głównym miejscem zatrudnienia (w 2005 r. odpowiednio dla 112,5 tys. osób i 100,4 tys. osób; a w 2010 r. – 132,5 tys. i 111,8 tys.). Jak wspomniano powyżej, w omawianym trzecim sektorze popularne jest zatrudnianie w oparciu o umowy cywilnoprawne. W 2012 r. odpłatne zajęcie w tej formie znalazło 375,4 tys. osób, w tym dla 25,8 tys. osób stanowił o ono główne źródło utrzymania (w 2005 r. było to odpowiednio 302,5 tys. i 23,1 tys. osób, a w 2010 r. – 389,9 tys. i 23,8 tys.). Po zsumowaniu osób, dla których badane organizacje były głównym miejscem pracy w ramach umów o pracę i w oparciu o umowy cywilnoprawne okazało się, że sektor non-profit generował w 2012 r. 151,4 tys. miejsc pracy. W ciągu 7 lat, między 2005 r. a 2012 r., liczba osób dla których trzeci sektor był głównym pracodawcą wzrosła o 27,9 tys., tj. o 23%.

Wykres 7.5. Dynamika przeciętnego zatrudnienia etatowego* i liczebności badanych trzeciego sektora w latach 1997-2012

* Przeciętne zatrudnienie etatowe, tzn. średnia liczba pracujących w roku wyrażona w pełnych etatach, z uwzględnieniem zatrudnienia pełnoetatowego i niepełnoetatowego.

W 2012 r. przeciętne zatrudnienie na podstawie stosunku pracy w badanym trzecim sektorze wyniosło 123,2 tys. etatów. Liczba ta była o 52% wyższa niż w 1997 r. W okresie omawianych 15 lat wspomniany przyrost zatrudnienia etatowego był znacznie mniejszy niż przyrost liczby aktywnych podmiotów tworzących badany sektor (liczebność jednostek w 2012 r. była o 205% większa niż w 1997 r.). W rezultacie, mimo ogólnego wzrostu zatrudnienia w sektorze, liczba etatów przypadających na jedną organizację – niezależnie, od tego czy w ogóle miała pracowników czy nie – spadła z 3,0 w 1997 r. do 1,5 etatu w 2012 r.

Zmiany te nie były jednak równomierne w omawianym 15-letnim okresie. Tempo wzrostu zatrudnienia etatowego w kolejnych latach był coraz silniejszy, zaś przyrost liczby organizacji - coraz słabszy. Podczas gdy w latach 1997-2005 wzrost wyrażonej w etatach liczby pracowników zatrudnionych w ramach umów o pracę był słabszy niż wzrost liczby działających organizacji (średnioroczne przyrosty wyniosły odpowiednio 3% i 12%), to w latach 2005-2010 dynamika liczby pracowników etatowych była już zbliżona do dynamiki liczby aktywnych podmiotów (średnioroczne przyrosty wyniosły odpowiednio 4% i 3%), a między 2010 r. a 2012 r. przyrost zatrudnienia etatowego był 2-krotnie większy niż przyrost liczby aktywnych jednostek (średnioroczne przyrosty wyniosły odpowiednio 2% i 4%).

Porównanie przeciętnego zatrudnienia etatowego generowanego przez badany trzeci sektor z odpowiadającymi im danymi dotyczącymi pracy etatowej na poziomie gospodarki narodowej pozwala stwierdzić, że w 2012 r. zatrudnienie etatowe w badanym sektorze stanowiło 0,9% wyrażonej w etatach przeciętnej liczby pracujących w gospodarce

narodowej oraz 1,3% przeciętnego zatrudnienia w ramach stosunku pracy³. W okresie omawianych 15 lat wskaźniki te wzrosły poczynając od wartości 0,5% przeciętnej liczby pracujących oraz 0,8% przeciętnego zatrudnienia w gospodarce narodowej uzyskanych w 1997 r.

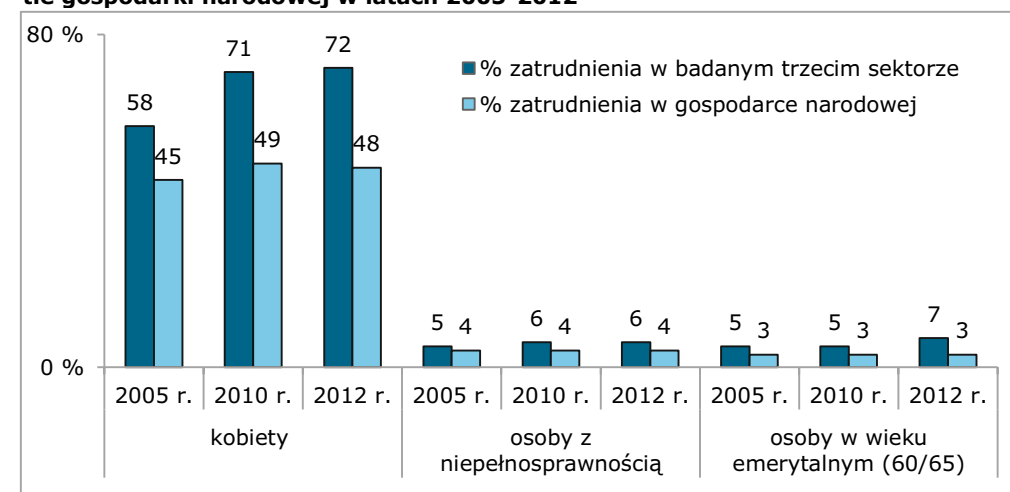
7.4.3 Zróżnicowanie zatrudnienia etatowego

Przeciętna liczba pełnoetatowych miejsc pracy w ramach stosunku pracy jest znacznie zróżnicowana pomiędzy poszczególnymi podmiotami badanego sektora non-profit. W 2012 r., wśród organizacji zatrudniających pracowników na umowę o pracę, średni wymiar zatrudnienia wynosił 8,6 etatu, ale w połowie organizacji zatrudnienie to nie przekraczało 2,3 etatu. Średnia wymiaru etatowego zatrudnienia była więc 3,7 razy wyższa od jego mediany, podczas gdy w 2005 r. i 2010 r. była ponad 4 razy wyższa. W 2005 r. średnia zatrudnienia etatowego wyniosła 9,4 etatu, a mediana - 2,3 etatu, zaś w 2010 r. odpowiednio - 8,3 i 2 etaty.

7.4.4 Specyfika zatrudnienia etatowego

Charakterystyczny dla trzeciosektorowego rynku pracy jest wysoki udział pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy wśród ogółu personelu pracującego w ramach umów o pracę. Na część etatu pracowało w 2012 roku 29% osób zatrudnionych w badanych organizacjach, podczas gdy w gospodarce narodowej ogółem - tylko 9%. Co więcej, udział pracowników niepełnoetatowych wśród personelu trzeciego sektora od 2005 r. wzrósł o 6 p. proc.

Wykres 7.6. Udział wybranych grup w zatrudnieniu etatowym trzeciego sektora na tle gospodarki narodowej w latach 2005-2012

³ Przeciętne zatrudnienie różni się od przeciętnej liczby pracujących w roku tym, że uwzględnia tylko pracowników najemnych, a więc nie obejmuje pracodawców i pracujących na własny rachunek.

W omawianych organizacjach częściej niż na całym polskim rynku pracy zatrudnienie znajdują kobiety, osoby z niepełnosprawnościami i osoby w wieku emerytalnym. W 2012 r. kobiety stanowiły 72% pracowników etatowych badanego trzeciego sektora, podczas gdy w całej gospodarce narodowej ich udział wyniósł 48%. Feminizacja zatrudnienia etatowego w organizacjach pozarządowych w latach 2005-2012 wyraźnie wzrosła - o 14 p. proc. Również wyższe niż w gospodarce narodowej, ale mniej dynamiczne, były odnotowane w okresie tych 7 lat sektorowe wskaźniki zatrudnienia osób z orzeczoną niepełnosprawnością (wzrost z 5% do 6% wobec 4% w gospodarce narodowej) oraz osób w wieku emerytalnym (wzrost z 5% do 7% wobec 3% w gospodarce narodowej).

Inną specyficzną cechą zatrudnienia w trzecim sektorze jest niski poziom wynagrodzeń. W 2012 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie (brutto) osób pracujących w ramach stosunku pracy wyniosło 3,1 tys. zł na 1 etat, natomiast średnia pensja w całej gospodarce narodowej - 3,6 tys. zł. Wprawdzie między 2010 r. a 2012 r. przeciętne wynagrodzenie przypadające na jednego pełnoetatowego pracownika organizacji trzeciego sektora zwiększyło się o 0,2 tys. zł, jednak była to kwota mniejsza niż przyrost średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej (o 0,3 tys. zł)⁴.

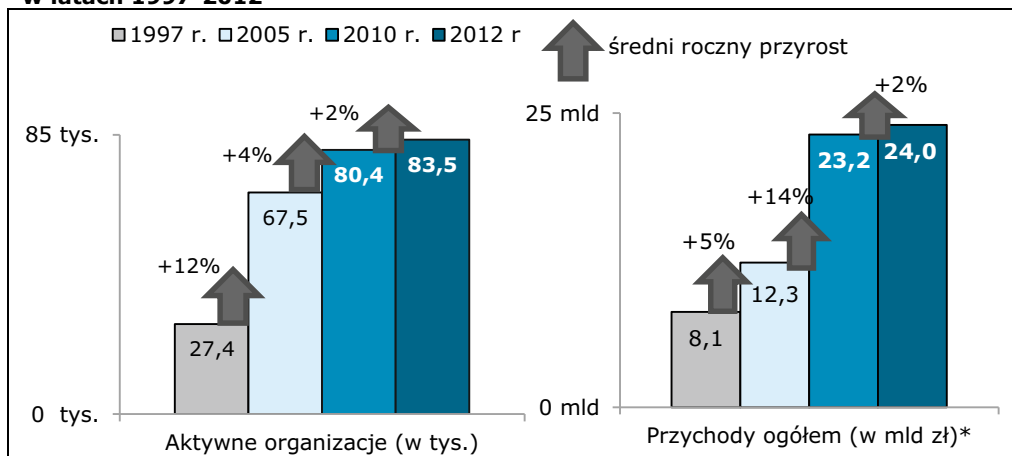
⁴ Tablica 6 (192) *Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto według wybranych sekcji i działów*, Rocznik Statystyczny RP 2013, GUS, Warszawa 2013.

7.5. Zasoby finansowe i struktura przychodów

7.5.1 Skala zasobów finansowych

Łączna kwota przychodów wykazana przez wszystkie aktywne organizacje w 2012 r. wyniosła 24,0 mld zł, zaś kwota kosztów – 22,2 mld zł. Pomiedzy 1997 r. a 2012 r. przychody badanego trzeciego sektora, podobnie jak jego liczebność, wzrosły 3-krotnie, przy czym dynamika przychodów była nieco mniejsza niż dynamika liczebności sektora (odpowiednio 297 wobec 305; 1997 r.=100). Warto jednak zauważyć, że o ile w okresie 1997-2005 wyrażony w procentach przyrost zasobów finansowych sektora non-profit był ponad 2-krotnie mniejszy niż przyrost liczby organizacji działających w tym sektorze (średnio o 5% i 12% rocznie), o tyle między 2005 r. a 2010 r. przyrost przychodów omawianego trzeciego sektora był wyższy od przyrostu liczby organizacji 3,5-krotnie (średnio o 14% i 4% rocznie). Natomiast w latach 2010-2012 sytuacja się ustabilizowała i wzrost ogólnej kwoty przychodów był nie tylko niewielki, ale również na podobnym poziomie jak przyrost liczby organizacji (średnio o 2% rocznie).

Wykres 7.7. Dynamika przychodów i liczebności badanego trzeciego sektora w latach 1997-2012

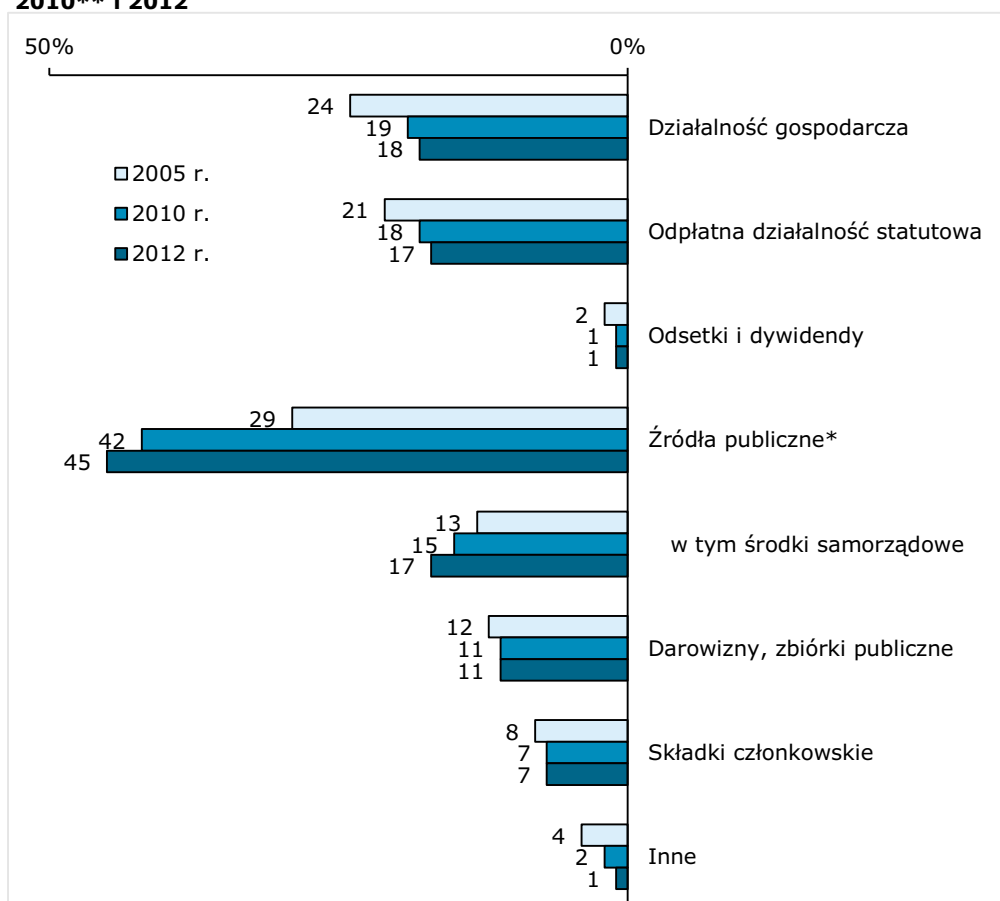
* W odniesieniu do danych za 1997 i 2005 r. przyjęto górną granicę oszacowania przychodów.

Wzrost potencjału finansowego łącznego budżetu badanych organizacji był też widoczny w odniesieniu do całej gospodarki narodowej; w latach 1997-2012 udział kosztów sektora non-profit w PKB wzrósł z 1,2% do 1,4%.

7.5.2 Struktura przychodów

W strukturze przychodów badanego sektora w 2012 r. największą część stanowiły środki publiczne (45%). Były to przede wszystkim środki o charakterze nierynkowym (41%), natomiast w drodze przetargów pozyskano 4% ogółu przychodów. Jednocześnie przychody z działalności, za którą pobierano opłaty od osób fizycznych lub prywatnych podmiotów gospodarczych wyniosły łącznie 40%. Mniejsze znaczenie, zarówno od źródeł publicznych, jak i rynkowych, miały darowizny i zbiórki publiczne (11%) oraz składki członkowskie (7%).

Wykres 7.8. Struktura przychodów badanego trzeciego sektora w latach: 2005, 2010** i 2012

* Uwzględniono również środki uzyskane na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych, kontraktów z NFZ itp.

** W strukturze przychodów za 2010 r. zostały wyeliminowane nadwyżki z roku poprzedniego, w celu zapewnienia porównywalności z danymi za inne lata.

Struktura przychodów w 2012 r. znacznie różniła się od tej, którą stwierdzono 7 lat wcześniej. Pomędzy 2005 r. a 2012 r. wyraźnie zmniejszył się udział środków

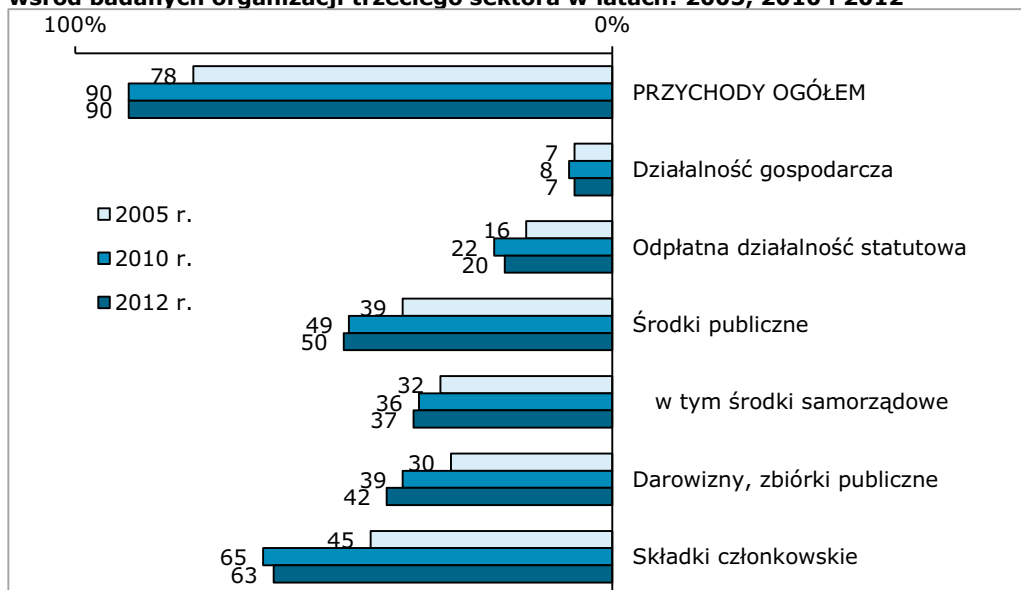
uzyskiwanych z działalności gospodarczej (z 24% do 18%), jak i odpłatnej działalności statutowej (z 21% do 17%). Jednocześnie zwiększył się udział przychodów pochodzących ze źródeł publicznych (z 29% do 45%). Wzrost udziału dotyczył przede wszystkim środków publicznych pochodzących z zagranicy (z 5% do 12%), z budżetów samorządów terytorialnych (z 13% do 17%), a w mniejszym stopniu także z odpisu 1% od podatku (z 0,4% do 2%) oraz z przychodów pozyskanych w ramach ustawy o zamówieniach publicznych (z mniej niż 2% do 4%).

W omawianym okresie dość stabilny był natomiast udział środków pochodzących od osób prywatnych – o 1 p. proc. obniżył się udział darowizn i zbiórek publicznych, jak i składek członkowskich.

7.5.3 Rozpowszechnienie korzystania z poszczególnych źródeł przychodów

Wśród badanych organizacji trzeciego sektora zdecydowana większość aktywnych jednostek deklaruje uzyskiwanie przychodów – między 2005 r. a 2012 r. odsetek takich podmiotów wzrósł z 78% do 90%. Najpopularniejszym źródłem przychodów w ciągu omawianych 7 lat były składki członkowskie – wskazywało na nie 45% organizacji w 2005 r., 65% w 2010 r. oraz 63% w 2012 r. Składki członkowskie, choć szeroko rozpowszechnione, nie osiągały znaczących kwot - w 2012 r. roczna wartość składki przypadająca na jednego płacącego członka wyniosła 158 zł, zaś mediana jedynie 30 zł.

Wykres 7.9. Rozpowszechnienie korzystania z najważniejszych źródeł przychodów wśród badanych organizacji trzeciego sektora w latach: 2005, 2010 i 2012*

* Odsetki za 2012 r. różnią się od prezentowanych w rozdziale 4, ze względu na to, że podstawą procentowania były wszystkie aktywne organizacje, a nie tylko te, które uzyskiwały przychody.

Drugim w kolejności, co do rozpowszechnienia, źródłem finansowania działalności trzeciego sektora były środki publiczne – w 2012 r. deklarowało wykorzystanie takich środków 50% podmiotów i było to o 11 p. proc. więcej niż 7 lat wcześniej. Kolejne były środki od osób i podmiotów prywatnych, przekazane czy to w formie darowizny czy też w trakcie zbiorów publicznych – wykazywało je 42% organizacji w 2012 r. Udział organizacji mających wpływy z darowizn i zbiorów publicznych między 2005 r. a 2012 r. również istotnie się zwiększył (o 12 p. proc.).

Inna była natomiast sytuacja w zakresie źródeł o charakterze rynkowym – odpłatna działalność statutowa i działalność gospodarcza nie tylko były rzadziej deklarowane przez badane organizacje niż przychody z dotychczas wymienionych źródeł (w 2012 r. - 20% odpłatna działalność statutowa i 7% działalność gospodarcza), ale również w ich zakresie odnotowano najmniejszą dynamikę. Podczas gdy między 2005 r. a 2010 r. odsetek jednostek mających przychody w ramach odpłatnej działalności statutowej wzrósł o 6 p. proc., a z działalności gospodarczej o 1 p. proc. to między 2010 r. a 2012 r. nastąpiło obniżenie tych odsetków – odpowiednio o 2 p. proc i 1 p. proc.

7.5.4 Wpływ Europejskiego Funduszu Społecznego na potencjał ekonomiczny badanego sektora

Badane organizacje trzeciego sektora w ramach okresu programowania 2007-2013⁵ (do końca 2012 r.) rozpoczęły realizację 22,5-krotnie większej liczby projektów współfinansowanych z EFS niż w ramach okresu programowania 2004-2006⁶ (9,4 tys. wobec 0,4 tys.). Do realizacji tych projektów w ostatnim okresie programowania ze środków EFS została przekazana organizacjom 5-krotnie większa łączna kwota niż w poprzednim okresie (0,9 mld zł wobec 4,7 mld zł)⁷.

Ogólna liczba organizacji, które uczestniczyły w projektach EFS jako projektodawcy, partnerzy, podwykonawcy lub odbiorcy ostateczni w 2012 r. pozostała na tym samym poziomie co w 2010 r. (4,7 tys.), nie zmienił się też udział takich organizacji wśród ogółu badanych podmiotów trzeciego sektora (6%). Zaobserwowano natomiast zmianę w zakresie rodzaju zaangażowania w projekty współfinansowane z EFS. W 2012 r. w strukturze organizacji uczestniczących w projektach EFS wzrósł udział odbiorców ostatecznych o 8 p. proc. (do 37%), spadł zaś udział projektodawców o 9 p. proc. (do 33%).

Mimo, dużego wzrostu liczby realizowanych w ramach trzeciego sektora projektów współfinansowanych z EFS, liczba podmiotów non-profit, które były ich głównymi wykonawcami (projektodawcami) była stosunkowo mała. W 2012 r. wynosiła ona 1,5 tys. (o 0,4 tys. organizacji mniej niż w 2010 r.), co stanowiło niespełna 2% aktywnych jednostek badanego trzeciego sektora. Trzeciosektorowi projektodawcy EFS często realizowali jednocześnie więcej niż jeden projekt tego rodzaju (średnio 1,7 projektu).

---

⁵ Dotyczy środków wydatkowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

⁶ Dotyczy środków wydatkowanych w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich oraz Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL.

⁷ Obliczenia własne na podstawie Raportów MRR z serii *Informacja na temat stanu wykorzystania funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w roku ...*

Jednym z głównych celów EFS jest wspieranie działań zmierzających do wzrostu zatrudnienia, zaś dane z badań na formularzach SOF-1 i SOF-4 pozwalają określić, jaki wpływ miały środki Funduszu na badany trzeci sektor w tym zakresie. Wyniki za 2012 r. wskazują, że udział w projektach EFS przyczynił się do utworzenia lub utrzymania miejsc pracy etatowej w 0,9 tys. organizacji, tj. niespełna 1% wszystkich podmiotów badanego trzeciego sektora. W organizacjach zaangażowanych w realizację projektów współfinansowanych z Funduszu utworzono lub utrzymano miejsca pracy dla 8,3 tys. osób, co stanowiło 6% ogółu zatrudnionych w badanym trzecim sektorze i był to udział o 2 p. proc. wyższy niż w 2010 r.

7.6. Najważniejsze zmiany i wnioski

Realizowane już od 15 lat badania statystyczne na formularzach z serii SOF przedstawiają stale rosnącą liczbę aktywnych organizacji trzeciego sektora, wzrost ich łącznego potencjału ekonomicznego (związany z rosnącym finansowaniem sektora ze środków publicznych), a także redukcję bazy członkowskiej.

W latach 1997-2012 łączna liczba działających stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców zwiększyła się 3-krotnie. W tym samym stopniu zwiększyła się dostępność tych organizacji dla mieszkańców Polski - w 1997 r. na 10 tys. osób przypadało tylko 7 organizacji, a w 2012 r. – już 22. Najsilniejszy i stały trend wzrostowy dotyczył stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji, których liczba zwiększyła się odpowiednio 3,5-krotnie oraz 2,5-krotnie.

Mimo dużej dynamiki liczebności, struktura badanej zbiorowości w zakresie głównych dziedzin działalności określonej według wydatkowania środków na działalność statutową nie zmieniła się znacznie. Poza wzrostem znaczenia dziedziny *pomoc społeczna, humanitarna, ratownictwo*, który wynikał z zarejestrowania dużej grupy ochotniczych straży pożarnych, na uwagę zasługuje wzrost udziału organizacji zajmujących się *rynkem pracy i rozwojem lokalnym* przy jednoczesnym spadku udziału organizacji zajmujących się *sprawami zawodowymi, pracowniczymi, branżowymi; ochroną zdrowia oraz ochroną środowiska*.

Wzrost liczby aktywnych jednostek sektora nie był równo rozłożony w czasie. Do 2005 r. przyrost liczby organizacji wynosił średnio 5 tys. podmiotów rocznie, zaś w latach 2005-2012 przybywało rocznie o połowę mniej podmiotów (po 2,3 tys.).

Dość zaskakującą zmianą w rosnącym pod względem liczby podmiotów sektorze jest osłabienie jego bazy społecznej, przede wszystkim w zakresie członkostwa osób fizycznych w badanych organizacjach. W stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych, tj. w grupie podmiotów skupiającej 90% członkostw omawianego sektora non-profit, spadek wyniósł 3 mln członkostw, przy czym przez pierwsze 8 lat (1997-2005) liczba członkostw zmniejszyła się w sumie tylko o około 0,4 mln, natomiast w kolejnych 7 latach (2005-2012) - spadła aż o 2,6 mln. Jednoczesny wzrost liczebności organizacji i spadek bazy członkowskiej w omawianej zbiorowości był wynikiem dwóch nakładających się na siebie procesów - relatywnie słabego wzrostu liczby członkostw, związanego ze zwiększaniem się liczby stowarzyszeń o liczbie członków mniejszej niż przeciętna, przy występującej równoległe silnej redukcji bazy członkowskiej w dużych strukturach organizacyjnych.

Podobny proces redukcji rozwarstwienia przy spadku ogólnego potencjału w sektorze dotyczy innego aspektu zasobów społecznych tj. wolontariatu. O ile w latach 1997-2005 wzrósłoby liczby badanych organizacji towarzyszył też wzrost wolumenu pracy społecznej, to między 2005 r. a 2012 r. wolumen ten zmalał i to pomimo wzrostu liczby organizacji. Warto odnotować, że pod koniec omawianego okresu, tj. w latach 2010-2012, negatywny trend w zakresie wolumenu pracy społecznej w badanym trzecim sektorze został zahamowany – odnotowano wzrost liczby organizacji korzystających z pracy społecznej

oraz wzrost wolumenu pracy społecznej do wymiaru odpowiadającego 41 tys. pełnych etatów.

W zakresie pracy płatnej widoczny jest przyrost trzeciosektorowych miejsc pracy, przejawiający się zwiększeniem udziału przeciętnego zatrudnienia etatowego w sektorze non-profit w zatrudnieniu w gospodarce narodowej z 0,8% w 1997 r. do 1,3% w 2012 r. Liczba miejsc pracy w badanym trzecim sektorze zwiększyła się jednak o połowę, podczas gdy przyrost liczby organizacji był 3-krotny. Wiązało się to ze znacznym spadkiem odsetka podmiotów non-profit, które korzystały z zatrudnienia w ramach umów o pracę. Podobnie jak w innych kwestiach także w zakresie zatrudnienia widoczna jest odmienna dynamika przed i po 2005 r. W latach 1997-2005 przybywało o połowę mniej etatów generowanych w ramach stosunku pracy w badanych podmiotach niż działających organizacji, zaś w latach 2005-2012 przyrost zatrudnienia etatowego był już nieco wyższy niż przyrost liczby organizacji, przy czym w ostatnich 2 latach procentowy przyrost miejsc pracy etatowej był nawet dwukrotnie wyższy niż przyrost liczby aktywnych podmiotów badanego trzeciego sektora.

Rozwojowi trzeciosektorowego rynku pracy towarzyszyło pogłębienie się jego specyfiki polegającej z jednej strony na częstszym niż w całej gospodarce narodowej wykorzystywaniu zatrudnienia w niepełnym wymiarze godzin, a z drugiej strony na ponadprzeciętnym włączaniu grup narażonych na marginalizację na rynku pracy: kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób w wieku emerytalnym.

W zakresie ekonomicznego wymiaru działalności badanego sektora, mierzonego poprzez koszty działalności (w cenach bieżących), skala zmian między 1997 r. a 2012 r. była nie mniejsza niż w przypadku liczebności organizacji – odnotowano ponad 3-krotny wzrost. Analiza udziału łącznych kosztów działalności objętych obserwacją podmiotów non-profit w Produkcie Krajowym Brutto (PKB) pokazuje jednak, że realny wzrost pozycji ekonomicznej sektora był znacznie mniejszy (z 1,2% do 1,4%, czyli o jedną dziewiątą).

Dynamika wzrostu przychodów badanej zbiorowości wiązała się z dostępnością różnych źródeł finansowania, zwłaszcza źródeł publicznych. W pierwszych 8 latach analizowanego okresu wyrażony w procentach przyrost przychodów badanego trzeciego sektora był 3-krotnie mniejszy niż przyrost liczby działających organizacji. Z kolei w następujących 7 latach przyrost przychodów sektora był prawie 5-krotnie wyższy.

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej i wejściu w życie *ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* nastąpiła wyraźna zmiana struktury środków finansowych, którymi dysponują badane organizacje. Wyniki badań z lat 2005-2012 pokazują rosnącą dostępność środków publicznych, których udział w budżecie sektora wzrósł z 29% do 45%. Największe znaczenie w tym zakresie miały fundusze z zagranicy, w tym środki unijne, których udział w przychodach wzrósł z 5% do 12% oraz środki z budżetów samorządów terytorialnych (wzrost z 13% do 17%). Duża część środków publicznych oraz warunki uzyskiwania środków w wielu programach europejskich wykluczające pobieranie opłat spowodowały obniżenie udziału przychodów z działalności gospodarczej i z odpłatnej działalności statutowej. Łączny udział przychodów z tych dwóch rodzajów działalności spadł z 45% do 35%, pomimo promowania w tym okresie ekonomizacji trzeciego sektora

oraz wspierania rozwoju ekonomii społecznej (np. w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki).

Podsumowując, zwiększona dostępność środków publicznych po akcesji Polski do UE i wejściu w życie *ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* spowodowała poprawę warunków funkcjonowania badanego trzeciego sektora. Przejawia się to tym, że po okresie szybkiego wzrostu przychodów (lata 2005-2010), co przekładało się głównie na zwiększone zatrudnienie pozaetatowe (z natury mniej stabilne), w latach 2010-2012 nastąpił znaczny wzrost zatrudnienia etatowego. Dodatkowo o tej poprawie świadczy obniżenie się w latach 2008-2012 odsetka stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji zgłaszających problemy z finansowaniem swojej działalności (odpowiednio o 16 p. proc i o 12 p. proc.). Inną korzystną zmianą dostrzeżoną przez przedstawicieli tego rodzaju organizacji jest zmniejszenie problemów wynikających z przepisów i procedur prawnych (po 10 p. proc. w obu grupach).

W związku z poprawiającymi się warunkami ekonomicznego funkcjonowania sektora na szczególną uwagę zasługują fundusze UE i powiązane z nimi zagraniczne środki publiczne, których udział między 2005 r. a 2012 r. zwiększył się ponad 2-krotnie (do 12%), jednak korzystała z nich wąska grupa podmiotów (5%). Środki z Europejskiego Funduszu Społecznego trafiały do jeszcze mniejszej grupy organizacji (2% w 2012 r.), choć jeśli już organizacje realizowały projekt z EFS to na relatywnie wysoką kwotę (w 2012 r. średnio 1,3 mln złotych). W kontekście spodziewanej w perspektywie kilku lat redukcji poziomu dystrybucji środków europejskich dla Polski należy pomyśleć o działaniach zapobiegających negatywnemu wpływowi, jaki to może mieć na trzeci sektor, poprzez inwestowanie w tworzenie mechanizmów samofinansowania, czy zmniejszenie kosztów związanych z brakiem własnych środków trwałych. Z tej perspektywy za niepokojące można uznać zmniejszenie popularności korzystania z odpłatnej działalności statutowej i gospodarczej, a także brak postępu w zwiększaniu się bazy lokalowej sektora (własny lokal posiada zaledwie 5% fundacji i 8 % stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych).

Na zakończenie warto podkreślić, że rozwój trzeciego sektora na przestrzeni ostatnich 15 lat nie był równomierny. Charakterystyczną cechą tej zbiorowości jest bardzo duże rozwarstwienie tworzących je podmiotów, zarówno w zakresie zasobów ekonomicznych, jak również - choć mniejszym stopniu - społecznych. W 2012 r. 10% organizacji zatrudniających największą liczbę pracowników etatowych dysponowało aż 95% wszystkich osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy, 10% mających najwyższe przychody kumulowało 86% wszystkich przychodów, 10% organizacji o największej liczbie członków skupiało 79% bazy członkowskiej badanego sektora, a 10% organizacji o najwyższej liczbie osób pracujących społecznie korzystało w sumie z 59% wszystkich wolontariuszy.